

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

Это цифровая копия книги, хранящейся для иотомков на библиотечных полках, ирежде чем ее отсканировали сотрудники комиании Google в рамках ироекта, цель которого - сделать книги со всего мира доступными через Интернет.

Прошло достаточно много времени для того, чтобы срок действия авторских ирав на эту книгу истек, и она иерешла в свободный достуи. Книга иереходит в свободный достуи, если на нее не были иоданы авторские ирава или срок действия авторских ирав истек. Переход книги в свободный достуи в разных странах осуществляется ио-разному. Книги, иерешедшие в свободный достуи, это наш ключ к ирошлому, к богатствам истории и культуры, а также к знаниям, которые часто трудно найти.

В этом файле сохранятся все иометки, иримечания и другие засиси, существующие в оригинальном издании, как наиминание о том долгом иути, который книга ирошла от издателя до библиотеки и в конечном итоге до Вас.

Правила использования

Комиания Google гордится тем, что сотрудничает с библиотеками, чтобы иеревести книги, иерешедшие в свободный достуи, в цифровой формат и сделать их широкодоступными. Книги, иерешедшие в свободный достуи, иринадлежат обществу, а мы лишь хранители этого достояния. Тем не менее, эти книги достаточно дорого стоят, иоэтому, чтобы и в дальнейшем иредоставлять этот ресурс, мы иредиринали некоторые действия, иредотвращающие коммерческое исиользование книг, в том числе установив технические ограничения на автоматические заирсы.

Мы также иросим Вас о следующем.

- Не исиользуйте файлы в коммерческих целях.

Мы разработали иrogramму Поиск книг Google для всех иользователей, иоэтому исиользуйте эти файлы только в личных, некоммерческих целях.

- Не отиравляйте автоматические заирсы.

Не отиравляйте в систему Google автоматические заирсы любого вида. Если Вы занимаетесь изучением систем машинного иеревода, оптического распознавания символов или других областей, где достуи к большому количеству текста может оказаться иолезным, свяжитесь с нами. Для этих целей мы рекомендуем исиользовать материалы, иерешедшие в свободный достуи.

- Не удаляйте атрибуты Google.

В каждом файле есть "водяной знак" Google. Он иозволяет иользователям узнать об этом ироекте и иомогает им найти доилнительные материалы ири иомощи иrogramмы Поиск книг Google. Не удаляйте его.

- Делайте это законно.

Независимо от того, что Вы исиользуйте, не забудьте ироверить законность своих действий, за которые Вы несете иолную ответственность. Не думайте, что если книга иерешла в свободный достуи в США, то ее на этом основании могут исиользовать читатели из других стран. Условия для иерехода книги в свободный достуи в разных странах различны, иоэтому нет единых иравил, иозволяющих определить, можно ли в определенном случае исиользовать определенную книгу. Не думайте, что если книга иоявилась в Поиске книг Google, то ее можно исиользовать как угодно и где угодно. Наказание за нарушение авторских ирав может быть очень серьезным.

О программе Поиск книг Google

Миссия Google состоит в том, чтобы организовать мировую информацию и сделать ее всесторонне доступной и иолезной. Программа Поиск книг Google иомогает иользователям найти книги со всего мира, а авторам и издателям - новых читателей. Полнотекстовый иоиск и этой книге можно выполнить на странице <http://books.google.com/>

L. Elyg. 9. 159
forte

B. d. lat. pag. 402.

1466

C <36614204420018 V

<36614204420018

Bayer. Staatsbibliothek S

MILES RHETORICUS
ET
POETICUS.
R. P. ANTONII FORTI, SOC. JESU,
CALATAIERONENSIS.

Collegij Sociis Iesu Monacensis 1694.

MILES
RHETORICVS
ET
POETICVS:
SEV
ARTIS RHETORICÆ
ET POETICÆ
COMPENDIUM,
Rhetoribus Messanensibus dictatum

P. ANTONIO FORTI, SOC. JESU,
CALATAIERONENSI.

& sumptibus abbas, D. Francisci Comma
primum Messana Typis commissum.

Nunc in Germania recusum.
am Gracia, & Privilegio Sac. Cæs. Majestatis,
Ex facultate Superiorum.

DILINGE,
Apud IOANNEM CASPARUM BENCIARD,
Bibliopolam Academicum.

ANNO M. DC. LXXXI

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

ILLUST. DOMINA

D. ANNÆ
MARIAE
ARDINO, ET
FURNARI

D. FRANCISCUS CAMMA
Felicitatem.

 Non nisi Palladi dicandus Miles Rhetoricus, Illust. Domina. Ne fama
sto sanè pugnabit omne, si non
jam fabulosa Palladis Noctuam,
verum gentilitii sui Stemmatis
Aquilam, auspiciata habebit Alitem, o Ma-
urerina Pattas doctissima; quæ pluribus invi-
tum, inauditumque seculis prodigium) tenerè
iduc etate, non illas modo prærogativas stu-
lio adepta es, seu potius naturæ ipsius benefi-
cio sortita, quibus condecorantur nobilium Gy-
reæa, Musices, Picturae, phrygiaq[ue] acus, pe-
nitiam singularem; ac nectendarum chorearum,
quibus ipse hæreas stupor, feliciore profecto,
juane Dædalo implicatus labyrintho, innatam

EPISTOLA DEDICAT.

quamdam agilitatem, atque elegantiam; vrum, quod majus est, liberalium ferè omniu Artium, Scientiarumque sublimiorum encycl padiam satis-amplo ingenii gyro complexa e ut elegantissima restantur à Te sepiùs edita lucem latina carmina, aliique Rhetorici lab res, omnium potius admiratione, quam ocul iterum, iterumque perfecti, impressaque typ philosophica theses, non sine astantium sup cilio propugnatae; adeo ut partheniis Mintua oleis, Musarum citharas, nec non Apol nis Palmas, & Laureas innexueris. Quod Palladem è Jovis Capite prognatam somniaru Poëta; Te è præcelso Ardoinorum Genere proc tam novimus, quod avitæ nobilitatis Cap extas adeò præclarum, ut ipsa terrarum Ori Caput Roma, Andream Ardoinum tertium rissi Marchionem, Heroem jure optimo Hispaniarum Monarchæ Philippo Secundo in delit habitum, Bernardini Ardoini, ac Bernarda de Vigintimilliis Filium tantis profecto agnum Parentibus suosque posteros, ac nepot omnes, gloria quadam ambitione, Civitate d marit, seu potius, ut Cives, Patriosque a noverit suos; atque hoc non exiguum putar Romani Capitis ornementum [Cum enim (R mani privilegii fragmentum fidelissime tra scrib

EPISTOLA DEDICAT.

tribo) ne dum antiquissima, clarissimáque na-
tum dignitas ipsius Marchionis , ejusdémque
romana origo , verum etiam singulares ejus
nimi dotes , & in populum , statumque Roma-
num , studium , fides , & observantia S. P. Q.
omano innotuissent , ob eas res Senatum exi-
mare jam dictum Illustrissimum Dominum
Andream Ardoïnum Soriti Marchionem , ejus-
i Liberos , Filios , Natos , & Nepotes nasci-
tos , cæterosque ab eo in posterum , & in perpe-
tuum descendentes , & nascituros amplissimo
munere decorandos , Civitati Rom. resti-
lendos , inque Senatorium ordinem , quatenus
pus est , meritò redintegrando : itaque Senatui
lacere , ut illustrissimo Domino D. Andreæ Ar-
oïno Soriti Marchioni , ejusque Liberos , & Fi-
liis tam natis , quam nascituis , Nepotibus , &
cinceps posteris in perpetuum , in Senatum ve-
nire , sententiam dicere , Sacerdotia obtinere ,
iona libera , atque immunia habere , siisque om-
nibus immunitatibus , honoribus , gratiis , pri-
vilegiis uti , frui , potiri liceat , ac si ipsa in Ur-
benati , prout etiam gavisi fuerunt eorum Ma-
iores &c. ac nemine discrepante Populus Roma-
nus perlibenter censuit &c.] Utque Jovis Caput
indè orta Pallas nova luce illustravit . ita ipsa
Ardoïna Familia Caput alioque perillustre novo

EPISTOLA DEDICAT.

radiorum fulgore condecorasti. Nullum profecto Ardoinis domi, bellique desiderari poterat ornamentum quorum Arborem Gentilitiam non aliis profecto Ramis, quam Scepbris efformata cum duos illa supra Septuaginta Reges enumeret, qui Libyam, Phrygiam, Scythiam, Germaniam Galliam, Italiam, aliasque Orbis partes imperii suo decorarunt; Comites vero, Marchiones Duces, absolutique Dominis Principes innumeros recensere omnino non valeat; jam inde at Cam Noe Filio, per Carolum Magnum, Ardoinumque Taurini, Italiaeque totius Regem atque Imperatorem electum, Eporedie Marchionem, Regibus avis, atavisque progenitum, recuperato non minus avito Regno, quam deinde Christiana generositate spreto, memorandum, recto stipite deduxere prima nota Scriptores fide dignissimi. Quot semper Marti progeneravit Heroes Ardoinorum Prosapia, fuso non minus, etiam orthodoxae Fidei causâ, per hostium enses cruore, quam hausto è Parentibus Regione Sanguine celeberrimos? Pauciora fortasse numerat Celum astra, quam amplissima hac Domus Hierosolymitana, omnigenaque Crucis, atque Ordinis invictos Equites: quibus non imparem Marcum Ardoinum sub Catholico Rege Ferdinandō, & Carolo Imperatore Quinto Peditum

Tri-

EPISTOLA DEDICAT.

Tribunum acerrimum , non modo in Martis
Campo pertinuere hostes, verùmetiam in Mar-
tis ludo admirata Panormus, ipso spectante, ac
plaudente Carolo Quinto Cæsare in Equestrì
Hastiludio iteratis vicibus triumphantem : ut
alios fileam, quotquos Valpergia Comitum Nobis-
lissima Domus agnovit suos, quæutpote ex eodem
deducta stipite , Francisco teste Valpergia Co-
mite , missis egregio tuo Genitori nuperrimè li-
teris, de Ardoïnorum propinquitate gloriatur.
Quot ab Orbe condito prudentissimos recensuit
Catones Ardoïna progenies : Obruam silentio
cateros : Falconium tamen tacere nefas Gallæ
Narbonensis Praefectum , qui Normannis re-
rum potentibus, primùm in Siciliam profectus,
Messanæ domicilium fixit, indéque exter as etiam
nationes sui Nominis famâ , fulgoréque exor-
navit : cuius non modo animi robur , sed &
prudentiam sèpius experius Carolus Primus
ipsum ultro detegit Arbitrum, ut sese inter, Di-
vumque Ludovicum Gallæ Regem de Rhodani
Fluvio maximi negotij litem dirimeret : quâ
feliciter re peractâ , multis deinde ab Sicilia & Rè-
gibus ejus Posteri Vicos , & Castellis donati , To-
no , Mazzarrà , Longarino , Venetico , aliisque.
Nec ab Falconio degener deinde Andreas Ardoi-
nus, cùm prima floreret ætas , ephæbus Ca-

EPISTOLA DEDICAT.

radiorum fulgore condecorasti. Nullum profecto Ardoinis domi, bellique desiderari poterat ornamentum quorum Arborem Gentilitiam non aliis profecto Ramis, quam Scepbris efformatam, cum duos illa supra Septuaginta Reges enumeret, qui Libyam, Phrygiam, Scythiam, Germaniam, Galliam, Italiam, aliasque Orbis partes imperio suo decorarunt; Comites vero, Marchiones, Duces, absolutique Dominii Principes innumeros recensere omnino non valeat; jam inde ab Cam Noe Filio, per Carolum Magnum, Ardoinumque Taurini, Italiaeque totius Regem, atque Imperatorem electum, Eporedia Marchionem, Regibus avis, atavisque progenitum, recuperato non minus avito Regno, quam deinde Christiana generositate spredo, memorandum, recto stipite deduxere prima nota Scriptores fide dignissimi. Quot semper Marti progeneravit Heroes Ardoinorum Prosapia, fuso non minus, etiam orthodoxae Fidei causâ, per hostium enses cruento, quam hausto è Parentibus Regio Sanguine celeberrimos? Pauciora fortasse numerat Calum astra, quam amplissima hæc Domus Hierosolymitana, omnigenaque Crucis, atque Ordinis invictos Equites: quibus non imparem Marcum Ardoinum sub Catholico Rege Fernando, & Carolo Imperatore Quinto Peditum Tri-

EPISTOLA DEDICAT.

Tribunum acerrimum , non modo in Martis
Campo pertinuere hostes, verùmetiam in Mar-
tis ludo admirata Panormus, ipso spectante, ac
plaudente Carolo Quinto Cæsare in Equestri
Hastiludio iteratis vicibus triumphantem : ut
alios fileam , quotquos Valpergia Comitum Nobis-
lissima Domus agnovit suos, quæutpote ex eodem
deducta stipite , Francisco teste Valpergia Co-
mite , missis egregio tuo Genitori nuperrimè li-
teris, de Ardoïnorum propinquitate gloriatur.
Quot ab Orbe condito prudentissimos recensuit
Catones Ardoïna progenies : Obruam silentio
cateros : Falconium tamen tacere nefas Gallæ
Narbonensis Praefectum , qui Normannis re-
rum potentibus, primùm in Siciliam profectus,
Messanæ domicilium fixit, indéque exter as etiam
nationes fui Nominis famâ , fulgoréque exor-
navit : cuius non modo animi robur , sed &
prudentiam sèpius experius Carolus Primus
ipsum ultro dedit Arbitrum, ut sese inter , Di-
vumque Ludovicum Gallæ Regem de Rhodani
Fluvio maximi negotij litem dirimeret : quâ
feliciter re peractâ , multis deinde ab Siciliæ Rè-
gibus ejus Posteri Vicis , & Castellis donati , To-
no , Mazzarrà , Longarino , Venerico , aliisque.
Nec ab Falconio degener deinde Andreas Ardoi-
nus, cùm prima floreret ætas , ephœbus Ca-

EPISTOLA DEDICAT.

volo Quinto apprimè carui, inde ab eodem semper maximo honore habitus, complurima Casaris nomine obivit munia, non semel Legatus in Belgio, Hispania, aliisque locis, mirè in rebus tractandis dexteritate conspicuus : diu tandem Regii Patrimonii Togam nobilitavit. Quot omnimoda literatura, morumque Sanctimonie Prodigia semper habuit Ardoinorum Familia? Guilielmus Primus Fructuariensis Cenobii Fundator, Beatus Petrus Abbas Fructuariensis, atque Albensis Episcopus, Ardoinus Episcopus Tauriensis, Beatus Bonifacius, & Pompeius duo Augustenses Episcopi, Guido Praesul Astensis, Franciscus Massensis Antistes, Hieronymus Archiepiscopus Tarantase, utque etate, ita & gloriâ non ultimus Ardoinus Cardinalis sub titulo sancte Crucis in Hiernabem, ab cuius pectoris robore, mentis acie, animi prudentiâ singulari non exiguam olim expertus opem Alexander Tertius Pontifex Maximus ab Ænobarbi tyrannide fatigatus ; alisque innumeris etiam nobiscum superstites Heros incliti, qui aut morum integritate religiosos exornant Cætus, aut eloquentia prodigio apud primarios Europæ Principes Christianè perorant, aut editis in lacem libris Orbem edocent, nonne Ardoini Stipitis gloriosæ propagines extitère ? In summa nibil e-

EPISTOLA DEDICAT.

rat, quo non satis supérque insignis eniteret Ar-
doina Domus, cùm præsertim præstantissimi Tui
Genitoris D. Pauli Ardoini Principis Palizzii,
Marchionis Florestæ, Soriti, Oppidorum Dina-
mis, & Melicucca, Vicorūmque Adjacentium,
Comitis Quintana in Castella, Baronis Plaza
Biana, Domini Petra Pannata, Magistri Not.
& Secret. Proprietarii Tribunal. Reg. Patrimo-
ni in hoc Sicilia Regno &c. prudentiâ, beni-
gnitate, omniq[ue] equestris animi ornamento
ditissimi splendor accesserit: tuaque clarissima
Genitricis fulgor, cuius, vel ingenii perspicui-
tatem, animique dotes, vel generis nobilitatem
inspiciam, illud compendiaria laudis argumen-
tum est non exiguum, quod Heroinazanto Prin-
cipi Conjux non inidonea, tanta Filiæ Mater
non impar, tanta Familia affinitatis fædere
dignissima: non enim, nisi summa reputanda
lux est, quæ ad Ardoini Generis jubar non eva-
nescat. Tu tamen, auspicatissima Pallas, Ardoi-
nam Domum prærogativis omnibus, adeò ut ni-
hil supra, alioqui ornatissimam, superasti: illa
enim, unde tot semper undequaque illustria ef-
fluxere, seque propagarunt germina, inter
avita gloriae fastos neantiquam refert Tibi simi-
le puellaris ingenii miraculum, quæ, vix pri-
mis adolescentibus annis, præcoci mentis volatu

EPISTOLA DEDICAT.

ad Sapientiae fastigium evecta , non solum Patria , sed & Siculi totius Regni , quin & universi Orbis obtutibus , stuporique Te spectabilem redidisti , arque Ardoine Nobilitatis Caput coronis dis ritu exornasti . Illud restat , ut reliquos tuus Pro sapientia Heroes etiam benignitate exuperes , & a me Nobilissima Domus obsequentiissimo famulo , cui quidquid mihi est , totum debo , gratianis mine temnas obsequium . Militi igitur Rhetore co firveas . Ille patrocinio tuo non indignus , quod & de parvis tuis illustribus germanis Fratribus , Sororib[us]que , quibus ipsem et Institutorem proponendum ut potè apprimè aptum , selegi ; deque Patria tua bene meritus , cuius Adolescentibus Auctor publicè tradidit : quodque Auctorem habet minimè contemnendum . Si annuis , ut spero , Rheticus Miles tui duntaxat Nomini fulgentissimo tectus Clypeo , melius , quam Medusa Palladis Ægide , lividos Aristarchorum obtutus non obcæatos modo , verum etiam tua ad vestigia lapidescentes , despiciet . Vale .

AMI-

AMICO LECTORI.

D. Franciscus Cammà diu Valere.

Scripta Adm. R. P. Antonij Forti,
ut Ipse aliquot ab hinc annis dicta-
vit Mamertinis Adolescentibus,
publicæ utilitatis desiderio Typis
dari curavi; non quia librorum esset penuria,
sed quidam, qui haec tenus prodiere, celebres alio-
qui, & conspicui, vel non omnia simul com-
plexi sunt, vel eruditissimis Magistris, qui in illis,
quæ rectè callent Artis præcepta, agnoscere
queant, potius, quam Tyronibus idonei, qui
indè, quam nondum norunt artem, ediscere
facile possint. Hic tamen quidquid de Arte
Rhetorica, & Poëtica universa desiderari pe-
test, juxta coordinatam scholarum methodum,
mirâ quadam claritate, ac brevitate singulari
eleganter restrictum invenies; adeò ut Tyro-
nibus & quicunque, ac doctrinâ projectis; Discipulis
non minus, quam Præceptoribus ad Audito-
res erudiendos maximo esse possit emolumen-
to; experientia teste, quam vidimus Auctoris
Di-

P R E F A T I O.

Discipulos per brevi unius Anni labore mirum
in modum floridioribus literis profecisse. Sed
quoniam vereor, ne Rheticum & Poëticum
Militem, quamvis armatum, invidæ maledi-
corum cohortes aggreditantur, illum tuæ beni-
gnitati commendo, Lector benevole. Te non
fugiat velim, hæc Scripta fuisse, quæ Auctor
Adolescentibus in gymnasio dictaret, non
Opus, quod Typographo in lucem edendum
committeret: esse nihilominus utriusque Ar-
tis Compendium numeris quidem omnibus
absolutum. Quòd si adhuc obstrepent Zoilo-
rum latratus lividi, aut imprudentes, quorum
nimium fœcunda tellus est ætas nostra, Tu iis
illud occine Auctoris carmen in suis Epigram-
matis:

Zoile, laus summa est displicuisse tibi.

PRI-

PRIVILEGIUM CÆSAREVM.

LEOPOLDUS Divinâ favente clementiâ electus Romanorum Imperator semper Augustus, ac Germaniæ, Hungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ, Sclavoniæ &c. Rex, Archidux Austriæ, Dux Burgundiæ, Styriæ, Carinthiæ, Carniolæ & Wirtembergæ, Comes Tyrolis &c. Agnoscimus & notum facimus tenore præsentium nniversis, quod cum Nobis Noſter & Sacri Imperij fidelis dilectus Joannes Casparus Bencard Bibliopola Dillinganus humillimè exposuerit, se in communem utilitatem Tractatum Patris Antonij Forti Societatis Jesu, cui titulus est *Miles Rhetoricus & Poeticus*, antehac Messanæ in Sicilia impressum, typo recudere statuisse; vereri autem ne alij, quod fieri aſſolet, Typographi quæſtūs gratiâ cū ipsius non levi detrimen-
to modò dictum opus temerè æmulentur, distrahanat atque venundent: ac præterea Nobis demississimè ſup-
plicarit, ut id ipsum Privilegio Nostro Cæſareo munire
& indemnitatî ſuæ consulere dignaemur; Nos aequis
id genus precibus benignè annuentes, omnibus & ſin-
gulis Typographis, Bibliopolis, Bibliopegis, aliisque
quibuscunque rem & negotiationē librariam exercen-
tibus ſerio atque diſtriicte inhibuerimus & vetuerimus,
prout præſentium vigore inhibemus & vetamus, ne quis
eorum prædictum Patris Antonij Forti Tractatum per
decem annorum ſpatium à prima editionis die compu-
tandum intra Sacri Romani Imperij Regnorūmque &
Provinciarum Noſtrarum hæreditariarum fines ſimili
aut alio quovis modo, typo vel formâ, ſive in toto ſive in
parte recudere vel alio recudendum dare, vel etiam alibi
impressum vendere vel distrahere clam aut palam citra
voluntatem & absque ipsius Joannis Caspari Bencard
hæredūmve ejus in Scriptis obtentâ licentiâ præſumat;
ſi quis verò ſecūs faciendo Privilegiū & Interdictum hoc
Noſtrum Cæſareum ſpernere, negligere, aut auſu terme-

rario transgredi præsumperit, eū non modò hujusmodi
libris perperam quippe recusis & adductis (quos quidē
prædictus Bencard ubicunque deprehensos, sive propriā
authoritate sive Magistratū loci auxilio sibi vendicare
poterit) de facto privandū, sed & poenā insuper sex Mar-
carum auri puri Fisco Nostro Cæsareo pro dimidia, &
injuriam passi usibus pro altera dimidiā parte applican-
dā omni spe veniæ sublatā decernimus mulctandum:
dummodò tamē ejusdem operis quatuor exemplaria ad
Cancellariam Nostram Imperialem Aulicā transmittā-
tur, hujusque Privilegij Nostri tenor pro publica aliorū
notitia atque cautelā in capite mentionati libri impri-
matur. Mandamus ergo universis & singulis nostris &
Sacri Imperij Regnorumque ac Dominiorum nostrorum
hæreditariorum subditis & fidelibus dilectis, tam Eccle-
siasticis quam sacerdotalibus cujuscunque statūs, gradūs,
dignitatis aut Ordinis extiterint, præsertim vero ijs, qui
in Magistratu constituti, vel suo vel superiorum suorum
loco aut nomine jis dicunt, justitiāme administrant,
ne quemquam hoc Privilegium nostrum Cæsareum im-
punè violare, spernere aut transgredi patiātur; sed si quos
consumaces compererint, constitutā à Nobis mulctā eos
puniri & quibuscunque modis coērceri current, quate-
nus & ipsi supra insertam mulctam evitare voluerint.
Harum testimonio literarum manu nostrā subscriptarū
& Sigilli Nostri Cæsarei appressione munitarum, quæ
dabantur in Civitate Nostra Vienæ die decimā Martij
anno millesimo sexcentesimo nonagesimo primo, Re-
gnorum nostrorum Romani trigesimo tertio, Hunga-
rici trigesimo sexto, Bohemici vero trigesimo quinto.

LEOPOLDUS

*Ue. Leopoldus Guilielmus Comes in Kinißegg.
Ad mandatum Sacre Cæsareae Majestatis proprium.
Lud. Dolberg.*

MI-

MILES REHTORICUS,

ARTIS RHETORICÆ

PARIS PRIOR.

Retra; quam hactenus alii
tradidere, tumultuari quo-
dam labore parvam conge-
in epitomen: brevi, clarâ, ac
facili methodo Tyronum ca-
ptui accommodavi; ut hu-
jusce unius Anni circulo, sanc-
tum anniversario, integra notitia tradi possit, quâ si vos
non perfectos Rhetores, & Oratores efficiam (quis
enim illi studeat?) ad tutum saltem mantiducam iter,
quogisque deinde, privato studio, sese exercendo,
valeat progressu temporia ad Eloquentia fastigium
evolare.

2. Quoniam vero Rhetorica, tota quanta est, sed
completum, ut Animum principem hominis parere
supponat, disque triumphatis affectibus tandem ali-

quando palmam reportet ; teste enim Tertio de
rat. in Oratoris instrumento omnis omnium doctri-
narum superlex, omne argumentationis telum, penitus
permovendae voluntati machina ; operae pretium fa-
cturum arbitror. Adolescentes optimi , si mōte bel-
lico vos , ut poteris novellos Palladis Milites in-
struam ad Eloquentia arma aperte , ornataeque per-
tractanda.

3. Faveat primis nostris sudoribus M A R I A ve-
ra Pallas , & contra vitiorum , atque inscitie gre-
ges, impetusque , ægidem, hastamque præbeat suam :
Rhetorica enim nostra non alia militia stipendia ef-
flagitat, quam Virginis patrocinium : studiorum la-
bore fessa non alibi captare quietem exoptat , quam
ad ejus vestigia , sub ejus umbra ; nec aliam victoriae
et triumphique palmam , quam illius favorem , qua
Palma est exaltata in Cades.

RHETORICI MILITIS

Pre-Exercitamenta.

NE severiores bellandi leges , apertusque Cam-
pus Eloquentiae , vos tyrunculos adhuc , & li-
terariam arenam nondum expertos, deterreant : pro-
Iudendum in primis, inque Progymnasiatis , id est
Præexercitamentis , sub Aphthonio duece , ac ma-
gistro paululum immorandum.

PROGYMNASMA I.

FABULA.

1. Principem locum jure sibi vendicab Fabula ;
ut enim in primis Militem stratagemata , sic ju-
vant

ant & Rhotorem Fabulae, quibus Oratores, veluti
tentito veritatis vexillo, Veritatem effingens, per
olim; dulcem tamen; & amabilem, rem, quam
adere contendit, in audentium ahimto salutem.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Fabula, quodque ejus Nomina.

DICO 1. Fabula, quæ à Poëtis primum in-
ventæ, deinceps transir ad Oratores, definitur:
sermo fallitus veritatem effingens: ficta hincritum
erratio; sub cujus fabuloso tortu nucleus veritatis
cludatur.

3. DICO 2. Quadruplex nomen sortitur Fabu-
la: Elopica, quod dicitur ab Esope Phrygio, fa-
bularum Scriptore apprime ingenioso, cuius fabel-
is uales non mirus, quam festivas, & delectabiles
præ manibus vos habere velim, saltum cum schola-
lico soluti penso feriamini; ne vobis quadrare pos-
sit adagium illud: Ne Esope quidem trivisti.

Modò Cyprià dicitur Fabula, à Cypro Insula,
ubi magnus erat Fabularum usus, nam accolarum o-
u, communi omnium platus, insidebant.

Modò Sybaritica nuncupatur à Sybatiris magnæ
Gracie populis, utpote cætera inter deliciatum ge-
nera ad infamiam usque fabularum etiam architectis.

Cilix tandem appellari Fabula consuevit, quod
Cilices populi mendaciis assueti, adagio locum de-
derint: Cilix haud facile verum dico. Haec ex
P. Pomey.

INSTRUCTIO II.*Quotuplex sit Fabula.*

DICO 1. Triplex est Fabula, Rationalis, Moralis, & Mixta.

5. 2. Rationalis est Fabula, cum singinus personam ratione praeditam; Hominem V.G. aliquid decentem, vel facientem.

Exemplum.

6. Ovum aureum Gallina semel peperit. Quodam ayarus deceptus animo, eam occidit, ut aurum acciperet: sed spes perdidit majus Fortunæ donum.

Affabulatio.

In eos, qui spe lucri in damnum incidunt.

7. DICO 2. Moralis Fabula, à moribus dicitur cum scilicet rerum ratione carentium mores singimus, ac naturam belluarum exprimitur ad humanos mores informandos.

Exemplum.

8. Lupus, gutturi osse infixo, mercedem Gruis præbiturum dixit, si, capite injecto, os ex gutture sibi extraxisset: hæc autem, eo extracto, quippe quo procero esset collo, mercedem efflagitabat. Lupus subridendo, dentesque exaqueando sufficiat tibi, illa sola merces, quod ex ore Lupi & dentibus salutis caput, & illæsum eximeris.

Affabulatio.

In Viros, qui à periculo servati, bene de se meritis eam gratiam referunt.

9. **D**L.

9. DICO 3. Mixta Fabula est, quæ cùm Rationalē, tum Moralē complectitur: in qua personas in rebus mentis expertibus serentes colloquia in diū prodicimus, ut homines cum belluis, planis, arboribus &c.

Exemplum.

10. Leo Virgunculam adamabat; minisque & remissis patrem impulit, ut sibi puellam matrimonio jungeret. Pater precibus Leonem fatigavit, dentes extraheret, unguis extirparet, ne inde sponte terrore afficeretur. Leo dentium, & unguis mis domini depositis, indicto nuptiis dicit, ut Uxori duceret, exponit. Ubi Parentis exarmatum vidit, Virguncula Virgas dedit, & pro dore fustes.

Affabulatio.

Qui hostibus audientes erunt, iis maximum periculum imminet.

INSTRUCTIO III.

Fabule Artificium, & Stylus.

11. DICO 1. Fabula vel brevius, vel fusiū tractari potest. Quomodo cunque tractetur, sensum aliquem continere debet cum admonitione ad vitam rectè instituendam: Fabulæ enim finis est docere, ac monere, & quidem delectando. Hæc admonitio, si in principio collocetur, dicitur Praefabulatio; Græcè Προμύθιον, si in fine ponatur, dicitur Affabulatio, sive Apodosis, Græcè: Επιμύθιον.

12. DICO 2. Fabula, quoties brevius est pertinenda, simplici narratione professi debet, ut in exemplis allatis.

13. DICO 3. Fabula quocies fusis tractandis continet i. loco Exordii, nomen, & laude Auctoris, vel ipsius Apologi. 2. Narrationem exponit. 3. Aliquam comparatione utitur, si opus est. 4. Tandem Epilogi clauditur.

14. DICO 4. Duplex esse potest Fabulae Stylus Simplex nimirum, & Floridior: Simplex figurarum concinnitatem, atque ornatum recusat, verbis propriis, selectisque contentus: Floridior figurarum phaleris quandoque gaudet, & calamistris,

INSTRUCTIO IV.

Fabula Virtutes, & Vicia.

15. DICO 1. Fabula, cum fere tota sit continua, narratio, quatuor bona narrationis doctibus ornata debet esse, videlicet perspicuitate, brevitate, suavitate, probabilitate; de quibus agendum suo loco. Ad fabulae probabilitatem praecipue attinet eam indolem, eosque sermones rebus singulis aptare, quibus illarum natura exprimatur. Sic Agno, V. G. mitia tum verba, tum facta tribuemus, Leoni generosa, ridicula Asino, Vulpis subdola, Pavonis superba, Vulturi crudelia &c.

16. DICO 2. Maxime delectabit Apologus, si exitu novo, & inopinato, festivo tamen, & verosimili coronetur.

17. DICO 3. Cavendum semper ne dictio supra modum facta scurrilitatem redoleat.

IN-

INSTRUCTIONE

Ar usus Fabula, deceat Oratorem.

19. **D**ICO : usus Fabulæ Oratorem, & gravem personam decet : imò Demosthenes olim, verba faciens apud Athenienses Populi attentionem excitavit, fabellam interferens de umbra Asini : & Menenius Agrippa Apologo membrorum humani corporis, in ventris excidium cum ipsorum perniciē conjurantium, Romanam Plebem sedavit. Plato fabulosus est supra modum : & Sancti Patres quamplurimi fabulis usi sunt.

19. Objicies 1. Plato reprehensus est ob fabularum usum à Colote Epicureo ; ergo indecens est fabularum usus.

20. Respondeo : illum immeritò reprehensum : Fabulæ enim usus Philosophum dèdeceret, quoties illâ abuteretur, merè aures mulcere intendens : decet verò, cùm veritatem docere, mōrēque informare contendit. Sic reprehensione dignus esset homo, qui cibis abuteretur ad crapulam : nec tamen idèa ciborum usus est absolutè reprehendendus. Legite Macrobius lib. 1. in Somnium Scipionis cap. 2.

21. Objicies 2. Fabula mendacium est : igitur nunquam decens.

22. Respondeo : Nego antecedens : licet enim Fabulæ auctor falsum sermonem exprimat, fidem tamen ab auditoribus non exposcit, auctoritatem in dicendo suam non interponit, nec rem, quam narrat, verè ita accidisse vult persuadere ; quæ omnia ad mendacium constandum requiruntur.

INSTRUCTIO VI!

An Fabula, & Parabola idem sint.

24. **D**ICO.: Illud discrimini interesse, i. quod Parabola persæpè sit nullo figmento intermixta : est enim similitudinis genus , quo rerum gestarum sit collatio : 2. quia Fabula necessariò continet narrationem rei , & quidem ut jam factæ : Parabola verò in eo duntaxat laborat, ut dicat , E. G. Regnum Cœlorum simile esse homini quætentibonas margaritas &c. absque eo, quod narret Petrum , Paulum , vel alium fuisse, qui in quærendis margaritis elaboravit : ut constat ex Parabola Christi Domini . 3. quod sit quandóque stylo præceptivo , non narrativo ; ut Luc. 14. Dicebat autem ad invitatos Parabolam : *Cum invitatus fueris ad Nuptias , non discumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit invitatus ab illo, & veniens is , quic te, & illum vocavit , dicat tibi : Da hunc locum &c.*

INSTRUCTIO VII.

Exemplum Parabole figmentorum fuso minime colorata.

24. **P**halereus deploratus ab amicis vomicæ morbo , cùm mortem in acie quæreret, vulnerato pectore medicinam invenit ex hoste. Plin. lib. 7. cap. 1.

Apodoſſ.

Ab iniicis ſæpe , quam non ſperamus, utilitatem capimus. Ex P. Caus. Symb.

Para-

Parabola Fabula intermixta.

25. Musæ victis Sirenibus, ex earundem pinnis
clarum evulsi coronam sibi texuerunt. Paul. in
Bœot.

Apodosis.

Litteræ sacræ ex humioribus spolia capiunt, &
iisdem plerūmque venustantur; nam adolescentes
his mansuetioribus literis initiati reliquis studiis
vegetum quedam florem induunt, & pulchritu-
dinem, quam Synesius in Dione Fibulam animæ
appellat.

Fabulæ Floridioris, sicut & Fusioris Exempla, ut
brevitati consulam, prætero. Vos ad Camp. Elo-
quen. P. Melchioris de la Cerdà, & ad Candid. P. Po-
mey remitto; ibi invenire poteritis.

PROGYMNASMA II.*NARRATIO.*

1. **Q**UAZ de Narratione præcepta feligam, diligen-
ter sunt adnotanda, mirum enim quād ob-
vius narrationum usus; cùm compositionum genus
sit ferè nullum, in quo narratio suum non obtineat
locum.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Narratio, & quæ complexio.

2. **D**ICO i. Narratio est Expositio rei factæ, vel
tanquam factæ: dixi, tanquam factæ; quia
quandoque Narratio ficta omnino est, & fabu-
losa.

3. DICO 2. Triplex est Narratio, Poëtica, Historica, & Civilis, seu Oratoria,

Poëtica est, quæ fictam expositionem habet; passim in aliquo vero fundari solet.

Historica est, quæ res verè gestas exponit; sive vetustæ illæ sint, sive recentes.

4. Quæres an Narratio Poëtica, & Fabula idem sint?

5. Respondeo: Poëtica Narratio, si est de re omnino fabulosa, est absolute Fabula: si rem veram quidem, sed ficto modo exponit, absolute Fabula non est, nisi penes modum rei narrandæ,

6. Scio Patrem Pomey in suo Candidato, illud discriminis assignare inter Poëticam Narrationem, & Fabulam, quod scilicet Poëtica Narratio res explicat, quæ tametsi fictæ, fieri tamen potuerunt. Fabula vero ea memorat, quæ neque facta unquam fuerunt, neque fieri ullo modo potuerunt. Sed cum bona pace tanti viri;

7. Contra est 1. Quia unde habet, quod Fabula necessariò ea contineat, quæ accidere nullo modo possunt?

Contra est 2. Quia Aësopus fabularum magister multis conscripsit, quæ verè contingere potuissent.

Contra est 3. Quia sibimet pugnare videtur Author doctissimus, qui tractatu de Fabula cap. 2. Exemplum Fabulæ Rationalis affert, quod verè potuisse accidere.

En Exemplum ab ipso allatum.

8. Medicus ægrotum curabat, quem deinde mortuum cum videret efferri ad sepulturam; inqui-

quiebat : Si viuo hic abstinuisset, in morbo acqua-
quam obiuisset : cui circumstantes, nā tu, responde-
bant, stulte sapis, qui post mortem morbo praefri-
bis medicinam,

9. Quæ certè Fabula rem continet, ut paret, qua-
verè potuisse accidere.

INSTRUCTIO II.

Narrationis Artificium.

10. **D**ICO : Sex circumstantiæ præbent velut
stamina, quibus Narratio contexatur,
quamvis non omnes necessariò semper sint adhiben-
de. 1. Persona faciens, 2. Res gesta, 3. Tempus,
circa quod. 4. Locus, in quo. 5. Modus, quo pacto,
6. Causa, propter quam, quæ omnia trito illo versi-
culo continentur :

Quis, Quid, Ubi, Quibus auxiliis, Cur
Quomodo, Quando.

Ad modum reducuntur Auxilia, Media, & In-
strumenta.

INSTRUCTIO III.

Narrationum Stylus.

11. **D**ICO i. Stylus Poëticæ Narrationis, Poë-
tarum more, floridior sit oportet, Tragi-
æ tamen Narrationes gravitate quadam, & maje-
state exprimendæ : Comicæ, & Satyricæ lepidè, &
ridiculum in modum.

Jam singularia quædam, & plebeja leporem, ri-
sumque valde conciliant.

12. DI-

13. DICO 2. Stylus Historicæ Narrationis
dignest, sed concinnus.

14. DICO 3. Oratoria Narratio stylum amat
tidum, & apertum, figurarum coloribus animatu
non tamē Periodis admodum longioribus, &
tundatis.

Reflexus nonnunquam ad Historias, ad Fabu
& alia hujusmodi. Argutias non respuit in gen-
deliberativo: in Exhortativo, illas amat, & sanè
alibi in Oratione, quam in hujusmodi Narratio-
bus aptior est argutiis locus, ut notat P. Jugl. Gra-
tastamen rei agitandæ prohibet argutiarum usum
Narrationibus, ut in genere Judiciali, in quo Na-
rations planæ, & sine phaleris incedere debent.
genere exhortativo possumus, inter narrandum, noi-
nihil per Charientismum deprimere, vel per Auxi-
fim erigere. Sed de his Figuris, suo loco.

14. DICO 4. In Narrationibus, Verbum, In-
quit, Ait, Dixit, Retulit, &c. in medio, id est, post
aliam vocem, cum gratia collocatur. V. G. ea est
inquit, terum conditio &c.

15. DICO 5. Nonnunquam præterita, tempore
præsenti efferuntur, dum narrantur. V. G. Ex Cic.
Posteaquam liberatus sum, reperio, Judices.

16. DICO 6. Sæpè Infinitum præsentis tempo-
ris modi indicativi deponitur suppresso verbo, un-
de regi possit V. G. ex Cic. (Cursare iste Homo
potens cum Filio blando, & gratico, paternos a-
micos appellare omnes, & convenire) subintelligitur,
videbatur.

17. DICO 7. Sæpè Participia , & Verba ejusdem temporis scitè conglobantur. V. G. ex Cic. (Quid non agebat ? Quid non moliebatur ? Ibat, redibat , circuibat , concursabat , prehiensabat blandè obvios : illos amplexibus , alios osculis fatigabat &c.)

18. DICO 8. Sæpè Nominativus verbo postponitur, majoris Energiae causâ : ut Cicero (Emit homocupidus, ac dives.)

INSTRUCTIO IV.

Narrationis Virtutes, & Vicia.

19. DICO 1. Quatuor Narrationis Virtutes, Perspicuitas, Brevitas , Suavitas , Probabilitas.

20. DICO 2. Perspicuitas , seu Claritas facit, ut facile possint intelligi , quæ narrantur. Perspicua est Narratio , cùm res exprimitur verbis propriis , & delectis, non ab usu remotis : cùm nihil contortè, aut ambigue, aut novè dicimus ; cùm distinguuntur res ipsæ , personæ, tempora, loca, &c. & quod primum gestum fuerit, primum narratur ; quod secundum, secundum ; quod tertium , tertium &c.

21. DICO 3. Expedita brevitas requiritur , ut facile retineri possint, quæ dicuntur. Hæc computatur, quoties nihil extra rem dicitur , supervacanea reciduntur, nec res ab Ovo usque ad mala evolvitur, nec idem pluriès reperitur. Periculum tamen est, ne quis, dum brevis esse laborat, obscurus fiat.

22. DICO 4. Suavitas , quæ præstat , ut delectet.

Etet Narratio potius, quam fastidium pariat; compa-
rabitur, si admirationes, expectationes concitatas i-
Auditoribus, exitus inopinatos, motus animi, col-
loquia personarum, dolores expressos, variosque af-
fectus contineat: & in verbis sonantibus; & lenibus
jucunditatem, & elegantiam præsefet.

Figure autem potius Oratoris; quam Historic
propriæ sunt, cui tamen cum sale aliquam non hun-
quam adhibere permettem.

DICO 5. Probabilitas facit, ut Narratio
credi possit. Jam Probabilis erit Narratio; si veri-
similis: cum scilicet nihil dicatur Naturæ adversum
cum loca, tempora, personæ ipsæ convenientes;
causæ, rationesque constituuntur: cum auctoritas;
& pondus in verbis inest non affectate comptis, &
expolitis.

Et si res abstrusas credendas proponimus; id ino-
deste fiat, aliqua apposita clausula; qua non nobis
credi debere dicemus; sed Viris fide dignis; qui vi-
derint, vel scripserint.

DICO 6. Vitia his virtutibus opposita Nar-
rationis decorem deturpant. Fugienda igitur inter
narrandum Prolixitas, Parentheses crebræ, & longæ;
quæ sermonem aliò distrahant; non sine multis in-
eptiis; Ambiguitas verborum; nimia persona-
rum, rerumque Multitudo unico impetu objecta;
quæ mentis aciem obtundat auditori; Dictio humili-
lis, obscura, impropria; Dissolutio sine ullo decote,
nexu, & articulis; ejusdem verbi crebra, & inepta
Repetitio.

DICO 7. Viciūm præterea erit in Natura-
tio-

admodum raro aliquem absit sine delecto. Vix
quodcumque pugnatur aliquid precipitans; quod
nisi fortuita inserviat unde si ixtali. Nam
in pugna impetuosa et sub sudicium aliquid ter-
ribiliter perire potest. Narrationum, ex quo
pugna habetur apud Auctores, quos in quibus
tempore etiamibus explanamus, sit tamen ab omni
pugna, quae in Cypri insula sive in Insula Salamina
admodum raro aliquem absit sine delecto.

INSTRUCTIO V

*Narrationis Exempla ex P. Pall. Strategia
mobis 1. Protus.*

Quod nullus facinus memorandum. Historie.
In pugnata iam Nicosia, Urbe totius Cypri os-
culata, palestina, & sexaginta hominum milli-
bus decimis, Mustaphus rerum successu ferox, iur-
bis regalias prægabundo militi donat. Desiderari
vix in ea cæde verius, quam pugna, supra quin-
decim millia Cypriorum, capti ad viginti millia.
Danduli Praetoris Insula caput Salaminam,
egi, missitur ad Urbis Praefectum. Ex
quo omni præda Mustapho pretiosa
servantur: ille navigia duo, & ingentem
Myoparoni polius onerat. In primis vero egre-
gio armis pueros, puellasque tota ferè Insula con-
quimus. Myoparoni imponit, traditioque omnia qua-
dragesitis praetorianis militibus Selimo Imperatori
sive iste essent argumentum victoriae,
sive pugna sibi conciliaret ambiguous Pro-
pugna. Vehementer eo Myoparone interca-
latur pueris nobilis, que secum reputans,
quod erit Patriæ, ac suis, quid sibi in Selimi pos-
testa-

estate eventum esset; magnum quidammo agita cepit. Et jam e portu ad duo miliaria processerant cum milite nictatum pulvorem extrahente ad usum tormentorum, intervenit inibi puerilla cum lumen. Enimvero nocta patrandi facinoris opportunitatem ardente in animo flammam, respectans modum Patriarum modum Cælum, propius repente profilit, ac delibera rata morte ferocior, ingenti sanè ausu, intra ea receptacula ignem jacit. Enituit illico feralis flamma magnoque fragore avulsa à sedibus suis tabulata, atque in altum excussa rapuere simul eadem vi semiusta hominum corpora: permixtaque, & conglobata omnia in aquam decidere miserabilis sonitu. Cæteri autem collisi invicem, & consanctati, aut incensi exceptique undis expiravere. Nec se intra Myrpatonem continuit clades: fragmentis hominum tabularumque ex alto latè discordentibus corripuit ignis proxima navigia, horæque unitis spatio, quantum erat toto Regno conquisitum prædæ: hominumque quatuor exceptis, ex quibus rei series deinceps cognita, in oculis Insulae Mustapho ipso inspectante solis amptum est. Sic una captivarum sive hostium odio, sive amore pudicitiae, præsenti certè consilio, & eadem opera, & barbari Ducis ambitionem fregit, & se, suosque subtraxit servituti, atque dedecori.

Idem Oratoriè ex Eodem.

27. Intulerat jam sese in Urbem Othomannicus exercitus; & suoptè ingenio ferox, & victoria hilcentia, conceptaque populari onus ingenti spe furens ac princeps, cum ad illatam Christianas rei cladem

onaturam maximam, ne quid misericordiarum decesset ultri, Mustaphi Ducis indulgentia, subiiciuntur ci-
vium bona militum praedæ, atque libidine. Diri-
ciebatur Urbs Insulae caput, in quam Regni opes,
aque arma confluxerant: deliciarum sedes, & quon-
dam hospitium gratiarum voluptuaria, ac beata ho-
minum natio, immani hostium truculentissorum
furore, ac rabie cædebat. Fluebat per fora ac
vias cadaveribus oppletas interfectorum Sanguis;
sonzati, non generi parcebatur &c.

Idem Poëticè ex Eodem.

18. Postquam res Cypri, sedēmque evertens
Regni

Odrysiae potuere acies, ceciditque superba
Nicosia, atque omnis mœret Cythereia tellus;
Mustaphus bello victor truculentius ardet,
Antilitque animos, civique, urbemq; remittit
Militis arbitrio, & prædam poscentibus addit.
Invadunt Urbem &c.

19. Idem cecinit Italicè Hieron. Preti carmine
illo, cuius initium est:

Poete di Cipro il glorioso Regno,
Spesso vittorioso, al fin fu vinto;
L'ardor de le fiamme &c.

PROGYMNASMA .II.

CH R I A.

Hoc Præexercitamentum maximè Rhetoribus
utile esse, ipsum nomen ostendit: Chri-
stum græce Usum & Necessitatem significat: unde
B ali-

aliqui cum Prisciano Chriam, latino vocabulo Iesum
appellant.

INSTRUCTIO I.

Quid, & Quotuplex sit Chria.

2. **D**ICO i. Chria est brevis commemmoratio nominatae Personæ factum, vel dictum, utrumque aptè referens.

3. Dico 2. Triplex est Chria, Verbalis scilicet, Activa, & Mixta.

4. Verbalis; quam alii Orationalem, alii Lögicam appellant, est, quæ in verbis consistit, & utilitatem Oratione demonstrat. E. G. Illud Platonum dictum (Virtutis ramus è labore, sudoreque producitur.)

5. Activa est, quæ Actionem exponit. V. G. Pythagoras interrogatus, quanta esset Hominum vita cum per breve temporis spatium, se conspiciendur exhibuisset, statim deinde se conjecit in latebras humanæ vitæ conditionem ex momentaneo conspectu designans. Vel, Æsopus jussus optimos cibos apparare ad convivium, linguas intulit comedendas: jussus iterum pessimos cibos afferre, iterum linguis epulum adornavit.

6. Chria tandem Mixta est, quæ ex utrâque coalescit, & factum alicujus orationi conjunctur declarat; V. G. Diogenes, cum videret Adolescentulum indecorè lascivientem, illius Pædagogum baculo percussit, dicens: Cur talia doces? Vel, Titus Imperator, si quem diem egisset, quo neminen beneficio affecisset, ingemiscere solebat, dicens Amici diem perdidi.

IN

INSTRUCTIO II.

Chrise Artificium.

7. DICO 1. Quos sunt partes, quibus Chria constuitur.
1. Est Laus seu Encomium, sive Vituperatio.
 2. Paraphrasis seu Expositio.
 3. Causa.
 4. Contrarium.
 5. Simile seu Comparatio.
 6. Exemplum.
 7. Veterum Testimonium.
 8. Et ultima Epilogus.

8. DICO 2. Exordium laudes contineat Auctoris, cuius dictum, vel factum, vel utrumque commemorandum assumimus: quæ tamen latius talis sit, ut illâ facto, dicto que pondus accedat. Si vero rem turpem commemoramus, Auctoris virtus congeramus, quibus ejus Auctoritas labefactetur,

9. DICO 3. Subiicienda Paraphrasis seu Expeditio explicans paulò liberiùs, & dilucidius dictum, vel factum, vel utrumque, quod amplificandum suscepimus.

10. DICO 4. Causa reddat rationem dicti, sive, vel utriusque.

11. DICO 5. Contrarium doceat quid mali ex contrario sequatur, aut quid boni, si res ita fiat.

12. DICO 6. Aptæ Similitudo, aut Parabola lucem rebus afferat, confirmetque.

B. A.

13. Dic-

13. DICO 7. Rem confirmet Exemplum illustrare.

14. DICO 8. Veterum Testimonium ad rem magis corrobotandam deponatur.

15. DICO 9. Epilogus tandem superiora capita breviter complectatur, & Chriam claudat. Aliquam adhortationem ad id, quod propositum est, si honestum; Dehortationem, si turpe, Chriat aliquando finis non respuit.

16. DICO 10. Ut videtis, præcipua Christi pars Paraphrasis est, cuius amplificandæ modum facillimum in præsentiarum breviter accipite ex P. Pomey.

Modus amplificanda Paraphrasis.

17. Amplificari poterit factum, vel dictum aliquod, si 1. perpendatur id, de quo aliquid enunciatur, quod Dialetici Subjectum vocant: 2. Id, quod enunciatur, quod iidem Prædicatum, sive Attributum appellant. Utrumque autem per partes paulò fusiùs, concinnèque evolvendum est. V. G. Volumus amplificare hoc dictum,

Omnia vincit Amor.

Amor est Subjectum, cui tribuitur prædicatio illud: Vincit omnia. Expende igitur quid sit Amor, ejus partes, proprietates, affectiones, causas, effectus &c. Deinde enuclea quid sit Vincere. Tandem explica vocem illam, Omnia.

18. Eodem ferè artificio factum illud amplificabis, ex eodem:

Divus Franciscus Xaverius, factis, non verbis concionaturus, Urbem totam obit cum Socio.

En

En quā si subjectum totius facti (Concionaturus factis, non verbis) En veluti Prædicatum (Urbem totam orbit cum Socio) Expende igitur in subjecto facta Divi Xaverii, modestiam scilicet, ceteraque, quæ populos ad bonam frugem reducere possent: expende verborum defectum, silentium explicando per negationem phrasium, pulpiti, actionis, ædium, omnisque apparatus Rhetorici. In prædicto perpende Urbem totam per partes, viros nimitum, feminas, pueros, artifices, causidicos, nobiles &c.

Atque ita magnam segetem ad amplificandum invenies, adeò ut periculum sit, ne longius, quam pareat, expositionem protrahas.

INSTRUCTIO III.

Chrisæ Stylus, Virtutes, & Vitia.

19. DICO 1. Quamvis recentiores nonnulli Chri-
am tropis nimium elaboratis, figuris, ro-
undisque Periodis ornatam florere, non permit-
tant modò, sed etiam præcipiant; equidem tamen
veterum vestigiis potius inhærendum existimo, qui
Chrisæ stylo, planè sedato, & ad summum temperato
conexuere, quo rem simpliciter explicarent, con-
firmarentque, ita tamen, ut utiliter docerent.

20. DICO 2. Argumenta, & motus, quibus
fidem facimus, longè alia sint, quam postules Ora-
torium robur, nervique: illa enim nec frequentius
conglobata, neque nimis amplificata ponantur. Mo-
tus leves sint, & moderati. Et si aliqua figura, trō-
pusque, Hyperbole præsertim, quandisque è cala-
mo profiliat, parciūs id fiat, & modestiâ temperetur.

31. DICO 3. Si quid contra has leges peccetur, vitium arbitror. Sicut etiam Chriæ vitium erit; si personæ laudes fidæ tribuantur, vel non convenientes, vel extra intētum auctoritatis in re nostra conciliandæ: itaque Sapiens E. G. est laudandus non à robore virium, non ab oris venustate, non à generis amplitudine, sed à sapientia &c. Bellator non à canendi, pingendique peritia, sed à fortitudine &c.

32. Exemplum Chriæ minimè omittendum arbitror, est enim illa, ut aiebam, Præexercitamentum Tyronibus valdè familiare, ac perutile: non aliunde tamen de promam, quam ex Aphthonio omnium Magistro.

33. Legite præterea, si placet, Chriæ Rhetorum Messanensium in libello 1650 Neapoli impresso, apud Secondinum Roncaglioli, quas Majores vestri composuerent, cum in hoc Societatis Atheneo Rheticæ operam darent; ubi non exiguae vestrae Nobilis Urbis laudes, & decora invenietis. Interim sit,

INSTRUCTIO IV.

Chriæ Verbalis Exemplum ex Aphthonio.

In illud Isocratis dictum: Doctrina Radicem amaram esse, Frustrus vero dulces.

Laus Auctoris.

34. Socrates in Rheticæ meritò laudandus est, quā sibi nomen clarissimum comparavit, quantoq[ue] esset, se exercendo demonstravit, eamque illustravit, non ipse ab illa illustratus est. Longum ergo

ergo esset differere, ut quæcunque regibus cùm admonendo, tuin persuadendo singillatim mortalium vitam beneficio afficerit, sed qualia de eruditione verissimè protulit.

Expositio, seu Paraphrasis, & Causa.

25. Qui studia amat, à laboribus initium facit, laboribus tamen in utilitatem desinentibus. Hæc sunt, quæ verè scripta ex sequentibus comprobabilius admittenda esse. Qui enim bonis artibus capiuntur, hi sancè eum professoribus doctrinarum converuantur, ad quos accedere formidolosum, & discideris est indoctissimum; metus semper pueros occupat, sive præceptorem intueantur, sive ad illum venturi sint, accedunt præceptotibus pædagogi visu terribiles, sed dum verberibus fæviant, formidolosiores, & priùs, quam verberent, timentur. Timori punitio succedit, dum errata puerorum castigant, & domestica virtutis opera indicant. Pædagogis patres asperiores sunt, filiorum vias indagando, ad se propius accedere imperando, & imprimis eorum in foro conversationem suspicando, quod si opus fuerit in filios animadvertere, ita excandescunt, ut se parentes esse obliviscantur. Sed talibus puer consuecens, vir effectus meritò virtute coronatur.

Contrarium.

26. Quod si aliquis hæc metuens, præceptores fugian, parentes evitent, pædagogos avertant, penitus dicendi disciplinâ privabitur, & timoris causa orationibus spoliabitur.

Similitudo.

27. Hæc igitur omnia persuaderunt Iosocratem

sentire eruditionis radicem, amaram esse. Nam quemadmodum agricultæ summò cum labore terra semina mandant, fructus vero majore cum voluptate colligunt; pariter eruditionem vindicantes, vigilis sibi apud posteros gloriam compararunt.

Exemplum.

28. Demosthenis vitam intuere super omnium Oratorum laboriosam, ideo ceteris gloriofiorem. Adèò enim studio intentus fuit, ut comam ornatum capit is sepiùs deposuerit, ratus id bellissimum decus, quod à virtute provenisset, quare, quæ alii voluptatibus dispensant, ea laboriosè lucubrando illuc impendit.

Veterum Testimonium.

29. Ergo laudandus est Hesiodus, dum afferit virtutis viam asperam esse, cacumen vero planum. nam idem, quod Isocrates, protulit. Hesiodus enim viam dixit, Isocrates radicem appellavit, sub diversis verbis eandem sententiam uterque demonstrans.

Brevis Epilogus.

30. Quæ si rectè considerabimus, Isocratem fore laudabimus, ut qui bellissima de eruditione sapienter conscripserit.

PROGYMNASMA IV.

SENTENTIA.

Quid, & quotplex sit Sententia.

INSTRUCTIO I.

1. **D**ICO i. Sententia est oratio brevi complexu aliquid, quod adhortandum, dehortandum-

āmve pertinet, explicans. Sive, ut alii definiunt: Eistoratio, quæ quid sit, aut quid debeat esse in vita, breviter ostendit. E. G. Illa Afri Domitii:

*Princeps, qui vult omnia scire, necesse
babes multa ignorare.*

2. DICO 2. Sententiæ à Græcis γνώμαι vocantur, cum quibus congruit Apophthegma, licet laius sumantur Sententiæ: Apophthegma enim est dictum quoddam breve, rotundum, & sententiosum; ut ait Budæus, sed præcipue illustris personæ; ut sunt Pontifices, Cæsares, Reges, Legati, Duces, &c.

INSTRUCTIO II.

*Quotaplex sit Sententia, & quale eius
Artificium.*

3. DICO 1. Sententia, sive gravis illa sit, & magnifica, sive festiva, & proverbialis, multiplex est:

4. Primò enim alia Hortatoria, qualis est illa Theognis Poëtæ:

*Pauperem qui, Cyrne, fugit, se mittat ab
alto,*

In Mare cetiferum vertice montis, opus.

Vel:

Humanæ Formicam imitans jam consule brumæ.

Bruma Hominis vitæ est ultima, Paule, dies.

5. Secundò alia est Dehortatoria, ut illa ex Homero:

Stertere perpetuam non dignum est Principe noctem.

6. Tertio alia est Enuncians: ut illa ex Plauto: Sapiens sibi Fortunam fingit.

Vel:

Non est, crede mihi, multos qui possidet agros, Dives, sed Dives, cui satis unus ager.

7. Quartò alia est simplex, ut illa ex Seneca, Generosos animos labor nutrit.

8. Quinto alia est Composita, seu Conjuncta, ut illa ex Homero:

Multos esse malum Reges: Rex unicus esto.

Vel ex Sallustio:

Obsequium Amicos, Veritas Odium parit.

9. Sexto alia est Probabilis, ut trita illa:

Corrumput bonos mores colloquia prava.

10 Septimo alia est Vera, ut illa ex Hesiodo: Ipsa dies quandoque Parens, quandoque Novverca.

ii. Octavo tandem alia est Superlativa, seu Hyperbolica, ut illa.

Infirmius nihil est Homine.

11. DICO 2. Sententia dissentit à Chria, 1. Quod Chria aliquando factum explicat: Sententia verò semper verba exponit. 2. Quod Chria semper additam habet personam: Sententia verò etiam sine persona effterri potest. 3. Affert aliud discrimen Priscianus, quod scilicet Sententia indicative profertur: Chria verò sàpè etiam per Interrogationem, & Responsionem.

12. DICO 3. Utriusque idem est Artificium ex iisdem enim capitibus, quibus Chria tractatu-

sem

Sententia. Cūm Auctoris nomen tacetur, laudatur quidem, sed innominatus.

PROGYNASMA V.

CONFUTATIO.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Confutatio.

1. DICO 1. Confutatio, quam alii cum Quin
tiliano Refutationem, alii Improbationem,
Graci *arationes*, vocant, est propositæ alicujus rei
subversio.

2. DICO 2. Subvertenda sunt neque mani
festa valde, neque prorsus incredibilia, sed ea, quæ
veluti mediæ sunt conditionis, & ancipitem habent
opinionem. Hinc

3. DICO 3. A Refutationis materia exclu
dantur Fabulæ manifestæ, atque Historiæ indubita
tæ; nisi forte in fabulis non rei falsitatem, sed aliquid
aliud, Incohærentiam E. G. Inverisimile, aut In
decorum quid velimus arguere.

INSTRUCTIO II.

Confutationis Artificium.

4. DICO 1. Exordii loco oportet in eum inve
hi, cuius orationem subvertendam sumi
mus.

5. DICO 2. Rei Expositio sincerè subijcienda,

6. DICO 3. Eam subvertamus sex hisce capi
tibus: Obscurō, Incēdibili, Impossibili, Non co
hären-

honeste; Indecoro, Inutili; quantumvis dona omni
hæc capita in quavis Confutatione locum habeant
nec semper hoc ordine, ut illa retulimus, perte-
xenda.

7. Primo igitur Obscurum seu Incertum est
quod non satis manifestum apparet. E. G. Incertum
est tempus, quo Narcissus sit conversus in Florem

8. Secundò Incredibile est, quod ferè est su-
pra fidem, quod raro accidat: V. G. Incredibile vi-
derur, quod Arion, quamvis malis affectus, ca-
nere tamen voluisse.

9. Tertiò Impossibile seu Improbabile dicitur,
quod fieri nequit; quod quidem caput majorem vim
habet, quam Incredibile: V. G. Impossibile est,
naturæ vis spectata, Niobem in saxum fuisse con-
verlam.

10. Quartò Non cohærens, seu Inconsequens,
sive Contrarium appellatur, quod minimè cohæret
cum aliis personæ, reīque, de qua agitur, factis,
verbis, proprietatibus, &c. V. G. Inconsequens
erat, voluisse perdere libertatem, qui libertatem
servasset.

11. Quintò Indecorum æstimatur, quod inde-
cens est: V. G. Indecorum erat Herculem post tot
monstrorum triumphos, Mulierculæ prædam fieri,
elavamque cum fuso commutare.

12. Sextò Inutile apparebit, quod incommo-
dum, vanum, & omnino ineptum, nec utilitati,
nec usui, nec honori usquam futurum est: V. G.
Ludus est ex Urbibus exturbandus, nulla enim un-
quam emolumenta, ærumnas persæpè patere solet
innumeratas.

3. DICO 4. Septimò subnectenda est Epilogus brevissimi aurea Clausula.

INSTRUCTIO III.

Conformatio[n]is Stylus, Virtutes, & Viciae.

4. DICO 1. Hujuscce Praeexcitationis Stylus masculus sit oportet, omnemque proponendum artis vim in se contineat, præcipit Aphthona, & itaque omnibus Rheticæ Militiae Instrumentis, & argumentationum telis, ut expugnet, obarreatur. Dialogismos, Ironias, Subjectiones, Confessiones, concise vibratas Propositiones, & similia, quibus vis, & ardor Oratorius magis incalefecit, non refutat, ut docet P. Causinus.

5. DICO 2. Curandum, ut rationes, & argumenta magis convincentia in principio, & fine collocentur: milites enim delecti à fronte, tergoque exercitus adhiberi solent. In adversarii Sententia exponenda, sinceritas eluceat, & si non eadem verba, (quod tamen nonnulli faciunt nimium scrupulosi) idem tamen, nec alteratus adversarii sensus fideliter est exponendus.

16. DICO 3. Cavendum, ne quid falsi imisceatur, aut personæ, cuius sententiam evertere nitimus, fictum quid imputetur, ne auctoritatem in dicendo amittamus. Rationibus potius, quam injuriis indulgendum: & si quid acre, & aculeatum contra auctoris personæ contorquere aliquando rei necessitas exigat, omnino vitandum censeo, ne tale sit, quod Audientium aures offendat, neve tali audacia vibratum, ut adstantium stomachum exciter,

dau-

nauseamque: sed modestè proponatur; vel ad libertatē præcautione, vel alicuius figuræ lusū testum vel leporis fale conditum.

7. DICO 4 Refutationis ideam habetis pud ipsum Aphthonium. Sed legite etiam ex Quiriliano in Declamatione prima pro Cæco reo Patridii. Legite Confutationem illam, quam res P. Caufinus ex Gorgia Leontino, in qua Palamedes crimen proditionis diluit.

Optima item est Confutationis norma apud Tertium Livium, quia Portius Cato Consul Oratione habuit, turpem Bacchanalium ritum reprehendens.

PROGYMNASMA VI.

CONFIRMATIO.

INSTRUCTIO UNICA.

*Quid sit, & quale eius Artificium,
Stylas, Virtutes, & Vitia.*

1. DICO 1. Confirmatio est propositæ rei Confirmation probatio. Qui verò confirmare aggreditur iisdem armis muniatur, ac qui confutare intendit, sed inverso ordine pugnandum.

2. DICO 2. Confirmando sunt nec omniō manifesta, nec prorsus Incredibilia, sed quæ mediū servant ordinem.

3. DICO 3. Igitur laudandus est Auctor rei quam confirmamus.

4. DICO 4. Res ipsa fideliter exponenda,

5. D.

5. DICO 5. Contrariis capitibus intendam. 1. scilicet pro Obscuro, Manifesto: 2. pro Incredibili, Probabili: 3. pro Impossibili, Possibili: 4. pro non Cohærente, Cohærente: 5. Pro Indecoro, Decen-
te: 6. Pro Inutili, Utile, & Conferente.

6. DICO 6. Stylus idem sit, ac Configurationis, qui omne propemodum artificium in se, roburque contineat: tota enim Rhetorici Bellatoris spes, rationeque persuadendi in Configuratione, ac Confirmatione sua est.

7. DICO tandem, Auctoris laudes veræ sint, & affectatae: Frons, Tergumque selectioribus argumentis suffultum: Expositio sincera.

PROGYMNASMA VII.

LOCUS COMMUNIS.

INSTRUCTIO I.

Quid Rei, & quid Nominis.

DICO 1. Locus Communis est Oratio, quæ bona, vel mala, quæ alicui insunt, augentur, ut præmio, pœnâve afficiantur: estque Perorationi similis, qua post argumentationem utuntur Oratores.

2. DICO 2. Dicitur Locus Communis, quia omnibus convenit, qui rei bonæ, vel malæ, quam tractamus, partitipes sunt, atque ut ajunt, in eadem navi versantur: ut, si in Furem, aut Mendacem dicás, ea oratio in omnes Fures, aut Mendaces cadit; & si constantiam, aut diligentiam in Rhei-

tori.

toricæ studio extollas, ea laus constantibus omnibus, ac impigris Rheticæ studiosis convenit.

INSTRUCTIO II.

Loci Communis Artificium.

3. DICO 1. Exordium propriè non admittit Locus Communis, cùm sit rei amplificatus sermo, quæ jam manifesta præsupponitur. Rheticæ tamen Militiæ candidatis, ut vocetis, styli exercendi causâ, aliquam processu formam confin gere permitterem.

4. DICO 2. Illa deinde Loci Communis Operatio: 1. ex Contrario ipsi virtuti, vel vitio, cuius laudes, vel dedecora amplificamus, ostendemus esse animadvertisendum in scelus illud, ne Judicium Indulgentiâ cæteri similia patrare audeant; vel virtutem illam donandam esse præmio, ne cæteri deinde à bonarum artium laboribus præmii desperatione revocentur.

2. Caput est rei jam notæ expositio, ut magis inflammemus Auditores in Reum.

3. Caput comparationem afferet, qua reum cum reo, crimen cum crimine conferentes, rem, de qua agimus, in majus extollamus.

4. Capite sententiam collocabimus: hoc est, hominis mentem & consilium criminantes, atque exprobrantes, agentis intentionem damnabimus, illum scilicet non ignorantem, aut invitum, sed scientem, ac volentem scelus perpetrasse: deinde quid sperarit, quid animo intenderit suo &c. investigabimus.

J. Ca-

5. Caput habemus, si conjecturali quadam digressione præteritam vitam criminemur à præsenti, suspectamque Judici reddamus: dicendo, quod fortasse ab ipsa feiè infantia sese similibus instigatis exercuerit.

6. Caput Misericordiam omnem, ac Miserationem excludat: quod fit sex capitibus illis, de quibus fusè agit Aristoteles Rhet. ad Alex. cap. i. Legitimo, nimis si dicamus nihil legibus magis congruere: Justo, E. G. Justum esse, ut pœnas luat: Uali, E. G. id sibi Reipublicæ conducere: Possibili, E. G. Facili negotio comprimi posse immanem furiam: Honesto, E. G. Nihil ita decere, & rationi consonum esse, quam ut plectatur, qui omnes rationis leges labefactarit: Eventuro, E. G. Eius supplicio, civibus, reique publicæ bona omnia eventura. Contra vero si rem bonam exaggeramus, cum proportione procedendum, & præmium experendum est.

5. DICO 3. Denique brevis Epilogus subiectus in exhortationem desinens.

INSTRUCTIO III.

Loci Communis Stylus, Virtutes, & Vitia.

6. DICO 1. Locus Communis stylum amat argumentosum, Confutationi, Confirmationique non absimilem, fortasse etiam magis vehementem, & acutum.

7. DICO 2. In re exponenda Fidelitas, Veritasque primum semper locum habeant: nec in procedendum est, ut quid novi explicare, ac probare

C

veli-

velimus, sed ut rem jam notam suggeramus; unde
cavendum. E.G. ne queratur utrum hic sit Sacra-
gus, Fur, aut Vir constans &c. sed res convicta jam
& manifesta exaggeretur.

PROGYNASMA VIII.

LAUS SEU ENCOMIUM.

I. **Q**uæ de hoc Progymnasmate dicturi sumus,
maximo digna sunt studio, animique ap-
plicationem exigunt singularem: mirum enim quan-
tum profutura erunt Rhetorice Militiae tyronibus
in Eloquentia Campo, ubi de Epidictica oratione
seu de Genere Exornativo, Panegyrique concre-
da sermo erit; huc enim inde vos remittam.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Laus seu Encomium.

2. **D**ICO I. Laus, quæ à Cicerone Exornatio
à Græcis Ερωμεῖον appellatur, definitur
ab Aphthonio: Expositio bonorum, quæ alicui in-
sunt, seu Oratio bona alicujus enumerans. Quo-
niam verò volunt passim Auctores, ejusdem Aph-
thonii mentem assecuti, Encomium ab Hymno, &
Epæno, Elogioque differre, quia Hymnus apud
Veteres superstitionis Deorum proprius erat, & me-
tro astriclus: apud Scriptores Orthodoxos DEI O.
M. & Divorum, qui gloriæ, divinæque immor-
talitatis participes sunt: Encomium verò Mortali-
um proprium est, nec metro propriè servit: Epænus,
Elogiumque paucis absolvitur, & quidem acutiori-
bus

in verbis : Encomium verò gravius , fusiusque procedit , & secundum artem profertur ; idcirco
 3. DICO 2. Veterum definitio , ita clarius explicari posse videtur : Laus seu Encomium est paulò fusior oratio , quæ bona alicujus rei creatæ citram etrum enuminerat . Dixi paulò fusior , ut Encomium ab Epæno . Elogioque sejungerem : addidi præterea , rei creatæ , ut à laude divina illud secererem , apposui tandem citra metrum , ut ab Hymno , aut simili laudatorio carmine discriminarem & quamvis enim quælibet laus Encomium dici possit , & passim soleat ; strictè tamen , & antonomasticè solū hoc Progymnasma Encomium dicimus . cum Aphthonio .

4. Obijcies : Encomium sicutur idem esse cum Loco Communis , quo bona alicuius enuminerantur : ergo non est Progymnasma diversum .

5. Respondeo ; nego antecedens , & diversitatem assigno : Locus enim Communis primò cùm bona , tum mala alicuius , potest amplificare : Encomium verò sola bona : secundò , Locus Communis , rei , cujus bona , malâve amplificat , præmium , pannâve intendit ; Encomium verò meram rei aestimationem in genere intendit .

INSTRUCTIO II.

Laudis , seu Encomii Artificium .

6. DICO 1. Præter Virtutem , atque id , quod virtus deturatur , omnia laudari possunt : sicut etiam præter Virtutem , resque illas , quas virtutis fulgor illustrat , omnia possunt vituperari : ita ree

C a alio-

alioqui viles argumentum Encomio præbēre possunt, præcipue ad ingenii ostentationem: sic Lucianus Muscam laudibus cumulavit, Majoragius Lutum Passeratius Asinum, Cœlius Calcagninus Pūlicem Melanchthon Formicam, Ugobaldus Calvitium Janus Dousa Umbram, Bartetus Ens rationis, Wilibaldus Podagram.

Alii febrim, morbos, paupertatem, & simili laudibus in cœlum extulerunt: ut è converso non in simæ notæ scriptores divitias; nobilitatem, ingenium, scientias, studium; bonam valetudinem, & vituperio afficere, & maledictis proscindere, ad ingeni jaestatiam, & quidem feliciter, sunt aggressi.

7. DICO 2. Contra Recentiores nonnullos rerum omnium laudandarum, sive animatae illæ sive inanimate, sive in communi, sive in particuliari exornentur, idem, vel ferè idem esse artificium.

8. DICO Igitur 3. Sex sunt Encotii partes Exordium, Genus, Educatio, Res gestæ, Comparsatio, Epilogus.

Pars prior.

9. Exordium tale esse debet, quale vel rei qualitas, vel locorum, vel temporum, vel personarum varia conditio, aut dignitas exigit; quodque Auditorum conciliationem pariat: deduci poterit, vel commendatione rei, de qua agimus, vel adhortatione ad illam honoribus cumulandam.

Secunda Pars.

10. Genus bifariam dividitur, unum enim animal est, ut Parentes, Majores, Fratres, Affines, Propinqui &c, Inanimæ alterum, ut Regio, Urbs Nobis

Nobilitas : atque huc reducuntur omnes partus circumstantiarum, prodigiisque, quae occurrerint ante partum, vel in partu : vel quid simile, quod forte evenierit, vel ex somniis, vel ex signis, vel ex vaticiniis, vel hujusmodi prænunciationibus : V. G. Si vis laudare Maurolycum Civem Mamertinum, Mathematicæ facultatis suo ævo facile principem, in cuius Natali die Cometes apparuit, dicere poteris, illum Sapientiae Solem fuisse clarissimum, cuius ortum novum sydus ætheris lingua prædixit : & sanè novo Phœbus Messanæ orienti novum Phosphorum convenisse. In rebus vero, in quibus haec deerunt, tempus præteritum materiam suppeditabit amplissimam, & quasi Genus erunt Inventores, Conditores, Antiquitas, vel falsi Dii, sub quorum tutela res illas esse Poëtæ fingeant : V. G. Myrtus, Columbaque Veneri, Apollini Laurus, Crera Insula Jovi dicata erat: Messanam Zanclus Gigas condidit: Venationem Diana, & Apollo invenerunt: Olivam Minerva, Equum Neptunus primus in lucem evocavit.

Tertia Pars.

ii. Educatio continet personæ laudandæ Institutionem, Artem, & Leges.

12. Institutio est, in qua laudabis personam præceptoribus, ab institutoribus, & modo, quo educata fuerit, atque erudita: ut de Achille E. G. quodd Leonum medullis pastus sit, & à Chirone eruditus. Si laudas brutum E. G. Leonem cicurem, & mansuetum, dic modum, magistrumque, a quo fuerit cicuratus: dic E. G. modum cibosque,

C 3

qui-

quibus pascatur Luscinia , Passer Solitarius , aliæque aves musicæ , sique id multâ curâ agatur , admirare sin parva , id quoque lauda : si arborem , vel florē laudas , dic qualis sit ejusdem cultura.

13. Ars est , in qua laudabis personam ab artibus studiisque , quibus operam dederit , Rhetoricæ V.G. Militæ , Medicinæ : &c.

14. Leges denique sunt , sub quarum regula , atque institutione vixisse dicemus personam , quam laudabimus à Republica , principibus , usibus , &c. quo locum habere poterit in laudibus Apum , Formicarum , &c. quarum œconomia , immo & Respublica , est penè admirabilis.

Quarta Pars , & præcipua.

15. Res gestas continet , illustriaque facinora , que vel in vita perpetravit , vel in morte , vel post obitum acciderunt :

16. In vita , ut bona omnia tum corporis , tum fortunæ , tum animi : Bona corporis sunt Pulchritudo , Robur , Sanitas , Agilitas , &c. Bona fortunæ sunt Opes , Potentia , Dignitas , Amici , &c. Bona animi nuncupantur virtutes , ut Temperantia , Fortitudo &c. Scientiæ , & Artes , ut Theologia , Philosophia , Rhetorica , Mathesis , &c.

17. In Morte Encomii materiam habebimus , si parùm , vel mulsum vixerit , quem laudamus . Si parùm , dicemus diu tamen gloriæ vixisse : si multum , dicemus parùm nihilominus desideriis nostris , atque Reipublicæ vixisse . In Morte similiter reconseantur mortis ipsius genus , & circumstantiæ , si præfertur in bello , aut in simili occasione gloriose occu-

occubuerit : item si ab incliti nominis hoste fuerit occisus , ut Achilles , qui ab Apolline ; Turnus , qui ab Aenea ; quod laudis argumentum esse potest .

18. Post Mortem numerandus populi mæror , magnifica , parentalia , sepulchrum , epitaphium . Denique si quid stupendum , aut miraculosum occurrit : ut , In obitu Maurolyci Civis vestri crinitus sydus apparuit : meritò enim Mamertino Phœbo occidenti Cœlum ipsum crinitæ facis syrate parentavit .

19. Advertire h̄ic , quodd in laudatione Urbium simili methodo procedendum est , laudando earum bona , V. G. Aëris benignitatem , Cœlique temperiem , mare , fluviōs , piscoſos præſertim , navigabiles , agros , viridaria , opulentiam , ſitum , munitionem , hominum multitudinem , alimenta , ædificia , templa , foræ , theatra , circos , balnea , thermas , vias , poſtes , statuas , monumenta , fontes , aquæductus , ciuium humanitatem , hospitalitatem , ſtudia , pietatem erga parentes , DE U M , Deiparam , ac Divos omnes .

20. In laudibus aliarum rerum ſimiliter earum bona in medium ſunt afferenda , V.G. Corporis pulchritudo , & proceritas , utilitas ad humānum vitum , ad vesteres , cibos , ſalutaria pharmaca effictenda &c.

Quinta Pars.

21. Comparatio præſtare debet , ut , qui laudatur , alteri collatus magis eluceat : V.G. Archimedi comparabis , & deinde præferes Maurolycum : Carolo Quinto Austriaco Carolum tuum fortunâ , cum nomine Secundum .

Sexta & ultima Pars.

22. Epilogus laudem claudat, vel excusando quod minùs aptè Encomitum absolveris: vel ad rem quam laudas, Apostrophen dirigendo, ut condonet tuíque curam è Cœlo habeat, vel alia formula, qua videbitur opportuna.

INSTRUCTIO III.

Encomii Stylus, Virtus, & Vitia.

23. DICO 1. Encomii Stylus troporum flores figurarū inque concinnitatē admittit, arteque, & industriā perpoliendus est, ubi præcipue sterilis laudum campus occurrit.

24. DICO 2. Prudentia in laudationibus est adhibenda, nihilque laudandum, nisi honestum illud sit, & aliqua laude dignum inveniatur, quodque rei estimationem patere possit in Auditoribus.
Unde

25. DICO 3. Cavendum, ne ementitis & puerilibus superjectionibus rem supra naturam, ac mores extollamus: neve lippum, E. G. oculorum acie commendare aggrediamur, vel deformem à corporis elegancia, non sine audientium risu.

26. DICO 4. Encomii virtutem esse, ut laudes dicamus proprias, non communes, quæque omnibus ferè possint aptari. Iterum virtus est, ut si rei, quam laudamus, aliquid ex supra allatis capitibus desit, tunc vel illam partem ex industria omittamus, vel in majus laudis argumentum convertamus: V. G. si quis vili patriā, vel obscuris natalibus fuerit, dicimus, quod ille patriam suam, atque familiam, non

il-

illarum patriæ, familiæque fulgor illustrabit; quodque melius sit se ipsum virtute nobilem reddere, quam absque proprio merito nobilitatem à parentibus traxisse cum sanguine.

PROGYMNASMA IX.

VITUPERATIO.

INSTRUCTIO UNICA.

Quid sit, & quale ejus Artificium?

1. DICO 1. Vituperatio est sermo exponens mala, quæ alicui insunt.

2. DICO 2. Differt à Loco Communi, quodd ille pœnas exposcit, Vituperatio nudum convicium habet, solamque rei infamiam intendit.

3. DICO 3. Vituperationis Artificium idem est, ac Laudis, sed inverso ordine: eadem enim vituperandi, ac laudandi leges, & capita.

4. DICO 4. Si tes, quam vituperamus, quid boni habere videatur, E. G. generis nobilitatem, dicitias, corporis pulchritudinem, vel quid simile, dicemus illa omnia vitiis contaminasse, & à patria nobilitate degenerasse.

PROGYMNASMA X.

COMPARATIO.

INSTRUCTIO I.

Quid sit, & quo duplex.

1. DICO 1. Comparatio est oratio ex collatione aliquid disquirens, quo rem, quam alteri

comparat, maiorem ostendat, vel sicutum equarem
X. G. Comparo Messanam cum Athenis.

2. DICO 2. Dissert hæc præexercitatio ab ea
Comparatione, quæ inter schemata Sententiarum nu-
meratur, quod illa brevis sit exornatio, hæc autem
instar Laudis, aut Vituperationis, fusus tractari so-
leat.

3. DICO 3. Duplex est Comparatio, prima est
qua comparantur æquale cum æquali; ut bona cum
bonis, V. G. Leopoldum Cæsarem cum Alexandra
Magno; vel mala cum malis, V. G. Pestem cum Fa-
me, vel Bello. Secunda est, qua inæqualia compara-
mus, ut juxta se posita, magis elucescant, ut mala
cum bonis, V. G. Cainum cum Abele; vel minoria
cum majoribus, V. G. Formicarum, Apumque uni-
versitates cum Hominum Republica.

INSTRUCTIO

Artificium.

4. DICO 1. Quoniam Comparatio vel duarum
rerum laudes, vel utriusque vituperatio-
nem, vel unius laudem, alterius vituperationem
continet; idcirco ejus Artificium frat per eadem ca-
pita, per quæ construitur Laudatio, nimirum primò
per exordium: deinde comparando genus cum gene-
re, educationem cum educatione, rès gestas cum re-
bus gestis, &c.

5. DICO 2. Non oportere unico istu res totas to-
tis conferre, sed capiti caput, hoc est genus generi,
educationem educationi &c.

N.

INSTRUCTIO III.

Comparationis Stylas, Virtutes, & Vicia.

6. DICO 1. Huic Progymnasmari stylum opus esse celerem; qui scilicet facile in agiles transitiones feratur: unde fortem, callidumque exigit Oratorem.

7. DICO 2. Si, dum comparamus rem cum altera, ut unam supra aliam extollamus, caput aliquid occurrat, in quo non nisi ægræ, &c affectare possimus illam, ut volumus alteri anteponere; tum caput illud prudenti silentio prætereundum.

8. DICO 3. Comparisonem non debere intercedere inter res omnino disparatas: & si quandoque rem admodum parvam cum maxima comparamus, V. G. Sacerdotis potestatem, cum Divina; utendum modestiae clausulis, quibus, cum Virgilii Tyro, parva licet componere magnis.

9. DICO 4. Integras Comparationis exempla habetis apud Aphthonium, ubi Hectorem comparat cum Achille: brevioris tamen Comparationis paradigmata passim invenietis apud Auctores. Legite præsertim Patrem Famianum Strada de bello Belgico decade prima, ubi eruditè satis, ut solet, comparat Carolum Quintum cum Philippo Secundo filio, Carolum Hispaniæ Principem cum Joanne Angliaco, & Alexandro Farnesio, &c.

Sed interim sufficiat Comparationis fragmentum, quod nunc præ manibus habemus in Ciceronis Oratione pro Lege Manilia, quam explanamus, ubi Tullius recentes Romanos comparat cum Veteri-

teribus, ut ipsorum animos ad socios defendendos
inflammet.

PROGYMNASMA XI.

ETHOPOEIA.

INSTRUCTIO I.

Quid sit, & quotuplex.

1. DICO 1. Ethopœia, quam aliqui ex Latinis Allocutionem appellant, est imitatio motum alicui personæ accommodata, ut indicat ipsum nomen Græcum ἡθοποία.

2. DICO 2. Triplex est, i. quæ absolutè dicitur Ethopœia: secunda Idolopœia: tertia Prosopopœia.

3. Ethopœia est, quæ notam, verâmque personam inducit, & solum verba, vel mores effingit: V.G. Quid dicere potuisset D. Xaverius, cùm morti proximus, charitate erga DEUM potius, quam febri oppressus, languentis capitis vicio, in delirium incidisset.

4. Idolopœia est, quæ personam notam, verâmque containet, sed jam vitâ functam, ut fecit Tullius, qui Appium cæcum jam mortuum contra Clodium verba facientem introduxit.

5. Prosopopœia est, qua finguntur omnia, cùm mores scilicet, tum persona, ut sunt illæ apud Ciceronem, quibus Patria, & Respublica personarum more loquentes in invectivis effinguntur.

6. DICO 3. Hæ omnes Ethopœiaz triplicis generis fieri possunt; primum passivæ, quas alii passionales

tales appellantur: secundū morales: tertīo mixtæ.
 7. Passiva est, qua passiones, motusque animi
 perpetuò exprimit, dolorem; E. G. vel lætitiam: ut
 qua verba dixerit Magdalena, cùm dilectissimum
 Præceptorem patibulo suffixum aspiceret.

8. Moralis est, que solos mores ante oculos
 ponit, non jam dolorem, vel lætitiam, vel aliam
 passionem: V. G. Quid dicere? Rusticus medite-
 raneus, cùm primū maris impunitatem intueretur,
 9. Mista denique est, qua motus animi pariter,
 moresque alicius effingit: V. G. Quid dixisset
 Achilles, Patroclio interfecto, pugnare statuens: hic
 enim exprimit passionem ob amici funus dolentis,
 & mosēm, id est confilium, pugnam deliberantis.

INSTRUCTIO II.

Arsificium, Stylus, Rictimes, & Piscia.

10. DICO 1. Ethopœia Artificium est procede-
 re per omnia tempora, incipere scilicet a
 præsenti, recurrere ad præteritum, transire tandem
 ad futurum: V. G. Si vis inducere loquentem Fa-
 mana de aliquo egregio Duce, vel Principe, E. G.
 Comite Sancti Stephani, Prorege, dic primū quid
 nunc agat, dum communi plausu, populique bene-
 volentiā Siciliam, Regis vice, feliciter moderatur:
 dic deinde, quid egerit tempore elapsō, vel palmas
 serens, vel proprio, hōstiūque cruore irrigans
 lauros, vel tranquillo pacis otio emerita gaudens
 honorum adorem; dic tandem, quid se dignum factu-
 rum præterea temporis decursu polliceatur.

11. DICO 2. Ethopœia stylus dilucidus sit,
 bre-

laevia, floridus, & sanguinis : ab omnibus, superfluaque figura et resumā argumentationē cōspersus, nec multū sufficiens. **DICO 3.** Scavarida diligentia est personarum, temporum, locorumque proprieas : alia enim verba esse debent, quæ Regis alia, quæ plebejo ; alia, quæ seni ; alia, huc ; juveni ; alia, quæ mulieris, puerorum, tributorum : unde si E. G. Pastorem loquendum inducas ; de genitibus, armentis, calamis sensim, faciem exprias : si pescatorem ; de mari, navibus, pisoribus, fuscoisque : si Ducem ; de bello, turribus, vistoriis, ac triumphis, & sic de reliquis.

DICO 4. Si quid contra hæc leges fiat, viatio vertendum.

Digna est, quæ legatur Eloquentiae Prosopopoeia, apud Pandem Nitidum Causidum, stibilia et apud Jovem de suis corruptoribus conquerentia.

PROGYMINASMPA XII.

DESCRIPTIO

Descriptiunculas amant omnes hæc tempestate : illisque Auditorum plausum Oratores aequaliter solent. Sed multo sale opus est ad illas apte, & circa puerilitatem adhibendas.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Descriptio, & quodplex.

DICO 1. Descriptio est oratio colligens, & veluti oculis repræsentans id, quod exponit : & sic

& sit vel amplificandi, vel ornandi, vel delectandi
causa.

3. DICO 2. Omnia sane describi possunt, &
quandoque res descripta descriptioni nomine effor-
mat: hinc personæ descriptionem græco vocabulo
dicere solemus Prosaographiam; temporum, Chrono-
graphiam; Terræ, Geographiam; Cæli, Uranogra-
phiam; Aquarum, Hydrographiam &c.

4. DICO 3. Dividitur Descriptio in Imaginem
seulconem, Effictionem, Notationem, Demonstra-
tionem seu Hypotyposin.

Image sive Icon.

5. Dicitur illa, qua, ob similitudinem, for-
mam cum forma componimus: atque hoc reducun-
tur Parabolæ. V. G. Describo piscem Citharoedum
æliano, qui cithara signum dorso gestat, sed ca-
men elinguis est, cui deinde comparo vanum do-
ctrina simulatorem.

Effictio.

6. Est expressio corporis, V. G. ex Sidonio
Apollinari: Corpore erat exacto, longissimis brevi-
or; procerior, eminentiorque mediocribus. Cap-
itis apex rotundus, in quo paululum à canitate frontis
in verticem cæsaries refuga crispatur, Geminos or-
bes hispidus superciliorum coronat arcus, &c.

Notatio.

7. Est Descriptio morum ab adjunctis, seu cir-
cumstantiis, quam potius Ethopæiam vocarem cum
P. Lebrun: ut fecit Cicero, qui in oratione pro Cæ-
lio egentem seditiosum descriptis; vel in Oratione
pro Cluencio, in qua descriptis Mulierem amantem

& sce-

abfectorialia, vel pro Roscio Amerino , divitent splendidum.

Demonstratio seu Hypotyposis.

8. Est, cum res veluti verbis depingitur ita, ut ante oculos geri, & versari videatur, in qua solemus uti adverbii, pronominibus, verbisque demonstrativis, V. G. En, ecce, hic, ille, audio, video, aspicio, videre mihi videor, audire mihi video &c.

9. DICO 4. Ad Descriptionem reduci posse videtur Distributio, quæ est venusta quædam partitio, & veluti rei pictura, in qua ita rem exprimimus, ut singula singulis respondeant, V. G. ita describitur Protei instabilitas apud P. Causinum: Proteus Pharus miraculum Hometricum est: multæ quidem ejus diversæque formæ: in aquam attollitur, in ignem accenditur, in Leonem excandescit, in Suem ruit, serpit in Draconem, assilit in Pantheram, assurgit in arborem. Vel sic cum Plutarcho describi potest vir egregius: Erat quidem in eo Cyri spiritus, Agefilai temperantia, solertia Themistoclis, usus Philippi, fiducia Brasidæ, Eloquentia Periclis.

INSTRUCTIO II.

Descriptionis Artificium.

10. DICO 1. Variè fieri potest Descriptio : Primo enim describi potest res per negationem, id est, exprimendo id, quod non est, vel id, quod non habet. V. G. Volo describere noctis horrorem; dicam quid noctu desit in Cælo, in sylvis, in urbibus, sic: Non Cœlum quæro Solis radio sup̄etbit, non

non sylva avium cantiunculis animantur, non Oratotum declamationes, Mercatorum negotiations in foro &c. Et hoc modo passim solet describi DEUS O. M.

ii. DICO 2. Describi potest res per affirmationem, dicendo quid sit, vel quid contineat: V. G. Volo describere agri amoenitatem; dicam vestiri florum gemmis; arborum comis tenari, musicarum vocum lucrum lenociniis resonare, crystallino præterlibetum fontium susurro consalutari, &c.

ii. DICO 3. Describi potest res sequendo duorum sensuum; dicendo, quæ videntur, quæ audiuntur, quæ tanguntur: ut si vis describere Trojam ab hostibus incensam, expime, quæ videantur in manibus, in viis, in templis, in foris, in officinis, &c. quæ audiantur dicta, à victoribus scilicet laetæ voces, & epinicia; à victis, à morientibus, à captivis, à pueris, à matribus, gemitus, clamores, ululatus &c.

ii. DICO 4. Describi potest res per partes, quæ Descriptio hodie valde trita est, & communis: V. G. Volo describere Hominem iratum; dicam: Cervicem erectam, oculos inflammatos, motus, voces &c. Sic etiam potest describi Urbs, discurrendo per ejus partes singulas.

ii. DICO 5. Describi potest res per varias definitiones congregatas, quæ hodiè mirum quanto plausu accipiuntur, & placeant, præsertim si cum metaphoræ elegantia conjungantur: V. G. Volo describere Solem; vocabo Principem planetarum, astrorum Monarcham, cœli oculum, atque orna-

D

men-

INSTITUTIO IV. vi

Descriptionem Exempla nonnulla.

Rhetorica describitur,

Ex Tullio lib. 2. de Nat. Deor.

- 25. **I** Am verò domina rerum eloquendi vis quam est
præclaray quānque divinitas : quæ p̄tinūm ef-
ficit; ut ea, quæ ignoramus, discere, & ea, quæ sci-
mus, alios docere possimus. Deinde hac cohortá-
mur, hac persuaderemus, hac consolamur afflitos,
hac deducimus perterritos à timore, hac gestientes
comprimimus, hac cupiditates, iracundiasque re-
stingimus : hac nos iuribus legum, urbium socie-
tate devinxat : hac à vita immam, & ferè segregá-
vit. &c.

Sicilia.

Ex Orat. D. Rosal.

P. Hieron. Petrucci.

- 26. **I**n sulam Tyrrheni freti regnaticem Siciliam,
quæ, ut miraculo sit nationibus aliis, in a-
quis vivens, ab ignibus animatur ; abunde contra
hostium incursus providentissima natura intunivit, cui
pró fossa dedit mare circumfluens, pro turre im-
minentem desuper Aetnam, ac per vigilibus flammis
excubantem. Neque opus hoc propugnaculum ha-
bet ignariis armari tormentis, terrenisve fulmini-
bus circumvallari : quando suis mons ipse visceribus
amore patriæ succensis, atque ad eam defendendam
libentes effusis improviso fulgure, tonitrûque hor-
ribili vel in mediis undis inimicæ classi minitatur

uicendum. Et justissimus quidem fui in ea pro-
pugnanda i^ru^sula naturæ cohatus, quæ non solùm
est ex anti^t quod præcohio hōr^{um} Populi Rōmani,
sed etiam hōr^{us}, ac d^elicium generis humāni.
Quamobrem non omnino mendacem rea facienda
sunt veterum commenta poëtarum. ex qua magistras
voluptat um Syrenes in Sicilia, tanquam deliciarum
in regne, colloq^uarunt; hoc potius nomine fabulo-
sa, quod in portu salutari nocentes effinxere deli-
cias. &c.

F

*Moles crystallina instar cœli elaborata,
ex P. Gaius: alloc. prima.*

17. **M**achinam à crystallo confaxit nescio quis,
non tam dolandi, quam adulandi faber
gregius. In ea cœlestium moles orbium inclusit,
curlum Solis, ac Lunæ, syderum moras, conve-
nientesque distinxit: cælo supposuit aërem tenuissi-
mè explicatum, cuius superior regio salubris, atque
innocens libera semper esset à turbis: atque turbi-
bus; inferior mutationibus obnoxia, modò amon-
nitate, ac luce blandissimâ rideret, modò cogcretur
in nubes (nam hæc omnia artifex inferuerat) modò
tempestatis ageretur, tigret modò procellis, im-
bribusque difflueret, tonaret, fulguraret, mentita
quoque fulminâ contorqueret. In media mole
Chæroën insculpsit è gemina, veluti DEUM ope-
ti immixtum, ac supercilio terrarum domino
sustinentem omnia, moyentem, ac dexteræ juben-
tis imperio moderantem &c.

D³

Nar-

v. 119

Narcissus, poetice

ex P. Alb. Ines lyr. cent. prima odes.

ab. *Ilinc minore flore Narcissus nitet,**Canóque pallescit gelu,**Quem si loquaris, suscitata flēbilis**Suspirat Echo murmurare.**At nec sub uno flore Narcissus lateat;**Nec crine eodem fluctuat.**Illinc fideli purpuram mendacio**Mentitur, & fingit rosas.**Illinc pudico subrubentes murice**Vivas odoris pyxides**Suspendit, inde luteas refert notas;**Floræq; tintinnabula.**Hinc diuiri pingit auro pendulam**Floris tenelli bracteam:**Ac distributis in modum stella comis**Elavum retundat verticem.**Illinc cruentum mentiente sericum**Nutat, labaque coccino:**Aut nigricante buxeum ferrugine**Sensim colorem diluit.**En rursus idem in aureis flavet genis,**Auroque ridet duplici,**Argenteoque latte conspersum caput**Vidente concludit mitrâ:**Et qua supremi verticis surgit coma,**Raro rubescit sanguine &c.*

PRO-

PROGYMNASMA XIII.

THESES.

INSTRUCTIO L

Quid sit, & quotuplex.

1. DICO 1. Thesis, quam alii Positionem, alii Causam appellant, est indefinitas rei investigandae per orationem consideratio, quando nimirum aliquid per orationem investigamus: V. G. An sit navigandum. Dixi, indefinita, hoc est, quae non explicat determinatam circumstantiam personæ, rei, causæ &c. ut esset querere, an viro nobili, an adolescentulo sit navigandum; an hæc domus sit hic, & nunc ædificanda: tunc enim Hypothesis, seu Suppositio diceretur, & magis ad controversias, quam ad Progymnasia pertineret.

2. DICO 2. Duplex est Thesis, Primò alia Civilis: Secundò alia Contemplativa seu Inspectiva sive Intellectiva.

3. Civilis, quæ rem quærit civitati accommodatam: & pro fine habet aliquam actionem faciendam, aut omittendam, ut , An sit hostibus bellum inferendum.

4. Contemplativa est, quæ ad solam considerationem, & intellectum pertinet, cuius finis est sola veritatis cognitio. V. G. An terra sit rotunda, an mare sit globosum.

5. DICO 2. Subdividitur Thesis in simplicem, & compositam:

6. Simplex est, quæ unum querit. E. G. An bonum sit Rhetoricæ studium.

PROGYMNASMA II.

Artificium, Stylas, Virtutes, & Vitia.

DI CO 1. Legislatio primò procēdūm legi ac
commodatum desiderat.

6. Secundò rem tractandam exponit.

7. Tertiò, contrarium subiectiens, illud diluit
evertitque, sive unum sit, sive multiplex.

8. Quartò cāpitibus illis finalibus, quæ totie
diximus, communītur.

9. Quintò tandem brevis conclusiuncula appo-
nenda.

10. DICO 2. Circa ejus stylum, virtutes, &
vitia, legitio, quæ in postremis Progymnasmatis di-
dicistis.

11. Exempla plurium Progymnasmatum, ut
videtis, prætermisimus, ne nimiū temporis tran-
scribendo insumeremus. Qui illa desiderat, consu-
let Aphthonium; La Cerda, Pomey. Vos interim
exempla annotate, quæ nos, dum hæc dictamus, ad
stylum exercendum in Gymnasio componimus.

Hæc de Progymnasmatis delibasse sit satis, ad
majorem DEI, Deiparæque gloriam. Hactenus Pa-
lestritam potius, quam Rheticum Militem
egimus. Nunc ad Campos Eloquen-
tia properamus.

MILES
RHETORICVS.

SEU

ARTES RHETORICAS
COMPENDIUM
PARS POSTERIOR.

 N priore parte satis prolusimus sub Aphthonio, Adolescentes optimi, nunc Eloquentia Campus nos habet. En obstrepunt jam Rheticæ militia tympana, tubarum clangor en aures ferit. Animorum triumphandorum spes studio, diligenterque pectus obarmet.

RHETORICÆ MILITIAE CASTRA.

2. Eloquentia Castra in primis locamus, hic ubi, priusquam capiamus arma, exercitationem instituimus ad Rheticæ ipsius naturam melius cognoscendam.

EXERCITATIO UNICA.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Rhetorica, & quatuorplex.

DICO i. Rhetorica sic dicta à voce Graeca Prologus quam aliqui dēducunt à verbo πολιτεία quod

quod est, si ergo; (foras, quia Orator sicut dicend
copia) est Ars ornata, apteque diceundi, ad persuadendum: quae quidem definitio optima omnium
est, quamvis sit contra nonnullos. Probo esse optimam, ita enim haec Rhetorica, ut huiusmodi arti
nec altera optari possit, nec alia melior, & clarior
assignari.

4. Dixi primò Ars; quia Rhetorica tradit
certa quædam præcepta, quibus servatis aptè quis,
ornatèque dicat necesse est.

5. Dixi secundò, Ornata; si quis enim aptè qui-
dem ad persuadendum, non tamen ornata diceret,
absolutè Rhetoricus non esset, sic Logicus dicit
quidem argumenta apta ad persuadendum, nec ta-
men Rhetoricus nuncupatur, quia ornata diceret
non laborat.

6. Dixi tertio, Aptè; si enim quis solum ornata
diceret, non tamen aptè ad persuadendum, Rheto-
ricus dicendus non esset: sicuti si quis chlamyde
tantum militari, & extrinsecis militiæ ornamentis
insignis procederet, ut pueri, vel comediarum mi-
lites personati non tamen aptus esset ad pugnam;
miles nequitquam haberetur.

7. Dixi quartò, Dicendi; si quis enim persua-
deret quidem, sed non dictis, Rhetoricus non esset:
sic pecunia, gratia, facies miserabilis, vulnera, ci-
catrices, torinæque pulchritudo movent nonnun-
quam animos, sententiam extorquent, & persuadent,
Nec tamen sunt Ars Rhetorica, quia non per-
suadent dicendo. Ita olim fecisse legitur Antonius,
qui defendens Marcum Aquilum, cum scissa veste,
cita-

cep-

cicatrices, quas ille pro patria suscepserat, ostendisset; populum Romanum vehementer commovit.

8. Dixi quinto, ad persuadendum; si quis enim ornatè diceret, & aptè, non tamen ad persuadendum, sed ad auditorum aures obtundendas (ut multū faciunt) quis hunc diceret Arte Rheticā prædictim?

9. DICO 2. Rheticā duplex est: Naturalis una, altera Artificialis: Naturalis est facilitas quædam dicendi, quam aliqui habent inditam à natura: Artificialis est, quæ certis quibusdam præceptis comparatur, quam, favente Numine, Deiparaque intercessione, vos hoc anno ducere aggredior, & de hac insperatarum est sermo.

INSTRUCTIO II.

*Solvuntur difficultates nonnullae contra
predicta.*

10. Objicies primò: Rheticā melius definiri videtur, dicendo, esse artem bene dicendi; ergo allata definitio est redundans.

11. Respondeo, negando antecedens: bene enim dicere competit etiam Grammatico; requiritur igitur, quod præterea ornatè quis dicat, ut sit Rheticus. Quod si velis, adverbium hoc, bene, significare, aptè, & ornatè, quæstio erit de voce, nostra, que definitio semper clarior.

12. Objicies secundò: Rheticā definiri debet, Ars flexanima, id est, animos flectens: ergo nostra definitio non est optima.

13. Respondeo, nego antecedens: quia hoc com-

23. Respondeo, distinguo majorem: nulla Ars fallitur, circa ea, quæ pertinent ad se; concedo: cetera alia, quæ ad ipsam minimè spectant, nego maiorem: Sed Rhetorica sœpè fallitur, distinguo eodem modo minorem, in illis, quæ ad ipsam pertinent, nego, in aliis, esto minor: & deinde nego consequentiam. Rhetoricus esto fallatur quandoque in aliis, fallit tamen non potest in ordine ad aptè, ornatèque dicendum, si Rhetoricae præcepta fideliter servaverit.

24. Objicies octavò: nulla Ars est sibi contraria: jam Rhetorica est sibi contraria: igitur non est Ars.

25. Respondeo, nego minorem: quamvis enim sœpè Oratores contrarii eadē utantur Arte, non inde tamen libimet pugnare dicenda Rhetorica est. Sicuti Ars gladiatoriæ, & militaris neutiquam, sibi contraria, & repugnans dicitur, quamvis hostibus regulas trādat invicem digladiani.

26. Objicies nondò: Rhetorica non est utilis: igitur Ars non est.

27. Respondeo, nego antecedens: quæ enim major utilitas, quam homines ad bonam frugem revocare? perterritos milites ad bellum inflammarē? Republicam oratione regere, ac confirmare? legum statuta populo persuadere? jam hæc bīnnia nonnè Rethores feliciter assequuntur?

28. Instabis primò: Lacedæmones viri prudenterissimi è Civitate olim Rhetoricos expulerunt: & Athenis orandi potestas penitus est rescissa. Socates præterea, & Plato vehementer in Rethores inve-

whantes ; quod eloquentia Republicæ quietem sepe turbarint; Rhetorica igitur non est utilis.

29. Respondeo, id fecisse, quia forte eā tempestate, qui Rheticam exercebant, ubi homines erant, & Republica perniciosa : hinc tamen non inferas ipsam Rheticam esse malam : sic non quia Medici, & Pharmacopolæ, vel Coqui venenis uerentur : vel quis armi militari injuste abuteretur : vel quis gladium ad turpe aliquod factus perpetrandum educeret ; non, inquam, ideo Medica, Militarisque professio, vel Coquinaria, aut Ferraria Ars evaderet detestanda.

30. Instabis secundò : Athenæus Rheticam appellat fallendi Artem: & Rethores vulgo vocari solent præstigiatores: ergo Rhetorica non est utilis.

31. Respondeo, Athenæum loqui de Sophistica, vel de illis falsis Rheticis, qui vel ad ingenii vanam jactantiam, vel ad malam fallendi cupiditatem Rheticam abuterentur, illam fallaciarum fuso adulterantes; qui propriè non Rhetici, sed Rheticæ Corruptores, & ridiculæ Rethorum larvæ dicendi sunt.

32. Noto hic cum Patre Mendoza, quod licet Oratori nunquam mentiri licet (quod Stoici, & Fabius turpiter affirmarunt) licet tamen quandoque Oratori in bona causa, & ad bonum finem dissimilare vera, levia attollere, sublimia deprimere ; quod non est fallere verbis, nec mentiri, nec alienum ab arte. Quod si aliquando sequatur error in auditoribus, id ipsorum imprudentiae, & inconsiderationi tribuendum. Sic Pictores non nunquam

sua artis vi fallunt oculos , ut Zeuxes , qui uvane depingens , fecellit aves : & Parrhasius ipsum Artificem fecellit , putantem , linteolum expressum in tabula verum esse ; quod si hunc oculorum errorum mentis error sequatur in hominibus picturas illas apicentibus , id ipsis imputandum , qui cautores esse deberent in imaginatione corrigenda.

INSTRUCTIO III.

Rhetorica munus , & finis.

33. DICO 1. Munus Oratoris , & veluti finis proximus , seu opus Rheticum est dice re ornare , apteque ad persuadendum ; unde doceat & flectat , & delectet oratio .

34. DICO 2. Finis ultimus Oratoris est , di cendo persuadere : quem finem etiam si quandoque non consequatur , si tamen ornate , apteque dixit ad persuadendum , bontis Orator dicendus est : quod idem dictum de Medicis , & Naucletis ritè , quod ab se est , corpora , navésque gubernantibus , licet & moriatur ægrotus , & naufragium evitari non nunquam minime possit .

35. Objicies primò : non est perfectus pictor E.G. qui finem artis pictoriae non assequitur , qui nimirum imaginem non perficit ; quam intendit ergo non est perfectus Rheticus , qui id , quod intendit , auditorib[us] tandem non persuaderet .

36. Respondeo , nego consequentiam : qui sicuti , ut quis nuncupetur bonus pictor , satis quidem est , si finem suum proximum assequatur , suum scilicet opus , quod est imago depicta ; ita , ut sit bo-

des Rhetoricos, satis censendum est, si suum finem
primarium, & proximum abtineat, opus scilicet
Rheticum, quod est dicere ornare, apteque ad
persuadendum: nec officit, si obstinata voluntatis
vitio nihil prouersus evincat ab auditoribus; libero
enim arbitrio solus DEUS Divinus Orator, & per
sectissimus vim inferre potest.

INSTRUCTIO IV.

An vir malus possit esse bonus Orator.

37. DICO, posse virum malum, esse bonum &
perfectum Oratorem. Est contra comple-
tes, praesertim contra Patrem Mendoza in suo Viri-
dario. Sic autem probo assertum: Potest vir malus
esse perfectus Musicus, Medicus, Geometra &c. er-
go potest etiam esse perfectus Orator: nihil enim
elucet, quare vir malus; si in bona causa, bonisque
argumentis suffultus, & munitus; regulis Rhetori-
cae utatur, ornare, apteque dicere nequeat ad per-
suadendum: Et quidem scimus homines quando-
que alioqui perniciosos, & vitiis deturpatos, verbis
animos flexisse, hominemque perditos ad bonam fru-
gem revocasse. His profecto convenire posse vide-
tur illud sacrorum Volumen: *Omnia quecumque dixerint vobis facire; secundum artus operacorum vobis facere.*

38. Obijcies primò: Communis opinio Vete-
num erat, Oratorem esse virum bonum dicendi pe-
titum; ergo Orator vir bonus sit oportet.

39. Respondeo, id communiter dici, quia Ve-
teres

teres dicendi magistri erant etiam passim bonorum morum institutores : quique elegantiae artem edisciebat, vitæ etiam integratatem ab eodem edocebatur ; male tamen quis inde inferet, quod Rhetorica absolute, & necessariò naturâ suâ bene morigera-tum exigat Oratorem.

40. Obijcies secundò : Vir malus non potest dicere aptè ad virtutis amorem persuadendum : ergò absolute perfectus Orator esse nequit. Probas antecedens auctoritate Tull. de Orat. lib. 2. dicens, non posse Oratorem alios movere, nisi omnes iumentus, quos vult imprimere, instar sigilli, in se impressi, ac in usi videantur.

41. Respondeo primò, Ciceronem non logui stricte, & rigorosè : hoc enim est contra experientiam, qua videmus nos sèpè moveri ad compassionem, & mororem, etiam in tragediis, ubi scimus recitantium dolorem fictum solummodo esse, non verum. Tullii igitur mens est, virum aliquo affectu carentem difficile posse illum aliis imprimere, non autem absolute non posse.

42. Respondeo secundò : Cicero dicit non posse Oratorem movere, nisi videantur in se impressi illi motus. Videantur, dicit non autem, nisi vere in se sint impressi.

Non negaverim tamen, quod sicut boni Oratori mores valde movent, ita mali mores à virtutis studio magnoperè animos retardent. Hinc tamen non sit, ut, quamvis difficile, absolute tamen non possit ornare, aptèque dicere ad persuadendum.

43. Obijcies tertio : Cicero expressè docet, quod

quod si probitas expertibus dicendi copiam eradicemus, non quidem Oratores efficerimus, sed fluentibus quedam arna dederimus.

44. Respondeo, Ciceronem loqui modo oratio, id est exaggerando: sicut etiam sapere dicere solamus, hominem iratum belluam quidem esse non hominem. Verum tamen est Rheticam non nisi bonis, & morigeratis adolescentibus, virisque tradendam esse, ne scilicet ipsorum vitio ejus usus in Sophisticam degeneret, neve ad vicia, rumorosque populis persuadendos sub eloquentiae larva, loquentia potius, aut loquacitatem abutantur.

45. Quare, an Rhetor, Orator, Declamator item sunt.

46. Respondeo: passim confundi. Volunt tamen aliqui, quod, si castigate loqui velimus, Rhetor propriè dicendus Artis Oratoriae magister: Orator, qui Oratoriā exerceat, vel in concionibus, vel in causis agendis: Declamator, qui fictam causam agit, vel alios doceat, vel ut se exerceat.

INSTRUCTIO V.

Rheticā Materia, seu Objectum.

47. DICO i. Materia Rheticā, quam aliqui Subjectum, sive Objectum appellant, est res omnis, quae in controversiam cadere potest, id est, cuius aliqua quaestio potest institui. Hæc autem quaestio, cum infinita seu indeterminata est, dicitur Thesis: V. G. An experenda sit sapientia: cum autem finita seu determinata est, vocatur Hypothesis: V. G. An sit studendum linguis adolescenti, hoc

tempore, in hoc laco, sub hoc determinato Praeceptore. Jam quotplex esse possit quæstio, diximus in Progymnasmatis, ubi de Thesi.

48. DICO 2. Tria sunt dicendi genera, ad quae reduci possit quælibet quæstio finita, seu causa; Deliberativum scilicet, Judiciale, Exornativum seu Demonstrativum sive Epidicticum.

49. Deliberativum genus est, quod suasionem, vel dissuasionem amplectitur: & respicit tempus futurum; non enim suadentur, vel dissuadentur, nisi res gerenda.

50. Judiciale est, quod alicujus accusationem, vel defensionem habet in judicio, seu ante Judicem: & respicit tempus tum præsens, tum præteritum; accusari enim, vel defendi possunt tum ea, quæ jam gesta sunt, tum ea, quæ in præsentiarum geruntur.

51. Exornativum genus est, quod laudem, vel vituperationem continet, sed extra judicium; & respicit tempus præteritum simul, & præsens; tum enim res jam factæ, tum quæ fiunt, laudis, aut vituperii capaces sunt.

52. Objicies ex P. Pomey in suo Cand. Element. Rhet. cap. 4. Genus dicendi Judiciale respicit solum tempus præteritum, quamvis Exornativum tum ad præteritum, tum ad præsens tempus se extendat: igitur doctrina supra tradita corruit.

53. Respondeo, Genus Judiciale utrumque tempus respicere: cur enim ad solum præteritum coarctetur? & sanè eo prorsus modo, quo per Pomey Genus Exornativum respicere potest tempus præteritum, & præsens, potest etiam Judiciale; nam si Au-

Si Auctoris huiusc suffragio potest Petrus E. G. laudari, vel vituperari ob ea, quæ gessit jam, vel nunc gerit, cur idem non poterit ob eadem defendi, vel accusari? Profectò, quamvis diversimodè puniatur delictum jam perfectum, & consummatum, ut ajunt, ac facinus solummodò incepsum, intentumve; puniatur tamen, saltem quandoque, præsertim si circa rem gravem, & Reipubl. perniciosa versetur.

INSTRUCTIO VI.

*Quæ, & quanam sint Rhetorica Parses;
Et quibus rebus Eloquentia acquiratur.*

54. DICO 1. Quinque sunt Rheticæ partes; Inventio scilicet, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio, seu Actio. Primo enim inventire oportet quid sit dicendum, & quibus argumentis firmandum: Secundò ea, quæ inventa sunt, rectè disponere, & collocare: Tertiò hæc omnia sermonis elegantiâ animare, & exprimere: Quartò Memoriæ mandare: Quintò venustè recitare. Nihil hic addo, de singulis enim fusiùs agendum suo loco.

55. DICO 2. Rheticæ quatuor potissimum rebus, & veluti mediis, acquiritur, seu comparatur: Naturâ videlicet, Arte, Imitatione, Exercitatione.

Natura.

56. DICO 3. Natura dat in primis, ad Inventionem, ingenium acre: præstat, ad Dispositionem, judicium, & prudentiam: suppeditat facundiam, & miram quandam ad mentis conceptus explicandos

felicitatem, ad Elocutionem : concedit facilitatem ; tenacitatemque retinendi, ad Memoriam : clargetur, ad Actionem , linguae aptitudinem, vocis suavitatem , leporē inque in pronunciando , corporis agilitatem , atque dexteritatem in gestibus , laterum firmitatē , aptam totius corporis compositionem &c.

Ars.

57. DICO. 4. Ars est veluti Agricultura , quae a grum , naturā suā saltem inediocriter fertilem , perficit : quæque naturæ dona expolit , ac moderatur , necessaria supplet , amputat superflua.

58. DICO 5. Aliquod , non humile tamen , negligentia genus , præsertim in rebus quibusdam , atque observationibus parvi momenti , artificium quandoque est non exiguum : videtur enim Oratio , solidæ formositatis secura , pulchritudini suæ non exhibere labeculam , quin illam ex industria admittere . (qua non Reginæ Eloquentiæ solùm Ars est) ut inde , tanquam è tenebris lux , emicet gratiū , scèque magis spectabilem reddat , neglecta artificiosi ornatus sollicitâ curâ , qua sàpè solemus Naturæ vitiis succurrere , ejusque inopiam sublevare. Ita Ciampoli Musam , & Sylvin labeculis nescio quibus inspersum excusat , immò commendat P. Sfortia , qui fuit deinde Card. Pallavicinus , in Vindicationibus Soc. JESU cap. 19. ubi , Solis ipsius exemplo , non ranti esse , inquit , intaminatum splendere , quam maculas ipsas affluentia lucis exornare : & quidem id celsi ingenii esse , si Seneçam audimus Epist. 111. (Cujuscunque orationem videris sollicitam , & politam , scita illum quo-

minis esse pusilli occupatio. Magna
laetitia loquitur, & securius; quemcunque dicit,
fiducia, quam curat) & paulo inferius
ornamen virile doncinnitas) Hęc Pal-
marium.

Imitatio.

DICO 6. Imitatio ad artem comparandam
mirum quantum conduceat: debemus igitur semper
auctores auctores præ manibus habere, illorumque
vulgus habere. Aliqui unicūm sibi Auctorem,
quem imitantur, proponunt. Tullium E. G. in soluta
vulgo, Virgilium in carmine contexendo, adeò
speculum arbitrentur ab hujus unius imitatione
admirari. Placet mihi aliquem præcipue, quem i-
matur, habere: displices tamen in hoc ita esse re-
fusos, ac delicatos, ut errorem patemus, aliorum
non insimul nos Auctorum exempla quando-
prosequi, & imitari. Hęc imitatio est si-
militudine, quarti aliquicūm P. Payot Cacozelion ap-
plicare.

DICO 7. Capta occasio: Notandum est
imitationem, plurimum incresso inter imitato-
rem & furum: furarionim dedecet; imitari autem
auctores maximā profecto dignum est laude:
furens id hactenū judicio, & apis in morem, quod
vel ab agrorum floribus innocentē furatur. Pote-
refigitur vel in meliorem formam reduci, quod ex
extenso Auctoris, alioqui conspicui, non multum
potest elaboratum quandoque diffluxit; vel fusca
amplicari, quod ab Auctore incidenter fuit
disponit, & illud veluti semen exiguum in arborem

transformari. Libenter hoc loco, si per tempus nō
ceret, multa proferrem, quae hausit Virgilius ab
Homero, & aliis Veteribus Græcis, & Latinis, Tas-
sus ab ipso Virgilio, & Claudio, Antonius Abba-
ti ab Horatio, Juvenale, & aliis &c. Legite, si vultis,
Macrobius Saturnal. libro 5. & 6. & post Satyras
Antonii Abbari indicem carminum, quæ à Poëtis la-
tinis hausit, perfecitque.

Materiam hanc eruditè, & concinnè, mōre suo,
tractat P. Daniel Bartoli in suo libello, cui titulus.
Huic dilettate, p. 2.

61. DICO 6. Septem insuper imitandi modos
commendat P. Payot in Tyroc. Eloquen. lib. 1. cap.
2. qui oennes ad quinque sequentes reduci possunt &
primo, cùm mutantur Auctoris verba, quem imita-
mūr, sed sententia retinetur: secundò, cùm mutatur
quidem sententia, sed verbis invariatis: tertio, cùm
mutata sententia, & verbis, idem dicendi tenor, pe-
riodi structura, & sonus, aut eadem figura retinetur &
quarto, cùm sensu, & verbis ferè iisdem servaris, ali-
quid venustatis adjungitur: quinto, cùm in diversa
materia totam alicuius orationem imitamur, eadem
argumenta, dicendique modum sequendo. His ed-
derem, sextò, cùm etiam mutatis omnibus, foliam sty-
lum, concisum E. G. periodatum, sententiosum, flo-
ridum, gravem, &c. servamus.

62. DICO 7. Peccant circa Imitationem pler-
que, Juniores præsertim Grammatistæ, qui cùm u-
nus, aut alterum Auctorem vix bene legerint,
neq; dum, nisi primoribus auribus, hauserint à Præ-
ceptra-

ceptore prima Eloquentiae rudimenta ; illico omnem literarium Orbem proprii capitis angustiis circumseribunt ; ut quondam Sinenses , qui præter Sinarum Insulas , Orbis partem nullam esse pro certo habebant : utque olim Græci , qui , quidquid græcum non esset , Barbarum reputabant . Illi , si in quem forte Scriptoris locum incident , vel ab usu proprii Libelli (quem unum norunt) vel , à proprii Præceptoris opinionē in vocabulorum usu , orthographiā , accentu , constructione , remotum ; hærent , frontem corrugant : ipsique Accusatores , Testes , & Judices , non solum læsa Majestatis oratoria , sed & patrati Barbari , Solœcismique notas inurunt , mirandâ sancte , sed & ridendâ , ac puerili facilitate . Statim violata Grammaticæ reum damnant , si quis vel UTRUMQUE , non , UTRUNQUE ; vel , LITTERAS , non LITERAS ; vel , COQUUS , non , COCUS : vel NUMQUAM , non , NUNQUAM ; vel , SYLVA , & non SILVA &c. vel utroque modo indiscriminatim exaratur ; furunt ferarunt in modum , si quis , vel , BELLUA , vel SOLICITO , duplii l ; vel alia id genus , contra ipsorum sententiam scripserit :

63. Evidem usus in dicendo , vel scribendo variatos , dummodo boni Scriptoris auctoritate comprobatos , indiscriminatim amplectantur , velim , mei Auditores : à censuris abstineant , illius sententiaz memoræ : Qui facile alios damnat , huic vel nihil , vel ferè nihil legisse ; qui plura legit , plura excusare , facile damnare neminem de omnibus dubitare . Legite doctissimum æquè Scriptorem , ac prudentissimum P. Bart. in suo , Non si puo.

Ex-

Exercitatio.

64. DICO 8. Exercitatio, id est, assiduus usus, confessus adoque dicendi stylum acuit, ingenium magis magisque in diec excitat, memoriam excollit, linguam, vocem, corporisque totius motus valde aptat ad agendum.

INSTRUCTIO VII.

Celebres Oratores, & Rethores.

65. DICO 1. Veteres digni, quorum quisque premat vestigia, è Græcis habitū sunt Demosthenes, Isocrates, Eschynes; Divus Joanne Chrysostomus, Divus Gregorius Nazianzenus, & Divus Basilius.

66. E Latinis verò: Marcus Tullius Cicero, Romanæ Eloquentiæ Princeps.

67. DICO 2. Nonnullos etiam recentiores legendos præterea esse, ut saltem ab illis discamus quomodo Veteres imitemur.

68. Ut alios inaumeros prætermittam, minima nostra Societas JESU quamplures habuit, qui orationes in lucem ediderunt, imitatione quidem dignissimis (cujusque ingenio arriserit) quamvis enim non dem omnibus stylus, non mediocris tamen in singulari laus, & aliquid cuilibet singulare: Quorum aliqui sunt:

69. Bernardinus Stephanus, Dionysius Latius, Emmanuel Thesaurus, Franciscus Bencius, Franciscus Remondus, Gabriel Cossartius, Heinrichus Nappius, Jacobus Masenius, Ignatius Beplanus, Joannes Jahodæ, Joan. Baptista Andria

Jc

Joan. Baptista Ferrarius, Joan. Baptista Giustinus, Joan. Franciscus Vavasseur, Joan. Guilielmus Galveronus, Joath. Petrus Perpinianus, Julius Nigronius, Julius Cæsar Recupitus, Lævinius Sanderus, Leo Sanctius, Leonardus Cinhamius, Ludovicus Cellotius, Matthæus Ruffus, Michaël Radau, Nicolaus Avaneinius, Petrus Possinus, & coronidit loco Edmundus Campianus, qui non solum Eloquentiæ laureâ, sed & fuso per manus Hæreticorum sanguine insignis emiuit. Altos è nostro Cœtu Ordinationum Scriptores, omnes serè idiomate, innumeros omitto. Consultite, si vobis attiserit, Bibliothecam Soc. JESU à P. Nathanaële Setuello ad Annuntium Jubilei 1675. deductam. Non insimæ note Oratores, qui et si sub nostræ Societatis Vexillo non militarint, illos tamen Nostrorum disciplina erudivit, vel saltem perfecit, recenset P. Sfortia in Vindicat. cap. 19.

70. DICO 3. cum Laertio, Aristotele, Cicero, Quintiliano, primos Rhetoricæ Magistros, atque Scriptores, Sículos fuisse. Et quidem fuerunt Empedocles Agrigentinus, Corax Syracusanus, ejus discipulus Cresias seu Tisias Syracusanus, Gorgias Leontinus, Magister Isocratis. Præterea Aristoteles Stagirita, Hermogenes Halicarnassetus, aliquæ innumeræ, tandem Cicero Romanus, Quintilianus Hispanus &c.

71. DICO 4. Præter exteros Recentiores, plures è nostra Societate, & quidem supra quadraginta, mirum sane in modum Rheticæ præcepta postea tradiderunt, quorum præcipuos censeo Aloysium

sum Juglaris, qui hic Messanæ obiit, cujus Ariadna tenuis quidem libellus, numeris tamen omnibus absolutus, Franciscum Ramanum, Civem Messanensem, Nicolaum Gausinum, Josephum Attiaga, Cyprianum Soarium, Franciscum de Mendoza, Laurentium Lebrun, Joannem Uvello, Carolum Payot, Franciscum Pomey, Michaelm Radau, Carolum Regium, Albertum De Albertis, Danielem Bartoldi, qui Italico sermone varia tradit præcepta circ dicendi genus, & quidem non contempnenda, in suam Homine literato. Atque hanc in Eloquen-
tia Castris Exercitationem instituit.

Scit sat satis.

RF

RHETORICI MILITIS:
ARMAMENTARIVM
SEU
DE INVENTIONE,
PRIMA RHETORICA PARTE.

Inventio, Rhetoricæ Appar-
mamentarium; ingentem machini-
rum, actamentorum aperit appara-
tum, unde idonea quisque, atque op-
portuniæ arma seligat, quibus tum Auditorum Intel-
lectus, tum Voluntas felicitor expugrietur. Dua
de Inventione Exercitationes agam. Ex prima, quæ
ad Intellectum; ex secunda, quæ ad Voluntatem ex-
pugnandam faciunt, arma eruemus.

EXERCITATIO PRIMA.

INSTRUCTIO I.

Quid sit Inventio, Argumentū, Argumentatio.

DICO I. Inventio est excogitatio rerum ve-
rarum; aut verisimilitum, idest argumentum
totum, quæ causam probabilem reddant. Sic fa-
cio,

no, & inventum ad fidem faciendum, vocatur ad Logicis medium, seu medius terminus.

2. DICO 2. Argumentum est inventio ad faciendam fidem.

3. Duplicis generis esse potest. In simum scilicet sive intrinsecum, & Assumptum seu Remotum a Extrinsecum. Initum argumentum est, quod ipse probandae Intrinsecum est, & veluti ex ipsis visceribus eruitur: V. G. Rhetorica est experientia quia bona. Assumptum argumentum est, quod extrinsecis assumitur: V. G. Rhetorica est amplectenda, quia ita hominibus sapientissimis datur.

4. DICO 3. Argumentatio est argumenti Tractatio, de qua infra dicemus suo loco: nunc de Argumentis.

INSTRUCTIO II.

Loci, unde deponantur Argumenta.

5. DICO 1. Topicis seu Topica, sic dicta à vel Græco τόπος, quod latine dicitur Loci unde etiam Ars locorum; est Ars inveniendi argumenta: dicuntur enim loci Rhetorici, seu cōmunes, quia ex illis, tanquam ex Armentario, Rhetorici milites armia deponunt sua.

6. DICO 2. Definiri potest Locus Rhetorici Est id, unde argumentum aptum ad proposiquestionem desumitur.

7. DICO 3. Loci Rhetorici duplicis genit sunt, Intrinseci scilicet, & Extrinseci: Intrinseci sunt, unde argumenta intrinseca, Extrinseci ve-

Vnde extrinseca argumenta discutantur, de quibus in sequentibus instructionibus sermo erit.

INSTRUCTIO III.

De Locis Intrinsecis.

8. **D**ICO. Sexdecim sunt Loci Intrinseci sive Insidi : Definitio, Notatio, Partium Enumeratio, Conjugata, Genus, Species seu Forma, Similitudo, Dissimilitudo seu Differentia, Contraria, Repugnantia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, Effecta, Comparatio.

9. De singulis, quoad brevius fieri poterit, sine obscuritate tamen agere, pro modulo meo, conhabor.

DE DEFINITIONE,

Primo Topicorum.

10. **D**ICO i. Definitio est oratio explicans naturam rei. Definitio constat genere, & differentiâ. Genus est, quod non solum rei definitæ, sed aliis etiam convenit. Differentia est, quæ soli rei convenit, quam definimus. V. G. Rhetorica est Ars ornatæ, apteque dicendi ad persuadendum. Ars, est genus, quia convenit non solum Artibus Liberalibus, sed & Mechanicis. Mechanicæ Artes sunt Pictoria E. G. Ferraria, & aliæ serviles. Artes Liberales, præter Rheticam, sunt Musica, Arithmetica, Astrologia, Geometria, Grammatica, Dialectica. Si tamen hæc propriæ, & absolute Artes dici possunt.

F

i. Di-

11. DICO 2. Valet Definitio ad recte problemam, amplificandam, & quandoque ad inventandum totius orationis argumentum.

12. DICO 3. Ejus usus est E. G. Ars bene, ornatèque dicendi ad persuadendam, est expetenda Rhetorica talis est: igitur Rhetorica est expetenda. Vel: Homo est animal rationale: arbor non est rationalis: arbor igitur non est Homo.

13. DICO 4. Rethores non procedunt circa Definitiones philosophico rigore, ac brevitate: ad eoque ad Definitionem reducunt etiam Descriptions rei, quæ fieri possunt per Causas, per Effectus per Adjuncta, per Negationem, per Similitudinem per Synonymiam, per Comparisonem, per Ironiam, per Definitiones conglobatas &c. Legite, quæ diximus in Progymnasmatis de Descriptione.

DE NOTATIONE,

Secundo Topicorum.

14. DICO 1. Notatio seu Etymologia est, quæ circa vocabuli originem, & significacionem versatur: V. G. Consul est, qui Reipublica consulit: Piso igitur, qui Reipublicæ non consulit, quo jure Consul dicendus erit?

15. DICO 2. Utuntur Notatione Oratores præcipue ad carpendum, irridendum, vel jocatidum. Sic Cicero Verrem mordet, nunc à Verrendo, quod scilicet Siculorum bona furando retreret: nunc à Porco non castrato, qui dicitur Verres.

16. DICO 3. Si ex hoc loco aliquid vis confincere, dic, convenire persæpe rebus sua nominis

V.G.

V. Quodammodo Agnes : parissima quidem Dei Agnus,
spissa : Tujus ne frumento ipsius pectoris , ac laudis
expansus , ut antiquitatem Divum Aethiopum . Si autem velis
huiusmodi nomen infringere , dic , nomina quandoque
non consilio , sed casu , & fortuna imponi , impo
sepe per Antiphonam : Sic Diva Barbara Virgo Mar
tyr : praeclara barbarum nomen sortita est : sicut et
iam Nemus umbrosum & obscurum , Lucum dici
mus : Mortem , quae nulli parcit , Parcam nuncupa
mus : Prælatum , quod scđissimum est , Bellum ap
pellamus : & Hetrusci Nutidinas , quæ res pulcher
tina sunt , & delectabilis , appellant , Fiera .

17. DICO 4. Notatio præbet quandoque to
suspirationis argumentum , quam nos Inventionem
dicimus . V. G. Si quis Divam Agatham , Acharem
geminam esse contendat : Divum Laurentium , Lau
rum triumphalem : Divum Stephanum , Coronam :
Divum Ignatium , Ignem : Divum Fulgentium , Ful
gur .

18. DICO 5. Ad Notationem reducuntur lu
minos , qui circa vocabulum , & literas vocem
suum componentes , fieri solent : cujusmodi sunt
Anagrammata , cum scilicet , literarum ordine com
mutato & inverso , aliquid inde oritur aptum ad in
veniendum motum : V. G.

JESUS Anagr. VIS ES.

JESU PVER Anagr. VERE PIUS.

Sed de Anagrammati agendum suo loco .

19. Huc etiam reducuntur verba æquivoca
verborumque interpretationes : V. G. Calvinus ,

Calens vino, Baverus s. Luteus. Præterea sicut di-
visions: V. G. Tertullianus fuit Tex. Tullianus.
Demum nominum Analyseis seu Refolutio, cum ni-
mirum literæ omnes separantur, & enīque sua vox
specialis assignatur: V. G.

M A R I A.

MESSANENSIMUM ARBITRA RERUM,
JESU ALTRIX.De partium Enumeratione,
Terrio Topicorum.

20. DICO 1. Patrium Enumeratione est oratio, quæ totum in suas partes distribuit: V. G. Hominem in Ahimam, & Corpus: Annum in Verum, Æstatem, Autumnum, Hyemem: Animal in Ratione præditum, & Rationis expers: Domum in Testum, Parietes, Pavimentum &c.

21. DICO 2. Hujus loci usus hie est: V. G. Omnes Messanæ Urbis partes admirationem excitant. Quis mare, portum, theatrum, silvas, agros, fontes, palatia Messanæ non admiretur? Tota igitur Urbs Mamettina admirabilis est. Vel contra: Petrus E. G. non scientiis, non artibus liberalibus, vel servilibus studet: nullum igitur studium exercet.

22. DICO 3. Cavendum in Enumeratione partium, ne pars aliqua præcipua omittatur, vel aliqua pluries repetatur, vel nimium temporis ad unam de-
scribendam insumatur cum partium cæterarum in-
vidia, nisi forte aliæ partes laudum steriles omnino
essent, sed tunc possemus uti alio loco.

DE

DE CONIUGATIS,

Quarto Topicorum.

DICO 1. Notationi affinia sunt Conjugata, quae scilicet plurimum nominum originem, & derivationem querunt : seu ab uno orta vocabulo, varie impletuntur, & commutantur : V. G. Homo, humanitas, humaniores, literæ &c. Aurum, Aureus, Aurifex.

DICO 2. Usus Conjugatorum similis est usui Notationis. Sic contra hominem ferum arguere poteris hoc modo : Humanus non es, ergo non es homo : contra scelestum Christianum : Christi vestigia non premis : Christianus igitur non es. Cicero. Conjugatis usus est contra Verrem, cum illum vocavit Astrologum, qui tamen non Astrorum Cæli, sed Cælati argenti rationem ducerer.

DICO 3. Aliqua, quæ Conjugata videntur, talia quandoque non sunt : sed potius abjugata : nam, quamvis vocem sūnilem habeant, in significacione tamen, immane quantum discrepant ! V. G. Somnus bona res est, somniocolosum tamen esse, turpissima.

D E G E N E R E,

Quinto Topicorum.

DICO 1. Genus est quoddam totum plures sub se partes continens, quæ in aliquo communis similes, sint, specie tamen differant : V. G. Homo dicitur animal rationale ; animal est genus, quia comprehendit etiam leoni, equo, urso &c.

27. DICO 2. Uſus Generis eſt hic : E. G. Vir-
tus amabilis eſt : Modestia eſt virtus : igitur mode-
ſtia eſt amabilis. Siculi ſunt ingeniosi : Mamertini
ſunt Siculi : ergo ingeniosi : Quia quidquid compe-
tit Generi, competit etiam Speciei, quæ Genus in ſe
continet. Uſi possumus Genere hoc aliquo modo : La-
pis non eſt animal : ergo non eſt homo, non eſt e-
quus, non eſt leo, non eſt avis &c.

28. DICO 3. Non valet argumentum à Genere
ad Speciem probandam : V. G. non valet : hoc eſt
animal : ergo eſt equus : nam potest eſſe animal, &
eſſe homo, vel leo, vel avis, & non equus.

DE SPECIE SEU FORMA.

Sexto Topicorum.

DICO 1. Species seu Forma eſt pars, quae con-
tinetur sub genere, & ſub ſe individua ſolo nu-
mero diuersa continere ſolet : V. G. Homo eſt ſub
genere, quod eſt animal, & continens ſub ſe plura
individua, Petrum ſcil eet, Paulum, Cæſarem, &
ideo Homo dicitur Species.

30. DICO 2. Uſus ſpeciei eſt: E. G. haec eſt laurus :
ergo eſt arbor, hic eſt flos : ergo vel rosa, vel lilium,
vel gelsimum; vel granadilla, vel ranunculus, vel
alius flos. Posſumus etiam argumentari per Speciem :
Lapis non eſt homo, neque brutum : ergo non eſt a-
nimal.

31. DICO 3. Valet argumentum à Specie ad
Genus inferendum : V. G. Petrus eſt homo : ergo
eſt animal. Non tamen valet hic aliud inferendi
modus : hic non eſt Petrus : ergo non eſt homo :
quia

quia potest esse homo, & jam non esse Pocula, sed
Cæsar, Marcellus.

DE SIMILITUDINIS,

Septima Topicorum.

32. DICO 1. Similitudo est collatio duorum, vel plurium, quæ, licet alioqui differunt, conveniunt tamen in hoc, quod, ut umbra, sic etiam gloria appetitores sui deserens, sequitur contemptores. Unde differunt Similia, & Paria: similia enim tantum in aliquo conveniunt: paria tamen seu æqualia prorsus cohærent.

33. DICO 2. Uſus Similitudinis est E. G. Sine clavo, atque anchora perditur navis in tempestate: ergo & sine fide corruit omnis Respublica. Vel: Sicut parva scintilla magnum saepè incendium excitat: sic breve quandoque verbum, bello excitato, integras domos, familias, urbes extinxit.

34. DICO 3. Ad Similitudinem reducuntur Fabulæ, Parabolæ, Comparationes. Cavendum tamen, ne Similitudines nimiae sint, & nimis prolixæ: ne auditorum captum excedentes: ne inter res omnino improportionatas: ne nimirum ridiculae: ne sordidae, aut obſcenæ, præsertim ad res divinas, & sacras exprimendas: ut si quis Mariam intererrimat Veneri compararet, aut puerum JESUM Cupidini.

DE DISSIMILITUDINE;

Octavo, Topicorum.

35. DICO 1. Dissimilitudo, seu Differentia est, duorum, vel plurium diversitas aliqua seu disconvenientia V. G. inter Cycnum, & Aquilam; Leonem, & Leporem.

36. DICO 2. Procedit Dissimilitudo ut Similitudo, sed ferè semper negando, : V. G. Formica suis rebus consulit: homo vero res negligit suas.

37. DICO 3. Notandum, quod, si res aliqua non competit uni dissimili, ut dissimile est, alteri competit, necesse est : Vel, si uni competit, alteri non competit, oportet, V. G. licet Grammatico Rhetorum phaleras in oratione negligere : dedecet ergo Rhetorem: vel non competit Rhetorico, nisi vocibus uti delectis; atque elegantibus; id igitur simplici Grammatico permitti potest.

DE CONTRARIIS,

Nono, Topicorum.

38. DICO 1. Contraria, sive Opposita, generaliter loquendo, sunt, quæ eidem rei simul convenire non possunt circa idem : V. G. Petrus non potest esse bonus simul, & malus; calidus, & frigidus; niger, & albus in eadem parte.

39. DICO 2. Opposita quadruplicis generis esse possunt: primò alia sunt adversa, quæ scilicet sub eodem genere posita plurimum discrepant: V. G. Album, & nigrum, quæ sunt sub eodem genere, nem-

impe colore: quorum usus est: V. G, si vitium sumus, virtutem sequamur.

40. Secundo alia sunt Privantia, quorum scilicet inum formam aliquam habitumque significat, alterum eiusdem formae privationem, ut visus, & cæcitas. Horum usus est V. G, si Cæcus Clodius fuit, non ergo videns tunc existit.

41. Tertio alia sunt Relativa, quæ scilicet inter se comparantur, ut pater, & filius; dominus, & servus; magister, & discipulus; dux, & miles. Horum usus est, E. G, Cæsar dux est: ergo milites habet: vel Rhetoricæ discipulus est Petrus: ergo non est in eadem arte magister.

42. Quartò denique alia sunt Negantia seu Contradicentia, quorum unum affirmat, alterum negat: E. G, Studens, non Studens; Est lux, non Est lux.

43. DICO 3. Tripliciter adhiberi possunt Contraria seu Opposita: Primo ita, ut singulis contrariis contraria subjiciantur, & verbum verbo, contradicat: V. G, ex Cic. Ex hac parte pudor pugnat, illinc petulantia, hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus.

44. Secundo ita, ut singulis membris membra contraria respondeant: V. G, ex P. Lebrun: Olim in desertas solitudines Christiani sese conferebant ad comprecandum: nunc ex agris in urbes frequentes commigrant ad comedendum: olim egenorum inopiz, erogatis facultatibus, serviebant; nunc detractis pot nefastis tenuiorum exuviis locupletati, dominantur.

45. Tertio ita, ut periodus integræ integræ periodo pugnet: V. G. Sapientia urbium, regnorūmque triumphatrix omnium amorem excitat, ac superbia; ut ipsas etiam belluas sapientibus plaudere, ipso sumique doctrinam, atque eruditionem admirari dicat: econtra verò fæx rerum, humanique generis decus, ac labes inscitia, omnium risus, cachinnosque ad se trahit, adeò ut ipsa etiam bruta rationis experitia ignorum hominem, seu melius stipitem, jure quidem optimo contemnere videantur.

DE REPUGNANTIBUS,

Decimo Topicorum.

46. DICO 1. Repugnantia seu Dissentanea sunt, quæ nullâ certâ lege, nulloque numero praefixa inter se differunt; seu clarius: Repugnantia sunt contrariorum consequentia, seu, quæ ex contrariis oriuntur. V. G. Amor, & Odium sunt Repugnantia amoris: V. G. non salutare, nocere, metuere, injuriis afficere.

47. DICO 2. Usus Repugnantium est E. G. Petrus timet Paulum, & timetur ab illo: ergo non sunt amici: quis enim cum diligat, quem timet, aut a quo semetui putat?

48. DICO 3. Valet argumentum ab affirmatione unius repugnantis ad alterius negationem: V. G. Petrus amat Paulum: ergo illum non timet, non afficit injuriis &c. Non verò valet semper à negatione unius repugnantis ad affirmationem alterius.

E. G.

E. G. non valeret: Petrus non afficit injuriis Cæsarem, non metuit: ergo illum amat: Petrus enim, dicit dormit, Cæsarem non amat; nec tamen taliter afficie illum injuriis, aut metuit.

D E A D J U N C T I S.

Undecimo. Topicorum.

DICO 1. Adjuncta sive Attributa, quæ vultus circumstantiae appellantur, sunt ea, quæ cum re sunt conjuncta, sed non necessariò. Ita Adjuncta alia sunt rerum, alia personarum: rerum Adjuncta sunt, quæ saepius diximus illo versiculi contineri:

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur,
quomodo, quando.*

Adjuncta personarum sunt bona vel animi, vel corporis, vel fortunæ; & illis oppositæ, de quibus diximus in Progymnastice Octavo de Laude.

DICO 2. Usus Adjunctorum est, E. G. Adorans hic Rhetoricæ studio totus deditus est, portionem diei partem studendo consumit, in gymnasio nunquam desideratur: urbanitatis prototypum esse etiam absolutissimum: perditorum adolescentium consuetudinem, ut peste, evitat, ac fugit: hic igitur virtutem colit, & bonos mores.

Si. DICO 3. Adjuncta, quæ rem quidem probabiliter inferunt, non tamen necessariò, si plura simul coacevantur, multum roboris habent ad suspicionem non levem fundandam, V. G. Si quaeratur quisnam Petrum occiderit: & Cæsar rubore statim perfundatur, timere nimium ostendat, gladium.

dium abscondere conatur, & Petrus jam fuisse iniuriam
quam sciamus; prudenter suspicari poterimus, quod
ille Petrus peccatum iniulerit. Sed in Adjunctorum usu
multo sole opus est, ut scilicet, quae nobis facient, de-
promamus, quae contra nos faciunt, omittamus.

DE ANTECEDENTIBUS, ET CON- SEQUENTIBUS,

Duodecima, & Decimosexta Tho-
picorum.

52. DICO 1. Antecedentia sunt ex Cicerone,
quæ rem necessariò antecedunt: V. G. Pu-
critia necessariò præcedit adolescentiam. Conse-
quentia sunt, quæ rem necessariò consequuntur:
V. G. Dies necessariò sequitur Oratum Solis.

53. DICO 2. Antecedentium usus est E. G. haec
arbor nunquam floruit: ergo nunquam fructus e-
dixit: Vel, hic vulneratus est in corde; ergo mo-
rietur. Consequentium usus est E. G. ex Cicerone in
Antonium: hic magnam habet cicatricem: ergo in-
gens vulnus accepit: Vel, dies non est: ergo non-
dum mortus est Sol.

54. DICO 3. Antecedentia, & Consequentia
maxime conducunt ad aliquid subtiliter investi-
gandum. Haec differunt quidem ab Adjunctis, quia
Adjuncta non necessariò conjunguntur cum re,
quam comitari solent: Antecedentia verò, & Con-
sequenta necessariò conjunguntur.

DE

DE CAUSIS.

Decimo Quarto Topicorium.

DICO 1. Causa est, ex Cicerone, quæ sua vi aliquid efficit. Seu, ex Patre Radam, est id, a quo aliquid quomodoquinque procedit; hec que enim philosophico rigore Rhetores definiti. Quatuor autem sunt Causarum genera: alia enim est Causa Efficiens, alia Materialis, alia Formalis, Finalis alia.

56. Causa Efficiens est, quæ aliquid facit, ut unde actio proficiat: V. G. Sol est Causa efficiens lucis, arbor fructuum, artifex sui operis.

57. Causa Materialis est materia, ex qua, vel circa quam aliquid sit, sive à natura, sive ab arte: V. G. Calix fit ex auro, pictura in tela, corpus hominis in materia vulgo dicitur: & Mæcentius laudes carminis materia.

58. Causa Formalis est forma, per quam res quæcunque est id, quod est, & à rebus aliis maximè secluditur seu distinguuntur: quæ forma vel materialis esse potest, ut animus in homine, vel accidentalis seu adjacens, ut figura corporis.

59. Causa tandem Finalis est finis, cujus gratia aliquid sit, qui quamvis ultimus acquiratur, prius tamen est, qui animum impellit ad operandum: V. G. Pharmacum sumo, ut sanitatem recuperem, sanitas dicitur finis.

60. DICO 2. Causæ efficientis usus est, E. G. ad ignem hic properat: ergo calorem vult experiri. Vel, nullus fuit Artifex extra Messanam, qui Gallicam

cem aureum, quem nuper aspexi, plane mirabilem efficeret: ergo opus illud non nisi Messanæ fuit elaboratum.

63. Causæ Materialis usus est, E. G. ferrum habentes: gladium igitur construere possumus. Vel lapidem, calcemque aut quid simile ad ædificium aptum non habes: domum igitur fabricare non poteris.

64. Causæ Formalis usus est. V. G. Petrus. vel anima rationali prædictus: ergo est Homo. Vel, lignum est rationis expers: non igitur sapit.

65. Causæ Finalis usus est E. G. si vis sipientiam acquirere, studii labores prosequere. Vel, ad eloquentiam, & eruditio[n]em aspiras: voluptates igitur sunt tibi omittendas. Vel, finis nullus potuit Petrum mouere, ut Paulum occideret: ergo illa hunc non occidit.

66. DICO 3. Cum aliquid laudatur, vel describitur, causæ omnes plerunque adhideri solent ab Auctoriibus. Itaque, si velis Aram Deiparæ in hac majorq[ue] Basilicâ Messanensi dicatam describere, dicere poteris, Causam Efficientem, Viros egregios, qui operi præsunt, ejusdem Artifices peritissimos; Materiam, marmor, parietes, lapides, gemmas pretiosas; Formam, operis elegantiam, miram sculpтурam, partiūmque proportionem; Finem, cultum Deiparæ.

DE EFFECTIS,

Decimo Quarto Topicorum.

67. DICO Effecta, sunt quæ oriuntur ex causis. Effectum usus idem est, ac Causarum E. G.

lux est : ergo Sol ortus est. Poculum in terrana
ruens, subito frangitur : non igitur erat ex corio.
Pila volubilis est : ergo rotunda : vel , ægrotus me-
dicum accersere jubet, pharmaca sumit : ergo è phar-
bo vult convalescere.

DE COMPARATIONE,

Decimo Sexto Topicorum.

66. **H**ic de Comparatione non agant : de ea tamen
satis diximus in Progymnastis. Utinam
addam, huc scilicet reduci posse argumentum, quod
vocant, ab Impossibili, quod semper Comparationem
includit, arduam tamen, & impossibilem.
Exemplum habetis apud Virgilium Ecloga prima,

*Anie leves ergo pascentur in ethere terus,
Et freta destituent mundos in littore pisces :
Anae pererratis amberum finibus exul
Aut Aratim Parthus biber, aut Germania
Tigrim.*

Quam nostro illius labatur pectora valens.

INSTRUCTIO IV.

De Locis Extrinsecis.

67. **D**ICO, Locos Extrinsecos seu remotos sive
assumplos sex esse, Präjudicia, Famam
sea Rumorem, Tormenta, Tabulas, Jusjurandum,
Testes. Quæ quidem omnia ad testimonium redu-
cuntur : testimonium enim est omne, quod ab ali-
quaque extrinsecus sumitur ad fidem faciendam.

De Prae*indictiis.*

68. DICO : Prae*judicia* sunt sententiae latere dare, quam agimus. Horum usus est E. G. ex Cicero : Jūdices Fabritii libertūm damnarunt ; quia minister in maleficio fuerat : jure igitur Oppianiscum damnarunt, principem sceleris, & architectum. Si vis hunc locum repellere, dic vel minimè latam esse sententiam, vel non nisi immiterò ; vel diversam suffic causam.

De Fama.

69. DICO : Fama seu Rumor est sermo dispersus in vulgo sine ullo certo Auctore. Si aliquid affirmas, uteris hoc loco sic : Hic reus est, quia ita fama vulgavit : jure igitur puniendus. Si verò aliquid negas, dic famam solere nonnunquam res etiam falsas asserre : de qua ait Virgilius :

*Tam fitti, parvique tenax, quam fuitib
veri.*

De Tormentis.

70. DICO i. Tōrmenta sunt Supplicia, quibus veritas extorquetur. Si accusas, dices, Petrum E. G. verē reum esse, quia excruciatus ; confessus est. Si excusas, dices, illum reum non esse, vel quia nihil confessus est : vel quid, si aliquid expressit, dolor falso crimen excusit ab ejus ore ; juxta vulgare illud proloquium. Mentitur in carcere ; qui potest dolorem pati, mentitur quoque, qui dolorem pati non potest.

De Tabulis.

71. DICO : Veterum Tabulas, nūnc Scriptūras

ne vocamus, in quibus continentur facta, seu con-
venta, contractus, testamenta, codicilli, & cætera
hujusmodi. Si vis Tabulis uti ad aliquid evincen-
dum, illarum auctoritatem, ute potè publicam, ex-
aggera. Si verò vis illarum fidem repellere, dic,
illas in honestum, aut injustum quid præferre: non
cohærere cum aliis scripturis etiam publicis: re-
pugnantia continere: tempora, locos, personas mi-
nimè congruere: metu, vi, dolo extortas fuisse:
auctorem, tabellionem, actuarium, quieti nos No-
tarium appellamus, solitum similia facere.

De Jurejurando.

72. DICO 1. Jusjurandum seu Sacramentum, quod nos Juramentum dicimus, est affirmatio, vel negatio cum invocatione tacita, vel expressa DEI, tanquam primæ, & infallibilis veritatis.

73. Dixi, Tacita, vel expressa, quando enim juratur per Sanctos, & creaturas, in quibus DEI bonitas specialiter elucet, cujusmodi sunt Evangelia, Cœlum, Sol, Tetra, Templum, Crux, Alta-
te &c. tunc implicitè Numinis ipsius fides invoca-
tur.

74. DICO 2. Si vis ex hoc loco sumere argumentum, dicas; aliqui jurejurando affirmant Petrum à Cæsare occisum esse: ergò verè ita accidit. Si verò vis argumentum à jurejurando infirmare, di-
cas, etim, qui jurat, hominem esse irreligiosum,
nullâ morum integritate conspicuum, solitum pe-
jerare, vel metu, vel vi, vel pecuniæ cupiditate, vel
amicitiâ, vel propinquitate, vel mali consuetudine
coactum.

De

Bayerische
Staatsbibliothek
München

75. DICO: Testimonium duplex est, divinum scilicet, & humanum: Testimonium divinum est quod à DEO sumitur: humanum vero, quod ab hominibus. Testimonia divina erant apud Gentiles superstitiones Oracula, Auspicia, Vaticinatio, Haruspicia, Conjecturæ ex somniis: apud nos divina Testimonia sunt DEI Optimi Maximi Oracula, Sacrae Literæ, Angelorum nuncia, Apostolicæ traditiones, Consensus universalis Ecclesiæ, Summorum Pontificum decreta, Conciliorum, præsertim generalium, ordinationes, & instituta.

76. Huc reducuntur spectra seu monstra, seu signa, portenta, prodigia, aliisque divinitus obligata, quæque vulgo miracula nuncupantur, aut visiones. Sed in his omnibus maximè cauti esse debemus, nec prudentiaz nostraz fidendum est, ne puerorum, aut muliercularum ritu delusi, ita errorum voraginem incidamus.

77. DICO 2. Humana Testimonia sunt, quæ ab homine exprimuntur voce, vel scripto, vel reæquivalenti; & multum ponderis habent, si auctor sit probus, & fide dignus.

78. Huc reducuntur auctoritates seu sententiaz Patrum, Doctorum, Theologorum, Philosophorum, Oratorum, Historicorum, Poëtarum, Virtutum illustrium.

79. Huc etiam pertinent exempla, adagia, apophthegmata, symbola, seu hieroglyphica, enigmata, aliisque id genus ex Veterum libris, aut moribus studita.

80. DICO 3. Testes dicuntur, qui Testimonium faciunt de re aliqua, Qui utitur Testibus, eorum integratatem, fidem, religionem ostendat. Qui illos repellit, predicta omnia, quoad fieri potest, extenuet, addendo præterea Testem reo familiarem esse, vel propinquum.

81. Hæc de locis. Notandum tamen illos similes esse elementariis literis Alphabeti, quibus vox omnis con texitur; non tamen ita, ut omnes literæ singulas voces componant.

EXERCITATIO II.

De invocatione, in Ordine ad Affectus mouendos.

I. PRÆCIPUUS Eloquentiae triumphus est Affectuum excitatio. Arma, id est, argumenta, quæ hactenus Inventio suppeditavit ad Intellectum Vincendum, inserviunt etiam ad Voluntatem expugnandam, quæ, cùm sit potentia quædam, ut ajunt, circa, Intellectum sequitur veluti præeuntem; qui si rem aliquam bonam esse ostenderit Voluntati, hæc illico rem illam amplectitur. Aliqua igitur præcipua, brevissimè tamen, subiiciemus præcepta circa Affectuum motus feliciter excitandos.

INSTRUCTIO I.

Observationes ex parte Oratoris, in ordine ad affectus mouendos.

82. DICO I. Orator, ut facilius persuadeat, affectum, quem vult aliis imprimere, in sepius excitet, vel saltē excitatum ostendat; pro-

bus sit, & sapiens, vel saltem talis appareat; bene affectus erga auditores, illorumque urbem, & mores.

3. DICO 2. Multum confert ad affectus movendos ætas matura, conditio non contemnenda, modestia, & verecundia in dicendo, vultus humanitas, corporisque totius amabilis quædam, sed gravis, compositio.

4. DICO 3. Cavendum, ne in carpendo, & accusando, sese nimis litigiosum, arrogantem, aut jactabundum præferat: neve, cum vult affectum movere, stylum nimis elaboratum affectet, & argumentarum frequentiam, ac nimiā argumentorum congerie affectum omnem extinguat potius, quam inflammeret.

INSTRUCTIO II.

Observationes ex parte Auditorum, in ordine ad Affectus excitandos.

5. DICO 1. ut facilius excitare possis affectum, considerari oportet personarum, apud quas agis, conditiones; ut videns ad quos affectus magis sint proclives, animorum arcem ex parte debiliore aggrediatis, & vincas: nam maximus esset error, si quis ad auditores orationem haberet ab illorum natura, ingenioque longè alienam. Consideranda est igitur in auditoribus:

Primo Educatio:

6. Nam facile personam impelles ad ea, quibus assueta jam diu fuit, & proclivis, & contra currentem frustra niteris reluctari.

Se-

Secundo Sexus:

Nam Pueri, & Adolescentes voluptatibus maximè capi solent. Omnia aggrediuntur, sed cestant facile; plerumque enim sunt inconstantes; rerum omnium, quæ ad animi relaxationem faciunt, risus, jocorum, faciarum studiosi; ad iram proclives, impatientes, gloriabundii: pecuniam contemnunt; sunt verecundi, misericordes &c, quoniam pleni vivunt, aliósque suā metiri solent innocentia, facile et eos decipere.

8. Juvenes ad iras, amores, gaudia putantur procliviores. Viri ætate media, & matura, in affectibus temperati, fortitudinem amant, atque constantiam: non omnium timentes, nec valde fidentes sunt: non omnibus credunt, nec omnibus fidem derogant: rem vero ex veritate passim existimant, & non nisi rationum pondere facile capiuntur.

9. Senes difficilius moventur: &, spectata natura, malevoli esse solent, cunctaque semper in doloritem partem accipientes: non valde diligunt, nec multum amant; loquaces, avari, queruli, quietis, pacisque amatores, misericordes: rerum suarum, actique temporis laudatores; timidi, morosi &c.

Tertio Sexus:

10. **M**ulieres enim facile moventur, ad lacrymas præsertim, commiserationem, amorem, iracundiam, timiditatem: affectusque servant tenacius: sicut enim, quoniam cognitionis acie non multum penetrant, rationibus obfuscantur, ita & opiniones semel impressæ inhærent tenacius.

Quarto Indoles :

ii. **N**Am plerunque filii parentibus similes & quandoque nutritibus, & domesticis educari solent.

Quinto Corporis Constitutio, & Habitudo :

ii. **A** Lii enim affectus in agitatis, alii in sanis facile excitantur. Præterea biliosi ad iram, phlegmatici ad lenitatem, sanguinei ad voluptatem, melancholici ad mororem proclives esse solent.

Sexto Tempus :

3. **N**Am, mutatis temporum circumstantiis, mutantur sepius affectus : alii enim affectus regnant tempore bacchanaliorum, alii diebus jejunio solenni quadraginta dierum sacris: alii dum pace fruitur Civitas, alij dum belli strepitu perturbatur.

Septimo Personarum Conditio:

4. **N**on unquam enim status, & fortuna animos variat: cum nonnulli, dum privatam agunt vitam, vel pauperie cruciantur, urbanissimi sint, iidem tamen ad dignitatem evecti, fortunam mutent, & mores; quod præsertim hominibus obscuro loco natis vitium infidet. Utque aliquid de singulis dicamus;

Nobiles :

15. **G**loriae desiderio flagrant: abjectos homines despiciunt: eos maximè contemnunt, quos ad dignitatis apicem noviter ascendisse vident. Generosi esse solent, humani, mites, delicati, ingeniosi, faceti.

Divites

16. **C**ontumeliosi esse consueverunt in bonos : superbi, molles, & nimium delicati: divitiarum ostentatores, omnino intolerabiles, & passim vitorum etiam divites, & quidem deteriores sèpè videntur, qui nuper facti sunt divites, quam qui divitas à majoribus acceperunt, ut notant Aristoteles, Cicerio, & alii.

Ignobiles ,

17. **S**eu Vulgus, ex Platone, bellua sunt, & quidem multorum capitum. Xenophon vulgus appellat ingratum, crudele, invidum, imperitum, mobile, seditionis, rerum novarum cupidum, quieti adversum, quodque aut servit humilius, aut superbius dominatur.

Pauperes

18. **I**racundi passim esse solent, animi abjecti, patientes, invidi, detractores, desidiosi.

19. DICO 2. His consideratis, facilem esse affectum concitandorum praxim : nam, Si velis E. G. ad peccati fugam nobiles, aut divites impellere ; dic, id apprimè gloriosum esse : Si ignobiles, pauperes, que velis movere ; dic, id maximo emolumento futurum : Si adolescentes vis concitare ; dic, maximam animi relaxationem in hac fuga inveniri : Si juvenes certas convincere ; dic, peccati strages, dolos, fraudesque, ut iram erga illud excites : Si viros maturos vis ad fugam hanc inflammare ; dic, peccati fugam fortitudinis, atque constantiae signum esse, & valde congruere rationi : Si ad senes verba facis ; dic, clapsi temporis homines peccati fugâ gloriari

sibi paperisse; & in praesentis statis homines veterum minimè imitatores querimoniae deflentes: tandem si mulieres vis ad eandem peccati fuga in impele; excita commiserationem erga animorum vulnera, quæ peccatum infligit: excita amorem erga amabilis Jesu dulcedinem, ac pulchritudinem, qui minus quantum ob peccati commissi facinus indigneatur.

INSTRUCTIO III.

Observationes circa Affectum ipsorum naturam.

Quid, & quotplex sit Affectus.

ao. **D**I CO 1. Affectus sive Affectio sive animi Motus aut Passio, græcè πάθος, est quædam animi Perturbatio, quæ facit, ut nos immutari non eodem modo de iisdem rebus sentiamus: quis enim non experitur, se aliter de eadem re judicare, dum amat, ac dum odio habet? Omnia affectuum causa est anima sentiens. Illorum sedem, seu Regiam aliqui cor esse volunt; alii docent latitudinem domicilium in spleno esse, iræ locum in felle, libidinis focum in jecore, timoris nidum in corde; ut exprimitur illa disticho;

*Cor sapit, & pulmo loquitur, fel commovet iras,
Splen ridere facit, cogit amare jecur.*

21. DICO 2. Affectus præcipui enumerar solent duodecim: Sex à Concupisibili ortum habent; Amor scilicet, & Odium; Desiderium, & Fuga seu Deseratio; Gaudium seu Voluptas, & Tristitia seu Dolor; Sex alii ab Irascibili proficiuntur, Ira vi-

deli-

delicet, Mansuetudo seu Lenitas, Audacia, Timor, Spes, Desperatio.

12. DICO 3. Affectus alii minus principales ad hos, unde effluunt, reducuntur: ad Amorem videlicet, Zelotypia, & gratia seu Gratus animus: ad Desiderium, Emulatio, Superbia, Ambitio, Cupiditas, Edacitas, & similes: ad Dolorem, Misericordia seu Commiseratio, & Invidia: ad Gaudium seu Letitiam, Admitatio: ad Timorem, Verecundiam, & Reverentia: ad Iram sive Iracundiam, Indignatio, & Excandescencia: ad fugam, Segnitie sive Acedia.

INSTRUCTIO IV.

De singulis affectibus in particulari.

De Amore.

13. DICO 1. Amor, quem aliqui vocant Benevolentiam, est Propensio voluntatis ad bonum, quia bonum est, sive illud re vera bonum sit, sive tale solum appareat.

24. DICO 2. Ad Amorem conciliandum, ostendemus objectum esse bonum; quod quidem bonum triplicis generis esse potest, vel scilicet Honestum, vel Utile, vel Delectabile; quae omnes rationes non semper in qualibet bono inveniuntur, licet quandoque omnes simul eluceant. Praecipui autem amoris fontes sunt Virtus, Pulchritudo, Similitudo, Amor aliorum erga nos, quem ostenderint, vel nos laudando, vel aliquid pro nobis faciendo, aut sufferendo.

25. DICO 3. Extinguitur Amor rebus contrariis, sicut etiam negotiis, curis, egestatibus, calamitatibus, honorum cupiditatibus, commemoratis præterea damnis, atque incommodis, vitiisque amatarum rerum.

De Odio.

26. DICO: Odium seu Malevolentia, est animi Aversio ab eo, quod sibi malum opinatur. Ejus causæ sunt Iræ, Criminationes, Rixæ, Mala, Injuriæ que illatæ, inhumanitas, & quæ Amori contraria sunt. Odium autem extingunt, quæ charitatem accidunt.

De Desiderio.

27. DICO 1. Desiderium, quam alii Cupiditatem, alii Concupiscentiam appellant, est appetitus boni futuri, & absentis, cuius indigentes sumus. Aut, seu Divitiarum Desiderium, propriè dicitur Avaricia: Desiderium honoris, dicitur Ambitio: delectationum turpium, Concupiscentia.

28. DICO 2. Excitat Desiderium Absentia, & Bonitas objecti, quod amorem inflamat. Desiderium extinguiimus, si rei desideratae nocimenta asseramus, ut sunt Molestia, Dolor, amittendi Metus, Instabilitas &c. Si præterea dicamus rem desideratam esse omnino vilēm, & contemptibilem, vel nullam illius indigentiam. Uno verbo, quæ ad Amorem extirpandum conferunt, ad expelleadum etiam Desiderium valde conducunt.

De

De Fuga.

29. DICO 1. Fuga seu Detestatio sive Aversatio est Contractio animi à malo absente, quod ut minus conveniens fuit conceptum. Ut fugam excites, iis utere, quæ odiūn gignunt: ut verò Fugam retardes, & comprimas, dic non esse verè mala, quæ mala apparent.

De Gaudio.

30. DICO 1. Gaudium est mōrus animi in bonum præsens, vel quasi præsens: unde qui iam voti compotes fiunt, lætantur.

31. DICO 2. Gaudium excitat Præsentia boni, quod erat in votis; quod & jam possideri dicemus, & multas bonitatis rationes habere. Item Gaudium pariunt hominibus alicujus novæ veritatis Inspectio, & Contemplatio, Virtutes insuper, Sanitas, Pulchritudo, Divitiae, Bonorum spes, Honores, & scilicet omnes jucundæ.

32. DICO 3. Gaudium expelle pīus, dicenda malam, & turpem rem illam esse, qua quis gaudet; & è facti illius gaudii fonte ingentes lacrymas ori- turas.

De Tristitia.

33. DICO 1. Tristitia seu Dolor est animi a- gritudo ob malum, vel reverà præsens, vel quod fal- lo præsens apprehendatur. Et quidem hic affectus corpori nocet quam maximè. Tristitiam pariunt Boni decessio, Mali accessio, Retardatio adeptionis rei

rei desideratæ, & omne, quod appetitui resistit: sicut etiam, clapsa occasio, Sacrorum, Deique contempsus.

34. DICO 2. Tristitiae remedium est, primò Fletus, qui Tristitiae vomitus quidam videtur esse: secundò Amicorum consolatio, quæ quidem non statim est adhibenda, sed post solutum naturæ pensum, & veluti concoctum aliquantis per dolorem: tertio Rerum altissimarum: divinarumque contemplatio: quartò Consideratio miseriae rerum sublunarium, humanæque conditionis: quinto Somnus, Venatio, Balneum, eaque omnia, quæ Voluptatem excitant, Tristitiam sedant.

35. DICO 3. Ad Dolorem reducitur Misericordia seu Commiseratio, quam conciliant Os pallidum, Vultus demissus macièque confectus, Vox lamentabilis, Contraria fortuna hominis præclari, atque innocentis, Ætas tenera, Sexus fragilis, Patriæ afflictæ consideratio, Suorum clades, Descriptio mortis, suppliciorum, vel ipsius personæ deinortus Hypotyposis, ipsius vestes sanguine crudeliter, ipsius cicatrices, vulnera, marentes pueri, Uxor, Familia morere confecta, atque ululans.

De Ira.

36. DICO 1. Ira est quidam ultionis appetitus cum dolore conjunctus, propter apparentem contemptum vel in se, vel in suos, & quidem imminentium.

37. DICO 2. Irascuntur, qui molestiâ aliquâ, vel ægritudine cruciantur, quique se existimant con-

contemni , contumeliā affici , privarī eo , quod de-
siderant : unde ad iram maximē proclives illi sunt ,
qui vehementer aliquid desiderant , & amant . Hinc
Poētæ viros Amantes , Iracundos solent effingere ,
ut Herculem , Achillem , Ulyssēm &c. Augetur ira
ab excellentia propriæ conditionis , vel status , vel
ab Injuriarum illatore , si nimirūm amicus , si igno-
bilis , si beneficiis affectus . Iram præterea movent
Armata ferro manus , Micantes oculi , Supercilium
minax , Fortuna præsens adversa , Detractiones ami-
corum , Virorūmque innocentum indigna tractatio ,
Propinquorum violatio , Patriæ contemptus , & di-
reptio , Stultorum , aut improborum præmia , Su-
perborum felicitas , quæ quidem indignationem , in-
vidiamque simul excitare solet .

38. DICO 3. Cessat Ira , si illum , qui læsit ,
pœnitentia ostendat , si demissè se gerat erga
nos , si Veniam petat , si Beneficia conferat , si se in-
vitum , vel imprudenter fecisse dicat : si aliquis sal-
tem ex offendentibus pœnam luat : si persona , quæ
læsit , in calamitatem incidat , vel ad maximam digni-
tatem evecta sit ; ubi enim Timor est , non est ira .

De Lenitate.

39. DICO : Lenitas , quam aliqui Mansuetudi-
nem appellant , & aliqui cum Misericordia confun-
duunt , est dolor quidam ob malum apparet , & ci-
viameritum , imminens jam vel sibi , vel suis . Mis-
ericordiam pariunt Res aliorum adversar̄ , ut Mors ,
Aegritudo , Morbi , Cruciatuſ , Inopia , Incommo-
da omnia ; quæ iram extinguunt . Misericordiam
vero expellunt , quæ iram commovent .

De

De Audacia.

40. DICO 1. Audacia est voluntas prosequendi bonum arduum , cum contemptu periculorum atque difficultatum , quæ occurunt.

41. DICO 2. Audaciam gignunt Potentes animi, Divitiae, Bona sive animi , sive corporis , propria potentia, Adversariorum imbecillitas, horum Ingenium in rebus agendis minus exercitatum, Praeceps, Imperitum.

42. DICO 3. Audaciam refrænabis , si dicas maxima esse Pericula , facilem esse ipsius Audacis Oppressionem : si ejusdem Impotentiam , ac Imprudentiam , & nullum rerum usum , ac experientiam ostendas : si Adversarium non esse ita Imbecillem , & Solum , ut appetet , demonstres.

De Timore.

43. DICO 1. Timor seu Metus est Animi Aversio à malo , quod fortè futurum per opinionem apprehenditur. Timent autem illi , qui se Malis Obnoxios , illisque Dignos : Debiles ad ferendum , Imbecilles ad resistendum , Auxiliis destitutos ad depellendum esse cognoscunt. Timentur autem etiam Signa illarum rerum , quæ nobis damnum inferre possunt ; Homines à nobis lœsi ; si præsertim sint nobis Potentiores , ac Superiores.

44. DICO 2. Timorem acuens dicendo , Maximum illud magnum esse ! Grave , Propinquum , Repentinum , Ignotum , & Difficile evitari , & propulsati posse. Timorem minuens , atugendo Vires Personæ timentis , minuendo Vires Adversariorum ; dicendo rem , quæ immixta est , non esse ita Malam , ut pri-

primâ fronte apparet: Assuetudine posse res, etiam
metibiles, ferri facile: & exaggerando Damna, qua
nimis Timor afferre quandoque solet, non sine
mortis periculo: in summa re, quam timemus, pe-
jorem esse Timorem ipsum: ut enim cecinit ille:

Peior est bello Timor ipsæ belli.

45. DICO 3. Ad Timorem reducitur Verecun-
dia, quam excitant Sexus, ætarisque Imbecillitas, si
scilicet ostendamus pueros, puellæisque fecisse olim.
quod viri nunc aggredi minimè audent, si detegam-
mus patratorum Flagitorum Turpitudinem, Nu-
merumque: si Ignobilitatem, Mendicitatem, ori-
Deformitatem, Corporis vitium: si Fraudes, Dolos,
Ingratum animum exprobremus.

De Spe, & Desperatione.

46. DICO 1. Spes est futuri boni expectatio, cum
scilicet quis bonum se aliquando consecu-
turum censeret.

47. DICO 2. Spem excitant DEI Justitia, &
Favor, Promissa, Auspicio, Portenta, Miracula,
Divorum patrocinium, Vires propriæ, Divitiae, Ho-
stium Imbecillitas, Amicorum Benevolentia, ac Po-
tentia, Proprium Meritum, Personæ illustris Pro-
missum: insuper rem illam fieri posse, Factum esse
ali quando quid simile, illam Credibilem esse in his
circumstantiis.

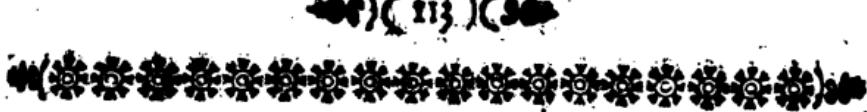
48. DICO 3. Contrariis rebus Spes deflorescit,
aque inde oritur Desperatio, qua quis animo de-
stiru-

stitutus, bonum sibi minime acquirendum putat: hanc Cicero lib. 4. Tusc. Ægritudinem vocat absque ulla rerum expectatione meliorum. Jam, quæ Spem excitant, Desperationis remedia sunt.

49. Qui plura de Affectibus desiderat, adeat Philosophos morales, præsertim Emanuelum Thesaurum in sua morali Philosophia Aristotelica.

RHE-

RHETORICÆ
MILITIÆ ORDO,
SEU
DE DISPOSITIONE
SECUNDA RHETORICÆ PARTE,

I.

Bheterici agminis ordinandi leages tradete magnopere quidem asportet: milites enim, alioqui lectissimi, nisi in acie recte ordinentur, ac disponantur, tumultusatio pugnantibus furore, ab aduersariis copiis frangantur necesse est.

E X B R C I T A T I O I.

AMatet quisque potissimum debet in suis dispositionibus Dispositionem, ut pote propriæ mentis partium, ac sobolem: nihil enim sub sole novum: difficile est res novas inventare: inventata tamen ab aliis, varie, venustè, & comitide disponere, ac collocare, & facilis est, & commendatione dignum, & novum, ut ait Seneca epist. 64. (Et si omnia à veteribus inventa essent, hoc tamen semper novum erit, usus, & inventorum ab aliis Scientia, & Dispositio.)

H

I N.

Quid sit Dispositio.

3. DICO 1. Dispositio ita definiri solet : **E**st res
rum inventarum in ordinem Distributio;
quæ quidem eruditionis, artis, judicii, ac prudentiae
opus est ; sicuti ingenii partus esse dicitur argumen-
torum Inventio ; quæ Dispositionis auxilio desti-
tuta omnem prorsus vim , omne prorsus robur a-
mitteret.

4. DICO 2. Variæ sunt Auctorum sententiae de
numero Partium , in quas distribuatur oratio : ali-
qui enim communius , in quatuor ; alii clarius , in
quinque ; alii magis distinctè , in sex illam partes divi-
dunt . Evidem , qui claritatem in priinis amo , dico
cum Thoma Farnabio in suo Indice Rhetorico , sex
esse partes in oratione Exordium , scilicet , Proposi-
tionem , Narrationem , Confirmationem , Confu-
tationem , Perorationem . Jam Narratio , & Con-
firmatio cum Confutatione , & Propositione , rem
explicant , & docent . Exordium vero , & Peroratio
animos auditorum impellunt .

5. DICO 3. Cum Jacobo Brocardo in Partitionibus Oratoriis , nec non cum aliis Auctoribus , non
omnes has partes esse absolute , & simpliciter neces-
sarias in oratione : aliquando enim summae pruden-
tiae est aliquam ex illis omittere .

6. Necessariæ partes esse videntur duæ , Propo-
sitione scilicet , & Fides seu Confirmatio : semper enim
oportet rem , quam dicturi sumus , proponere , &
illam

illam probare. Jam de singulis his partibus breviter agendum. Prius tamen

7. DICO 4. Cum aliquid est componendum, fieri primum debere Silvam quamdam rerum omnium, quae ad rem illam spectant, de qua nobis agendum: deinde selectis rebus magis conspicuis, & quae ad intentum nostrum magis conducere videntur: rejectis frivolis, supervacaneis, & obscuris; ea omnia, quae remanent, erunt Dispositionis judicio subjicienda, ut in suo loco collocentur.

INSTRUCTIO II.

DE EXORDIO.

Quid sit Exordium, & quando componendum?

8. DICO 1. Exordium est oratio animum auditorum apte disponens ad reliquam dictio- nem; per illud enim non solum orationem aggredi- mur, sed etiam in auditorum animos, nos sensim si- ne sensu insinuando, irrepimus. Et quidem tan- tum est Exordii robur, ut olim apud Rempublicam prudentissimam Exordii usu Oratores prohibiti fue- rint, ne scilicet Exordii machina auditorum animis vim inferrent.

9. DICO 2. Circa tempus, quo componendum sit Exordium; aliquos velle, ut primum omnium illud componatur: aliqui ultimum. P. Jugl. ob- 13. vult, Exordium primum esse debere in execu- tione, licet ultimum in intentione fuerit.

Si meam in hac te sententiam desideratis, dicam: facite, ut lubet, utque ingenium dictabit, aus-

tempus, pro compositionum diversitate, aut rerum, quas collegisti, ubertate, aut penuria: dummodo prius, quam cæteræ orationis partes à vobis componantur, sciatis, saltem confusè, & veluti in genere, unde, & quomodo sit vobis exordiendum: quandoque enim occurret, aliquam E. G. In Exordio collocari debere eruditionem, vel historiam, aut quid simile, quod nondum per tempus licitum fuerit colligere; cur tunc, si tempus urget, non potero prius orationem contexere, & interim Exordii, quod in idea jam habebam, materiam quereret, & invenire?

INSTRUCTIO III.

Unde deduci possit Exordium.

10. **D**ICO I. Varias esse radices, & fontes, unde Exordium desumai possit:

II. Primo enim desumi potest Exordium à Propositione Majore, ut indè descendendo ad propositionem minorem, possim inferre intentum. E. G. Volo probare, Rheticam nobili adolescenti esse expetendam; formabo argumentum sic: omne animi ornamentum est nobilibus expetendum: jam Rheticam est maximum animi ornamentum: ergo Rheticam est nobili adolescenti expetenda. Porrò Exordium commodè desumi potest ab illa majore propositione, illam amplificando, quod scilicet omne animi ornamentum sit nobilibus expetendum.

12. Secundo desumi potest Exordium à Causis, quæ ad dicendum impellunt: E. G. Si de Epistola

ftola à Deipara Messanensibus missa sacram panegy-
risis habiturus, dicas, te ad orationem impelli à
communi populi lætitia, urbis totius pompa, pietate
te erga Deiparam, virtutis studio &c. Si aliquem
accusaturus sis, vel defensurus in genere judiciali,
dicas, te id factum boni communis amore, justi-
tiae studio, reipublicæ utilitate, non verò aliquo
privato bono, aut odio, aut nocendi desiderio.

13. Tertiò desumi potest Exordium ab Adjun-
ctis seu circumstantiis, videlicet ab ipsius Oratoris
persona, solvendo præjudicium aliquod, quo forte
suspiciari possis, ne benevolè audiaris.

14. Ab Auditoribus, à loco, tempore, vel ali-
quo affectu præcipuo, seu solennitate, quæ tunc
præcipue sit in urbe: V. G. à solennitate Christi Na-
talitatis, à lætitia Resurrectionis ejusdem, à dolore in
eius funere, à ludis in bacchanalibus, à jejuniis
sacris quadraginta dierum &c. ab aliqua nimis
connexione rei dicendæ cum ipso Oratore, vel cum
auditoribus, vel cum loco, ubi dicit, vel cum tem-
pore, quo dicit; quæ quidem Exordia, cum dedu-
cantur ex visceribus rei, maximè placent, utpote
quæ non possunt facile rebus aliis aptari. Sic E. G.
si quis vestrum esset verba facturus de Sanctissimo
Dei Parentis Capillo, quem in majore Basilica ma-
ximè veneratione, ac pietate colit, ac veneratur
populus Mamertinus; posset exordiri vel à sua per-
sona, quod scilicet maximè expediat, se oratione
gratum animum erga Crinem illum ostendere, quem
semper natale solum, utpote faustum Fortunæ Cri-
nem, expertum est: vel à tempore, exordiendo ni-

mirum à Cometa , seu Crinito sydere , quod nuper aspeximus , illud describendo , & deinde ad Deiparæ sacrum Capillum descendendo .

15. Hic notandum , quid , cùm tale argumentum præ manibus habemus , quo vel summam lætitiam , vel mœrorem , vel alias affectus vehementiam ostendere velimus , tunc valde opportunum erit exordiri veluti ex improviso , & ex abrupto , ubi , variis argutias inferendo , nostrum affectum ostendemus . Sic V. G. in funebri oratione possemus , veluti impetu quodam , ex abrupto incipere per apostrophen , vel exclamationem , vel querelam contra temporis invidiam , mortisque crudelitatem &c.

16. Quartò desumi potest Exordium (præser-
tim in genere Exornativo) à divisione , cùm scilicet , varia referendo , aliis omissis , unum feligimus . Ad hoc Exordium aliqui reducunt Exordium , quod vocant , Ex abundantι , cùm nimirum Orator dicit , ad eō sibi copiolam orationis messem suppeditari , ut nesciat unde sibi incipiendum sit , & cogatur multa silentio præterire : ut , si velis E. G. Messanam Ur-
bem laudare , percurrere poteris in Exordio variam , ampliāque laudum segetem , quæ occurseret : de-
inde , cæteris prætermissis , unum eligere : V. G. Mes-
sanam , ob singularem erga Dei Parentem venera-
tionem , ac pietatem ; & ob ejusdem cæli , terra-
rūmque Imperatricis mutuum amorem erga illam ,
summā supra cæteras mundi plagas commendatione
dignam esse .

17. Quintò desumi potest Exordium ab aliqua
quæstione insigni , seu dubio , aut lite : Ut V. G. si
velis

velis de Deiparæ Capillo, Mamertina felicitatis Si-
dere verba facere; poteris à celebri illa quæstione
exorditi, quam tractat eruditè satis in suis Allocu-
tionibus Pater Guinisius, faustâne scilicet, an in-
fausta sæpius portendere soleat Cometa.

18. Sextò desumi potest Exordium à Contrario
rei, quam dicturi erimus: V. G. vis probare nobilis
animi proprium esse pacem amare; incipere poteris,
dicendo vili omnino animi esse seditiones, turbas,
& bella cupere, atque excitare.

19. Septimò desumi potest Exordium, præser-
tim in propositionibus metaphoricis (quarum ni-
mùm cupida est ætas nostra) ab Explicatione illius
rei, unde metaphoram sumimus: E. G. vis probare,
Divum Ignatium minimæ nostræ Societatis Paren-
tem Solem esse cælo affixum, sed terris omnibus
sparsum; describe in Exordio Solem, ejusque pro-
prietates; inde ad propositionem descendes.

20. Octavò desumi potest Exordium, præser-
tim in Paradoxis, (hoc est in rebus, quæ proposi-
tionem arduam, & ferè incredibilem continent)
priùs ejus propositionis incredibilitatem exaggeran-
do, deinde paulatim minuendo: V. G. vis probare,
verum divitem esse, qui divitiis omnibus caret; dic
primum incredibile, & quidem jure optimo, videri
divitem quempiam sine divitiis esse posse, sicut et-
iam & sine calore calidum, & sine animo viventem,
ac animatum: deinde te nihilominus id probaturum
promittes, citra arrogantiam tamen, aut levitatem,
rationibus, ac prudentissimorum hominum aucto-
ritate suffultum.

21. Nond trahi potest Exordium , veluti ex-
trinsecum , & assumptum , ab aliqua Historia , Fa-
bella , Eruditione , Apostrophe , ab aliquo insigni
facto , ab aliquo Consuetudine vel antiqua , vel re-
centi , ab Aë nate aliquo , à Numinis , Divorum-
que invocatione &c.

INSTRUCTIO IV.

Exordii Virtutes.

22. **D**ICO I. Plures sunt Exordii Virtutes pra-
cipuæ :

23. Prima est Proportionem tota oratione , tum
quod ad magnitudinem , tum quod ad stylum atti-
nitet : sicut enim corpori Caput proportionatum esse
debet , ne monstrum sit ; ita & Exordium Orationi ,
quod illius est veluti Caput . Jam circa stylum , &
characterem ,

24. In genere Exhortativo , Exordii stylum
amant elegantiorem , floribus vernantem , ingenio
que luminibus , non tamē affectatè , nec poëticâ
licentiâ scatentem ,

25. In genere Deliberativo gravis , & simplex
sit Exordii stylus .

26. In genere tandem Judiciali gravissimus , &
ab omni prorsus florum illecebra alienus : arma
enim exigit potius , quam calamistrum , qui aliquem
in Judicio accusat , vel defendit .

27. Secunda Exordij Virtus est Connexio cum
propositione : si enim caput collo conjungatur , cor-
pus truncum erit , & mortuum : nec sine audientium
horrore dicemus : & licet aliquando , præsertim in

in genere Exhortativo , introductione quadam uti possunt , cavendum tamen ne (quod multi faciunt) à rebus rimicūn disparatis incipiendo , auditorum animos longius , quam par est , suspensos intolerabili profecto equuleo torqueamus .

28 Tertia Virtus est , ut Exordium tale sit , quod auditores reddat attentos . Excitatur autem attentio , si se dictum promittat breviter (gaudent enim brevitate omnes , ne uno quidem excepto) nova , terribilia , utilia , necessaria , difficultalia &c . Ridiculi autem sunt , qui verbis quibusdam solemnibus , formulisque vulgaribus , & decantatis solente post Exordium attentionem exigere ab auditoribus , à quibus plerunque formulis illis risum potius exorquent .

29 Quarta Virtus est , ut eosdem auditores dociles reddat : id autem fieri , si clare , ac distinctè proponat , ac dicat .

30 Quinta Virtus est , ut eosdem auditores benevolos reddat : id autem fieri capiendo benevolentiam ; non tamen semper , sed si opus fuerit : cum enim auditor supponitur jam benevolus , frustra teritus tempus in capienda benevolentia .

31. DICO 2. Conciliatur benevolentia , vel ex persona dicentis , vel ex persona auditorum , vel ex persona adversariorum , vel ex persona , de qua agimus , vel ex ipso negotio , & re dicenda .

32. DICO 3. Conciliatur benevolentia ex persona dicentis ; si Orator modestiam , ac verecundiam præferat ; & non gloriæ cupiditate , aut lucri

gratiâ, sed auditorum charitate, aut aliquo honeste fine se ad dicendum motum fuisse ostendat.

33. Ex persona auditorum; si se erga se ipsos ipsorumque civitatem, mores, sapientiam, virtutem &c. bene affectum demonstret, sed circa affectationis umbram.

34. Ex persona adversariorum; si eorum vitia, calumnias, odium detegamus.

35. Ex persona, quam laudamus, vel reprehendimus; si ejus dignitatem, vel indignitatem innuamus.

36. Ex ipso negotio, de quo agimus, si dicatur res esse honesta, utilis, jucunda, necessaria &c.

INSTRUCTIO V.

Exordii Vitia.

37. **D**ICO i. Vitiosum Exordium est, si Vulgarē, si Commune, si Commutabile, si Longum, si Separatum, si Translatum, si Inartificiosum. Jam

38. Vulgare Exordium est, quod pluribus causis, atque diversis potest accommodari, &c., ut ajunt, est de Communi.

39. Commune dicitur, quo etiam in contraria causa quis uti posset.

40. Commutabile est, quod facile mutari potest, ut contrariæ causæ inserviat.

41. Longum, quod pluribus verbis auditoribus fastidium parit, illōsque male ad orationem disponit, dum vel nimiū prolixam timent, vel tanto Exordio minime proportionatam.

42. So-

42. Separatum , quod non est cum orationis corpore connexum.

43. Translatum , quod non est ad rem , id est , aliter sit , ac res postularet : ut si insinuatione uteris , ubi ex abrupto deberes incipere : vel cum ex abrupto inciperes , insinuationem negligens , ubi illa opus esset.

44. Inartificiosum denique Exordium est , quod caret arte , & ad triplicem Exordii finem obtinendum aptum non est , nec scilicet ad auditores benevolos , attentos , docilesque reddendos accommodatum.

45. Peccant præterea nonnulli infimi subsellii Oratores , qui post Exordium ex industria expaunt , tussiunt , os linteolo abstergent , capitis operimentum , & veste s accommodant , aut quid simile affectatè agunt . Non negaverim tamen ante Exordium immorandum quandoque tantisper esse , sed moderatè , donec auditores sedeant , illorumque frequentia , ac tumultus , si forte erit , sileat , & quiescat : ceterùm id præstare post Exordium non nisi brevissimè fas erit , ne auditorum frequentia jam sedata , silentii , moraque impatiens , iterum excitetur .

INSTRUCTIO VI.

DE PROPOSITIONE.

Ubi quomodo Propositio alioqui trita possit Novitatem induere.

46. **D**ICO I. Propositio est , qua quid , & quomodo dicendum sit , paucis exponimus . Brevis sit oportet , distincta , & adeò clara , ut non

se-

Solum intelligatur, sed non possit non intelligi. Propositio quandoque per Exordium vagatur, illi immista: aliquando in Exordii fine locum obtinet. Ut autem attentionem conciliet, & placeat, aliquam perseferat novitatem.

47. DICO 2. Cavendum, ne Propositio puerilis sit, vel poëtica, vel sordida, vel indigna, vel nimium temeraria, & audax: ut si quis probare vellet Christum Crucifixum Scarabæum esse: vel Beatam Virginem esse Helenam, aut Venerem: vel Divum Josephum patrem esse Sanctissimæ Trinitati: vel quid simile.

48. DICO 3. Variis modis Propositio alioqui Trita, & vulgaris potest Novitatem induere.

49. Primo, si fiat Problematica: sic enim rationum, atque argumentorum confictu auditorum attentio excitabitur: V. G. vis probare, avaritiam maxima orbi terrarum mala peperisse; ita propositionem institue, quærens per problema, Majorane mala orbi intulerit Ferrum, an verò Aurum.

50. Secundo, si fiat Comparativa: V. G. vis probare, Rhetorica studium utile esse Reipublicæ; quæres, Plurēsne expugnarit urbes, victoriāsque reportarit Rhetorica, an Belli robur, reique militaris prudentia.

51. Tertio, si fiat Transitus de genere in genus: V. G. vis avarum reprehendere; dicas, avaro virtutes etiam esse suas: illum paupertatis amantem esse, famis patientem, ac sitis, abstinentiæ cupidum, suīque commodi, ac personæ eximium contemptorem.

52. Quar-

52. Quatò, si Contradictoriis, & pugnantibus rebus consurgat: V. G. Vis de puerō JESU in præsepio reclinato panegyrim contexere; dic, divinum Puerum esse Pygmæum Gigantem; flammam, & nivem; ver & autumnum; æstatem, & hyemem.

53. Quintò, si reducatur ad Paradoxum (quod latinè sonat Inopinatum) id est, ad aliquod à communī hominū opinione valde remotum: V. G. si vis ad condonandas injurias, vel ad divitias contemnendas hortari; dic, Optimum ulciscendi genus esse, non ulcisci: Verum divitem esse, qui pauper est.

54. Sextò, si præcipue in genere epidictico, Pyramide E. G. erigas, Colossum efformes, Templum, Aram, Arcum triumphalem, Imaginem delinees, Statuam effingas, aut Coronam, vel Triumphi pompam instituas illi, cuius laudes vis exprimere. Sic ego audivi quondam egregium Oratorem, qui Deiparam avitæ labis immunem celebratus, eidem Mausoleum excitavit, Austriacæ Domus insignibus, palmis, atque trophæis fabricatum; quæ quidem Domus Augustissima pro originali Virginis innocentia, regia sane pietate, ac munificentia, semper, & ubique gentium feliciter propugnavit.

55. Septimò, si præsertim in genere Exornatio, totam panegyrim ad unam tantum personæ laudandæ Virtutem, vel illustre Facinus reducas; ita tamen, ut nihil ex ejus vita negligas, sed omnia prorsus attingas: Panegyris enim operæ pretium est, omnem prorsus personæ laudandæ vitam, & facinora

nora illustria delibare, ita ut magnam illius opinionem in auditoribus pariat. Sic paucis ab hinc anni Panormi Oratorem audivi, è nostra Societate, milibus, quam familiarem, ut potè cui me natura plius quam familiaritatis nodo conjunxit, qui totam Beati Aloysii Gonzagæ sacram panegyrim inde hausit: quod Beatus adhuc puer noluit, vel ipsam puellulæ cuiusdam umbram, ita imperante ludi duce, ac viatore, per jocum osculati. Ex qua umbra totius Aloysii sanctimoniae altitudinem; atque progressus argumentatus est; sicut ex umbra Solari solent Astrologi Principis Planetarum iter, ac lucem dimetiri.

56. Idem non exiguum ab Astantibus plausum retulit, ubi de Sanctissima Eucharistia Sermonem habiturus pro sacris Rostris, solum celebre Miraculum illud amplificavit, quod evenit Viro DEI Malchovio, qui, cum litus appellere neutquam posset, ad Sacrum faciendum, Balanâ usus est, instar Scopuli, quæ in inconstantia maris immota stetit, donec divinum Opus absolveretur.

57. In hujusmodi Exordiis poterimus quandoque utr̄ illâ figurâ, qua scilicet dicamus: laudent alii paupertatem, hi charitatem extollant, illi obedientiam amplificant, alii temperantiam exagerant, virtutesque alias exornent Gonzagæ: equidem, his omnibus prætermisis, ipsius puritatem commendabo &c,

IN-

INSTRUCTIO VII. DE NARRATIONE.

58. **D**E Narratione satis diximus in Progymnasmatis: vos illuc remitto. Hic brevissime
59. DICO 1. Narrationem specialem locum ha-
bere in genere Judiciali, ubi solet personæ facinus,
quod accusamus, vel defendimus, Judicibus dili-
genter exponi.

60. DICO 2. In genere Deliberativo, & Exor-
nativo Narrationem non habere locum specialem,
sed per rotam orationem vagari, ut se se occasio tu-
lerit: ubi, præsertim in Exornativo genere, Nar-
ratio argutias admittit, & ingenii lumina.

INSTRUCTIO VIII.

DE CONFIRMATIONE, ET CONFUTATIONE.

61. **F**rimus satis de Confirmatione, & Confuta-
tione in Progymnasmatis: nunc breviter

62. DICO 1. Confirmatio, quam aliqui Cor, atque Animam orationis appellant, est illa, qua argumentando nostræ causæ fidem, auctoritatem, & firmamentum adjungimus: seu, Est illa orationis pars, (& quidem videtur esse præcipua) qua argumenta proferimus ad id, quod probare contendimus.

63. DICO 2. Confutatio est, qua argumentis adversariorum, qua contra nos fieri possent, occur-
rimus.

rimus, eorumque vim strangimus, penitusque labefactare contendimus. Aliqui prius solvunt argumenta adversariotum, deinde rationes ad rem evincendam deponunt. Alii prius rationes affrunt suas, deinde adversariorum conatus expugnant. Alii rationes proponunt, quartum decursu quodlibet argumentum adversum, quod suo loco occurrit, aggrediuntur, & solvunt. In confutando autem iuvabunt perspè joci, derisiones, facetiæ, modestè tamen, & citra audaciam, aut arrogantiā,

64. DICO 3. Quod dixi etiam in Progymnastis, argumenta scilicet validiora in principio, & fine, debiliora in medio collocanda. Aliqua nimis frivola, & quæ facile contra nos possunt inverti, omnino prætereunda.

65. DICO 4. In argumentis afferendis varietate opus est, & figuratum fulgore. Cavendum tamen, ne, locustarum more, ex uno ad aliud argumentum absque aliqua eleganti transitione saltemus. Unde

66. DICO 5. Transitio est aurea veluti fibula, seu apta dicendi formula, qua quod prius dictum est, cum eo, quod dicendum erit, connectitur: quæ quidem Transitio perfecta esse potest, vel imperfecta: perfecta Transitio dicitur, cum & dicta repetit, & dicenda innuit: ut Cic. in Orat. pro Lege Manilia (Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam) & idem alibi (Hactenus de principe: quæ sequuntur, demonstro dicenda) Imperfecta Transitio dicitur, quæ solùm dicenda significat, dicta tamen nequaquam repetit, V. G. Quid hanc immoror? aliò me vocat &c.

67. Tran-

67. Transitiones varias ex illustribus auctori-
bus, sicut etiam alias dicendi formulas, ordiendi
scilicet, petendi attentionem ac benevolentiam,
narrandi, proponendi, partiendi, continuandi, ab-
rumpendi, confirmandi, exempla ac testimonias
citandi, objiciendi, & confutandi, claudendi, ro-
gandi & petendi, gratias agendi & habendi, lau-
dandi, vituperandi, corrigendi &c. collegit, ac re-
fert in suo Indice Rhetorico Thomas Farnabius.
Has equidem libenter vobis ex hoc loco dictarem;
vereor tamen, ne hæc modo transcribentes, deinde
temporis angustiis pressi, res majoris momenti co-
gamur omittere. Sit igitur

Instructio IX.

DE PERORATIONE.

68. **D**ICO 1. Peroratio, sive Epilogus, est ora-
tionis artificiosus terminus, in quo Ora-
tor id, quod totâ oratione contendebat, vehementer
turgere conatur. Artificiosus, & ingeniosus sit
opertet hic exitus. Duas habet partes, Enumerationem
scilicet, & Amplificationem: duo enim mu-
nera præstare debet, videlicet primò, quæ per totam
orationem dicta sunt, paucis complecti, breviterque
repetere; quod fit per Enumerationem: Secundò
Auditorum affectus acrius excitare; quod fit per
Amplificationem (de qua infrà dicemus in tertią
Exercitatione) aptis figuris ac sententiis adhibitis;
ut Apostrophe ad viros clarissimos, ad Divos, ad
leges, ad Patriam, &c.

69. DICO 2. Enumeratio, quæ in Peroratione
fieri

fieri solet, fiat per aliquam concinnam figuram; ne
Auditorum memoriæ diffidere videamur: si autem
oratio perbrevis fuerit, quæquæ facilè potuerit me-
moria ab Auditorib[us] retineri, Enumeratione in
Peroratione abstinentur.

EXERCITATIO II. *DE ARGUMENTATIONE.*

I. Præcipua Orationis pars in Confirmatione
& Confutatione sita est, quæ quidem
non nisi armorum, id est argumentorum, tractatio
est. De hac in præsenti Exercitatione breviter no-
bis est inquirendum.

Instructio I.

Quid, & quotplex sit Argumentatio.

DICO 1. Argumentatio est fusior, artifi-
ciosaque argumenti tractatio & expli-
catio, quæ sumitur ex locis Rheticis, indè eruen-
do res certas, vel probabiles ad inferendum inten-
tum. Jam res certæ existantur primo, quæ sensi-
bus percipiuntur: secundo, quæ communi omnium
opinione affirmantur: tertio, quæ legibus, & mo-
ribus sunt receptæ: quartò, quæ jam probatæ sunt,
vel ab Adversariis ultrò conceduntur. Probabiles
verò res illæ sunt, quæ ferè semper accident, ut li-
beros amari à parentib[us]; & quæ ad trutinam revo-
catæ, speciem veritatis præseferunt.

DICO 2. Præcipuae Argumentationis species
sunt quinque: Syllogismus nimirum, Enthymema,

Sori-

Sorites, Dilettatio, Inductio. Jam de singulis breviter aliquid agendum.

Instructio II.

DE SYLLOGISMO.

DICO 1. Syllogismus, latinè Ratiocinatio, est argumentationis species suprà ceteras perfectissima, quæ duabus constat propositionibus conclusionem inferentibus. Prima Propositio à Dialecticis vocatur Major, quia ab illâ tota vis ratiocinationis emanat. Secunda Propositio ab iisdem vocatur Minor. Tertia tandem vocatur Conclusio, seu Consequentia. En Syllogysmi Dialectici Exemplum ex Cicerone pro Milone:

Major. *Omnis insidiator jure à quovis interficitur:*

Minor. *Clodius fuit insidiator:*

Conclusio. *Ergo Clodius jure est interfactus.*

DICO 2. Eundem Syllogismum, seu Ratiocinationem, à Rheticis dilatari, & dividi in quinque partes, quarum prima dicitur Propositio: secunda Propositionis Probatio: tertia Assumptio: quarta Assumptionis Confirmatio: quinta Complexis. En supradictum Syllogismum in Rheticam formam reductum:

Propositio seu Major.

Insidiatores interfici posse, sanx mentis inficiabitur nemo:

Propositionis Probatio,

Etenim necessitas
Barbaris, ratio do-
ctis, natura ani-
mantibus, vim vi-
repellere persuasit.

Assumptio seu Confirmatio.

Clodium autem
infidiatorem fuisse,
quis ignoret? ne-
gare quis audeat?

Assumptionis Confirmatio.

Is enim armatus,
in equo expeditus,
cum scelerata ser-
vorum manu, in
agro Milonem le-
cticā vectum, &
imparatum aggref-
sus est.

Complexio seu Conclusio.

Juste igitur in-
terfectum fuisse
Clodium, nemine
prorsus refragante,
fatendum erit;

6. DICO 3. Nonnunquam totam orationem per unicum Syllogismum disponi, & amplificari. Non tamen semper necessariò idem ordo in argumentatione servandus est: præstabit enim nonnunquam ab Assumptione, nonnunquam à Propositione, nonnunquam à Complexione exordiri, ita ut ratiocinatio modò Assumptione, modò Propositione, frequenter verò Complexione claudatur.

7. DI-

7. DICO 4. Ratiocinationem ita perpolite, copiosèque tractatam Græco nomine vocari à nonnullis Epicherema: quamvis alii velint Epicherema esse ratiocinationem brevissimam, seu Syllogismum compendiarium, cùm nimirum totus Syllogismus ad unam partem reducitur, in quâ aliarum partium vis includatur: V. G. Cicero pro Dejotaro, quem servus apud Cæsarem accusabat, dicit (Sine causâ servus dominum accuseret En Syllogismum latentem: Non debet servus sine causâ Dominum accu'are. Iste Dejotari servus est: ergo non debet Dejotarum sine causa accusare.)

Instructio III.

DE ENTHYMEMATE, ET SORITE.

8. DICO 1. Enthymema, quod Aristoteles Syllogismum oratorium appellat, quia Oratoribus valde familiare, est Syllogismus, seu Ratiocinatio imperfecta, & detruncata, cui scilicet desit vel Major, vel Minor Propositio. Prima Propositio vocari solet Antecedens, secunda verò Consequentia, seu Conclusio. V. G. Rhetorica est animi ornamentum: ergo est expetenda: subintelligitur Major, idest, Omne animi ornamentum est experendum. Nonnunquam addi solet Antecedentis Probatio.

9. DICO 2. Sorites, quem Larii Acervalem appellant, est, ex Cicerone, Argumentatio, quæ multa gradatim, & acervatim involvit: ac tandem, veluti quibusdam gradibus, ad conclusionem accep-

dit; quam argumentationem Dialectici, à primo ad ultimum, vocant, Exemplum afferri solet, quo Themistocles probabat, filium suum adhuc trien-
nem toti terrarum Orbi imperare:

Orbi imperat Europa,

Europæ Gracia,

Gracia Athene,

Athenis Themistocles,

Themistocli Uxor,

Uxori Filius.

*Ergo, à primo ad ultimum, Orbi impe-
rat Filius.*

10. Quod nuper imitantem audivi sacrum Con-
cionatorem de laudibus Divi Josephi, penes quem,
dum adhuc mortalis viveret, fuisse Universi Orbis
imperium, ita ostendebat:

Orbi imperat Pater D. O. M.

*JESU data est à Patre omnis potestas in
Cælo & in Terrâ,*

*JESUS Sanctissima Virgini subditus erat,
ut Matri Filius:*

*Hac D. Josepho, ut suo Conjugi Sponsa.
Igitur Orbi imperabat Joseph.*

Instructio IV.

DE DILEMMATE, ET INDUCTIONE.

DICO 1. Dilemma, seu Complexio, quæ dicitur à Dialecticis Syllogismus Cornu-

us, quod sit bicuspis, est ratiocinatio duas habens partes, quarum si unam evites, in alteram incurras necesse est. Sic arguit quidam in eos, qui Astrologis credunt: Astrologus vel prædictit fausta, vel infausta: si fausta; miser eris expectando bonum, quod nunquam eveniet: si infausta; miser etiam eris frustra concipiendo timorem.

12. Celebris est argumentatio illa per Dilemma, quam refert P. Causinus in Eloquentiâ lib. 6. cap. 3. Evachlus Protagoræ se discipulum in Rhetoricâ tradidit, & magnam pecuniæ vim promisit, si tamen vinceret litem, cum primum apud Judices peroraret: Deinde post Rhetoricæ tyrocinium mercedem Præceptoris negabat. Præceptor hoc Dilemmate discipulum urgebat: Si apud Judicem te duxera, ut mihi mercedem solvas, vel vincas litem, vel non; si vincas, debes pretium ex pacto: si non vincas, debes pretium ex sententiâ Judicis: ergo absolute debes mihi mercedem. At discipulus apprimè ingeniosus eumdem gladium contra Præceptorem sic invertit: Vel vincam in iudicio litem, vel perdam: si vincam; mercedem non debo ex sententiâ Judicis: si perdam, mercedem non debo ex pacto: ergo absolute mercedem tibi non debo.

13. Cujus argumentum imitatus Pictor nescio quis. Huic Avarus quidam ingentem se præbiturum mercedem pollicitus, si iconicum sibi simulacrum depinxisset; deinde, effigie jam absolutâ (& graphicè quidem) ut à promissis discederet, negabat se ab imagine illâ exprimi, callidus Pictor Figure frontem cornibus adornavit; tum ad officinæ

fores suspendit. Avarus id ægrè ferens bile æstuare, clamoribus omnia complere; contrà quem ita Pictor argumentatus per Dilemma: Vel hæc Imago te exprimit, vel non. Si non te, sed me, vel alium exprimit; quid quereris, si cornibus illam dedecoravi? Si autem te exprimit; quò jure igitur paçtam mercedem negas? Et tandem Argumento sanè Connuito Avari crumenam arietavit, atquè operæ pretium extorsit.

14. DICO 2. Inductio est Argumentatio, quæ ex pluribus collationibus certis, vel concessis ab Adversariis probat, quod intendit: V. G. Ensis, nisi saepius vaginâ detectus lucem aspiciat, rubiginem trahit: ager, nisi ferro excolatur, in rusticam tandem sterilitatem abibit: si diù extrâ aquas moretur navis, jam rimis hians, erit ad iter faciendum incepta: ergo etiam nisi stylus exerceatur, omnis prorsus facilitas dicendi elanguescat.

15. DICO 3. Inductio imperfecta, quam aliqui vocant Inductionem Rheticam, appellatur. Exemplum: & fit, cum ex uno simili aliud infertur: V. G. Horatius non fuit condemnatus, quod sororem occiderit: ergo nec Milo erit condemnandus, quod hominem necarit.

Instructio V.

De Captiosis, & Fallacibus argumentationibus.

16. DICO 1. In argumentationibus examinare oportet singulas Propositiones, ne scilicet, eo concessso, quod negari debet, turpiter tandem

dem id conemur affirmare , quod falsum omnino
videmus esse .

17. DICO 2. Ad hoc , ut Syllogismus , & ca-
teræ omnes Argumentationes , quæ quidem ad Syl-
logisnum reducuntur , inferendi & rectè conclu-
dendi vim habeant , opus est , ut tres dumtaxat , ut
ajunt , Terminos , seu tria propositionum Extrema
contineant . Si plura , quam tria habeat , captiosa
argumentatio est , & omnino fallax : adeoque tunc
etiam concessâ Majore , & Minore propositione , ne-
gari jure poterit Consequentia : talis argumentatio
enim , ut Logici ajunt , non est in formâ .

18. DICO 3. Licet quandoque in propoſitio-
nibus bis repetatur idem verbum , si tamen non
semper in illis eodem modo significet , sed vel rem
significatam , vel modum significandi mutet , tunc
non unus , sed plures termini censendi erunt , licet
unum tantummodo verbum proferatur . En fallaci-
um harum argumentationum , & iuutilium Exem-
pla nonnulla :

Apostoli sunt duodecim.

Divus Petrus , & Paulus sunt Apostoli:

Ergo Divus Petrus , & Paulus sunt duodecim.

In quo Syllogismo , ut videtis , Quatuor haben-
tur termini : in Majore enim propositione vox illa ,
Apostoli , Collectivè omnes simul Apostolos com-
plectitur ; in Minore verò solum Divum Petrum ,
& Paulum significat .

Aliud exemplum afferri solet:

Qui inter libros versatur , doctus evadet.

*Tinea inter libros versatur:
Ergo Tinea evadet docta.*

Ut videtis, in Majore propositione, Versari inter libros, significat libris studere, ingenioque, & mente in illis versari: in Minoreverò, Versari inter libros, significat illis inesse corpore, & libros ore comedere, atquè consumere.

Aliud exemplum esse potest:

Quidquid fit invitè, fit coactè.

Deus facit racemos in vite:

Ergo Deus facit racemos coactè:

Ubi, ut videtis, Invitè, semel unica vox est, & adverbium: semel est Ablativus cum præpositione In, & quid longe diversum sonat.

Aliud exemplum est:

Qui moritur cum fide, salvari potest:

Nero mortuus est cum fide:

Ergo Nero salvari potuit:

Ubi, ut videtis, Fides, in primâ propositione, significat virtutem theologalem: in secundâ verò propositione, lyram musicum instrumentum.

Sed hæc, quæ propria sunt Logicorum, leviter tetigisse, sit satis, ne in alienam messem falcem immittamus.

EXERCITATIO III. DE AMPLIFICATIONE.

Quoniam Argumentatio à Dialecticis brevissimè fieri solet, & in modum contractæ

tractæ manus, seu pugni, ut ajebat Zeno: à Rhetoribus tamen, qui non solum veritatem ostendere, sed etiam affectus movere student, fusius & in morem explicatæ manus, seu palmæ, tractari argumenta consueverunt; ideo opportunum hunc locum censeo, in quo hanc Exercitationem instituam, & aliquem amplificandæ argumentationis modum vobis speriam.

Instructio I.

Quid sit Amplificatio, quinam ejus finis, locus, materia.

1. DICO 1. cum Cicerone; Amplificatio est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem.

2. DICO 2. Amplificationis finis est affectuum motus, & excitatio; unde ejus præcipuus locus est in Peroratione, licet ponatur aliquando in Exordio, & frequenter in orationis cursu adhiberi soleat, postquam aliquid fuerit firmè per argumentationem confirmatum vel reprehensum; tunc enim, convicto jam intellectu, facile est Auditorum animos excitare, ac movere.

3. DICO 3. Amplificationis materia sunt res quædam magnæ, gravesque causæ: qui enim res exiles, & frivolas enucleando, supra meritum, amplificare conaretur, &c, ut ajunt, Tragœdias in nūgis ageret; Sophista potius, & præstigiator, quam Orator censendus esset. Jam in genere Exornativo Amplificationis materiam præbeant res, quæ voruptatem, & admirationem afferre possunt. In genere

nere Deliberativo bonorum , malorumque exemplis adducantur , quæ multum roboris habent ad movendum. In genere tandem Judiciali ab iis locis eruatur Amplificatio , quæ invidiam , vel commiserationem pariunt.

Instructio II.

Quotuplex sit Amplificatio.

1. DICO 1. Duplex est Amplificatio , verborum una , rerum altera. Hæc secunda est , quam cùm Cicerone definivimus , & de qua in hac Exercitatione præcipue nobis agendum. Jam , ur aliquid delibemus de verborum Amplificatione ;

6. DICO 2. Verborum Amplificatio non est inanis illa vocum exaggeratio , quæ rem suprà modum extollens , ei plus tribuit , quam veritas patitur : hoc enim esset mentiri , non amplificare. Est igitur verborum Amplificatio , quæ à Græcis Avxysis , id est Augmentum dicitur ; & fit .

7. Primò , cum verbis utimur illustribus , gravibus , plenis , superlativis , sonantibus , ad superiora gradatim ascendentibus , cum superlativa nomina ponimus pro absolutis , seu positivis , pluralem numerum pro singulāri , verbalia pro absolutis , seu abstracta pro concretis , composita pro simplicibus .

8. Secundò fit per epithetorum , & adverbiorum aptam copulationem , per synonymorum frequentationem , per crebras , argutásque metaphoras , periphrases , antonomasias , cæterósque tropos , illustiores .

9. Tertiò per figuræ omnes , quæ vehementiam

præ-

preferunt, cujusmodi sunt præcipue Interrogatio, Subiectio, Repetitio, Conversio, Complexio, Apostrophe, Exclamatio, Hypotyposis seu Descriptio, Sustentatio, Ethopœia, Communicatio, Obscuratio, Optatio, Imprecatio, & similes, de quibus suo loco.

10. Quartò per Dilatationem Periodi, de qua dicemus infra, ubi de Elocutione tertiat Rhetoricæ parte.

11. DICO 3. Magnum esse periculum, ne verborum amplificatio in puerilitatem abeat, si fiat sine moderatione, & prudentiâ. Audivi enim nonnullos, qui tertio quoquè verbo epithetorum catervam adjungunt, & quidem frustra. Moneo igitur cum P. Jugl. epithetorum usum Oratoribus inservire non ad merum periodi complementum, sed si magis rem explicent, si pondus, & energiam addant, si contineant argutiam, vel eruditionem scitu dignam, si quæ conducant ad intentum nostrum, vel si talia sint, quæ addita voci, illam veluti novam reddunt, novum addendo significatum, cujusmodi sunt E. G. quæ vocis ipsius significationem videntur destruere; quod idem dicendum etiam de Adverbii: V. G. Objurgatio Encomiastica, Dives Pauperes, &c. vel: Maria Magdalena flagellis fener pulcherrimè deformans, Innocenter Fera proprium corpus dilacerabat.

Instructio III.

De rerum Amplificatione per Locos communes.

12. DICO: Ex iisdem locis Rheticis, undè ar-

gu-

gumenta desumuntur , erui etiam debet Amplificatio , quæ veluti quedam species est argumentationis. Duodecim tamen sunt præcipue Loci ad amplificandum magis idonei , & veluti fontes , unde defumi potest Amplificatio.

Primus Amplificationis Fons, *Definitio.*

13. **D**ICO 1. Valde confert ad amplificandum Definitionum congeries , sive , ut alii vocant , Definitiones Conglobatae : cum scilicet plures rei Definitiones coacervantur , seu descriptivæ illæ sint , sive metaphoricæ , aut synonymæ , aut mixtæ , aut ironicæ &c. & quidem aut per affirmationem , fiant , aut per negationem. En exemplum ex Cicerone , qui per Definitiones conglobatas Campanum agrum amplificat (Fundum unum pulcherrimum Populi Romani , caput vestræ pecuniaæ , pacis ornamentum , subsidium belli , fundamentum vectigalium , horreum legionum , solatium annonæ disperire patiemini ?)

14. Et ejusdem aliud per Definitiones Synonymas Artis Rheticæ (Tibine vilis est illa doctrina Rheticæ , quæ sit orandi facultas , ars benè dicendi , scientia graviter & copiosè differendi , inveniendi magistra , arquè disponendi cum elocutione , memoriâ , arquè pronunciatione? quæ dicit accommodatè ad persuadendum , quæ docet , movet , atquè delectat ?)

15. Si stylo floridiore Exemplum desideratis , accipite ex P. Pomey Progym. 3. conglobatas florrum definitiones (Flores exquisitissima naturæ omnium

miūm parentis ornamenta, ocelli hortorum exanimis, odorifera telluris astra, molles, vivæquæ gemmæ, nectareæ roris & mellis officinæ, Nympharum decor & amores, sedes Gratiarum, blandimenta Cupidinum, amoenitatum omnium, illecebribus puriorum picturatæ pyxidulæ oculos, odoratūmque incredibili delectatione demulcent.

16. DICO tamen 2. Serpit indies Scriptorum quorumdam morbus (quem ipsi fortasse Definitionum conglobatarum Cacoëthen appellarent) qui sive Prosa scribant, sive Carmina, omnia metaphoris definitionibus coacervatis contexunt, ita ut præter hunc fontem amplificandi nullum agnoscisse videantur. Cibus, et si delicate ac regius, assiduus tamen & solus, placere desinit, quin & fastidio esse incipit: & Heliogabalus olim pluviis etiam rosis oppressos convivas occidit.

Consulite, quæ diximus in Progymnasmatis de Descriptione.

Secundus Amplificationis Fons, Partium Enumeratione.

17. DICO: Hæc sit, cum distribuimus vel totum in partes, vel genus in species, vel speciem in individua. Sic Cicero volens exponere commotam urbem, dicebat: (afflictum Senatum, perturbatos Equites, furentem plebem, suspensam, ac sollicitam Civitatem) Ex hoc fonte tritum illud, sed efficacissimum argumentum passim amplificant. Concionatores ad vindictæ desiderium extinguedunt; dum probant non esse contra Mundi leges, & statuta inimicis parcere. Quis

Quis enim, inquiunt, Mundus est, qui ul^cisci
imperat? Deus ejus Auctor? Papa, Imperator, Re-
ges, Principes, Duces, omnes Universitatum Mo-
deratores? An Homines Sapientes, legum Periti,
Conjuges, Filii, Servi, Amici, ipsi Hostes; quibus
interitum machinaris &c. Nemo, sanè, quin hi o-
mnes vindictam pœnis, maledictis, odio prose-
quuntur, ac detestantur. Quis igitur Mundus est,
qui Vindictam imperat? Homines solummodo in-
humani, ut humanæ prudentiæ, ac benignitatis ex-
pertes, ita & humano nomine indigni &c. Videatur
P. Zuccar. Quadr. Conc. 3.

Tertius Fons, *Similitudo.*

18.

DICO: Inservire potest ad amplificandum
Similium coacervatio, quam Inductio-
nem alio vocabulò nuncupavimus in Exercitatione
præcedente. Exemplum afferam ex Patre Radau,
quod vobis Adolescentibus valdè opportunum cen-
se. Vult illam propositionem doctissimus Pater
exponere, quod scilicet, Si vitia ab Adolescentibus
in principio non corrigantur, difficile postea extir-
pari poterunt, cùm creverint. En, quomodo per Si-
milium coacervationem illam amplificet (Prohi-
bete scelerum igniculos, si conflagrare non vultis:
obstruite fontes, si violento fluctu abripi non opta-
ris: succurrite languori, si morbo extingui timetis:
quemadmodum enim ignis de parvâ scintillâ ortus
non raro integras urbes demolitur; quemadmodum
fluvius guttatum aggeri se infundens universam mo-

lent.

lam eruit, & evertit; quemadmodum levis febris, cula ingentes morbos excitat, totasque familias absunit; sic vitia Juvenum, nisi opprimantur initio, fortius radices agunt, donec omnem animi virtutem, omne honesti ornamentum turpissimam labet, confiant.)

Quartus Fons, Comparatio.

19. DICO 1. Vel plurium Comparationum congeries, vel una tantum Comparatio amplificationi opportunè satè inservit. Videte, quæ diximus de Comparatione in Progymnasmatis. Interim Comparationem ex Cicerone afferam inter Murænam, & Sulpitium. (Qui potest dubitari, quin ad Consulatum adipiscendum multo plus dignitas afferat rei militaris, quam juris civilis gloria? Vigilas tu de nocte, ut tuis Consultoribus respondeas; ille, ut èò, quod intendit, maturius cum exercitu perveniat: te gallorum, illum buccinarum cantus exuscitat: tu actionem instituis; ille aciem instruit: tu caves, ne tui consultores, ille ne urbes aut castra capiantur: ille tenet & scit, ut hostium copiæ, tu ut aquæ pluviae arceantur: ille exercitatus est in propugnandis finibus, tu in regendis)

20. DICO 2. Reducuntur ad Comparationem exempla, quæ, si præsertim plura coacerventur, valde movent, & Amplificationi inserviunt.

Quintus Fons, Dissimilitudo.

21. DICO: A Dissimilibus amplificari poterit
K per

per eorundem confictionem , seu permisionem
 Hinc Cicero dissimilia Marci Varronis , & Marci Antonii studia sic exposuit (O tecta ipsa misera , quām à dispari domino (quamquam quomodo ipse Dominus ?) sed tamen quām à dispari tenebantur ! studio-
 rum enim suorum Marcus Varro voluit esse illud ,
 non libidinum,diversorium. Quæ in illâ villâ anteà
 dicebantur ? quæ mandabantur ? Jura Populi Ro-
 mani , monumenta Majorum : at te inquilino (non
 verò Domino) personabant omnia vocibus ebrio-
 rum , natabant pavimenta vino &c.)

Sextus Fons, *Contraria.*

DICO 1. à Contrariorum confictione de-
 sumpta est illa Ciceronis Amplificatio in
 Catilinam (Quis ferre possit inertes homines fortis-
 simis insidiari , & stultissimos prudentissimis , ebri-
 osos sobriis , dormientes vigilantibus ?)

DICO 2. Hæc Contrariorum conflictio fieri
 potest vel ita , ut verbum verbo ; vel , ut membrum
 membro ; vel , ut periodus integra integræ periodo
 opponatur .

Septimus Fons, *Repugnantia.*

DICO : Repugnantia alicui rei sunt , quæ ex
 ejusdem rei contrario proficiscuntur. Ex
 quo loco hanc sumpsit Amplificationem Cicerò prò
 Syllâ (Mihi cujusque salus tanti fuisset , ut meam
 negligetem ? per me ego veritatem patefactam con-
 tamie-

minarem aliquo mendacio? quenquam denique
ego juvarem, à quo crudeles infidias in Rēpubli-
cam factas, & in me peccatum Consalem, pura-
rem?)

Octavus Fons,

Adjuncta.

25. DICO 1. Adjuncta seu Circumstantiae omnes, quæ rem præcedunt, comitantur, consequuntur, sunt maxime ad amplificandum idœa. Et ad illa capita reducuntur, quæ toties diximus:

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur,
quomodo, quando.*

26. DICO 2. Notandum, quodlibet ex Adjunctis posse iterum distribui veluti in suas partes. Siè V. G. si enucleo, *Quis*, explicabo personam, & in hac animum, corpus, conditionem: in animo, ingenitum, memoriam, voluntatem: & in his scientias, virtutes &c. In corpore vero vires, venustatem, agilitatem &c. In conditione nobilitatem, amicitias, fortunas, dignitates, honores, divitias &c. Et sic Adjuncta singula percurrente, uberrimam Amplificationis messem inveniam. En ex Cicerone Amplificationem ex Adjunctis, qua turpem Antonii vomitum sic describit (Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoriâ totius corporis firmitate, tantum vini in Hippiæ nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in Populi Romani conspectu vomere postridie. O rem non modo visu fœdam, sed etiam auditu! Si inter cœnam, in tuis inumanibus illis

poculis hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret? In Cœtu verò Populi Romani, negotium publicum gerens Magister Equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis exculentis vinum redolentibus gremium suum, & totum tribunal implevit &c.)

27. DICO 3. Huc reducuntur etiam Amplificationes petitæ ex descriptionibus corporum, camporum, fontium, fluviorum, arborum, metallorum, artium, virtutum, vitiorum &c. quæ Poëtæ sunt familiares, non raro Historicis permixtæ, quandoque etiam Oratoribus.

Nonus Fons, Causæ.

28. DICO: Vel plures Causæ, præsertim efficientes, ac finales, vel plures unius rei rationes coacervatæ, Amplificationem parere possunt amplissimam: Cicero pro Milone sic probat Clodium Miloni parasse insidias; quia nimirum scelestus erat, quia Milonem oderat, quia honoribus inhibebat, quia impunitatem sperabat.

Decimus Fons, Effectus.

29. DICO: Cum ex hoc fonte Amplificationem eruimus, Effectus enumerantur, qui ex aliquâ causâ proficiscuntur. Si vis ex hoc loco Virtutis laudes amplificare; dic Virtutem esse, quæ mœstos recreat; ægros reficit, jacentes erigit, excitat afflictos, miseros beat; quæ splendorem rebus obscuris, vilibus pretium, abjectis dignitarem, vul-

garis-

garibus honorem, humilibus excelsitatem, contemptis commendationem accersit: omnibusque venerationem conciliat.

Undecimus Fons, *Antecedentia.*

30. **D**ICO: Ex hoc Loco amplificat, qui rego omnes enumerat, unde ad aliquem extum perventum sit. V. G. Catilinæ nefarios conatus Marcus Tullius Cicero suâ sagacitate statim odoratus est, singulari vigilantiâ per vestigavit, summâ prudentiâ reprehendit, miro in Rempublicam studio prodidit, incredibili eloquentiâ convicit, gravissimâ auctoritate repressit, armis extinxit, magnâ felicitate sustulit.

Duodecimus Fons, *Consequentia.*

31. **D**ICO: Hoc Loço utimur, cum plura enumeramus, quæ aliquid consequuntur; quod, si fiat per Hypotyposim, pulcherrimum erit. V. G. ex Cicerone (nam, cum hostium copiæ non longæ absunt, pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit: ita nequè ex portu, nequè ex decumis, nequè ex scripturâ vestigial conservari potest: quarè sàpè totius anni fructus uno rumore periculi, atquè uno belli terrore amittitur.)

Instructio IV.

De Aliis Amplificandi Modis.

32. DICO 1. Primus est Incrementum, cum scri-
licet crescit Oratio, & veluti gradibus adi-
summum, ac etiam supra, insurgimus. V. G. Facinus
est vincire civem Romanum, scelus verberare, pro-
pè parricidium necare: quid dicam in crucem tol-
lere?

33. DICO 2. Secundus modus est Extenuatio,
incremento contraria, quæ fit, cum res, alioqui gra-
ves, quas jam diximus, extenuamus, ut, quæ se-
quuntur, graviora videantur. V. G. ex Cicerone.
(Nummos poposcit; ne sit hoc crimen in Verrem,
fecerunt alii. Cum ille non daret, animadvertis-
improbum, sed non inauditum. Genus animadver-
sionis videte: quæretis ex quo genere hominum
istum judicetis. Ignem ex lignis viridibus, atquæ
humidis in loco angusto fieri jussit: ibi hominem
ingenuum, domi nobilem, Populi Romani socium,
atquæ amicum fumo excruciatum semivivum reli-
quit.)

34. DICO 3. Tertius est Ratiocinatio, cum
scilicet aliquid augetur, ut aliud inde crescat. Sic
Virgilius Turni virtutem & robur magnopere ce-
lebrat, ut inde Æneas victoris virtus magis eluceat.

35. DICO 4. Quartus modus est Congeries,
cum scilicet aliis atquæ aliis modis, verbis, senten-
tiis eandem rem effrimus: ut Cicero (Quid enim
quis ille, Tubero, districtus in acie Pharsalicâ gla-

dus

Mus agebat? cuius latus mucro ille petebat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas? quid optabas? &c.

36. DICO 5. Ad quartum hunc modum reducuntur plures Auctorum, ac Sanctorum Patrum sententiae, quibus sapientissime utuntur facri Oratores: quæ quidem sententiae, si selectæ sint, & ad rem faciant, & lepidis ingeniosisque transitionibus secum contextæ, nec tam frequentes, ut tota Oratio illis suffarcinetur, placent, & ingentem vim habent probandi ac amplificandi.

37. DICO 6. Quintus modus est Digressio, quæ est rei alicujus, ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem tractatio: quæ, cum sit fusior, Oratio aliquâ transitione vocanda est ad propositum, ut cù, undè profecta est, revertatur.

Instructio V.

*Quid de duobus Amplificandi Modis
à P. Pomey nuper relatiss?*

38. DICO 1. P. Pomey Progymn. 3. Part. 2. cap. 1. §. 2. & 3. Duos alios Amplificandi Modos refert, quos Novos vocat, & à se inventos.

39. Primus est, cum aliquid amplificatur percurrendo Substantiva nomina, & Adjectiva, ordine Alphabeti. Jam tamen Substantiva, quam Adjectiva, in tres classes distribuit, nempe in illa, quæ Laudes continent: in illa, quæ Vituperationem significant: & in illa, quæ sunt Communia.

RHETORICI
MILITIS ORNAMENTA,
ET ARMORUM FULGOR.

Sen

DE ELOCUTIONE
TERTIA RHETORICÆ PARTE.

I.

Locutio Rhetoricæ Militicæ copias ornat, nitidaquè, ac perpolita largitur arma, quorum ipso fulgore percussi, radiosquè admirati Auditorum animi superentur. In qua Eloquentiæ parte magis, quam in aliis, est tyronibus præsertim elaborandum, cùm ipsam præcipuam Rhetoricæ partem quamplures esse contendant, quod toti Eloquentiæ nomen dederit.

2. Jam Jacobi Ludovici Strebæi de Elect. & collocat. verb. lib. 1. cap. 9. consilium est, Elocutionem, quamvis naturæ ordine tertiam Rhetoricæ partem, primam tamen pueris trādendam: invenire enim, & collocare sententias proprium magis est prudentiæ & ingenii, quam artis: Elocutio vero magis artis, quam prudentiæ, propria est. Tùm quia cætera præcepta non satis est excepisse, nisi ad calamus, usumquè revocata exerceantur; qui auten-

exer-

cerceantur, nisi prius Eloquentiae Tyrone's artificiosam verborum compositionem, periodorum ambitus, ornandæquæ Orationis artem, legesquæ didicerint?

EXERCITATIO I.

3. **Q**uoniam tres Elocutio virtutes enumerat, singulis Exercitationem instituam suam. In hac primâ, de primâ ejus virtute, in sequentibus Exercitationibus, de duabus aliis sermo erit.

Instructio I.

Quid sit Elocutio,

Et de Elegantiâ primâ ejus virtute.

4. **D**ICO 1. Elocutio est idoneorum verborum ac sententiarum ad inventionem accommodatio: vel, est idoneis verborum, figurarum, ac sententiarum apparatus. Ejus virtutes præcipuae tres sunt. Elegantia, Compositio, Dignitas seu Ornatus; hîc de Elegantiâ loquimur: unde

5. DICO 2. Elegantia munus est, ut dicatur purè & perspicuè. Jam ut pura sit Oratio, duos illos evitet infames scopulos, Barbarismum, & Solocismum. Est autem Barbarismus, cùm vox profertur vel omnino barbara & peregrina; vel propria quidem, sed vitiosa scripto, pronunciatione, sive accentu: V, G, si quis diceret: Auvisare, pro, Admonere; Mangus, pro, Magnus; Legebit, pro, Leget; Amannus, pro, Amandus; Mascimus, pro, Maximus; Acros, pro, Agros, &c.

6. Solocismus est partium orationis vitiosa.

com-

compositio, cum nimirum voces, et si Latinæ, propriæ, male tamen, & non juxta Grammaticæ leges inter se copulantur: ut si quis diceret: Ego amo virtutis, pro, virtutem.

7. DICO 3. Ut perspicua sit Oratio, primò voces amet Latinas, nec peregrinas, & Græcanicas affectet. Secundò verbis utatur usitatis, quæ scilicet frequentius à bonis Auctōribus usurpantur, non autem vocabulis quibusdam obsoletis, quæ jam veluti putrescunt confecta senio. Tertiò verbis clarioribus effulgeat, ita, ut si duo æque Latina, æque sublimia occurrant vocabula, illud felicit Orator, quod magis dilucidum est. Quartò nullum ambiguum, aut dubium sermonem contineat, nisi forte argutiæ, aut joci gratiâ. Quintò nimium longam Periodorum circuitionem fugiat, sicut etiam earendem contractionem brevissimam. Sextò Parentheses prolixas evitet, quæ tenebras diffundunt Orationi.

8. DICO 4. Voces Latinas eenseo non solùm, quas Auctōres Latini protulere, sed primò alias quandoquè ex necessitate innovatas, quid res significent, quæ florente Latio non extabant, ut Bombarda, Cococata, Granadilla flos, & similia Veteribus ignota. Secundò alias ad illorum imitationem formatas: ut, si Plautus dixit, Atticisso, Sicilisso; cur dici à nobis non poterit, Messanisso, Panormisso &c. Tertiò Casus Nominum, Patronymica &c. Tempora Verborum, & Modos, juxta regulas generales, ubi opus erit; si enim bonus Auctor quandoquè Nominativum, aut Casum alium obliquum adhi-

adhibuit; si Modum Indicativum, & Tempus praesens; cur non poterimus ejusdem Nominis aliis casibus, ejusdemque Verbi aliis Modis atque Temporibus, ad legum ideam uti, ubi nihil obstat, nulla scilicet lex, ut inquiunt, positiva, id prohibet, nec aliund innotescit Nomen, aut Verbum illud cum defectivis recensendum? Cur enim Regulae generales traditae sunt, si id non liceat?

9. DICO 5. Hæc monui, non ut inde libertatem, & licentiam in loquendo vobis instillarem, (Tyrones enim ipsissimis Veterum vestigiis hærent, ne errant) sed, ut aliquorum intemperantiam comprimerem, qui ad alios censurâ afficiendo, proclives sunt, & paulò libiores. Hac libenter arreptâ occasione.

10. DICO 6. Dignum est, quod huic loco inseratur ad verbum, ex Libello, cui titulus, Opuscula Campiani, edito Muisiponti 1622. qui nec admodum obvius est, & doctrinam continet sane non contemnendam, & Auctorem habet omni veneratione dignissimum; Caput quintum Tractatus de Imitatione collecti & Compendio Rhetorices, quod idem Edmundus Campianus suis Oratoriæ facultatis Studiofis Anno 1567. & 68. proposuit Pragæ. Illud accipite, ut à me olim transcriptum adhuc servo (si recte transcripsi) præstiti enim id Junior Panormi, dum Rhetoricæ studerem. Auctorem iterum in fonte consulere, dum hæc dicto, non valeo, cum Libellum hic non inveniam.

Ex Patre Edmundo Campiano.

11. V Erbum recipio nullum, quod non ille
(sub-

(subintelligite , Cicero) recepisset : multa autem
admitto , quæ ille non protulerit , prolatus sine
dubio , si tulisset occasio . An ego dubitem , qui vis
gravis & sapiens pertractans Philosophica voces
convenientes fecerit , idquæ ut augeret Linguam La-
tinam , sicut ipse affirmat ; idem , si de agricultura
fusius disputasset , plurima dixisset cum Varonne ,
Catone , Columellâ ; præsertim cum in uno libelle
de Senectute , & OCCATUM , & OCCATIO , &
ARISTÆ , & , ACINUS VINACEUS , & , RE-
PASTINATIO , & , CONSITIO , & POMARIA
legantur , alibi apud hunc nusquam ? Quid ? qui se-
mel de Legibus , TIRGETA , nominavit , semel ad
Quintum fratrem , SYLVAM VIRIDICATAM ,
semel de Fato , MILIEROSUM , semel in Tuscu-
lanis , MULTIPLICABILEM , semel in Paradoxis ,
MUTILUM , semel in Epistolis , SPORTELLAS ,
& ARTOLAGANOS , semel ad Atticum , DICTI-
CULUM , semel de Universitate , DIVIDUUM , se-
mel in Verrem , DIVARICARI , semel de Naturâ
Deorum , VITICULAS ; ille non ejusdem generis
alia prodidisset , si vel saepius , vel copiosius talia
differuisset ? Quid si recuperari possent illius Volu-
mina de Republicâ , quæ exciderunt . An non sup-
peditarent bona vocabula , quæ tamen nullus adhuc
Nizolius in reliquo Cicerone viderit ? Cujus rei
conjecturam ex eo capio , quod in Somnio Scipio-
nis , & EXTIMUM GLOBUM , & , STELLIFE-
RUM CÆLUM , & , IMMOBILEM TERRAM ,
& , LUNAREM CURSUM reperio ; quæ non re-
perissem , nisi hoc fragmentum ex illius sexto de-

Rer.

Republicā Libro supereisset. Non igitur linguam Ciceronis , quæ multa reticuit , non fortunam temporum , quæ multa perdidit , sed Ciceronem ipsum facio Censorem & Judicem dictionum. Sic loquar , ut ipse loquebatur , & paratus erat loqui. Militia verba , quæ in illo desidero , sumam de Vegetio , Agriculturæ de Varrone , & Catone , Architecturæ de Vitruvio , Medicinæ de Celsō , Philosophiæ de Scholis ; sed ita sumam , ut imitationi , quam urgeat , nihil incommodeat. Nequè etiam , si reliquus sermo sui similis fuerit , vocabula quædam adscita , & persa rarius , quæ vel necessitas peperit , vel usus emollit , figuram universam corrumpere , ac depravare poterunt.

12. Sed , ne quis hanc libertatem vertat in audaciam , duo præscribo. Primum , ut , quoad ejus fieri possit , Cicero totus exquisitissimè referatur , & exprimatur. Secundum , ut extra Ciceronem nihil assumatur , quod non ingens utilitas , necessitasvè flagitent ; utilitatem interpreter , cum vim , lucem , pondus , securitatem appörtet una dictio , quâ repudiata , vel obscuritas , vel error , vel offensio non modica bonorum hominum jure timeri debeat . Nempe apud Ciceronem , PERPESSIO , non , PASSIO , invenitur , nūm propterea Christiani non audiimus , CHRISTI PASSIONEM , totidem literis , & syllabis enunciare ? Per me quidem potius in Tyberim omnia Ciceronis opera projiciantur , quām hujus unius dictiunculæ jačura fiat. Quare ? Sic enim increbuit jam significatio rei sanctissimæ , & maximæ , ut non sit tutum abolere. Idem existimo

de

(subintelligite , Cicero) recepisset : multa autem
admitto , quæ ille non protulerit , prolatus sine
dubio , si tulisset occasio . An ego dubitem , qui vir
gravis & sapiens pertractans Philosophica voces
convenientes fecerit , idquè ut augeret Linguam La-
tinam , sicut ipse affirmat ; idem , si de agriculturā
fusius disputasset , plurima dixisset cùm Varonne ,
Catone , Columellâ ; præsertim cùm in uno libelle
de Senectute , & OCCATUM , & OCCATIO , &
ARISTÆ , & , ACINUS VINACEUS , & , RE-
PASTINATIO , & , CONSITIO , & POMARIA
legantur , alibi apud hunc nusquam ? Quid ? qui se-
mel de Legibus , TIRGETA , nominavit , semel ad
Quintum fratrem , SYLVAM VIRIDICATAM ,
semel de Fato , MULIEROSUM , semel in Tuscu-
lanis , MULTIPLICABILEM , semel in Paradoxis ,
MUTILUM , semel in Epistolis , SPORTELLAS ,
& ARTOLAGANOS , semel ad Atticum , DICTI-
CULUM , semel de Universitate , DIVIDUUM , se-
mel in Verrem , DIVARICARI , semel de Naturâ
Deorum , VITICULAS ; ille non ejusdem generis
alia prodidisset , si vel saepius , vel copiosius talia
disseruisset ? Quid si recuperari possent illius Volu-
mina de Republicâ , quæ exciderunt . An non sup-
peditarent bona vocabula , quæ tamen nullus adhuc
Nizolius in reliquo Cicerone viderit ? Cujus rei
conjecturam ex eo capio , quod in Somnio Scipio-
nis , & EXTIMUM GLOBUM , & , STELLIFE-
RUM CÆLUM , & , IMMOBILEM TERRAM ,
& , LUNAREM CURSUM reperio ; quæ non re-
perissem , nisi hoc fragmentum ex illius sexto de-

Rer.

Republīcā Libro supereffet. Non igitur linguam Ciceronis , quæ multa reticuit , non fortunam temporum , quæ multa perdidit , sed Ciceronem ipsum facio Censorem & Judicem dictionum. Sic loquar , ut ipse loquebatur , & paratus erat loqui. Militia verba , quæ in illo desidero , sumam de Vegetio , Agriculturæ de Varrone , & Catone , Architecturæ de Vitruvio , Medicinæ de Celsō , Philosophiæ de Scholis ; sed ita sumam , ut imitationi , quam urgeo , nihil incommodem. Nequè etiam , si reliquus sermo sui similis fuerit , vocabula quædam adscita , & persa rarius , quæ vel necessitas peperit , vel usus emollit , figutam universam corrumpere , ac depravare poterunt..

12. Sed , ne quis hanc libertatem vertat in audaciam , duo præscribo. Primum , ut , quoad ejus fieri possit , Cicero totus exquisitissimè referatur , & exprimatur. Secundum , ut extra Ciceronem nihil assumatur , quod non ingens utilitas , necessitasvè flagitent ; utilitatem interpreter , cum vim , lucem , pondus , securitatem apportet una dictio , quâ repudiata , vel obscuritas , vel error , vel offensio non modica bonorum hominum jure timeti debeat . Nempe apud Ciceronem , PERPESSIO , non , PASSIO , invenitur , nūm propterea Christiani non audiimus , CHRISTI PASSIONEM , totidem literis , & syllabis enunciare ? Per me quidem potius in Tyberim omnia Ciceronis opera projiciantur , quām hujus unius dictiunculæ jactura fiat. Quare ? Sic enim increbuit jam significatio rei sanctissimæ , & maximæ , ut non sit tutum abolere. Idem existimo

de

de POENITENTIA, quæ fortius & valentius Ecclesiæ Catholicæ sensum loquitur, quam RESIPISCENTIA, quæ mihi videtur non solum re infirmior, sed sono etiam durior. Jam verò, quis ne sciat, SACRAMENTUM, apud illos Ethnicos non idem significasse, quod hodiè apud Christianos? aut VETUS, NOVUMQUE TESTAMENTUM, ex talium Auctorum sententiâ pro SACRIS BIBLIIS, accipi non posse? Quid ergo? Nomen antiquabimus? Consensio fidelium, & verbi religio verat. Aliquid etiam copiæ elargiemur, sed magnâ cùm cautione, & in vocibus admodum luculentis, quæ licet nihilo plus efficacitatis aut commoditatis afferrant, tamen, si dignæ videantur Ciceronis auribus, locupletandi sermonis gratiâ juvant, ut, GRACILIS, pro TENUI, STRIGOSO, SUBTILI, EXIGUO, cur damnetur? Cicero non habet. GRACILITATEM habet, quæ proxima est; at GRACILITUDINEM, &, GRACILENTUM nolim, quæ nihil utilitatis, multum insolentiæ secum ferunt.

13. Sed quoniam ad Ciceronis mentem in hoc delectu provocavimus, quid ille senserit, eliciamus ex eo, quod fecerit Libro secundo de Divinazione: SORITEM, inquit, si necesse sit, Latino verbo liceat, ACERUALEM appellare: sed nihil opus; ut enim ipsa Philosophia, & multa verba Græcorum, sic, σωρείτης, satis Latino sermone tritus est. Ecce, cum res postularet, finxit vocabulum; quantò magis uteretur jam factis non à quolibet audaculo & imperito, sed ab idoneis & disertis; nequè semper, sed verecundè; nec ubique, sed loco suo. Hæc si tribui-

tribuimus commoditati, inopiæ cereæ, & necessitati plusculum dabimus.

14. Ut, FIBULA, Cæsar is est lib. 4. de bello Gallico; Ciceronis non est, qui tamen in Bruto dat eidem Cæsari de puro, & incorrupto Sermone honorificum, & liberale testimonium. ACETUM FRIGORIFICUM, dixit Gellius: alterum rectum est, alterum ineptum; neutrum Ciceronis; illud amplectimur, hoc rejicimus.

15. Cùm ergò deest Vocabulum rei quotidianæ, vel satis usitatæ, quam circumloqui molestum sit, quis non concedat aliundè ex laudatissimis Auctori bus esse petendum? ut sunt, ABSTEMIUS, ACCIPITER, ACCENSUS, ABOLITUS, & similia; quæ quidem incerta nihil officiunt imitanti, imò, paucissimis exceptis, eadem nihilo secius manebit phrasis, compositio, & figura styli semper eadem. Hæc ille.

16. DICO 7. Ut notitiam aliquam vobis Tyronibus tradam de Auctori bus Linguae Latinæ, quos inoffenso pede sequi possitis; ut alios fileam, illos censeo, quorum auctoritate noster P. Franciscus Scorsus, Vir de Latino Sermone optimè meritus, suum Latium Christianum erexit, firmavitq;. Jam illi sunt,

Prima, & rudioris etatis,

17. **Q**uintus Ennius, M. Pacuvius, Cajus Lucilius, M. Accius Plautus, P. Terentius Afer, L. Afranius.

Secundæ etatis aureæ,

18. **M**Arcus Tullius Cicero, Q. Cic. M. Frater, Luccetus Epistola ad Cic. Crispus Salusti-

Iustius, M. Varro, T. Lucretius Carus, Caius Valerius Catullus, C. Cæs. Hirtius, T. Livius, P. Virgilius Maro, Albius Tibullus, S. Aurelius Properius, Q. Horatius Flaccus, P. Ovidius Naso, Q. Curtius.

Tertia etatis decoloris.

19. **V**alerius Maximus, Moderator Columella, L. Annaeus Seneca uterquè, L. Annaeus Lucanus, Q. Fabius Quintil. Silius Italicus, M. Valerius Martialis, Cornelius Tacitus, C. Suetonius Tranquillus, Plinius Senior, P. Statius Papin. Junius Juvenalis, Plinius Junior.

Quarta etatis, elangescente jam, sed tamen adhuc vivente, Latio.

20. **A** Gellius, Ulpianus Jureconsultus, Aurelius Macrobius, Paulus Jureconsultus. Quorum auctoritate viri docti etiam usi sunt Horatius Tursellinus in suo Nomenclatore, & Hadrianus Cardinalis de ser. Lat. Instituta Justiniani Latinissima censet P. Petrus Ruiz insignis Theologus S. N.

Usus etiam est vir eruditissimus labore Barnabæ Brissonii, qui aureum Librum de formulis Latini Sermonis edidit, & Lapidibus antiquis ab ipso relatæ &c.

Instructio II.

Quid in Nominibus servandum Elegantiæ causa.

VT Elegantiæ consulamus, nonnulla breviter monere opus.

21.DJ

21. DICO igitur 1. Ablativus absolu:è positus, vel antè verbum, vel Periodi initio scitè collocatur: V. G. Dux, victò hoste, milites commendavit. Vel, Carolo Secundo Imperante, felix Sicilia nuncupatur.

22. Nunquam Ablativo, qui Vocali incipit, præcedat Præpositio, A, sed, Ab. V. G. Ab Urbe, non, A Urbe. Si vero à Consonante initium habeat, poterit illi tūm A, tūm Ab, anteponi, si præser-tim Liquida incipiat: V. G. A, vel ab Legione; A, vel ab Rege; A, vel ab Jove; A, vel ab Sylvis.

23. DICO 3. Idem dicendum de E, & Ex; qua-tamen posterior Particula præponi etiam solet Monosyllabis: V. G. Ex Urbe, non E Urbe. Peto Ex te, melius, quàm, E te. E, vel Ex Rege; E, vel Ex vi-tâ; E, vel ex sylvâ.

24. DICO 4. Genitivus Casus duorum Substan-tivorum melius alteri Substantivo præponitur: V. G. Sapientiæ gloria Virtutis honor, atquè ornamen-tum.

25. DICO 5. Adjectivum nomen elegantius Substantivo præponitur: V. G. Præclara mulier, Stre-nuum agmen, Cicero sæpè Adjectivum duarum Syllabarum Substantivo plurium Syllabarum postponit: V. G. Ea est inter Oratores bonos dissimilitudo.

26. DICO 6. Nullus, a, m, elegantius Sub-stantivo postponitur: V. G. Sermo nullus, nisi de-te.

27. DICO 7. Nemo, ultimum sæpè amat lo-cum: V. G. Id inficiabitur nemo.

28. DICO 8. Si Adjectivum Substantivo præpo-

situm hiantem Orationem , vel Sermonem asperum , aut obscurum redderet ; vel si totum Sermonis pondus , atquè energia in Adjectivo collectanda est ; tunc Substantivo postponendum : V. G. Puer maturus , & prudens .

39. DICO 9. Inter Adjectivum , & Substantivum eleganter aliquid interponitur : V. G. Ingens , ac tutus 'Messianæ Portus' .

30. DICO 10. Cognomina , Tulliano ritu , possunt vel Nominibus præponi , vel voce interpolatâ ab iisdem sejungi : V. G. Loyolam Ignatium : vel , Loyola quidem Ignatius : aut Ignatius quidem Loyola &c.

31. DICO 11. Juvabit quandoquè pro Adjectivo suum oppositum additâ negatione proferre : V. G. vis dicere , Adolescentem hunc esse Rheticæ artis peritum ; elegantius dicas : Adolescentem Rheticæ artis haud imperitum .

32. DICO 12. Si unum Adjectivum duobus Substantivis harrere debeat , elegantius præponatur : succedant deinde Substantiva geminata Conjunctione : V. G. Divus Chrysostomus summus & Orator , & Sanctus .

33. DICO 13. Comparativa , & Superlativa nomina Substantivum nomen sæpius sublequuntur : V. G. Fani locupletissimi , ac religiosissimi diripendi causa .

34. DICO 14. Comparativum nunc Periodi initium aperit , nunc finem claudit eleganter : V. G. Urbs nulla est Messanâ Urbe nobilior . Vel : Felicior pugnâ , cui secundi Numinis favor arriserit .

35. DI-

35. DICO 15. Nonnunquam Comparativa nomina loco Positivorum ponuntur amplificandi gratia. Ut: Vehementius ardebat, pro, Vehementer ardebat; s^epius dolet, pro, s^epè dolet.

36. DICO 16. Superlativum, quod injucundum auribus accideret, commutandum erit cùm Positivo, præposito Adverbio superlativo: V. G. melius est dicere, Maximè necessarius, quàm, Nec^essariissimus.

37. DICO 17. Elegantius est dicere: Multum pecuniae, Aliquid literarum, Magnum roboris; quàm, Multam pecuniā, Aliquas literas, Magnum robur; sicut etiam valdè eleganter dicimus: Idætatis, id temporis, pro, ea ætas, id tempus.

38. DICO 18. Ad augendam nomini Positivo Significationem, addi poterit, Per, Perquàm: V. G. Pernecessarius, Perquam beatus: Comparativo, Longè: V. G. Longè nobilior: Superlativo, Quàm, Multò: V. G. Quàm celeberrimus, Multò jucundissimus.

39. DICO 19. Si plura Substantiva Plurali numero conjungantur; Adjectivum, aut Verbum Substantivo nobiliōri adhæreat; V. G. Romani milites, & copiæ ab hostib^{us} rejecti. Si tamen plura Substantiva Singulari numero, vel aliqua Singulari, aliqua Plurali numero prolat^a connectantur, tūm Adjectivum, aut Verbum viciniori Substantivo cohæreat: V. G. Musæ, ludus, & studia Adolescentibus jucundissima.

40. DICO 20. Id, quod Italicè dicimus, E. G. Per tua cortesia, per tua gentilezza &c. Latinè dici-

mus satis eleganter præpositâ particulâ, Pro, vel R~~e~~
lativo., Qui, & d. V. G. Tu per Tua cortesia mihi
favoristi: Tu pro tuâ humanitate, vel, quæ tua hu-
manitas est, me gratiis cumulasti.

41. DICO 21. Cùm aliquid insigne Nomen,
vel Adverbium ponimus, & volumus cùm energiâ
exprimere, illic postponemus, adhibito Adverbio,
Quidem, vel, Pronomine, Idem: V. G. Archime-
des Syracusanus Astrologus fuit, & quidem egregi-
us. Vel: & idem singularis.

42. DICO 22. Si aliquem celeberrimum re ali-
quā bonā, vel malā fuisse dicendum est, laudem,
vel vituperiū Genitivō rafferas, addito Substantivo
laudis, vel vituperii: V. G. Vis dicere Ciceronem
eloquentiâ conspicuum, & Calvinum vitiis. insig-
nem; die: Cicero fuit eloquentiæ laude, vel gloriâ,
vel famâ, vel splendore, vel nobilitate conspicuus.
Calvinus vitorum labe, maculis, dedecore insignis.

43. DICO 23. Adjectivum polysyllabum in-
fronte Orationis, & in fine non invenustè ponitur:
V. G. Miseri, qui sunt inglorii. Vel: Nihil enim
facile persuadetur invitisi.

44. DICO 24. Nomina propria, & ea polysyl-
labā, initium Periodi eleganter exornant: V. G.
Aristoteles ille quidem &c.

45. DICO 25. Quod additur ad laudem, vel
vituperationem, saepius Nominibus propriis præpo-
natur: V. G. Tantus amator secreti Demosthenes.

46. DICO 26. Relativum aliquo casu prola-
num venustissimè antecedenti præponitur: V. G.
Quem mihi literis commendasti, maximè diligo.

47. DICO 27. Oratio elegans est, si Præpositio universali affirmativâ, vel negativâ, vel insigni Nominis, Adverbio claudatur: V.G. Quæ justisti facere conabor diligentissimè.

48. DICO 28. Pronomina, Ego, Tu, Ille: & Possessiva, Meus, Tuus, Suus, & similia, nisi sëpè omittantur, fastidium pariunt. Quando tamen energiæ, aut claritati inserviunt, haudquaquam prætermittenda.

49. DICO 29. Quoniam Conjunctionibus sëpè opus est, circa illarum usum noto, quod, Ac, Atque, in principiis Periodi aptè collocari solent: Ac, præfertur verbis incipientibus Vocali, vel Consonante, præter C, & Q. Conjunctiones, Atque, sequente Vocali elegantius usurpatæ.

Instructio III.

Notantur aliqua circa Verbum, ut elegan-
tior evadat Oratio.

50. DICO 1. Elegantiam sermoni comparabimus, si à posterioribus incipiendo, Verbum, quod quidem expectabatur, tanquam Sententiaz clavis, sensum, & periodum occludat; nisi Numerus (de quo infrà dicemus) id vetet: V.G. Et sylvarum amoenitate, & camporum ubertate, cæterisquæ prærogativis Messana totius Siciliæ decus regia naturæ beneficentia coronatur.

51. DICO 2. Si Subjunctivus modus pro Indicativo efferatur: V. G. Dicam quomodo in Adolescentium animos sëpè vitiorum copiæ penetrarint, pro, penetrarunt.

52. DICO 3. Si Potentiali utamur pro Verbo, possum, vel, debeo, vel volo: V. G. Igitur inscitiae serviam? vitiorum castra sequar? Idest inscitiae servire potero? vitiorum castra sequi debet?

53. DICO 4. Si Infinito potius utamur, quam Subjunctivo cum, Quod: V. G. melius est dicere: Te in morbum incidisse doleo; quam: doleo, quod in morbum incidisti.

54. DICO 5. Si verbum Substantivum initio post aliquam dictiōnē collocetur: V. G. Ea est humanarum rerum conditio.

55. DICO 6. Si idem Verbum, Sum, es, est, præcedente Comparativo, aut Superlativo, Orationis finem occupet: V. G. Decus nullum sapientiae laudibus majus est.

56. DICO 7. Si idem verbum Substantivum quandoquè omittatur: V. G. Romanorum comitia olim Messanæ indicta, pro, indicta sunt.

57. DICO 8. Si Infinitum verbum vertatur in Participium, dummodo verbum aptum præcedat: V. G. Mihi consulto opus est: pro: mihi opus est consulere; vel: Te admonitum volo; pro: volo te admonere.

58. DICO 9. Hæc, & hujusmodi Præcepta non omnia adeo religiosè servanda sunt, ut ab ipsis recedere vitio detur.

59. Hæc in præsentiarum cīrcā Nominum, Verborumquè elegantem usum innuisse sit satis. Si aliquid de Particulis in Latino sermone adhibendis desideratis, consultite Horatium Tursellinum, aliquè, qui de Elegantiâ integrō Libros scripsere. Qui

plus

plurima tamen id genus præcepta desiderat, legat Albertum de Eyb in suâ Margaritâ Poëtarum initio Libri.

EXERCITATIO II.

DE COMPOSITIONE, Secunda Elocutionis virtute.

1. **C**ompositio est modulata quædam, & concinna verborum, sententiarumquæ strutura, quæ ex Ordine, Juncturâ, Periodo, Numeroquæ consurgit.

Instructio I.

DE ORDINE.

2. **D**ICO 1. Ut Ordo, & Collatio Verborum juxta artem procedat, primò in amplificando semper crescat Oratio; ita ut minoribus, & levioribus, vel minus necessariis majora, & graviora, & magis necessaria succedant: V. G. Animi virtus corporis elegantia, divitiarum copia, mentis acuminis, scientiarumquæ omnium gloria facilè antecellit.

3. DICO 2. Exigit secundò dicendi Ordo, ut in extenuando inverso Ordine procedatur, & gravioribus leviora succedant: V. G. Adeò infirmus est hostis, ut tu exercitus tui robore, virtutis firmitate, vocisquæ sonitu eum possis labefactare.

4. DICO 3. In enumerando, ut servetur Ordo, oportet tertio, quæ naturâ, vel dignitate, priora, vel præstantiora sunt, antecedant posteriori-

bus ; & minùs præstantibus : V. G. Dies Nocti , Vir Fæminæ , Oriens Occidenti, præferatur :

5. DICO 4. Exigit quartò Ordo (quod etiam urbanitatis leges imperant) ut cùm aliæ personæ numerandæ sint , ipse loquens postremum occupet locum ? V. G. Testatur hoc Cæsar , hoc Marcellus confirmat , hoc Pompejus non negat , hoc ego ipse confiteor .

6. DICO 5. Postulat quintò Ordo , ut vocum inservium Cacophonia aliarum vocum interpositio ne , vel vocabuli mutatione declinetur : V. G. Dicatur potius Doctorum opinio virorum , vel , Illustrum virorum opinio : vel , Hominum doctissimorum opinio : quam Illustrissimorum , aut Clarorum viorum opinio : nè scilicet voces illæ , Illustrissimorum , Clarorum Virorum , officiant suavitati .

Instructio II.

DE JUNCTURA.

7. DICO 1. Junctura est , quæ ex molli , dulcique Elementorum , Syllabarum , & Vocum chägmentatione Orationem reddit cohærentem , lenem , æquabiliter fluentem , suavem , plenam , sonoram .

8. DICO 2. Ut juncturæ leges serventur , concursus , & hiatus Vocalium arceatur , quæ nimis hilcam reddunt Orationem : V. G. Aurora amœnissimæ aureâ ætate omnia arva per volitabant : sicut etiam asperi Consonantium concursus , X præsertim Z , R , T : ut Exercitus Regis Artaxerxis ; vel , Rex Persicum Xerxes .

9. DICO 3. Cavendum, ne (saltē sēpiūs) dictio incipiat ultimā Syllabā verbi præcedentis: V.G. *Æquora rauca tuta tacent. Spuma maris risit iterum rūmōre repercuſſo. Quamvis id quandoquē Veterum auribus suprā mēritum certè placuerit...*

10. DICO 4. Dulcem, suavequē fluentem reddet Orationem concātenata Vocalium, & Consonantium in claudendis aperiendisquē vocibus mistura; adeò, ut, si prior dictio claudatur Vocali, subsequens incipiat Consonante; si prior Consonante terminetur, quæ sequitur ē Vocali ducat initium: V.G. E cujus ore melle dulcior effluebat Oratio. Sed hæc Regula non est semp̄t nimiū religiosè observanda.

11. DICO 5. Vitandum ejusdem Literæ crebra repetitio, etiam in diversis Vocibus: V.G.

O Tite tute Tati tibi tanta Tyranne tulisti.

12. DICO 6. Non continuanda Monosyllaba; V.G. Hac in spe, Dux, & Rex, & Plebs hīc sunt. Nequē longæ, & sesquipedales voces sunt condensandæ: V.G. Penetralia peristromatis, seu peripetasmatis undiquē circumornatā omnium populotum acclamatiōne commendabantur.

13. DICO 7. Cavendum, ne talis sit verborum Junctura, quæ obſcēnum quid, turpe, aut ridiculum sonet: V.G. Has sinuſ ille naves habebat: videtur enim per primas illas voces, Has sinuſ, pronunciari, Aſinus. Leg. Chir. Fortun. Schol. l. 3. dō Prenunc. prop̄ finem.

Instructio III.

DE PERIODO.

Quid sit Periodus, & quae ejus partes;

I⁴. DICO 1. Quam Græci Periodum dicunt Latini Ambitum, seu verborum comprehensionem appellant: & est Oratio in quodam quasi orbe inclusa percurrent, quoad insistat in singulis perfectis, absolutisquè sententiis V. G. Cic. in Ver. (Tantum quisquè habet in Siciliâ, quantum hominis avarissimi, & libidinosissimi aut imprudentiæ subterfugit, aut satietati superfuit.)

I⁵. DICO 2. Periodus constat Membris, & Incisis: Membrum, quod Græci Colon appellant, est Orationis sensus perfectus quidem, sed suspensus, qui aliquid adhuc expectat, ut absolvatur: V. G. (Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multo jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, ad dicendum ornatusissimus est visus, Quirites; tamen &c.)

I⁶. Incisum seu Cæsum, græcè Comma, est pars membra imperfecta sensu, idest nondum aliquid absolute significans: V. G. (Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus) nihil enim absolute significat, nisi tandem addatur: est visus, vel, non visus, vel aliquid æquivalens.

Quotuplex sit Periodus. —

I⁷. DICO 3. Periodus alia est simplex, alia composita. Simplex est, quæ unico absolvitur membro; ideoquè Græcè dicitur Monocolors:

los: V. G. (Ita nationes multæ, atquè magnæ uno quodam terrore, ac metu concitabantur.)

18. Composita Periodus multiplicis generis esse solet: alia enim bimembbris seu dicolos, quæ solùm duobus membris constat: V. G. (1. Eric igitur humanitatis vestræ, magnum eorum civium numerum calamitatē prohibere: 2. sapientiæ, videre multorum civium calamitatē à Republicâ sejunctam esse non posse)

19. Alia trimembris seu triculos, quæ tribus membris perficitur: V. G. [Nam cùm anteā per ætatem nōdum hujus auctoritatem loci contingere auderem: 2. Statuerémque nihil huc nisi perfectum ingenio, elaboratum industriâ afferre oportere; 3. Omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi]

20. Alia deniqvè dicitur quadrimembris seu tracolos, quæ nimirūm quatuor membra complectitur: V. G. ex Cicerone [Si quantum in agro, locisque desertis audacia potest, 2. Tantum in foro, atquè judiciis audacia valeret; 3. Non minus in causâ cederet Aulus Cecinna S. Ebutii imprudentiæ, 4. Quantum in vi faciendâ cessit audaciæ]

21. Quæ quidem Periodus, si ità quatuor membris absolvatur, ut rotundissimi orbis instar omnia inter se recurrant: vel ità, ut duo ultima membra duobus primis ex æquo respondeant; & undecunquè incipias suum semper sensum, venustatem, atquè integratatem invenias; tunc tornata, aut rotunda, seu quadrata Periodus dicitur: estquè omnium perfectissima. Exemplum habuistis jam ex Cicerone,

ne, quod supra retulimus: ad cuius imitationem est Recentioris Periodus sequens: (1. Si tantum apud te valeret accepti beneficii recordatio, 2. quantius apud me valuit tibi gratificandi studiosa propensio; 3. eandem mihi nunc benevolentiam testareris, adversante fortunâ meis commodis, 4. quam olim rebus mihi ad voluntatem fluentibus testabarîs)

22. DICO 4. Priorem Periodi partem, quæ scilicet suspensa relinquitur, vocari Protasim (alii Prothesim) dicunt, posteriorem verò, quæ sensum ab olvit, Apodosim, seu Redditionem: V. G. Protasis (Non enim possunt unâ in Civitate multi rem, atquè fortunas amittere (Apodosis, seu Redditio) ut non plures sêcum in eandem calamitatem trahant.)

23. DICO 5. Particulæ, quæ ritu aureæ cœnulae Protasim cum Apodosi necesse venuste solent, illæ, & similes sunt:

Quamquam, Etsi, Quamvis: quibus respondent; Tamen, Verumtamen, Nihilominus.

Quemadmodum, Sicut, Ut: quibus respondent; Sic, Ita, Non absimili modo.

Non solum, Non modo; quibus respondent; Sed etiam, Verum etiam.

Quoties, cui respondet, Toties.

Qualis, cui respondet, Talis.

Undè, cui respondet, Inde, Eò, &c.

Quo minus, Quo magis, quibus respondent; Eo minus, Eo magis.

Cum, quam sequitur, Tum.

Est, &c. cui respondet: Non minus, Quam, Non secus ac si.

Alioquin

Alięquę id genus innumerę.

Periodos verò continuare solent Particulę illę :

Quis, Adequit,

Præterquam quod, Sic, Donec &c.

De Periodi usu.

DICO 6. Circa usum Periodi, cavendum, nè, ut Periodus quadretur, vel rotundetur, inania verba, & mera verborum fulcimenta adhibeantur, itàut puerilem smegmatis ampullam inflare videamur potius, quam Periodum concinna-re. Curandum itaque, ut non verba solum, sed res Periodus contineat; vel scilicet argutiam, vel allusionem ad historiam, aut fabulam, vel argumentum, vel narrationem, vel transitionem, vel aliquid ad affectus movendos, atque excitandos.

DICO 7. Cavete præterea, nè in Periodorum strucțurā nimiam affectetis industriam, Tulliani præcepti memores, qui de Orat. præcipit; (Nequę numerosa esse debet Periodus, ut Poëma; ne de industriā factum appareat: nequę extrā numerum, ut vulgi sermo) curandum igitur, ut Periodus facile, & veluti sponte suā fluxisse ostendamus. Verum, ajebat, quamvis in re diversā, Jacobus Caiſſimi Musicæ Magister egregius, ut accepi ab ejus discipulo. Hoc facile o quād difficile est!

DICO 8. Curandum, ut variæ sint Periodi, itàut Oratio modò tractim ducatur, & numerosę quat, modò distinguatur in membra, modò feratur per incisa; ne assidua similitudo nauseam pariat.

DICO 9. In primo dicendi aditu, & Orationis Exordio solent elegantius adhiberi tornaz-

Peg

Periodi, quibus Orator se in Auditorum animos blandè, ac suaviter insinuet; nisi forte tale sit dicendi genus, quod dictionis lenitatem omnino recusat; vel obstant laterum firmitas, viresquè Oratoris, quibus Periodi construi debent proportionata. In Peroratione tamen, ubi affectus sunt penitus expugnandi, non tam verborum, quam sententiæ non tam numeri, quam ponderis habenda est ratio.

Nonnihil de Periodi Interpunctione.

28. DICO 10. Ut antè Periodi notitiam Tyronibus vix possibile est Interpunctionis rationem tenere, ita post illius cognitionem facilissimum. Hic igitur non abs re,

29. DICO 11. Periodum integrum Punctum excipiat. Indè si novam Periocham inchoamus, litera sequatur majuscula; quod aliqui Punctum Magnum appellant: sin vero nova Periocha non sit, etiam post Punctum literarum discriminem nullum esto; atque hoc Punctum iidem Parvum dicunt, licet utriusque figura, & quantitas omnino eadem. V. G. Ego vero fateor me his studiis esse deditum, ceteros pudeat, si qui ita se literis abdiderunt, ut nihil &c.

30. DICO 12. Post Interrogationem Punctum esto Interrogativum: V. G. Ecquis sanæ mentis homo Jesum non diligit? Postquam admirationem Admirativum: licet admirationis notam aliqui prætermittant: V.G. Quanta Tullii suavitas, vis, eloquentia in dicendo!

31. DICO 13. Periodi Membra vel dupli-

pondo, vel puncto & virgulâ, vel solâ virgulâ interpungi solent. Primo modo, cùm & non brevissima, & itâ ferè sensum absolvunt, ut & aliquid affirmant, vel negant, nec quidquam expectant: V.G. Erat Italia tunc plena Græcarum Artium, & Disciplinarum: Studiaquæ hæc & in Latio vehementer tunc colebantur, quam nunc iisdem in Oppidis; & hic Romæ propter tranquillitatem Reipublicæ non negligebantur.

32. Secundo modo, cùm & longiuscula sunt, & aliquid expectant: V.G. Itâ Tullius Verris astutias sagacitatem detexit, itâ virtute oppressit andaciam, atquæ eloquentiâ viam penitus ad defensionem interclusit; ut illum Senatus, Populusquæ Romanus &c.

33. Tertio modo, cùm brevissima sunt, et nihil expectant: V.G. Hilaritate fontes obstrepunt, arbores germinant, aves novum Carmen emodulantur &c.

34. DICO 14. Incisa passim Virgulâ intercluduntur, id est Lineolâ obliquâ, quæ ab aliquibus Græco vocabulo vocatur Comma. Virgulis igitur utendum in Membris dividendis in suas partes, ubi præsertim Conjunctionibus, Disjunctionibus, Relativis, & Similibus Particulis conjunguntur, vel separantur: V.G. Quæ ranta sunt in hoc uno, quanta in reliquis Imperatoribus, quos aut vidimus, aut audivimus, non fuerunt.

35. DICO 15. Parenthesis perfecta duplici Semicirculo intercludenda: V.G. Ista dûm agebantur (mos est his populis Regem ipsum operto capite al-

loqui) Rusticus capit is ope rimento projecto &c
Imperfecta verò, cùm scilicet Sententiam omnini
diversam non continet, dupli ci virgulâ: V. G. Ea
erat, nec fallor, Cæsar is mens'.

36. DICO 16. Apostropho, quo indicamus li
teram rejectam, raro utimur, dum Latinè scribimus
nec nisi in Comicis, aut similibus ad Veterum imi
tationem: V. G. Audin? id est, Audisne? &c.

37. DICO 17. Alii aliter interpungunt. Illorū
minimè damnare auderem, ut soleo.

Instructio IV.

DE NUMERO PERIODICO.

38. DICO 1. Numerus est ratio quantitatis in
Syllabis, quam præcipue in membrorum
initio, atquè accuratiùs in Periodorum clausulis
curant Oratores'.

39. DICO 2. In Periodi principio placere sole
pes Molossus, qui tribus longis constat: V. G. Si
quis, Judices. Creticus seu Amphimater, qui scili
cet tribus constat Syllabis, prima longâ, secunda
brevi, tertia longâ: V. G. Quod precatus sum à Diis
immortalibus: Pœon primus, qui quatuor habet
Syllabas, primam longam, tres alias breves. V. G.
Pauca super hac re. Dochimus, qui constat Jambo,
& Cretico, hoc est quinque Syllabis, prima brevi,
secunda longâ, tertia longâ, quarta brevi, quinta
longâ: V. G. Novæ criminationes. Dichoreus, qui
duobus conflatur Chorœis, hoc est, quatuor Syllabis
prima longâ, secunda brevi, tertia longâ, quarta
brevi: V. G. Si quis anteà, Judices: quandoquè Ana
pæstus:

pæstus, qui Dactylus est inversus; tres enim habet Syllabas, primam, & secundam brevem, tertiam longam: V. G. Animadvertis, Judices.

40. DICO 3. In fine Periodi laudari solent Creticus præpositus Dichoreo: V. G. Gloriam comparavit: Chorus ante Molossum, hoc est, ante tres longas: V. G. Castra firmarunt? Docuimus, V. G. Reipublicæ. Dispondeus post Jambum, hoc est, quatuor longæ post Jambum: V. G. Reum condemnarunt: Pœon primus, hoc est, una longa, & tres breves ante Spondæum? V. G. Este videatur.

41. DICO 4. Cavendum primò, ne pes idem sèpiùs Monosyllaba, vel productiora verba nimis affectatè claudant Sententiam: Tertiò, ne Periodus claudatur fine Carminis notioris, ut Hexametri, Pentametri, Asclepiadei, &c.

42. Hæc innui, nè vos protrsus jejunos illarum legum relinquerem, quas alii passim afferre solent. Ceterum hæc aliisque deliciora, usi potius, atque Illustrium Auctorum, Tullii præsertim, observatione, quam Regulis & Præceptis, aurium consilio potius, quam Rhetorum monitis perditceris.

Instructio V.

De Dilatatione Periodica.

43. DICO: Præter modos Amplificandi, quos supra recensui, dilatari Periodum docent primò per Adjuncta seu Circumstantias, quæ sèpiùs diximus: Secundò dilatando partes omnes, quibus quælibet Præpositio componitur, ut diximus in Proemio, ubi de Chriâ: Tertiò variando

Casus nominis illius, quæ est veluti Basis, & funda-
mentum Orationis: Quartò modos verbi, atquè
omnia tempora percurrendo, ita ut in singulis ali-
quantis per amplificando sistat Oratio. Legite P. Po-
mey in Candid. Sed in his omnibus Amplificationum
generibus cavendum, nè Ars detecta se prodat, quod
nihil in hâc Arte displicet magis: & suprà modum
vitanda puerilitas, ut sæpè monui.

EXERCITATIO III.

DE DICNITATE, SEU ORNATU, *Tertiâ Elocutionis Virtute.*

1. **D**ignitatem seu Ornatum Orationi præstant
Tropi, & Figuræ, quæ sunt flores, gem-
mæ quæ, undè distincta, & inspersa nitet, ac veluti
coloribus adornatur.

Instructio I.

Quid sit Tropus, & quotuplex.

2. **D**ICO 1. Tropus à verbo Græco τρόπος, so-
nat Latinè, Versio seu Mutatio, & est verbi,
vel sermonis à propriâ significatione in alienam cùm
virtute mutatio. Oportet sit cum virtute, hoc est,
cùm laudabili, lepidâque variatione, alioqui defor-
mitas potius erit, quam ornamentum.

3. DICO 2. Quamvis non nemo quatuor di-
taxat Tropos enumeret, ad quos alii reducantur,
Metaphoram scilicet, Metonymiam, Synecdochem,
Ironiam; Communis tamen opinio, cui ut potè cla-
tiori subscribo, undecim Tropos agnoscit. Horum
septem

Septem in uno verbo sistunt; quatuor pluribus, sive
unâ Sententiâ continentur. Primi generis sunt Me-
taphora, Syncedoche, Metonymia, Antonomasia,
Onomatopœja, Catachresis, Metalepsis: Secundi
generis sunt Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton,
Hyperbole.

Instructio II.

De Tropis Verborum.

METAPHORA.

Quid sit, & quotuplex.

4. DICO 1: Metaphora, Latinè Translatio, seu Translatum, quo Tropus nullus frequen-
tior, florentior nullus, quippè veluti Orationis lu-
men, & Sydus copiam, majestatem, evidentiam, fe-
stivitatem illi conciliat, & mutatio cum virtute pro-
priæ Significationis in minus propriam, propter simi-
litudinem.

5. DICO 2, Quadruplex est Metaphora. Prima ab animato ad animatum: V. G. Homo latrat, in
quâ, ut videtis, Latrare transfertur à Cane ad Ho-
minem,

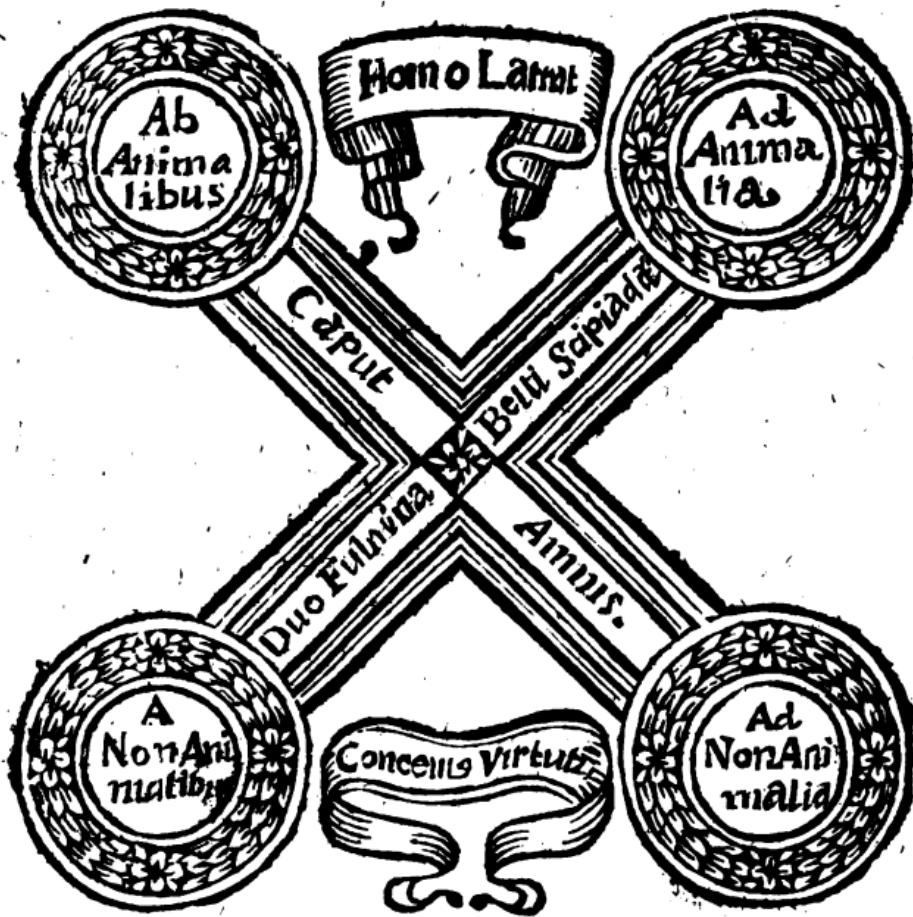
6. Secunda ab animato ad inanimatum: V. G.
Caput amnis: caput enim est proprium animalium,
& ad amnem transfertur,

7. Tertia ab inanimato ad animatum: V. G.
Concentus virtutum: ubi, quod est proprium Soni,
ad virtutem significandam vertitur.

8. Quarta ab inanimato ad animatum: V. G.
Duo fulmina bellis Scipiadæ: in qua fulminis nomen,

& Significatio ad homines transfertur fortissimos
quidem, ac Patriæ Defensores acerrimos.

Quæ Divisio ne vobis memoria excidat, placet
hanc Figuram subijcere.

Metaphora Virtutes.

DICO 1. Prima Virtus Metaphoræ est Energia: debet enim vehementius rem explicare. V. G. Pontem indignatus Araxes.

10. Secunda virtus est, ut Metaphora non sit contraria sensibus, hoc est, rebus, quas videmus, audiimus &c. V. G. Peccaret, si quis odorem appellaret floris

loris vocem : vel aquæ præterlabentis strepitum dicaret odorem fontis.

11. Tertia virtus est, ut Metaphora sc̄mel suscep̄ta per Allegoriam continuetur, si commodè fieri potest ; ut fecit Horatius Romanæ Republicæ Statum explicans sub Navis Allegoriâ. Vel, ut ex una ad aliam, non sine debitâ transitione, & gratiâ procedatur.

12. Quarta virtus est verecundia, cùm nimis ùna Metaphora non est nimis audax, ac temeraria, ut esset, si quis Equi furentis spumam irarum Oceanum appellaret : hæc enim Metaphora non modicum audaciæ contineret.

13. Quinta virtus est, ut novitatem aliquam præferat, & non sit nimis decantata. Ideò non semper proferantur eadem, nisi fortè tales sint, quæ olim Metaphoræ, hac tempestate in Vocabula ferè propria cesserint, ut sunt: Lumen, pro, Oculus ; Ardens, pro, Amans &c.

14. Innovantur autem Metaphoræ, si ex aliquâ tritâ aliâ deducas: V. G. Prata rident, trita est. Voca inde flores agrorum risus, atquè latitudinem; & novam efficies.

Metaphora Vitia.

15. **D**ICO: Primum Metaphoræ vitium est peccatum defectum, cùm scilicet intercedit ingens dissimilitudo, & impropositio inter rem, unde transfertur, & ad quam deducitur: ut, si quis Solēm appellaret Candelam, vel Montem telluris Verrucam. Quæ Metaphoræ quandoque permitti possent,

fent, si Epitheto aliquo, quod non sit merum Periodi complementum, corrigantur: V. G. Sol ~~vastissima Cæli lampas~~.

16. Secundum vitium est per Excessum, cum scilicet nimirum est portentosa Metaphora, & Hyperbole ipsam excedit: V. G. Si diceres: Ollulæ ~~restuantis~~ Infernum. Quod vitium quamplures hodiè Eloquentiæ Corruptores in sacras etiam Orationes, non Italicâ solùm, sed etiam Latinâ Linguâ per summam licentiam invexere.

17. Tertium vitium est per Obscuritatem, cum nimirum Metaphora à rebus obscuris & ignotis ducitur: V. G. si quis Hominem inconstarem Cycladem diceret: non enim omnibus compertum est Cyclades Insulas mobiles esse. Si tamen in Orationis decursu rem aliquam ita explicaveris: Cyclades mobiles esse Insulas, ut id jam Auditoribus satis innotescat, non video, cur deinde in ejusdem Sermonis progressu non possis ex illâ re jam omnibus nota Metaphoram sumere, & sic E. G. Virum inconstarem Cycladem appellare.

18. Quartum vitium est per Multitudinem, cum scilicet multæ simul Metaphoræ absque ullâ moderatione, & prudentiâ, condensantur.

19. Quintum vitium est ex Materiâ, si nimirum ex rebus fôrdidis, obscenis, indignis Metaphora desumatur.

20. Sextum vitium est, si non servetur decorum, & talis Metaphora sit, quæ risum pariat: V. G. si Stellas, cœlestis cribri foramina; si Solem, Venetianum clarissimum; si Aquilæ rostrum, avium.

Reginæ Sceptrum appellares, quod ipse olim audi-
vi non sinè risu.

21. Hæ autem Metaphoræ non sinè magnâ
laude fiunt quandoque ex industrjâ in Conœdiis,
vel aliquâ Compositione ad risum ciendum accom-
modatâ. Semper tamen decorum servetur: etsi Co-
cuscus E. G. loquatur, ridiculæ illæ Metaphoræ Co-
quinam redoleant; si Vir agrestis, rusticam rem fa-
piant; si Miles jactabundus, belli strepitum præse-
ferant.

22. Addunt aliqui septimum vitium esse, si
ducatur Metaphora ex proprietate, quæ in re non
primo loco eluceat: undè damnant Metaphoram illam Pauli Tertii, quæ Mediolanum Italiæ Helenam
appellavit, quod ingentium bellorum causâ inter
Cæsarcos, & Gallos extiterit. Evidem censeo im-
merito damnari Metaphoram illam: quamvis enim
in Helenâ magis, & prius pulchritudo enituerit,
quam Trojani belli causam fuisse, quæ veluti se-
cunda proprietas è pulchritudine ortum habuit; hac
tamen tempestate satis superquæ lippis etiam, &
tonsonibus notum, mihi videtur, ob Helenæ rap-
tum Trojam Græco igne conflagrasse: undè, cum
Metaphora illa non sit obscura, non est, cur abso-
lutè vitiosa censenda sit.

Synecdoche.

23. DICO 1. Synecdoche, Latinè Conceptio, est
cùm prò unâ re alia affinis concipitur.
Hanc septem modis fieri posse communiter docent.

24. Primò, cùm ponitur Pars prò toto: Ut
Puppis, vel Prota prò Navi.

25. Secundo, cùm Totum prò parte: V. G. Bi-
bi fontem, seu flumen, id est, partem fontis, seu flu-
minis.

26. Tertio, cùm unus prò pluribus: ut, Ho-
stis habet muros, id est, hostes.

27. Quartò, cùm Plures prò uno: V. G. Ale-
xandri, Marcelli, Cæsares, prò Alessandro, Mar-
cello, Cæsare.

28. Quintò, cùm Genus prò Specie, seu vox
universalis pro particulari, seu nomen Appellativum
loco Proprietatis: V. G. Monstrum prò Leone, Arbor
prò Lauro.

29. Sextò, cùm Species prò genere, seu res
singularis prò universalis: V. G. Abies, Pinus, Or-
nus, prò qualibet arbore, & ligno: Apis Hyblæa,
vel Hymetria prò quavis Ape: Vinum Falernum, vel
Massicum, aut Mamertinum, & Syracusium (hæc
enim sunt præstantissima) prò quovis vino.

30. Septimò, cùm sumitur Materia prò re fa-
ctâ, seu compositâ ex illâ: V. G. Aurichalcum prò
Tubâ: Ferrum pro Ense: Aurum, aut Argentum,
prò Monetâ.

31. Octavum modum addunt aliqui, cùm sci-
licet Antecedentia ponuntur, prò Consequentibus:
V. G. ex Virg.

. . . . Aratra jugo referunt suspensa Juvencus;
id est, Nox jam properat. Sed hîc propriè Synec-
doche Tropus non est, cùm non uno verbo fiat, &
potius Argumentum sit ab Adjunctis.

32. DICO 2. Si propriè, ac rigorosè loqui ve-
limus, duobus tantum modis Synecdoche fit, meo
judi-

judicio : cùm nimirùm sumitur Pars prò Toto , vel Totum prò parte : omnes enim alii modi , quos suprà retulimus , ad hos duos reducuntur : nam unum est Pars respectu pluriùm : Genus est Pars Speciei . Materia est Pars totius Compositi . Placuit nihilo minus modos illos omnes exponere , ut communem Divisionem sciretis , quæ quidem vobis Adolescentibus magis expedita est , & dilucida .

Metonymia .

33. **D**ICO : Metonymia , Latinè Transnomina-
tio , seu Hypallage , quæ vox Latinè sonat
Immutatio , est , qua unum loco alterius nominatur .
Jam sex modis construi potest .

34. Primò , cùm nominatur Causa prò effectu , Inventor prò re inventâ , Auctor prò Libro , seu opere suo : V. G. Sol hic est , id est lux : Virgilium perlego , id est ejus Opera : Sinè Cerere , & Baccho friget Venus , id est absquè pane , & vino incontinentiæ fomes , ut sine pabulo ignis , extinguitur : Ceres enim frumenti , Bacchus vini Inventor dici-
tur apud Poëtas , & Venus ignium avernalium follis .

35. Secundò , cùm sumitur Effectus prò causâ : V. G. Lux prò Sole , vel Scelerus vir prò scelere ; vel cùm Epithetum aliquod , quod effectui compe-
tit , ejus Causæ tribuitur : V. G. Pallida mors , quia
pallidos reddit homines .

36. Tertiò , cùm Continens prò re contentâ : V. G. Dolium prò vino , amphora prò aquâ ; vel je-
cur prò amore , splen prò risu , os prò verbis ; nisi tamca

tamen has velis harum passionum causas potius esse quam sedes.

37. Quartò, cum res contenta pro continente: V. G. Illi vina coronant, id est pocula, in quibus vina continentur.

38. Quintò, cum sumitur Possessor pro re possessa: V. G. Jam proximus ardet Ucalegon, id est dominus Ucalegontis.

39. Sextò, cum Signum pro re significata: V. G. Fasces pro Magistratibus, palma pro victoria, tuba pro bello, toga pro pace.

Antonomasia.

40. DICO 1. Antonomasia, quae Latinè Pronominatio dicitur, seu Commutatio nominis, est, cum loco nominis proprii Epithetum ponimus, vel Titulum, sive sit nomen Adjectivum, sive Substantivum, quo ex Accidentibus rem explicamus.

41. DICO 2. Illa praesertim his modis fieri potest:

42. Primò à rebus bene, vel male gestis: V. G. Carthaginis eversor, id est Scipio.

43. Secundò à dignitate, munere, epitheto, titulo, arte, prærogativâ, quæ quis fuerit Illustris: V. G. Romanæ Eloquentiæ Princeps, id est Cicero: Indianum Apostolus, id est Divus Franciscus Xavie-

rius.

44. Tertiò à Patriâ, Regione, seu Loco, quo quis fuerit veneratione habitus: V. G. Cypria, seu Erycina, id est Venus: Delius, id est Apollo.

45. Quartò à Parentibus , seu Majoribus : & huc reducuntur Patronymica : V. G. Tros Anchisades, id est Æneas Anchisæ filius &c. de quorum via formatione , usu , varietate, consulite P. Placidum Spadafora , meum doctissimum Præceptorum , qui hac omnia eruditissimè tractat in suo Libello de Patronymis .

46. DICO 3. Autonomatis utendum usitatis , vel quæ ad Veterum imitationem formatæ sint , non sine Sale , & prudentiâ : vitandus illarum usus immodicus , & ferè assiduus , præsertim in citandis Auctoribus , & Sanctis Patribus , qui juniorum Conventionatorum est Scopulus. Leg. P. Ant. Vieira Serm. in Sexag. §. 5.

Onomatopœia.

47. DICO : Onomatopœia , quæ Latine nominis fictionem sonat , est , cùm fingitur nomen , seu verbum , quod ob similitudinem , ipso sono exprimere videtur rem significatam : V. G. Bombus , id est Apum sonus ; Baubatus , Latratus , id est vox canis ; Tarantara , id est sonitus tubæ , & similia , quæ imitatus quidam Hetruscus Poëta , tynpani vocem effinxit , ubi cecinit :

Enel sentit Tarapatà marciò.

Catachresis.

48. DICO 1. Catachresis , Latine nominis abusionem significat , & est , cùm abutimur Significatione alicujus rei ad aliam significandam : V. G. Vir gregis , id est caper ; Sperare pro timere ; vel cùm Parricidam dicimus nonsolum , qui

Pa-

Patrem, verum etiam, qui matrem, fratrem, aut sororem occiderit, qui potius matricida, fraticida, sororicida dicendus esset: Vel cum hominem nullius valoris, animum exilem, tenetum, vel parvum habere dicimus; animus enim, cum quantitatem non habeat, neque exilis, nec tenuis, nec parvus est.

49. DICO 2. Differt Catachresis à Metaphorā, quia nimis libera est, & audacior: Metaphoræ vero virtus est verecundia. Secundò addunt aliqui differre, quia Catachresis rei non habenti nomen accommodat alienum, Metaphora vero rei habenti proprium.

Metalepsis.

50. DICO: Metalepsis, Latinè Transumptio, est, scilicet ex unâ re nominatâ aliam deinde, & aliam gradatim intelligimus. Exemplum afferri solet ex Virgilio:

Post aliquos mea regna videns mirabor aristas,
Id est post aliquot annos: ex aristis enim ad spicas, è spicis ad segetes, è segetibus ad messes, è messibus ad Aestates, ab Aestatibus ad Annos intelligendos ascendimus. Qui Tropus rarus omnino est, & Poëtarum magis proprius, quam Oratorum.

Instructio III.

De Tropis Sententiarum.

ALLEGORIA.

51. DICO 1. Allegoria, quæ Latinè idem sonat; ac Inversio, Permutatio, seu alias sermo, est Oratio, quæ aliud verbis, alind sensu significat: V. G.

Claudite jam rivos , pueri ; sat prata bibcrunt ;
ist est Carminibus modū ponite : illis datum est satis,

52. DICO 2. Allegoria duplex est , una pura , altera mixta : pura est , cùm torus sermo est continuata Metaphora , seu singula verba sunt Metaphorica . Talem esse jam diximus Horat. Odem 4.lib. 1. quæ sub Navis Allegoriâ Romanam Rempublicam explicat .

*O Navis referent in mare te novi
 Fluctus ô quid agis ? fortiter occupa
 Portum &c.*

53. Allegoria mixta est , cùm verba partim sunt propria , partim Allegorica : V.G. Motus illi populares Tribunitijs flatibus agitati fœdam Reipublicæ tempestatem excitarunt .

54. DICO 3. Ad Allegoriam reducitur Ironia ; id est Simulatio , sive Illusio , quæ est sermo , quo irridendo , vel insultando Contrarium significamus , ac verba sonent : V. G. Cicero in Clodium : Integritas tua te purgavit , pudor eripuit , vita anteacta servavit : id est , Tua te scelera , impudentia , improbitas damnarunt .

55. Jam ad Ironiam reducitur primò , juxta Farnabij sententiam , Antiphrasis , quæ rem per contrarium significat , ut cùm Parcam dicimus à non parcendo &c. Sed , cùm hoc non semper fiat , illudendo , vel insultando , & saepius unico verbo , ad hunc Locum non videtur pertinere .

56. Secundò reducitur ad Ironiam Chariendismus , cùm scilicet lepidis verbis irati viri minas lenire , vel irridere conamur . V. G. si , dum quis velit

con-

contrà aliquem stringere gladium , hic dicat : Ne facias , Quæso , aliter pluet .

57. Tertiò reducitur ad Ironiam Astismus , qui est urbanus quidam , ac facetus jocus : V. G. Tu sobrius es : auribus vinum non bibis .

58. Quartò Sarcasmus , qui est iocus quidam amarus , acerbus , & pungens , quo hosti insultantes illudimus . V. G. Satia te tuorum Civium sanguine . Vel En agros metire jacens .

59. Quintò Nictocismus , qui est Subsannatio quædam , quæ potius fit gestu , quam voce , ut si quis alium aspiciens , & explicatâ manu asinoram auriculam fingens , ut non raro pueri solent , sibi aurem , vel nasum tangeret dicens : O Salve hominum doctissime , sapientiæ caput , Alpha doctorum &c.

60. DICO 4. Ad Allegoriam reducitur etiam Enigma , quod est Sententia testa obscuris verbis , de quo suo Loco in Arte Poëtica : V. G.

Mitto tibi Navem prorâ , puppique carentem : id est mitto tibi Ave .

Periphrasis .

61. **D**ICO : Periphrasis , quæ Latinè redditur , Circumlocutio , seu verborum Circuicio , est , quæ explicat pluribus verbis id , quod uno , aut paucioribus , absolvi potuisset : V. G. Aliquem benevolentia complecti , prò amare . Sic Virgilius volens explicare ortum Solis , illâ circuitione usus est , quam hodiè explanavimus :

Postera vix summos spargebat lumine Montes
Orta dies , cùm primùm alto se gurgite tollunt
Solis equi , lucemque elatis naribus efflant .

Hyperbaton.

62. DICO 1. Hyperbaton, Latinè Transgressio, seu Transpositio, est, cum permutatur ordo verborum.

63. DICO 2. Dupliciter fieri potest; primo, cum duo verba, quæ continuari debuerant, alterâ dictione interpositâ, separantur: V. G. ex Cicero-ne: Animadvertis, Judices, omnem Accusatoris Orationem in duas divisam esse partes; id est, divisam esse in duas partes. Vel: Per te Deos oro; id est, Oro te per Deos: quæ quidem ordinis Inversio fit quandoquè nullo iuterposito alio vocabulo, ut sunt, mecum, tecum, quocum, vobiscum, nobiscum, aliaque, & vocari solent Hysteron Proteron, cum scilicet præcedit vox, quæ subsequi debuisset.

64. Secundò fieri potest Hyperbaton, cum unica vox dividitur in duas partes, aliâ voce interjectâ; quæ à Grammaticis vocatur Tmesis, & ad Poëtas pertinet magis, quam ad Oratores: V. G. Septem, subiecta trioni: id est, Septentrioni: Vel, Hac Troiana tenus, id est, hactenus.

Hyperbole.

65. Hyperbole, Latinè Superjectio, seu Superlatio, est, cum res maximè augetur, vel imminuitur supra fidem: V. G.

Sublimi feriam sydera vertice.

Vel: Plura bella gessit, quam alii legerunt; plures Provincias confecit, quam alii concupiverunt. Vel: Vix ossibus harent.

N

In-

Instructio IV.

*De Figuris.**Quid sit Figura, & quotuplex.*

DICO 1. Figuræ à Græcis dicuntur Schema ta; sunt enim veluti formæ, & pulchra Orationis pigmenta. Jam definitur Figura: apta quædam Oratio à communi usu loquendi remota.

67. DICO 2. Differt Figura à Tropo, ut differt genus à specie: quilibet enim Tropus Figura dici potest, cùm sermo sit à communi loquendi usu remotus: non tamen quilibet Figura Tropus est cùm præter Tropos multis etiam aliis modis possimus à communi, vulgariquè loquendi usu recedere: seu enim propriis, sive impropriis utamur vocibus, construere poterimus Figuram: Tropum verò plerunque nonnisi verbis minus propriis efformabimus; si Hyperbaton excipias, quod verbo etiam proprio, dummodo locus sit impropus, fieri potest.

68. DICO 3. Duplex Figurarum genus inventitur, primum Verborum, secundum Sententiarum. Verborum Figuræ sunt, quæ in uno verbo fieri possunt: Sententiarum verò, quæ in pluribus verbis. De hoc duplice Figurarum genere, ordine suo, breviter agendum.

Instructio V.

*De Figuris Verborum.**Et primo de illis, quæ fiunt per Adjectionem.*

DICO 1. Figuræ verborum fieri possunt primum per Adjectionem, secundò per Detra-

ctionem, tertio per Similitudinem, quartu per Dis-similitudinem.

70. DICO 2. Figuræ præcipuæ, quæ sunt per Adjectionem, sequentes enumerari solent.

Repetitio.

71. Repetitio est, cum idem verbum sæpius repetitur in principio Periodi, membra, vel incisi. V.G. ex Cicerone: Nihil agis, nihil moliris, nihil cogitas. Et ex eodem: Testis est Italia, quam ille &c. Testis est Sicilia, quam &c. Testis est Africa, quam &c. Testis est Gallia, per quam &c. Testis est Hispania, quam &c. Testis est iterum, & sæpius Italia, quam &c. Testes vero omnes jam oræ, atque &c.

Conversio.

72. DICO: Conversio est, cum idem verbum sæpius repetitur in fine Orationis, vel Sententiæ: V.G. ex Cicerone: Doletis tres exercitus populi Romani interfertos? interfecit Antonius. Desideratis clarissimos Cives? eos quoquè eripuit vobis Antonius. Auctoritas hujus Ordinis afflcta est? afflixit Antonius.

Complexio.

73. DICO: Complexio dicitur, quæ cum Repetitionem, cum Conversionem continet, & est, quæ idem verbum sæpius repetit in principio, & pariter in fine Sententiæ, vel incisi. V.G. Cicero: Quis legem tulit? Rullus. Quis majorem Populi partem suffragiis privavit? Rullus. Quis Comitiis præfuit? idem Rullus. vel ex eodem: Quem Senatus damnavit, quem omnium

um existimatio damnavit , cum Sententiis vestris ab solvetis .

Conduplicatio.

74. DICO : Conduplicatio , seu Geminatio , seu Iteratio , est , cùm idem verbum , vel plura bis repetuntur in eâdem dictione ; quod fieri potest primò absq[ue] ullâ interruptione , V. G. Cicero : Fuit fuit ista quondam in Republicâ virtus . Secundò aliquo verbo , vel multis interpositis V. G. ex eodem . Cùm vestros portus , atque eos Portus , quibus vitam , & spiritum ducitis , in prædonum fuisse potestate sciatis .

Anadiplosis.

75. DIDO : Anadiplosis , seu Reduplicatio , est species quædam Conduplicacionis , quæ fit cùm eâdem vox est principium Carminis , seu Periodi subsequentis , quæ finis fuerat supérioris : V. G. ex Virg.

*Pierides , vos hac facietis maxima Gallo ,
Gallo , cuius amor &c.*

Et ex Cicerone : Nunc etiam audes in horum conspectum venire , proditor Patriæ ? venire audes in horum conspectum ?

Epanalepsis.

76. DICO : Epanalepsis , seu Resumptio , est etiam Conduplicacionis species , & fit , cùm eadem Sententia , seu Versus , eâdem voce incipit , & finem habet : V. G. Ex Virg.

Ambo florentes ætibus , Arcades ambo.

Vel ex Cicerone : Multi , & graves dolores inventi Parentibus , & propinquis multi .

Traductio.

77. DICO : Traductio, quam aliqui nōnnunquam Poliptotōn appellant, est casuum Commutatio, seu temporum, aut generis; cùm nimirūm idem nomen, seu verbum s̄apius repetitur, mutatis tamen Casibus, Temporibus, aut Generibus. V.G.

*Mors Mortis Morti Mortem nisi Morte dedisset,
A Vita Vita non data Vita foret.*

Vel ex Cicerone : Qui nihil habet in vitâ jucundius vitâ, is cùm virtute vitam non potest colere. Huc etiam reducitur Allusio, cùm nimirūm verba æquivoqua proferuntur. V.G. Veniam ad vos, si mihi Senatus det veniam.

Regressio.

78. DICO Regressio, seu Reversio, similis Prolepsī Grammaticorum, est, quæ duo, vel plura dicit, deinde eadem repedit, & ita clarè distribuit, ut cuiquæ aliquid aptet : V.G. ex Ovid.

*Demophoon, ventis, & vela dedisti:
vela queror reditu, verba carere fide.*

Synonymia.

79. DICO : Synonymia, seu Communio nominis, quam non nemo Polyonymiam vocat, est, cùm ponuntur plura verba idem significantia. V.G. ex Cicerone : Abiit, Excessit, Evasit, Erupit.

Polysyntheton.

80. DICO : Polysyntheton, id est, multiplex Coniunctio, est sermo plures Conjunctiones conti-

N ,

nens :

nens: V. G. Teque, tuique similes, tibique caros & aspernor, & aversor, & execror. Vel ex Virg.

Armaque, Amyclæumq; canem, cressamq;
pharétram.

Gradatio.

81. DICO: Gradatio, seu Ascensus, seu Scala, ut nonnulli vocant (dicitur à Græcis Climax) est, cùm gradatim ex uno verbo ad aliud sursùm versùs tendimus: V. G. ex Cic. Sistas, ingredere; si ingredieris, curre; si curris, advola &c. Et ex eodem: In Urbe luxuries creatur; ex luxuriâ existat avaritia necessaria est, ex avaritiâ erumpat audacia, &c.

Figuram hanc, utpote perquam decoram, valde commendat Demosthenes.

Disjunctio.

82. DICO 1. Disjunctio, seu Disjunctum, fit, cùm quælibet Orationis pars suo verbo clauditur, cùm unum fuisset satis: V. G. ex Cic. Studia Literarum Adolescentiam alunt, Senectutem oblectant, secundas res ornant &c. & ex eodem: Homerum Colophonij Civem esse dicunt suum: Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi vero suum esse confirmant.

83. DICO 2. Volunt aliqui Figuræ hujus usum esse debere absq; Conjunctionibus, qua de causâ eam intèr Figuras illas, quæ fiunt per Detractionem, reponunt.

Instructio VI.

De Figuris Verborum, quæ fiunt per Detractionem.

A D J U N C T I O.

84. DICO 1. Adjunctio, quam alij Coniunctionem, Grammatici Zeugma, appellant, est Figura Disjunctioni contraria, cum scilicet unum verbum regit plura membra, vel Sententias, vel incisa. Quod si vox illa, quæ plura regit, sit initio, vocari solet Protozeugma: V. G. Vicit pudorem libido, timorem, audacia, rationem amentia. Si in medio, vocatur Meszeugma: V. G. Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. Si in fine, dicitur Hypozeugma: V. G. Formæ dignitas aut morbo deflorescit, aut vetustate. Si in fine, dicitur Hypozeugma: V. G. Nulla libido ab illius corpore, nulla vis à manibus, nullum flagitium à sceleratissimis ejus factis umquam absuit.

85. DICO 2. Cùm verbum, aut nomen, quod plures regit Sententias, numero, personâ, genere, aut casu mutari debet, ut bene hærere intelligatur, tunc Figura illa vocari solet Syllepsis: V. G. Ego timore, ille risu corruit. Intelligendum enim est, ego corrui timore, ille corruit risu.

86. DICO 3. Eadem Figuram, si duo Contraria contineat, quæ unico verbo régantur, dici solet Synæcrosis: V. G. Quandoque tam loquendo, quam tacendo paccari potest.

Synecdoche.

87. DICO: Synecdoche, quam Grammatici

clipsum, & alij Defectionem appellant, Figura quidem, & non Tropus ille, de quo suprà loquuti sumus, est, cùm vèrbum aliquod omittitur, quod facile subintelligi potest: V. G. Cic. Sermo nullus, nisi de te; subintelligitur, habetur. Virgilius: Quo te, Mori pedes? subintelligitur, ducunt.

Asyntheton.

88. DICO: Asyntheon, id est Dissolutio, quam aliqui Articulum appellant, cùm plura efferuntur absqùe Conjunctionibus: V.G. ex Terent: Ætas, metus Magister prohibebant.

Inſtruçtio VII.

De Figuris Verborum, quæ fūnt per Similitudinem.

I S O C O L O N.

89. DICO: Isolocon, seu Compar, Figura est, quæ ità Orationis partes metitur, ut cōsentent eodem ferè numero Syllabārum: V. G. Cicero: Tam difficile bellum Pompejus extremā hyeme apparavit, ineunte Vere suscepit, mediā æstate confecit.

Similiter cadens.

90. DICO: Similiter cadens Figura est, cùm plures Sententiæ ijsdem casibus, vel temporibus efferuntur. V. G. Quid tam commune, quam spiritus vivis, Terta mortuis, litus ejectis?

Similiter desinens.

91. DICO: Similiter desinens est, cùm plures Sen-

Sententiæ simili sono , atquè exitu terminantur : V. G. ex Cic. Non modò ad salutem ejus extinguen-dam , sed etiam gloriam infringendam..

Paronomasia.

92. DICO : Paronomasia , seu Annominatio (Italicè Bisticcio) est , cùm verba paululum iminu-tata , ac deflexa ponuntur : V. G.

Myrteus amentes ubi lucus opacat amantes.

Jàm immutari poterunt verba per alicujus Syllabæ , aut Literæ Adjectionem , Detractionem , Variatio-nem , Transpositionem , seu Inversionem , & Ana-grammatismum. Verum in hujus usu maximè fu-gienda puerilitas .

Dubitatio.

93. DICO : Hûc revocant aliqui Dubitatio-nem , quæ est , cùm Orator dubitare se dicit , quò nomine aliquid appellat : V. G. Cicero ; Venio nunc ad istius , quemadmodum ipse appellat , studium ; ut amici ejus , morbum , & insaniam ; ut Siculi , la-trocinium. Ego quo nomine appelle hem nescio : rem vobis proponam : vos eam suo nominis pondere penditote .

Correctio.

94. DICO i. Correctio est , quâ tollitur , seu emendaatur id , quod dictum est , & prò eo Verbum magis idoneum reponitur. V. G. Terentius : Filium unicum habeo. Ah ! quid dixi me habere ? inamò habui , Chreme. Et Cicero : Sed stuporem homi-nis , vel dicam pecudis , attendite. Idem : O clemen-tiam Pop. Romani , seu potius patientiam singula-rem !

N_s

95. Di-

95. DICO 2. Si corrigitur Verbum, **Correctio** pertinet ad Figuras Verborum; si integra Sententia, ad Figuras Sententiarum.

Instructio VIII.

De Figuris, quæ fiunt per Dissimilitudinem.

Contrapositum.

96. DICO: Contrapositum, seu Antithesis, sive Antitheton, quam Cicero Contentionem appellat, est, cum in Oratione verba verbis, vel singula singulis, vel bina binis, vel terna ternis opponuntur: Exemplum est, quod supra attulimus: *Victus pudorem libido, timorem audacia, rationem amentiam.*

Cohabitatio.

97. DICO: Cohabitatio est, cum Verba coniunguntur, secum videntur pugnare: V. G. Sancti novo quodam gloriae genere in gloriam sibi vitam elegere.

Anacasis.

98. DICO: Anacasis, seu Commutatio, & Reflexus est, cum quod dictum fuit, in alium, aut contrarium sensum excipitur. Hujusmodi est illud Proculejanum apud P. Rut. Lupum: *Proculejus Filio ajebat: Bonis meis utere, ut lubet, ne meā mortem expectes, id est desideres. Cui cum Filius, non se Patris mortem expectare; ei Proculejus: Immó verò, inquit, minimè meam mortem expectes, sed nec morae impatiens, properes moliri, ut ocyus moriar.* Ad hanc Figuram revocat P. Caus. illud Platonis:

tonis : Felix erit Resp. si aut qui sapiunt, imperare ;
aut qui imperant, sapere discant.

Acyrologia.

99. DICO : Acyrologia, sive Acyton est, cum
utimur Voce impropriâ, rejectâ propriâ: seu meli-
us, cum utimur vocabulo, quod videtur minimè
convenire : V. G. Virgilius :

Tantum sperare dolorem.

id est timere.

Antiphrasis.

100. DICO : Antiphrasis, seu Contradiccio,
seu Contralocutio, est, cum nomen ponimus alicui
rei, quæ proprietatem contrariam habet, ac nomen
illud significet : V. G. Parca à non parendo; Bel-
lum, quia fœdum; Lucus, quia non lucet, &c.

Commutatio.

101. DICO : Commutatio est, cum duas Sen-
tentiae diversæ, vel contrariæ proferuntur, quarum
una proficiuntur ab alterâ : V. G. Non vivo, ut dor-
miam; sed dormio, ut vivam.

Discriminatio.

102. DICO : Discriminatio est, quæ differen-
tiam ostendit inter res, quæ alioqui similes viden-
tur : V. G. Non sapiens, sed astutus; non severus,
sed crudelis; non liberalis, sed profusus.

Relatio.

103. DICO : Relatio est, cum plura præce-
dunt Verba, quorum singulis totidem respondentia

sub-

subsequuntur: E. G. afferri solet vulgatum illud
scriptum, vel ascriptum Virgilio:

Pastor, arator, eques, pavi, colai, superavi.

Capras, rus, hostes, fronde, ligone, manu.

Id est: Ego Pastor pavi capras fronde, Arator colui
rus ligone, Eques superavi hostes manu.

Instructio IX.

De Figuris Sententiarum.

104. **I**llæ sunt ferè innumeræ. Evidem magis

præcipuas, utilesquè feligam. Reliquæ
vel parvi momenti, vel non nisi raro adhiberi so-
lent, vel ad has, quas vobis aperiam, referuntur.

Apostrophe.

105. DICO: Apostrophe, Latinè Aversio, fit,
cùm ab Auditoribus sermonem avertimus, & ad ali-
um verba dirigimus sive absentem; quandoque eti-
am ad rem inanimatam, sive personam fictam: V. G.
Cicero: Te nunc alloquor, Africane, cuius &c. &
Virgilius:

*Musa, mihi causas memora, quo Nume
laeso,*

Quidvè dolens Regina Deum &c.

Idem:

*Quod si fata Deum, si mens non laesa
fuisset.*

*Trojaque nunc stares, Priamique Arx alta
maneres.*

Interrogatio.

106. DICO 1. Interrogatio, vel Erotema, Figura est, cum non interrogandi, sed alicujus affectus exprimendi causâ percontamur.

107. DICO 2. Nullus ferè est Affectus, qui per Interrogationem exprimi nequeat: nàm.

108. Primò exprimere possumus affectum instanti, sive arguendi. V. G. Virgilius:

*Non ego te vidi Damonis, pessime, captum
Excipere insidijs?*

108. Secundò dolorem, seu commiserationem excitandam. V. G. Virg.

.... *Quisnam locus inquit Achates.*

Quæ regio in terris nostri non plena doloris?

109. Tertiò Exclamationem cum dolore: V. G. Virg.

*Heu! quæ nunc tellus, inquit, qua me æqua-
ra possunt*

*Accipere? aut quid jam misero mihi de-
nique restat?*

110. Quartò Admirationem, vel exclamationem cum admiratione: V. G. Virg.

.... *Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra famæ?*

111. Quintò Imperium acre V. G. Virg.

*Non arma expedient, totaqñè ex Urbe
sequentur?*

112. Sextò invidiam: V. G. Medea apud Senecam:

Quas petes terras, jubes?

113. Sep-

113. Septimò Dubitationem, vel nosmet ex-
citandi, rogandiquè vim: V. G.

.... *Quid agam, aut quæ jam satis ima-
dehiscat*

Terra mihi?

114. Octavò indignationem, seu concitandæ
indignationis motum: V. G. Virg.

.... *Et quisquam numen Junonis adoret
Præterea?*

Et Cicero in Pisonem: Jam ne vides, bellua, immo-
nè sensis quæ sit hominum querela frontis tuæ?

115. Nonò Negationem: V. G. Corvus acan-
thida, bubo lusciniā cantus dulcedine superabit?

116. Decimò Affirmationem: V. G. Psalm. 93.

*Qui plantavit aurem non audiet, aut qui fin-
xit oculum non consideret?*

117. DICO 3. Interrogatio magnam vim ha-
bet, cùm multæ Interrogatiunculæ ad animum ali-
cujus veluti arietandum condensantur, adeò vehe-
mentes, & crebræ, ut nè quidem illum respirare
permittant: V. G. Terentius. *Quis tu homo es? quid
tibi vis? quid cùm illo rei tibi est?*

Responsio.

118. DICO Responsio est, cùm aliquid inter-
roganti aliud diversum respondemus, ut rem vel
omnino negemus, vel augeamus, vel minuamus:
V. G. *Quis interrogatus an hominem occidisset? re-
spondit: Latronem; quo homicidium imminuere
intendebat. Sic etiam cùm quidam Anacharsim in-
terrogasset, an in Scychiâ essent tubicines? respon-
dit:*

dit: Ne vites quidem; quò negare voluit tubicines ibi esse, homines plerunque vino natos, ubi nec vites tellus progeneraret.

Subiectio.

119. DICO 1. Subiectio, quam aliqui Dialogismum appellant, est, cùm adversarium, vel nos metipso interrogamus, & nos ipsi respondemus:

120. DICO 2. Hæc Figura fieri potest primò, adhibendo veram Responsionem: secundò, falsam, quam impugnemus.

121. Primi generis Exemplum est ex Cicer. Quid tām novum, quām Adolescentūlum privatum exercitum difficili Reipublicæ tempore conficere? confecit: præesse? præfuit: rem optimè dictu suo gerere? gessit.

122. Secundi generis Exemplum est ex eodem: Quid me facere conveniret, cùm à tantâ hostium multitudine circumfiderer? An dimicarem? at cùm parvâ manu cùm prodiremus, locum quoquè inimicissimum habebamus. Sederem in castris? at nequè subsidium, quod expectarem, habebamus; nequè erat, quo vitam produceremus. Castra relinquem? ast obsidebamur? Vitam militum negligrem? at eos videbar eā accepisse conditione, ut, quoad possem, incolumes Patriæ, & Parentibus conservarem. Hostium conditionem repudiarem? at salus antiquior est militum, quam impedimentorum.

Anteoccupatio.

123. DICO: Anteoccupatio, quam aliqui Occupa-

cupationem , alii Anticipationem vocant , est , cùm
ea , quæ dici , vel cogitari contrà nos possent , præ-
videmus , & præveniendo solvimus . Quæ Figura
in Exordiis , maximè generis Judicialis , locum ha-
bet ad extirpandas suspiciones contra Oratorem , &
Reum . V. G. ex Cicerone : Credo ego vos , Judices ,
mirari , quid sit , quod , cùm tot summi Oratores ,
hominesquè nobilissimi sedeant , ego potissimum
surrexerim , qui &c. quæ me igitur res præter cæ-
teras impulit , fuit &c.

Correctio.

124. DICO : Correctio diversa ab illâ , quam
diximus in Figuris Verborum , est , quæ destruere
videtur Sententiam antecedentem , atquè illam
emendare , & corrigere aliâ Sententiâ magis idoneâ :
V. G. Christus flos campi inter tormenta fasciculus
Myrrhæ esse maluit , quamquam flore quolibet myrr-
ha hæc dulcior fit , atquè suavior . Tanta enim dul-
cedo videtur destruere , quod dictum fuerat , nem-
pè Christum esse fasciculum Myrrhæ , quæ amarissi-
ma est .

Dubitatio.

125. DICO : Dubitatio est , cùm Orator dicit
ambigere se , quid agendum , dicendum vè sit : V. G.
Scipio apud Livium : Apud vos , quemadmodum lo-
quar , nec consilium , nec Oratio suppeditat , quos
nec quo nomine appellare debeam scio . Cives ? qui
è Patriâ vestrâ descivistis ? An milites ? qui imperi-
um , auspiciumquè abnuistis ? Sacrati ? Religionem
rupistis ? Hostes ? corpora , vestitum , habitum Ci-

vium agnosco: facta, dicta, consilia, animos hostium video. Hanc alii etiam Dialogismum appellant.

Communicatio.

126. DICO: Communicatio est, cum vel Adversarios ipsos, vel Judices consulimus. V. G. Cicerro: Nunc ego vos, Judices, consulo, quid mihi faciendum putetis.

Hypotyposis.

127. DICO: Hypotyposis, quam quidam Energiam, Evidentiam, Representationem, Descriptionem nuncupant, est, quae rem ita exprimit, & veluti penicillo colorat, ut illa non legi, aut audiiri, sed oculis cerni videatur. V. G. ex Cicerone: Videor mihi hanc Urbem videre, arcem omnium gentium, subito incendio concidentem: cerno animo sepultam Patriam, miseris, atque inseptos acervos Civium; versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi, & furor in vestrae cæde bacchantis. Huc pertinent, quæ fusè diximus in Progymnasmatis de Descriptione.

Ethopæia, Idolopæia, Prosopopæia.

128. DICO i. De Ethopæia, ejusquæ Speciebus diximus satis in Præexercitamentis. Illa recolite. Nunc breviter. Figura Ethopæia est imitatio vitæ, ac morum alicujus personæ notæ, cum nimirum aliqua persona describitur, talem gerens habitum, vocesque pronuncians, quæ illi hac in re, ac tempore convenienter V. G. Ille alio vultu, alio vocis sono, alio incessu, vestitu obsoletiore, corpore in culto, & hor-

O

tido,

rido, capillatior, quam anteà, barbâque majore, hac
Oratione milites est alloquitus: Ad vestras perve-
nit aures &c.

129. DICO 2. Idolopœia est, cùm persona nota,
veraque, sed jàm mortua, loquens profertur. V. G.
Hac vos Majores vestri Oratione exprobrantes exci-
tant: Pigri, atq; inglorij Adolescentes, nos &c: vos
verò &c.

130. DICO 3. Prosopopœia est, cùm finguntur
omnia, tûm scilicet persona, tûm mores, tûm verba.
V. G. Patria, cunctaque Italia tristi supercilio, ac fle-
bili voce suspirans, sic loquitur: Tulli quid agis?

Emphasis.

131. DICO: Emphasis est, quæ tali cùm ener-
giâ rem profert, ut Nomina præsertim, & Pronomi-
na plus significant, altioremque præbeant intelle-
ctum, quam verba sonent: V. G. Virgilius:

*Ast Ego, quæ Diuum incedo Regina, Jovis-
que
Er soror, & coniux &c.*

Huc reducitur illud Ioan. 13. ubi Divus Petrus
Christo Domino dixit: *Tu mihi laves pedes?* Id est,
Tu Dei filius, cæli terræq; arbiter summus, ac mo-
derator &c. mihi misero, ac pauperi, vilique vermi-
cum generi &c.

Aposiopesis.

132. DICO 1. Aposiopesis, quam nonnemo
Retinentiam appellat, est, quæ plus auget silendo,
quam

quām si narraret: & fit, cūm ea intrā nos supprimimus, quæ dicturi videmur. V. G. Virgilius:

*Quos ego. sed motos præstat componere
fluetus.*

133. DICO 2. Reticetur aliquid, vel ut ad alia, quæ instant, properemus, ut in Exemplo allato Virgilij: vel propter indignitatem, & turpitudinem, tūt in Eclogā 3. ejusdem: vel, ut res gravior putetur: nam quæ latent, graviora aestimari solent. Ut Satyrinus ille.

*Majorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud, quod dicere nolo.*

Veteres superstitiones aliquid nonnunquam reticebant, quod mali Ominis esse videretur, ne mala avis interveniret.

Præteritio.

134. DICO: Præteritio, seu Prætermisso, vel Omissio, quam Cicero Reticentiā etiam appellat, est, cūm dicimus aliquid libenti animo prætermittere, vel nescire, quod tamen tunc in maxime dicimus V. G. Prætereo diminutionem vestigalium, prætermitto latrocinia, silentio obruum homicidia &c.

Sustentatio.

135. DICO: Sustentatio est, quā suspendimus animo's Auditorum, & postquām alia recensuimus, ac rejecimus, tandem aliquid inexpectatum proferimus (quā Figurā non sīnē gratiā utuntur Poëtæ in Epigrammatum Clausulis). V. G. ex Cicerone: Quid deinde? quid putatis? furtum fottassè, aut prædam

expectatis aliquam? nolite usquequaq; eadem quæ-
rere &c. Deinde cum Cicero jamdiu animos suspensos
retinuisse, rem addidit multò magis improbam, ac
detestabilem.

Licentia.

136. DICO: Licentia est, cum Orator profise-
tur se liberè dicturum res alioqui graves, Judicibus,
vel nonnemini ingratas, sibique dicenti periculosas:
V. G. ex Cicerone: Vos, Patres Conscripti (grave-
dictu est, sed dicendum tamen) vos, inquam, Sul-
pitium vitâ privastis.

Concessio.

137. DICO: Concessio est, cum aliquid, et
iam iniquum, difficillimum, aut impossibile ultrò
concedimus, ob fiduciam rei, quam probare cona-
mur. V. G. ex Cicerone: Sit sacrilegus, sit fur, sit
vitiorum, flagitorumquè omnium princeps &c. ta-
men &c.

Promissio.

138. DICO: Promissio est, quam operam su-
am, vel Auditorum, vel alijs alicui pollicetur Ora-
tor. V. G. Cic. Omnes tibi, C. Cæsar, non modò
excubias, & custodias, sed etiam laterum nostro-
rum oppositas pollicemur.

Distributio.

139. DICO: Distributio, quam Voëllus Di-
gestione vocat, est, cum Sermo in plures, veluti
partes distribuitur, quarum unicuique aptum ali-
quod verbum respondeat: V. G. Cum aliqua res du-
bia accidisset, apparebat sapientissimus; cum autem

con-

configendum esset cùm hostibus , fortissimus ; cùm
vero p̄c̄m̄ d̄gn̄s tribuendum , liberalissimus .

Parenthesis.

140. DICO : Parenthesis est , cùm in Sententiâ aliquid interponitur , quod ad ipsam non pertinet , sed nequè est omnino alienum : V. G. ex Cjc. Sinite hoc loco , Quirites (sicut Poëtæ solent , qui res Romanas scribunt) præterire me nostram calamitatem . Sed hæ Parentheses , si crebræ sint , fastidium parunt ; si nimis prolixæ , Orationem obscurant .

Depræcatio.

141. DICO : Depræcatio , vel Obscuratio , vel Obtestatio , est , cùm opem alicujus imploramus . V. G. Cicero : Per dexteram te istam oro , Cæsar , quam Regi Deiotaro hospes hospiti porrexiſti ; itam , inquam , dexteram non tam in bellis , & in præliis , quam in promissis , & fide firmiore .

Execratio.

142. DICÒ : Execratio , seu Imprecatio , est , quâ malum alicui precamur : V. G. Deus te perdat , fugitive .

Detestatio.

143. DICO : Detestatio , seu Abominatio , est ; cùm aliquid , vel aliquem detestari ostendimus : V. G. Apagēsis , homo inique .

Optatio.

144. DICO : Optatio est , quâ nos aliquid desiderare significamus : V. G. ex Cjc. Utinam , Quirites , virorum fortium , atquè innocentium copiam tantam haberetis , ut &c .

Epiphonema.

145. DICO: Epiphonema, seu Acclamatio, est Sententia quædam reflectens suprà rem narratam, vel probatam, reique totius summam complectens: V. G. ex Virg.

Tanta motis erat Romanam condere gentem.

Quæ quidem Figura Epigrammatum Clausulis valde apta est.

Exclamatio.

146. DICO 1. Exclamatio est, quæ alicujus affectûs vehementiam exprimit per rei cujuspiam compellationem: ad quam Figuram Particulae illæ: O, Heus, Hœu, Proh, & similes, adhiberi solent, licet quandoquæ omittantur.

147. DICO 2. Exclamatio exprimere potest primò Indignationem: V. G. O tempora, ô mores!

Secundò Dolorem: V. G. O me miserum! ô me perditum! ô me afflictum! ô me infelicem!

Tertiò Commiserationem: V. G. Heu canos sanguine cruentatos! heu vestem laceram! Cæsar invictissime, invictissime Cæsar!

Quartò Admirationem: V. G. Proh DEUS Immortalis!

Quintò Lætitiam: V. G. O diem illum insolitâ luce clarum! Vel, O mi frater, ô mi germane! Sed hanc aliqui Exultationem dicunt.

Permissio.

148. DICO 1. Permissio est, cum adeò certam putamus rem, quam probare contendimus, ut eam

judi-

judicio Auditorum, nonnunquam Adversariorum, etiam, arbitrio relinquamus: V. G. Sed ego meæ causæ jūs omitto: vobis, quod æquissimum videatur, ut constituatis permitto.

149. DICO 2. Volunt aliqui Figuram Permissionem esse, cùm nos, vel nostra, vel alios, vel aliena alterius potestati concedimus: V. G. Quoniam, omnibus aliis rebus erectis, solum mihi supereat animus, & corpus; his utamini, abutamini, ut vultis: dicite, obtemperabo.

Consentio.

150. DICO: Consentio est, cùm rebus ab Adversario dictis assentimur, sed deinde illas in eundem retorquemus: V. G. Fuit judicium corruptum, sed ab Oppianico, non à Cluentio.

Pleonasmus.

151. DICO: Pleonasmus, seu Redundantia, Græcè Parelon est, cùm non necessitatis, sed vel majoris asseverationis, vel amplificationis gratiâ, ponuntur verba alioqui superflua: V. G. ex Virg.

. . . . Roseo sic ore locuta est.

Epiptoce.

152. DICO: Epiploce est, veluti Gradatio quædam Sententiarum, cùm scilicet ex primâ sententiâ ponitur secunda, ex secundâ tertia, ex tertiatâ quarta, & sic deinceps, adeò ut illæ veluti catenam efforment: V. G. Cùm hominibus armatis ad eum venit: cùm venisset: sinè ullâ religione domum ejus expugnavit: expugnatâ vi domo, familiam abstra-

xit, abstractam tormentis omnibus excruciauit, cruciatam vinxit, vincitam in publicum projectit &c.

Hysterologia.

153. DICO : Hysterologia, vel Hysteron Proteron, pertinens ad Figuras Sententiarum (Homo-
ro valde familiaris) est, cum ordo in Sententiis per-
mutatur, ita ut quæ prior dicenda erat, posterior
enuncietur : V. G. ex Virg.

*Et torrere parant flammis, & frangere
faxo.*

Pritis enim franguntur fruges, & deinde coquun-
tur.

Synathroismus.

154. DICO : Synathroismus, sive Frequentia,
est congeries quædam rerum, & rationum vivi-
dâ Orationis celeritate decurrentium, quæ quidem,
in Peroratione præsertim, magnam vim habet: V.G.
ex Plut. Alexandro vero quid suprà dignitatem?
quid citrà sudorem? quid incruenta victoriâ? quid
citrà pulveris, ut dicitur, jactum? postremo quid
inelaboratum obtigit? Amnes sanguine mixtos bi-
bebat: herbam fame enectus edebat; obrutas altis
nivibus gentes adiit &c.

Chiasmus.

155. DICO : Chiasmus, seu Decussatio, ita
dicta à Literâ Græcâ, X, quæ crucis in morem ef-
formatur, est, cum quatuor proponuntur, quorum
quartum primo, tertium secundo respondeat: V. G.
Divus Thomas Doctorum sanctissimus, & Sancto-
rum doctissimus semper habitus est.

Adhortatio.

156. DICO: Adhortatio est, cùm graviter, & vehementer Auditorum animos ad aliquid agendum impellimus: V. G. ex Virg.

Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros.

Affirratio.

157. DICO: Affirratio est, quâ à nobis dicta assiveramus, interponendo auctoritatem, & fidem, adhibito nonnunquam jurejurando: V. G. Cic. Audebo etiam obligare fidem meam:

Vel Virg.

.... *Maria aspera juro.*

Vel: Quæ quidem ego nisi esse magna fatear, amens sim.

Ominatio.

158. DICO: Ominatio, seu Prædictio, quam alii Criminationem, Julius Ruffinianus Diabolem appellat, est quasi Denunciatio eorum, quæ futura sunt: V. G. Cic. Erit illud profectò tempus, & illucescet aliquandò ille dies, cùm tu &c. Vel Terent. Videor jàm illum diem, quo hinc egenus profugiet aliquò militatum.

*Instructio X.**De Uso Figurarum.*

159. DICO i. circà Figurarum Usum illud moneo ex P. Jugl. observ. 21, peccare illos, qui mágis artificiosas frequentiùs, ac par est,

O. 5.

sectan-

sectantur: quique s̄epiūs longioribus Enumeratio-
nibus (multō magis si non admodūm ad rem)
Ascensus, & Descensus coordinant (Itali vocant
Saliscendoli) ita ut, postquam multa enumerarint,
ea omnia inverso, vel mutato ordine s̄epē resu-
mant. In quo olim se juniores peccasse ultrō fate-
tur Panigarola jām senior.

160. DICO 2. Figurarum igitur usus sit rari-
or, nē vilescat. Figuræ sint flores, & gemmæ, qui-
bus Oratio inspergatur, non adumbretur: si secus-
fiat, ut ille oīm Helenam suam, Divitem, non
Pulchram Orationem effecerimus.

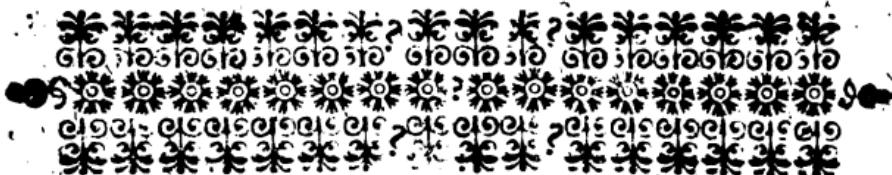
161. DICO 3. Si copiosiorem vultis Figurarum
nomenclaturam, adhibito etiam cuique illarum
Græco Vocabulo, legite Aquilam Romanum, &
Pub. Rutilium Lupum è Gorgiā de Elocut. &
Figuris, nec non P. Caus. Eloq.

Lib. 7.

RHE-

Digitized by Google

RHETORICI AGMINIS RECENSIO,

Seu

DE MEMORIA.

QUARTA RHETORICÆ PARTE.

 Loquentiæ copias Memoriæ operâ recensemus: Memoria enim rationum, atquè argumentorum phalanges mentis albo notatas suo ordine vocat in Campum. Sic Cyrus olim Persarum Rex sui Exercitus numerosissimi milites singulos, proprio quemquè nomine, Memoriâ retinebat.

EXERCITATIO UNICA.

Instructio I.

Quis sit Memoria, & quætuplex.

1. DICO 1. Memoria est rerum inventarum, ac verborum firma recordatio. Duplex est; Naturalis una, Artificialis altera. Naturalis est facilitas quædam animo percipiendi, ac retinendi, indita à naturâ: Artificialis est, quæ arte comparatur.

2. DICO 2. Quod ad naturalem Memoriam, pe-

spectat, cùm illud sit gratuum naturæ donum, nihil à nobis tradi poterit, nisi quomodo illa adjuvetur, atquè excolatur, quod sequenti Instruccióne præstabimus.

4. DICO 3. Quod ad Memoriam artificialē; multa de cā tradunt nonnulli docentes artificium Memoriæ per Loca quædam, Figuras, Simulacra, Porticus, Palatia, Viridaria, atquè id genus, Signa. Evidem de Memoriâ artificiali duō dumtaxat vobis aperiam: Primum in illis signis, atquè imaginibus in animo collocandis plus Memoriæ requiri, quām mediis illis pōssit acquiri: secundum, in hac Memoriâ artificiali exercendâ maximum periculum esse, ne nimiâ imaginationis vi, atquè applicatione fessum caput clangueat.

Instructio II.

Quomodo Memoria Naturalis adjuvari possit.

5. DICO: Ut facilius rem Memoriæ mandemus, primò illam recte, funditusque intelligamus.

6. Secundò, si aliquid ex Libro, aut alieno Scripto Memoriæ committendum est, id facilius à nobis fieri, si prius manu propriâ transcribamus.

7. Tertiò, si totam Orationem dividamus in partes, quibus singulis vel Numerum, vel Literam, Alphabeti, vel nomen Divi alicujus tutelaris, vel signum aliquod in margine annotemus, V. G. Stellam, si de rebus cælestibus ibi agitur; Piscem, si de maritimis; Ensem, si de bellicis &c. Et, si quis locus diffi-

difficilis sit suprà cæteros, ut memoriæ mittatur, signo aliquo speciali notetur, aut grandiore.

8. Quartò, Tempus Memoriæ laboribus maximè opportunum est matutinum. Juvabit tamen antè somnum Orationem attente perlegere, ut statim matutino tempore è somno exciti repetamus. Cavendum tamen, nè id fiat post Cœnam; nam capiti nocebit quām maximè.

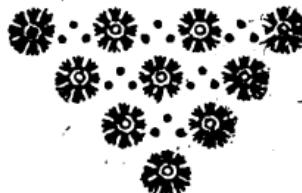
9. Quintò, Locus scilicet solitarius, ab omni strepitu liber, ubi non tacite discendum, sed voce quadam submissa; nam vox nimis elata Memoriam obturbat.

10. Sextò, postquam Memoriæ jām mandasse, videmur, expedit illam səpiùs elatâ voce, nec sinè gestu recitare; cum contingat non raro, ut, ubi Pronunciatio, & Gestus accedant, Orationis obliviscamur, quām taciti memoriter tenere videbamur: nam ut ajunt:

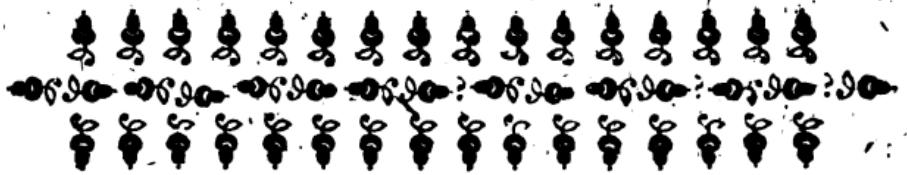
Pluribus intentus minor est ad singula sensus.

11. Septimò, quotidiè, si fieri poret, Memoria exercenda, non tamen longo temporis spatio, sed aliquid intermittendum, ut caput quiescat, ac recreetur.

Circa cibos, qui Memoriæ prostant, vel nocent, Medicos consulite: & immodicum Bacchum, atque Tabacchum, ut pestem, fugite..

ANI-

ANIMORUM AGGRESSIO,

Seu

*DE PRONUNCIATIONE,
VEL ACTIONE*

*QUINTA ET POSTREMA RHETORI-
CÆ PARTE.*

 Am Rhetoricis armis inven-
tis , dispositis , Elocutionis fulgore ni-
tidis , Memoriâquè in Campum vo-
tis , unum superest , ut nimis rùm Ora-
tor per Pronunciationem , & Actionem Animorum
Arcem aggrediens , illam tandem aliquando expug-
net , ac Affectus in vincula , compedesquè conjiciat ,
qui ultimus est Militis Rhetorici , & Eloquentiæ
Triumphus .

EXERCITATIO UNICA.

2.

Q uoniam Pronunciatio , seu potius Actio ,
est Corporis , & Vocis ex retuum , ver-
borumquè dignitate Moderatio ; duas habet partes ,
Vocem scilicet , & Gestum . Jàm , quamvis tam Vo-
cis , quam Gestus moderandi facilitas cum lepore ,
& gratiâ (quam paucis æquis concessit Jupiter) Na-
turæ beneficium sit , Ars tamen , atque Exercitatio

Na-

Naturæ donum perpolire potest, vel Oratoris defectum, ac vitium non parùm quandoquè corrige-re, ac emendare: Sit igitur

Instructio I.

De Voce.

3. DICO 1. Ut Vox per aures ingressa triumphet animum, meminisse oportet dicen-tem Oratorem esse, non Musicum. Itaque in Ora-tione loquendum, discurrendumquè est, non ca-nendum. Energia, atquè Emphasis in rebus expli-candis est adhibenda, nè languens Oratio Auditō-ribus vel fastidium, nauseamquè, vel somnum in-cutiat.

4. DICO 2. Mutanda est Vox, quoties Affe-c-tus mutandus erit: Nam

Voluptas vocem effusam, teneram, remissam, leneam desiderat:

Molestia, & Dolor gravem, atquè uno Sono de-ductam efflagitat:

Iracundia Vocem amat incitatam, acutam, cre-broquè incidentem:

Mæror, & Miseratio flebilem, flexibilem, in-terruptam exigit:

Timor, & Metus demissam, hæsitantem, ab-jectam:

Audacia, & Impetus voce exprimuntur elatâ, tensis nervis, quæ non vana fit, inanis, aut ludens.

5. DICO 3. Vitium erit, si ultimæ Syllabæ in-gutture semisepultæ remaneant, vel non bene la-bris, linguâquè efformentur; si unius Vociis finis-

itâ

itâ cùm alterius principio conjugatur , ut ambigere possit Audiens unanè , an plures voces illæ fuerint. Peccabis tandem , si Adjectivum , aut Adverbium , quod uni voci hæret , alteri voci in pronunciandô apponas .

6. DICO 4. In Exordio non protinus vasta Vox erumpat , sed potius subtinida , & verēcunda (quod juvat etiam ad captandam Benevolentiam) & paulatim exurgat .

7. In Propositione vox sermoni familiari sit similis : sicut etiam in Narratione , aut Expositione alicujus facti , sed paulò apertior , atquè aliquo Affectu aspersa : ubi vel ipsa Cantus umbra vitanda est.

8. In Orationis cursu varianda Vox est cùm ipsâ Orationis varietate .

9. In Argumentatione vegetior sit oportet. Et cùm pugnandum est turbâ Argumentorum , vel rerum , ipsâ etiam voce urgendum .

10. In Epilogo vocem de industriâ infringendam docet Farnabius , nè dissimiljs sit Orationi Orator. Et cùm in Epilogo maximè moveri debeant Affectus , vox est prò ipsorum varietate inflectenda , ut diximus suprà .

11. DICO 5. Præceptum illud , quod toties à me repetitum audistis , iterum hic opportunè suggero , ne scilicet quid affectatè agatur , quo nihil in hac Arte magis periculosum .

12. DICO 6. Aliqui cibos præscribunt ad Vocis conservationem idoneos. Sed hæc ad Medicos potius , quam ad Eloquentiæ artis Magistros pertinent .

Instructio II.

De Gestu.

13. DICO 1. Gestus est quædam muta vox, & corporis eloquentia, quæ per oculos animum aggreditur. Non nimius sit, ut Scenicus; nec ut ita dicam, Gladiatorius, nè Minimum potius, quam Oratorem gravem præferat: non enim necessè est, immò dederet, singulis verbis suum Gestum apponere. Nec nimium vañus fiat, ut humeros, & caput superet, vel faciem manu tangat. Neo statim cum primis verbis Exordii, sed post aliquam Sententiam, incipiat.

14. DICO 2. Dexter erit præcipua in Gestu; Sinistra verò Manus, quæ non nisi dexteræ comes, atquè administra esse debet, nunquam sola adhibenda, nisi per contemptum, ut advertit P. Payot. Digesti non teneantur distincti, sed uniti, non tamen arctius, quam pat est, sed modo quodam naturali. Pollex, & Index compressi, & inter se hærentes sèpè adhiberi solent, præsertim in Sententiis explicandis, atquè in asseverationibus.

15. DICO 3. Oratoris status sit erectus, & celsus: quamvis quandoquè sedere soleant recentes Concionatores, nè prolixâ Oratione defatigati laniquescant. Incessus sit rarus, nec nimis prolixus:

16. DICO 4. Vitium erit creber vetticis, aut digitorum motus, frontis rugæ &c. sicut etiam vitium erit, si quis faciem, nates, vel aurem nominans, illa sibi tangat, sed sufficit facieni manu designare. Sicur etiam, si Cælum, vel Infernum nominamus,

p

non

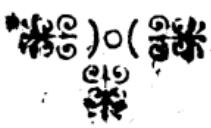
226 *Animorum Aggressio, Quinta Pars.*

non opus est velle manibus tectum, vel pavimentum attingere, sed sufficit talia loca graviter indicare.

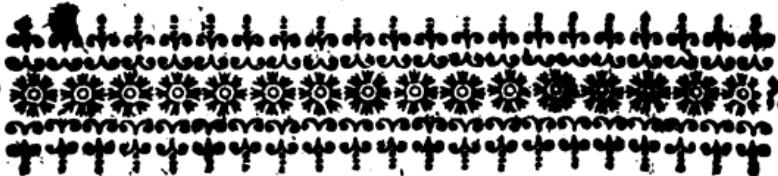
17. DICO 5. Cùm de se Orator loquitur, in se manum ducat; cùm aliquid ostendit, id poterit Indice designare. Cavendum, nè cùm exprimere volumus veterantem, vel pulsatam januam, latera comprimamus, vel verberum strepitum imitemur. Apertâ manu uti quandoque permittunt, pugno autem uti mordicus prohibent Auctores, præsertim Veteres, nè quidem si Cestum velis exprimere. Pendim supplosionem quandoquè concedunt (sed raro) in contemptionibus, invectivis &c.

18. DICO 6. Gestui suffragetur vultus, animi speculum, oculique, quos Demosthenes animi lucernas appellavit: debent enim oculi affectus illogandi duere, quos Orator intendit excitare: itaque in indignatione scintillent: in dolore lacrymis madant, non tamen affectatis; nè rigeant aperti nimis, nequè tremuli nictent: & manum inter gestiendum semper comitentur, adeo ut, quod se illa ferat, eò oculi deferantur.

19. DICO 7. Juvabit, maximè Juniores, antè publicam Actionem privatum pro ludere: ubi solent plerique, nec frustrà, Speculi, vel melius fidelis Amici consilium adhibere: difficile enim cuique est proprios defectus agnoscere, &c.,
• • • vel ipsos intuendo, non
• cæctire.

MILL

MILITIS RHETORICI SUBSIDIARIÆ COPIÆ,

Seu

AD ELOQUENTIÆ ARTEM APPENDIX.

Militem Rheticum Subsidiariæ Copiæ subsequuntur : Eloquentiæ nimirum Arti aliquas Translationes adjungimus , quæ nec parvi ponderis sunt , nec exiguo emolumento , usui , ac delectationi vobis futuræ .

EXERCITATIO I.

DE ELOGIO ,

Et , ex Occasione , aliquid de Inscriptione .

2. **S**Empere quidem sum admiratus , quod non nisi per paucos legerim , qui aliquid de Elogio tetigerint , cum tamen hac tempestate mirum quantum sint in usu , & placere soleant Elogia , ut potè brevitate , atquè argutiarum lepore ditata ; quæ duæ res , atquè dotes mirâ quâdam vi omnium animos alliciunt , rapiuntque . Sit igitur prò modulo nostro .

Instructio I.

Quid, & quotuplex sit Elogium.

3. **D**ICO 1. Elogium, si rigorosè loqui velimus, est illustris virti, vel personæ laus brevior: quamvis transferatur etiam ad laudem, & brevem commendationem rei alicujus etiam inanimis, ut Encomium.

4. Duplex est Elogium, unum totius vitæ seriem, alterum unum tantummodo, vel aliqua aliqui facinora, exornans.

5. DICO 2. Seu totam vitam, sive unicum, vel nonnulla facinora complectatur Elogium, dividitur etiam in Oratorium, Historicum, & Lapidarium. Oratorium est breve quoddam Encomium, quo in Oratione, praesertim exornativa, utuntur Oratores: Historicum est, quod more Historico vitam, vel illustre facinus, alicuius refert, in Historiarum Libris apponendum: Lapidarium est, quod lapidibus incidentum contexitur.

Instructio II.

Elogii Stylus, atq[ue] Artificium.

6. **D**ICO 1. Oratorium Elogium Phrasēs, Stylūmque desiderat Oratorium, paulò tamen floridiorem, nec citra Oratoris decōrum, & gravitatem: Periodos amat sonoras, non tamen niunium turgidas, & inflatas: Patheticum est, & affectum continet: nec solet, modetatas inter argutias, plura themata commutare.

7. **D**ICO 2. Historicum Elogium stylum amat Hi-

Historicum, id est Narrationibus accomodatum, elegantem, nitidum, atticum, saepius æquabili lenitate fusum, non raro dulciter asperum, nec nimis elaboratum, aut numerosum; atque in argutiis Oratione liberiorem.

8. DICO 3. Lapidarium Elogium, quod hac tempestate, veluti per Antonomasiam, Elogium, dicitur, stylum habet Medium, solitæ quidem Orationis, ferè Poëtico affinem, quicunque vergat ad Jambici Carminis sonum, Laconicam amat brevitatem, Salibus, Tropis, Allegoriis, Oppositionibus, Äquivocis, (interpunctione quandoquæ variâ, vel vocibus decurtatis lepidum, vel mordax non raro æquivocum oritur in Elogio) Allusionibus, Sententiis, Reflexionibus, maximè politis, omniumque florum, atque Argutiarum fulgore conspicuum, & concinnum, Respuit tamen Phrases Oratorias: perpolitas Periodos recusat; plures sermonis fibulas, & particulas, vel transitiones non curat; amat enim in primis Laconismum, ut patet legentium oculis, non Auditorum auribus natum.

9. DICO 4. Hujus generis Elogia, quippe Inscriptio[n]is species, per Clausulas, & Sententias interrup[er]as scribi solent debitâ cum interpunctione. Veteres tamen (testibus antiquis lapidibus) vel nulla Interpunktione utebantur, vel singulis verbis punctum interponebant.

10. DICO 5. Cavendum, nō Claritas adeo nobis amica his in Elogiis lapidariis scopulum offendat. Errant, errant profecto, profecto cœcutiunt, qui vulgari ignorantia laborantes, ut aliquid cla-

rum legunt, pedestre autumant; ut obscurum, quod vix intelligent, sublime jactitant, & acutum. Argutiae possunt esse lepidæ, sublimes, ingeniosæ, & insuper claræ. Quid Sole altius? quid Sole ipso lucidius? Hic operæ pretium esset ad argutias compagandas viam aperire, sed id fusè præstabimus, favente Numine, in Arte Poëticâ, cùm dę Epigrammate.

Instructio III.

De Inscriptione aliquid notatur.

11. DICO 1. Quæ de Elogio diximus, de aliis etiam dicta paretis Inscriptionibus, quæ solutâ Oratione fiunt, & omnem fere materiam amplectuntur: eundem enim Stylum, florésque recipiunt, nisi fortè rei explicandæ gravitas adeò breves exposcat, ut nonnisi necessariis verbis claudantur. Sic fieri solent brevissimæ Inscriptiones in Urbiū Portis, Publicis Ædibus, Basilicis, Arcubus, Triumphalibus, Mausoleis &c. Et omnis quidem Inscriptio, si prolixa sit, vitiosa reputabitur: debet enim esse talis, ut lapidibus insculpta possit à Viatoribus commodè, quamvis obiter, legi.

12. DICO 2. Eadem servandæ in Epitaphiis, Leges. Sed de his in Arte Poëticâ,

Instructio IV.

Elogiorum Exempla nonnulla.

*Oratori Elogii fragmentum
ex Cicerone.*

De

*De Martia Legionis Militibus inter
vincendum occisis.*

¶ **O** Fortunata mors, quæ naturæ debita, prò Patriâ est potissimum redditæ! Vos verò Patriæ natos judico, quorum etiam nomen à Marce est: ut idem DEUS Urbem hanc gentibus, vos huic Urbi genuisse videatur. In fugâ fœda mors est, in Victoriâ gloria. Etenim Mars ipse ex acie fortissimum quemquè pignerari solet. Illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnas Parricidii lucent; Vos verò, qui extremum spiritum in Victoriâ effudistis, piorum estis sedem, & locum consecuti. Brevis autem vobis vita data est: at memoria benè redditæ vitæ sempiterna. Quæ si non esset longior, quam hæc vita, quis esset tam amens &c,

Historici Elogii Fragmentum,

Ex Tacito in Galbam,

*Ab Emanuele Thesauro per Clausulas divisum,
ac Tabulis datum.*

Hunc exitum habuit Sergius Galba:
Tribus, & septuaginta annis quinq; Principes emensus.

Alieno imperio felicior, quam suo.

Illi vetus Nobilitas: magna Opes: medium Ingenium.

Magis extra virtus, quam cum Virtutibus.

Famæ nec incuriosus, nec venditor.

Pecunia aliena non appetes, sua parc^o, publicæ avar^o.

Amicorum, libertorumque,

Ubi in bonos incidisset, sine reprehensione patiens:

Ubi in malos, usque ad culpam ignarus.

Sed Claritas Natallum , & metus temporū obtenuī,
 Ut quod segnitia erat , sapientia vocaretur ;
 Dum vigebat ætas ,
 Militari laude apud Germanias floruit .
 Proconsul Africam moderatè ,
 Jam senior Citeriorem Hispaniam pari justitiâ
 Continuit .
 Major privato visus , dum privatus fuit .
 Et omnium consensu ,
 Capax Imperii , nisi imperasset .

Ubi , ut videtis , Elogium hoc , cùm sit historicum ,
 est sincerum , Historiæ naturam imitatur , & verita-
 tem amat , non nihil , quod laudem obscuret , in-
 terferens .

Lapidarii Elogii Paradigma .
Ex P. Aloysio Juglaris

De Alexandro Bertio.

Effatum seculum ,
 Annum jam agens nonagesimum tertium ,
 Sterile utique perire debuerat ;
 Non igitur , nisi ut prodigia pareret ,
 Fœcundum fuit .

Edidit in uno ALEXANDRO BERTIO

Nec pauca , nec contemnenda ,
 Pueritiam senilem , pudicam Pulchritudinem ,
 Amorisatem severam , robustam Facilitatem ,
 Aloysum Gonzagam , biennio antè sublatum ,

Nè tam rara in Adolescentibus Exempla

Perirent ;

Reddere Providentia festinavit .

Su-

Suspicax Pythagoreus ALEXANDRI ortum,

Metempyschosim diceret Aloysii;

Adeo utriusquè & amores, & mores,

Non tām fuerunt similes, quām ijdem.

Aliud.

Sine floribus nunquam Florentia est,

Apud quam, è * Violis Lilia.

* Alluf.

Etiam in Autumno, nascuntur.

ad Ma-

Ephœbūm honorarium MARIN

tris no-

Traxisse in cā c̄d̄as ab origine genium: men.

Cūm communem penē cūm illā,

Et Concep̄tionis diem habuerit, & Natalis.

Prævīt Phosphorus Soli,

Quem secutis mox est,

Defuturus horoscopo suo.

Quoties promissam in illo Animam,

Non dedit.

Enituēt progressus vel initiiis.

Castissimus,

Non nisi Cālum regente Virgine,

Beneficiūm Lucis admisit.

¶ 4. Tandem Exemplūm Elogii afferam ex P.
 Francisco Carrerā nostrā Societatis, quod quidem
 omnibus esse debet gratissimum, vobis præfertim,
 ac mihi: omnibus, quia omnium laude dignissimum,
 ut potē acutum æquè, ac nitidum, & sublime, nu-
 merisquè omnibus absolutum: vobis, quia Deiparæ
 Epistolam ad vestros Majores missam refert: mihi
 tandem, quia mei doctissimi Præceptoris calamo ex-
 aratum in suo Pantheon Sicula nuper Genuæ in lu-
 cem edito.

*Memoria Epistola Virginis DEIPARAE
ad Messanenses.*

Elogium Historicum.

15. **Q**uod quæris, intus adest in Tabellis. Panoplia, si militas: Cynosura, si navigas: Narthecium, si ægrotas: Aurifodina, si miser es. Nil mirum. Quæ scripsit hanc epistolam manus, Felicitatis Chrysomagnes fuit: eamq; totam inter scriendum in has literas transfudit. Delicias nè quæ amplius: amœnitatum omnium hîc venam habes. Quot literulæ, tot cælestis Elysii flores, tot Galaxiæ sunt faces. Atquè è Galaxiâ ráptam crediderim fuisse paginam; è florum purpurâ, vel potius, è siderum radiis aureum liquorem, literarum notis effingen-dis expressum. Quid ultrà sipario rem regimus? Post Mamortinam legationem benignissimè à se auditam, Magna Mater, ministerio Cælitum usâ, hanc suâ excusam manu Epistolam ad Messanenses transmittendam dedit, quæ illis pestiferæ Contagionis amuletum, atquè in adversis rebus omnibus tutelingens olim foret. En suavissimas Divinæ Virginis Literas, non râm auro, gemmisquè incidi dignas, quam omnium præcordiis exarandas:

MARIA VIRGO JOACHIM FILIA,
DEI HUMILLIMA CHRISTI JESU CRUCIFIXI
MATER,

EX TRIBU JUDA, STIRPE DAVID,
MESSANENSIBUS OMNIBUS SALUTEM,
ET DEI PATRIS OMNIPOTENTIS
BENEDICTIONEM,

16.VOS

16. **V**OS omnes, Fide magnā, Legatos & Nuncios, per publicum documentū ad nos misisse constat. Filium nostrum DEI genitū, DEUM & Hominem esse fatemini, & in Cælum post suam resurrectionem ascendisse, Pauli electi prædicatione mediante, viam Veritatis agnoscentes. Ob quod Vos, & ipsam Civitatem benedicimus, cujus perpetuam Protectricem Nos esse volumus.

Anno Filii nostri 42. Indictione 1. 3. Nonas Junii, Luna 26. Feriā 5. ex Hierosolymis.

MARIA Virgo, quæ suprà, confirmat præsens Chirographum manu propriâ.

Sed dūm hæc legis, nè luge: autographum, nescio quo maximarum rerum fato amissum. Cælum fortasse rapuit. Habuissent enim in terris, inter legendū, mortales adhuc oculi suam Apotheosim.

Inscriptiones Ludicra.

17. **Q**uoniam autem sunt & hujusmodi Inscriptionibus sui lepores, & sales; illorum Exempla subnectam.

In quadam Academiâ cùm Princeps Elogium construi imperasset in Senatorem Petrum Paulum Partutę de Patriâ suâ benemeritum, quod tamen solis 33. vocibus P. incipientibus, ludendi potius, quam componendi gratiâ, efformaretur; quidam ingeniosus, ac promptus ita statim depropulsit, ut ex cujusdam Recentioris Libello transcriptum habeo:

Pie.

Pietro Paolo Paruta,
 Prode Prudente Previdente,
 Produsse Palme Per Patria, Piantando
 Palma.

Publico Propugnaculo
 Provido Presidia Per Præmunire Principal
 Provincia.
 Pellegrino, Posso:
 Passeggia Per Potente Piazze;
 Pensso,
 Prefiggi Premi Per Paruta:
 Poi Parti.

18. Ad cuius Imitationem festivus Recentior,
 Petro Paulo cuidam Piro Pictori petenti signum ali-
 quod, quo imagines à se depictæ dignoscerentur,
 adhibe, ait, X Græcorum cum P, vel PPPPPPPP, PP,
 quæ sunt deceim literæ P, Latinorum: illæ enim si-
 gnificare commodè poterunt Vernaculo Sermonē;

Petri Pauli Piru
 Poviru Picturi
 Pingi Pupi
 Pri Poçu Prezzu,

Inscriptio Mordax Ex Em. Thes.

Didij Orcelli Terraconensis Epitaphium erat:

HIC SIT. EST
 DID. ORCELL.

NOB.

NOB. FAM. NAT.

QUI CIVIL. BELL.

LAUD. IN ARC. ET CASTR. MER.

OBIIT

AN ÆT. LV.

Idest: Hic situs est Didius Orcellus, nobili Fa-
miliâ natus: qui Civili Bello, laudem in Arce & Ca-
stris meritus, Obiit Anno Ætatis Quinquagesimo
quinto.

Quod, paucis Literis interpositis, ita in Sary-
tam invertit nescio quis:

HIC para SIT. EST

Sor DID. pORCELL.

ign NOB. inFAM. damNAT.

QVI, incIVIL BELLua,

eLAUDI in cARC. ET CASTRari MER.

male O BIIT.

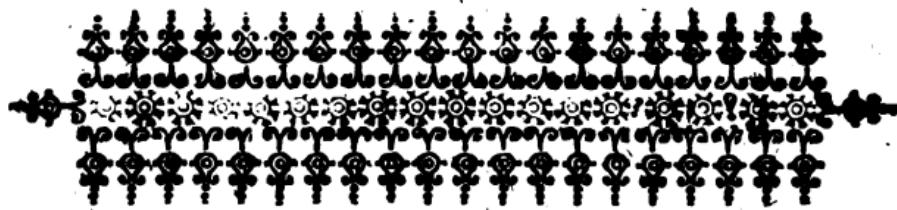
ANimal fÆT. LVT.

Quod hoc, vel simili modo, per summum de-
cens, legi posset:

Hic Parasitus est, sordidus porcellus, ignobi-
lis, infamis, damnatus, qui, incivilis bellua, clau-
di in carcere, & castrari meritus, male
obiit, animal fœtidum, lutu-
lentum.

(os) o (so)

EX.

EXERCITATIO SECUNDA.

DE ORATIONE IN PARTICULARI.

1.

 Uæ diximus de Oratione in communi in Arte Rheticâ, & dicemus de Silvâ in Arte Poëticâ, sat es- sent ad quodlibet Orationis genus contexendum. Sed, ut facilitati vestre consulam, vestrisquæ annuam Votis, & precibus, nonnulla brevissimè addam de Oratione in particulari.

Instructio I.

DE PANEGYRICO.

2. **D**ICO i. Panegyricus est Oratio Demon- strativi Generis in laudem alicujus pers- onæ, virtutis, vel rei. Totum ejus operæ pretium est, ità rem illam laudare, ut maximam de eâ op- nionem ingerat Auditoribus; itaque tota ipsius vi- ta, gesta, actiones illustres, dotes, proprietates, ef- fecta, laudesquæ omnes erunt in medium proferen- dæ; nihil, clarum præsettum, ac singulare, omit- tendum.

3. DICO 2. Tota difficultas in Panegyricis est, Methodum invenire, quâ res, alioqui diversæ, atque inter se disparatæ, in unum colligentur, non sine ordine, ac symmetriâ, ut singulæ, una post alias, aureâ transitionis fibulâ, opportunè connectantur.

4. DICO 3. Juvabit totum Panegytici assumentum, seu thema in partes dividere, duas, tres, vel quatuor, præsertim in Conacionibus sacrjs. Sic Cicerô in Oratione prò Lege Maniliâ, ut Pompeium optimum Imperatorem demonstret, Imperatoris dotes quadrifariam dividit, scilicet in Scientiam rei militaris, Virtutem, Auctoritatem, Felicitatem: quas omnes inesse probat Pompeio: undè infert, illum, ut pote optimum, eligendum. Sic E. G. Volo Divum Franciscum Xaverium Paulo Apostolo similem commendare; dicam: Tribus enituit Paulus, Prædicatione ad gentes, Charitate in suos, Doctrinâ, quâ Christiani nominis hostes prosternebat. Jam his omnibus Xaverius etiam enituit (quod, vitæ totius seriem evolvendo, probandum erit) poterit igitur Xaverius par Divo Paulo nuncupari.

5. DICO 4. Id agunt passim Recentiores, non sine plausu, per Metaphoram, aut Similitudinem, delectam quidem, novam, nec importunam, sed aptam; in qua seniper servandum decòrum: nec à tebus sordidis, aut vilibus petenda. V. G. Volo Divum Ignatium Cæli Orthodoxi Solem appellare; dicam: Tribus conspicutum esse Planetatum Regem; Primo, quod Cælo affixus: Secundo, quod Orbem Illuminaet, atque calore foveat: Tertio, quod in Visceri-

scribus Terræ autum progeneret. Hæ erant Ignatii propriæ dotes: nam Primo cogitatione, atque amore Cælo semper intentus vivebat: Secundo Orbem totum Orthodoxæ fidei luce, ac divino amore, sparsâ per Orbis ambitum JESU Societate, illustravit, incenditquæ: Tertiò, Virtutum omnium auro, gemmisquæ ditavit Orbem: Ignatius igitur Sol jure quidem optimo dici poterit.

6. DICO 5. Panegyricistylus omnem Eloquentiæ florem desiderat: eruditiones, ut gemmas, non respuit. Cavendum tamen, ne puerilis, aut Poëticus sit: néve Orator, intet verborum, atquæ eruditionem phaleras, vitæ, ac laudum rei, quam commendat, obliviscatur.

7. DICO 6. In Panegyricis sacris solet Thematique aliquod præferri desumptum ex Sacris Literis, quod nostro sensui quadret: V. G. si Divum Ignatium Solem vis appellare, assumete poteris pro Thematice ex Psalm. 18. *In Sole posuit tabernaculum suum.* Sed Recentiores id quandoquæ prætermittunt. Legite, quæ diximus de Encomio in Præexcercitamentis.

Instructio II.

De Oratione Genethliacâ, seu Natalitiâ.

8. DICO 1. Hæc est Oratio, quæ in alicujus incunabilis, vel cum Natalis recurrunt dies recitatur. Hanc aliqui Lustricam dicunt cum impositi Nominis laudes continet.

g. DI-

9. DICO 2. Continere solet auspicia, & laudes Parentum, ac personæ, cui fit Genethliacum.

10. DIDO 3. Auspicia sumuntur à loco, indito nomine, tempore, die, & aliis Circumstantiis, quæ præcesserint, vel Ortum subsecutæ fuerint. Itaque considerandus est locus, in quo natus est Infans, Anni pars, & dies; si nimirūm Ver fuerit, vel dies festus, & faustus. Et quidem Calendæ Natali felices aestimabantur, sicut etiam dies sextus, & septimus: præterea nonus, utpote Soli sacer, & decimus quintus, quippe Minervæ dicatus, & plenilunio illustris, aliaquè adjuncta etiam simili modo percurrenda.

11. DICO 4. Parentum, Familiæque laudes reduci possunt ad auspicia: illustris enim arboris fructum illustrem futurum ominabimur.

12. DICO 5. Laudandus puer in bonis animi, & corporis, quæ vel indicat, vel præfert, quibus bona fortunæ superaddenda augurabimur. Itaque.

13. DICO 6. Tandem Peroratio, & Votum, ut DEUS omnia fortunet, claudat Orationem.

Instructio III.

De Oratione Nuptiali.

14. DICO 1. Illa est Oratio in Nuptiis recitari solita.

15. DICO 2. In primis Exordium fieri poterit officiosum, ac Gratulatorium. Secundò laudandum Naturæ institutum de Nuptiis, à DEO primo earum Inventore, à naturâ ipsâ fœcunditatis amante, etiam in brutis, & plantis: ab ipsarum Nuptiarum honestate, & effectibus, quod speciem quandam Im-

mor-

mortalitatis inducunt: à variis adjunctis, & utilitatibus, quæ indè proveniunt, ut temperantia, affectus prolixior erga Patriam, arctius necessitudinis vinculum, miseriарum humanarum facilior tolerantia ex Societate, & Conjugio &c.

16. DICO 3. Feliciorum Connubiorum Exempla afferenda.

17. DICO 4. Votum sequi debet prò Nuptiarum Felicitate, & Concordiâ. Discordiæ radices detestandæ, avertendæque. Omen, & Vaticinia de Illustrioribus Liberis (ubi locum habere poterunt Exempla de filiis, qui Parentes suos illustrarint) subsequantur.

18. DICO 5. Laus Conjugum sit præcipua hujus Orationis pars, Laudantur autem bona animi, corporis, fortunæ.

19. DICO 6. Repetatur tandem in Oratione Coronide communis Lætitia, Omen, & Vaticinum de excellentiâ filiorum; hoc enim Conjugum, præsertim Illustrorum, pectori præcipuum desiderium stimulat.

Instructio IV.

De Epithalamio.

20. DICO 1. Hanc Orationem confundunt non nulli cùm antecedenti, cùm quâ est ferè eadem, nisi quia hæc, perfectis Nuptiis, recitabatur ad Thalamum, undè nomen sortita.

Secundò præcipuæ Conjugum laudes breviter tangenda:

Ter-

Tertiò eorum affectus , & studium , & diligen-
tia in Nuptiis conciliandis :

Quartò Populi , Affinium , Urbis lætitia , ac
plausus , & spes ex his Nuptiis :

Quintò ipsarum celebritas :

Sextò tandem sequatur Horatio ad perpetuam .
Concordiam. Hoc opus , h̄c labor est.

Instructio V.

De Eucharistico , seu Gratiarum actione .

22. DICO 1. Hæc est , cùm Benefactori gratias
agimus : in quâ tria facienda , scilicet pri-
mò beneficium amplificandum , secundò meritum
nostrum extenuandum , tertiò gratus animus pro-
mitrendus .

23. DICO 2. Commendabitur benefi-
cium ab ipsius pretio , à dignitate personæ dantis , à
modo , quo dedit , citò nimirūm , hilari animo , dif-
ficultates superando &c.

24. DICO 3. Extenuabitur meritum nostrum
pariter ab adjunctis .

25. DICO 4. Aeternam beneficij Memoriām
futuram dicemus : et si non gratiam referre possimus
(quod nec Benefactor indigeat , & nos miseri sumus)
debiti tamen , arquè indignitatis nostræ confessio-
nem perpetuam fore pollicebimur. Legite Tullium
post redditum ad Quirites , & Panegyricum Ausonii
ad Gratianum .

Instructio VI.

De Alio Eucharistico, seu Gratulatōriā Oratione.

DICO 1. Hæc est Oratio, qua alicui acceptam dignitatem, vel imperium, vel simile quid gratulamus.

DICO 2. Laudabitur ejusdem electio obmerita suprà cæteros singularia, quæ quidem erunt commemoranda, sed citrà palpum, aut ipsius modestiæ offenditionem; itaque sèpius Figura præteriorum utemur.

DICO 3. Considerandæ erunt omnes electionis Circumstantiæ, comitia scilicet, suffragia, locus, tempus, dies, occasio, & alia, quæ magnam laudis segetem præbere poterunt. Legite Pacatum, & Plinium.

Instructio VII.

De Oratione Funebri.

DICO 1. Est Oratio exornativa in alicujus funere; in qua initium sumitur à dolore Familiaæ, Urbis, Populi &c. Eliciendæ enim primùm lacrymæ ab Auditoribus ex Circumstantiis; ubi jactura Reipublicæ exaggeranda, si præsertim puer excesserit, cuius Virtute illa regi potuisset.

DICO 2. Hæc lacrymæ deinde abstergendæ spe gloriæ, atque immortalitatis, quam debitam personæ demortuæ meritis dicemus. Itaque

DICO 3. Commendandæ illius dores, mo-

re sōlito percurrēndo ejus illustria facinora: & si quid antē mortem, vel post hanc occurrit, undē laus peti possit.

32. DICO 4. Familiam tandem, pueros, liberos, propinquos, amicos, Rēpublicā in solitudine relictam consolabimur.

Instructio VIII.

De Salutatione Principum.

33. DICO 1. Illa est Oratio, qua venientem Principem, vel iustitiorē personam salutamus. In qua prosperum adventū gratulabimur, omnium ob hanc rem plausus, atquē lātitiam significantes.

34. DICO 2. Deinde tantæ lātitiae causæ assignandæ, à Meritis ipsius Principis, similisvè personæ, cuius laudes omnes, breviter quidem, & omnium verborum, ac sententiarum delectu, perstringendæ.

35. DICO 3. Eidem mentes, animos, pectora, fortunas, omnium spes, atquē opes, & similia, non sine affectu, & obsequio consecrabitur.

Instructio IX.

De Paronymbris, seu Dedicationibus Librorum, ac Thesum.

36. DICO 1. Hæc sunt, quibus Libri, Theses, vel similia alicui personæ illustri, vel Di-vo, vel ipsi DEO dedicantur.

37. DICO 2. Assignanda in primis occasio de-

dicandi, quæ erit officium, debitum, obsequendum
ardor in Dedicante, vel ejus dignitas, cui dicantur

38. DICO 3. Deinde rei, quam dedicamus, Ex-
plicatio, atque excusatio, ob doni tenuitatem, se-
quatur.

39. DICO 4. Sub tantâ tutelâ, atquè auspiciis
dicemus minimè terrore nos affici ab Zoilorum, ac
Momorum lividis morsibus.

40. DICO 5. Alludi potest quandoquè non
sine gratiâ ad ipsius personæ gentilitium stemma:
sed cavendum, nè in puerilitatem abeamus.

41. DICO 6. Postremum locum obtineat Com-
mendatio additâ fidei, æternique obsequii conte-
statione.

42. DICO 7. Stylus sit floridior, & argutiis
scatens. Si autem viris magni nominis res consecre-
tur, stylus sit gravis, talique personæ aptus.

43. DICO 8. Id quandoquè à Recentioribus
sit instar Elogii, atque Inscriptionis perpolite qui-
dem, sed brevis, cujus Exemplis sit ex Emm. Thes.
qui suam Moralem Philosophiam ità dedicat:

*AL GRANDE INFANTE
VITTORIO AMEDEO
FRANCESCO
PRINCIPE DI PIEMONTE,
Della Stirpe di Saffonia
L' Antica, L' Alma, L' Augusta,
Angustissimo Germe;
Della Linea di Beroldo
Il Feroce, Il Forte, il Fortunato,
Ferocissimo Descendente;*

Di Emmanuele Filiberto

Il Coraggioso, il Costante,

Il Conquistatore,

Generosissimo Abnepote:

Di Carlo Emmanuele Primo

Il Maestoso, il Magnanimo, il Magno,

Degnissimo Pronipote:

Di Vittorio Amedeo

Il Giusto, il Bellicoso, il Pacifico,

Espressissimo Nipote:

Di Carlo Emmanuele Secondo

L'Ottimo, il Massimo, L'Intrepido,

Gloriosissimo Primogenito:

Delle Virtù di tutti gli Antenati,

Chiarissimo Specchio, & Epilogo;

L'Umiliissimo, e Fedelissimo Vasallo

Don Emmanuele Tesauro

Questa sua senile, e perciò debole,

Ma obsequiosa, perchè comandata, fatica,

Dona, Dedica, e Consacra,

Dedicatoriarum, quas vidi, non ultimum locum sibi vendicat, meo judicio, quæ Italico Libello præmittitur, cui Titulus, Auvenimenti di Fortunato; ubi Auctor Pompeius Sarnelli, ni fallor, sibi ipse sub Anagrammatico nomine Librum dedicat festivè quidem, & lepidè, sed eruditè, & multum politicè. Si legeritis, nec injucundum, nec in-

utile vobis erit illam semel, atquè iterum perlegisse.

Instructio X.

Alia Paranymphea.

44. DICO 1. Hæc sunt, quibus ornantur initiandi Laureâ Doctores, vel cum primum sunt in Curiam admittendi.

45. DICO 2. Exordium præbabit aliqua eruditio desumpta à Veterum moribus, vel Gladiatorum scilicet, vel Militum, vel Flamipum &c.

46. DICO 3. Deinde Scientiæ, cuius laureâ decorandus; vel Curiæ, in qua admittendus, sequentur laudes: & personæ ipsius merita exagrandare.

47. DICO 4. Commendatio, & Sacramentum Orationem absolvat. Legite Ennodium Ozat. 10. & P. Mend. in Virid.

Instructio XI.

De Oratione Studiorum.

48. DICO 1. Sic dicere solemus Orationem, quâ utimur in Studiorum auguratione, ut Adolescentium animos ad Sapientiæ studium inflammemus.

49. DICO 2. Hæc Oratio propriè Panegyris est sapientiæ: debet enim ita sapientiam laudibus cumulare, ut omnes ad eam labore, sudorequè comparandam excitentur.

50. DICO 3. Invaluit hac tempestate nonnullorum

Iotum abusus, qui, hujus Orationis vice, Urbis Encomium texunt.

§ 1. DICO 4. Evidem, ut consuetudini satiat, nevè Oratio contrà Artis præcepta contexatur, Sapientiæ, Urbisquè laudes ita colligari permitterem, ut Adolescentes ad studium impellantur, Majorum exemplo; quos semper primas habuisse in scientiarum Theatro, sicut etiam in Martis Campo, omnique aliâ prærogativâ (aptâ Inventione adhibitâ) ostendemus: illamquè Urbem ita à naturâ efformatam, tali syderum aspectu, aëris benignitate, ac temperie dotatam, ut nata literis, ac sapientiæ videatur.

§ 2. DICO 5. Si hujus Orationis Thema, propositio, totaqué inventio petatur ab aliquo in illa Urbe conspicuo, ut Messanæ à Portu, Theatro &c. vel à gentilitio Stemmate, aut re simili, ductâ perpetuâ Metaphorâ, grata erit, Recentioribus præferim, Oratio: & Auditorum benevolentiam mirum, in modum conciliabit. Sicut etiam,

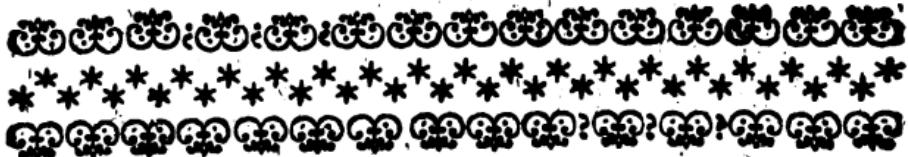
Pro his omnibus Orationum Generibus.

§ 3. **A**dvero, quod si aliquâ texantur Metaphorâ, seu Allegoriâ, plurimum decoris induent, & mirum in modum gratæ ad Auditorum aures pervenient. Itaque poterit E. G. persona illa, ob cuius Ortum, vel Nuptias, lætamur, vel cuius funere gemimus, aut adventu gaudemus, vel beneficiis fruimur, sub Orientis, Occidentis, benefici Solis, continuatâ Metaphorâ, vel simili commendari.

• 5) o (5 •

Qs

EX-

EXERCITATIO TERTIA, DE HISTORIA. Instructio I.

Nomen, Divisio, Definitio;

I.

DICO 1. Historia sic dicitur à verbo Græco *ἱστορία*, quod Latine est memoria prodo, commemoro, in præsentia cognosco, vel video; quod olim oculati tantum testes Historiam conscribebant.

2. DICO 2. Multiplex est Historia 1. Chronica, 2. Annales, 3. Calendaria, 4. Diaria seu Ephemerides, & Fasti, 5. Acta, 6. Commentarii, 7. Breviaria, 8. Regesta, sive Régestra, 9. Indigitamenta, 10. Vitæ Virorum Illustrium.

Chronica sunt tempora digesta per seriem, quia *χρόνος*, Latine Temporum series est.

Annales sunt, in quibus plurium Annorum res, observato cujuscunque Anni ordine, continentur.

Calendaria sunt, quæ res per Menses enarrant.

Diaria, Græce Ephemerides, sunt, quibus per dies singulos res gestæ scribuntur. Hujusmodi sunt

etiam

eriam Fāsti ; at in his discriminē est penē tempora.

Acta , & quidem sive Senatus , sive Populi sunt , quae continent judicia publica , Comitia , ædificia , ortus , interitusque Illustrum personarum , matrimonia , divortia &c.

Commentarii sunt diligentēs , & continuatæ Narrationes , nullo ingenii lumine limitatae , perpolitaæ , aut elaborataæ ; nudæ , sed rectæ , & venustaæ .

Breviaria sunt , quibus res brevissimè tanguntur.

Regesta , sive Regestra dicuntur à rebus gestis , quas referunt.

Indigitamenra erant Libri Pontificalis , qui & Decorum nomina , & ipsorum Nominum rationes continebant.

Vitæ Virorum illustrium , quod quisquæ celebre in vitâ fecisset , restringebant per breves Narrationes .

Hæc tamen omnia sub absoluto Historiæ nomine comprehenduntur. Hinc .

3. DICO 3. Historia , quæ à Cicerone Lib. 2. de Oratore , Testis temporum , Lux veritatis , Magistra vitæ , Nuntia Vetustatis dicitur , sic definiri potest : Est Narratio simplex , & vera , quæ quid , quo consilio , quâ ratione , quo eventu gestum sit , exprimens , dirigit humanas actiones , ac vitam firmiter , & jucundè . Unde satis colligitur quodnam sit Historici munus , ac finis .

Instructio II.

Historiae Artificium.

4. DICO 1. Taliter texatur Historia, ut vel ipsa falsitatis umbra evitetur. Unde res dubias, & incertas, ut tales, referat: & in indaganda rei Veritate, ut negligentia notam declinet, omnem lapidem movere conetur.

5. DICO 2. Conciones, & Orationes verisimiles intermiscendæ, sed servandum personæ decorum, & temporis, loci, aliarumquæ Circumstantiarum habenda ratio, nè in Poësim degeneret. Hæ Conciones non sint multum perpolitæ, Sententiis polleant, atquæ efficacibus rationibus ad convincendum; nec fiant, nisi ex gravi causâ, & occasione nobili, ac dignâ, V. G. Ad sedandum populi tumultum, vel ad excitandos ad bellum militum animos &c.

6. DICO 3. Curandum Historiographo, ut animum ab omni perturbatione liberum habeat, vel saltem ostendat: undè sunultatis, vel gratiæ simulationem; vel Principibus adulandi Patriæquæ favendi animum non ostendat.

7. DICO 4. Annorum, temporumquæ series suo ordine referendæ, colligandæquæ. Loci suo ordine describendi, Regiones, Flumina, Montes, resquæ similes; decenter tamen, nec plus æquo; nevè nimium luxurient tales Descriptiones; nec fiant sine causâ, & dignâ occasione: jam occasio erit aliqua, celebris victoria, strages, bellum &c.

8. DICO 5. In rebus enarrandis principium,

me-

medium, finis servetur: undè primum occulta quædam rerum futurarum semina jacienda: tūm causæ, & consilia breviter, sed diligenter, investiganda, & evolvenda: deinde acta, actorumqñ modus, tandem exitus enarrandus.

9. DICO 6. Præcepta, Animadversiones, vel Reflexiones politicè suo loco (cautè tamen) intendæ; sed nē nimiæ sint, ut in Tacito.

10. DICO 7. Elogia in Historiis quandoquæ adhibenda, tūm scilicet ad Illustrium Virorum laudem, tūm ad improborum vituperationem: cùm nimirūm eorum mors accidit, vel aliquod celebre facinus referendum. Idem dicendum de Elogiis Urbium, Provinciarum, Regnorum &c. cùm nimirūm, vel eorum exitium, vel instauratio, vel aliquid simile occurrit.

Instructio III.

Stylus, Virtutes, & Vitiæ.

11. DICO 1. Historiæ stylum amat elegantem, nitidum, atticum, non Laconicum, non nimis numerosum; sèpius fusum, non raro leniter asperum. Aliquando fusiùs, aliquando breviùs, ut res postulat, consultò procedendum. Et quamvis propriæ Historiæ stylus sit prosa, quandoquæ ramen metro alligari, Ovidiano exemplo, non respuit.

12. DICO 2. Nonnullæ Figuræ loco, & tempore, ex re natæ, non prohibendæ, si præsertim

non

non affectatè adhibeantur : ut Epiphonema, Conquestiones, Detestationes scelerum, aptæ similitudines, & Comparationes à pari, à majore, minore &c.

13. DICO 3. Quamvis Digressiones permittantur, fugienda tamen morositas : nec crebræ sint, aut sìne ullâ prorsus origine.

14. Legite Sallustium, Livium, Curtium, Cæsarem, & ex Recentioribus Famianum Strada, Jo-
an. Petrum Maffei, Danielem Bartoli, Cardinalem
Pallavicinum in Historiâ Concilii Tridentini, &
quotquot nostræ Societatis Historiam Latinè con-
stripsere : Fastos præterea Marianos
P. Andreæ Brunner ; nam Latinis-
simi sunt.

EX-

EXERCITATIO QUARTA,

DE PRÆFATIōNE.

Instructio I.

Quid, & quotplex sit, & qua ejus Partes.

DICO 1. Præfatio, ut patet ex ipso nomine, seu Prolusio, est brevis quædam Oratio, quæ antè ingenuam aliquam ingenii Exercitacionem præmittitur. Illa delectationem, & utilitatem respicit Auditorum; ut Intellectus novâ, jucundaque narratione recreetur: Voluntas ad bonarum Artium studia impellatur.

2. DICO 2. Triplicis generis est Præfatio:

Primi generis est, quæ Scriptis, Libroquè typis mandando præmittitur ad Lectorem:

Secundi generis est, qua vel in Studiorum augmentatione, vel Scholam aggressuri, vel Librum explanaturi, Thesesvè propugnaturi prolidimus.

Tertii generis, qua utitur Doctor, antequām promoveatur ad atrięam.

3. DICO 3. Cujuscunquè generis sit Præfatio, quatuor agnoscit partes: quarum Prima est Exordium,

dium , seu brevis introductio : Secunda Expositio rei , quam tractamus , vel probare contendimus : Tertia Confirmatio , qua rem illam rationibus munimus : Quarta Epilogus , quo Præfatio clauditur , & Auditores ad Facultatis amorem , studiumquè excitantur .

Instructio II.

Artificium.

Præfatio Primi Generis.

4. **D**ICO 1. In Præfatione , quæ Libro typis mandando præmittitur , aperiendum in primis , qua de re scripturi simus : qua occasione amicorum videlicet , vel alterius personæ jussu : qua ratione moti materiam illam scribendam elegerimus ; aliorum utilitate videlicet , necessitate &c.

5. Secundò opusculum (si nostrum erit) extenuabimus , nullaque luce dignum dicemus : si verò alienum , illud laudibus cumulabimus .

6. Tertiò Lectorem ad opus illud legendum horribimur , maximum indè emolumentum pollicentes .

Præfatio Secundi Generis.

7. DICO 1. Texi potest Præfatio secundi generis , primò laudando Auctorem , vel Librum , quem quis explicandum aggreditur ; qui modus hodie est tritus , nec tam plausibilis .

8. Secundò , si Problema , vel dubium aliquod ad rem nostram spectans , proponantur : V. G. Qui danu Grammaticæ Præceptor proposuit olim hoc du-

bium :

biūm: cur Græci in ipso Grammaticæ limine pueris verbum ~~rōtrū~~, id est, Verbero, Latini autem verbum, Amo, inflectendum proponant: indē pueros nunc timore, nuac amore impellendos probavit.

9. Tertiò, si abstrusam aliquām Historiam, vel Eruditionem, vel Fabulam, quæ ad rem faciat, in medium afferas.

10. Quartò, si litem proponas, comparando Auctorem cùm Auctore, Librum cùm Libro, Scientiam cùm Scientiâ, Artem cùm Arte: V. G. Quis melior, Virgilius, an Horatius? Rhetorica, an Philosophia?

11. Quintò, si, aliquid fingendo, modum docendi, descendive, vel componendi afferas. Hoc fieri potest, vel per somnum (quod tamen nonnulli, ut nimis tritum reprehendunt, nec fortassis immerito) vel si fingas, te aliquid in tabulâ, picturâ, sepulturâ, topiariis expressum vidisse.

12. Sextò, si utaris Metaphorâ, vel Allegoriâ (& hic modus suprà cæteros arridet Recentioribus) si V. G. Grammaticam inducas agmen instruentem, & singulis rebus ad illam spectantibus manus proprium assignes in bello, servato semper decoro, proportione, ac Metaphorâ. Vel Rheticam convivium parantem, Nundinas exponentem, Palatium erigentem, simulacrum insculpentem, topiaria, & Viridarium ordinantem, Ludum, Comœdiam, vel quid simile repræsentantem. Quod si Allegoria defumatur ab aliquâ re, quæ in illa Yrbe conspicua sit, majorem laudem merebitur.

13. Septimò, si Auctores illius Scientiæ, vel Artis inducas ad Ludum Equestrem, vel aliam Pom-

dium , seu brevis introductio : Secunda Expositio rei , quam tractamus , vel probare contendimus : Tertia Confirmatio , qua rem illam rationibus munimus : Quarta Epilogus , quo Præfatio clauditur , & Auditores ad Facultatis amorem , studiumque exercitantur .

Instructio II.

Artificium.

Præfatio Primi Generis.

4. DICO 1. In Præfatione , quæ Libro typis mandando præmittitur , aperiendum in primis , qua de re scripturi simus : qua occasione ; amicorum videlicet , vel alterius personæ jussu : qua ratione moti materiam illam scribendam elegerimus ; aliorum utilitate videlicet , necessitate &c.

5. Secundò opusculum (si nostrum erit) extenuabimus , nullaque luce dignum dicemus : si vero alienum , illud laudibus cumulabimus .

6. Tertiò Lectorem ad opus illud legendum hortabimus , maximum inde emolumentum pollicentes .

Præfatio Secundi Generis.

7. DICO 1. Texi potest Præfatio secundi generis , primò laudando Auctorem , vel Librum , quem quis explicandum aggreditur ; qui modus hodie est tritus , nec tam plausibilis .

8. Secundò , si Problema , vel dubium aliquod ad rem nostram spectans , proponantur : V. G. Quidam Grammaticæ Præceptor proposuit olim hoc dubium :

biūm : cur Græci in ipso Grammaticæ limine pueris verbum ~~rōttu~~, id est, Verbero, Latini autem verbum, Amo, inflectendum proponant: indē pueros nunc timore, nunc amore impellendos probavit.

9. Tertiō, si abstrusam aliquām Historiam, vel Eruditionem, vel Fabulam, quæ ad rem faciat, in medium afferas.

10. Quartō, si litem proponas, comparando Auctorem cùm Auctore, Librum cùm Libro, Scientiam cùm Scientiā, Artem cùm Arte: V. G. Quis melior, Virgilius, an Horatius? Rhetorica, an Philosophia?

11. Quintō, si, aliquid singendo, modum docendi, descendive, vel componendi afferas. Hoc fieri potest, vel per somnum (quod tamen nonnulli, ut nimis tritum reprehendunt, nec fortalsè immertiō) vel si singas, te aliquid in tabulâ, picturâ, sculpтурâ, topiariis expressum vidisse.

12. Sextō, si utaris Metaphorâ, vel Allegoriâ (& hic modus suprà cæteros arridet Recentioribus) si V. G. Grammaticam inducas agmen instruentem, & singulis rebus ad illam spectantibus manus proprium assignes in bello, servato semper decoro, proportione, ac Metaphorâ. Vel Rheticam convivium parantem, Nundinas exponentem, Palarium erigentem, simulacrum insculpentem, topiaria, & Viridarium ordinantem, Ludum, Comœdiam, vel quid simile repræsentantem. Quod si Allegoria defumatur ab aliquâre, quæ in illa Yrbe conspicua sit, majorem laudem merebitur.

13. Septimō, si Auctores illius Scientiæ, vel Artis inducas ad Ludum Equestrem, vel aliam Pom.

pam, vel ad Comitia progredientes, eorundemque equum, os, habitum, ornamentià describas, ut cujusque Stylum, Vitia, Virtutes adumbres. Si ipsos loqui oportebit, poteris Poëtas carmine, Ora-tores oratorio, Historicos historico stylo, & quidem proprio, loquentes effingere. Sed hoc non omnium est. Famianus Strada nemini secundus in Prolusio-nibus.

14. Octavò, si aliquem Auctoris, quem expla-nabis, locum difficultem, & qui improbabilis videa-tar, explicandum exponas.

15. Nonò, si fervulam, calamum, chartam, atramentarium, aut quid simile, laudandum assu-mas; præsertim sub aliquâ Metaphorâ.

16. Decimò, si diem illum, quo Studiorum iinitum contingit, laudibus cumules.

17. Undecimò, si reprehendas puerorum vitia in discendo, studendo, pronunciando &c. vel ali-quorum errores in componendo.

18. DICO 3. Si antè Disputationem Philoso-philicam, vel Theologicam proludendum sit, Quæ-stionem aliquam plausibilem ex illis, quas propu-gnandas sumpseris, politè, & quasi Rheticè agi-tandam derome, aliquo ex modis supradictis. Dixi, quasi Rheticè: memineris enim oportet non adeò Rheticis phaleris indulgendum, ut propositæ Quæstionis, et si perpolitè, elegantèque agitandæ, obliviscaris,

19. Tandem Adversarii ad bellum invitandi, sed citrà audaciam, aut illorum offensionem.

Praefatio Tertii Generis.

20. DICO 4. Si prolusurus sis, antequam ad Doctoratus lauream promoveris; Primi Studia laudabis (non te) quibus, non sine magno labore, & sudore, operam dederis.

21. Secundò ingens ejus Honoris desiderium, expones, quo Terrâ Mariquè, tot inter angustias, ad peregrinas etiam Nationes fueris impulsus.

22. Tertiò Auditoribus benevolentiam, atque humanitatem, extolles; quam alios omnes expertos fuisse dicas.

23. Quartò eorum in judicando prudentiam, integritatem, virtutem, amoremque erga sapientia Studioflos commendabis.

24. Quintò eorum Urbem ornabis laudibus, sed eò præsertim, quod semper Studiorum gloriâ floruerit.

25. Sextò dices tandem, non nisi eorum ope, auspiciis, patrocinio favente, tuis laboribus fructum respondisse tamdiu peroptatum.

Instructio III.

Praefationis Stylus, Virtutes, & Vitia.

26. DICO 1. Praefationes ferè cum Oratione conveniunt: lepidum tamen, floridum, venustum, festivum dicendi genus desiderant, Descriptiones crebriores, ancenasque, stylum clarior-

260 Exercitatio Quarta, de Praefatione.
rem, sed acutum, & incisum, nec multum Perio-
dis rotundatum.

27. DICO 2. Veterum Eruditiones, ac mores,
Tabellas, Proverbia, atque omnia, quæ ad orna-
tum faciunt, libenter admittit Praefatio: & nonnun-
quam verba etiam efflagitat à puro Antiquitatis for-
te cadentia.

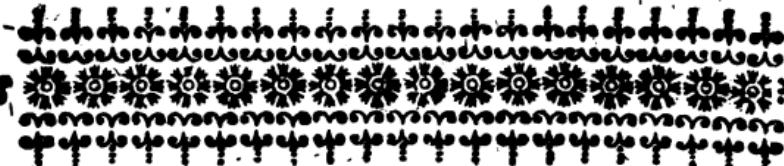
28. DICO 3. Cavendum, nè Praefationes lan-
guidæ sint, hiulcæ, jejunaæ, lævæ tumidævæ, au-
iratæ: & nè Sutor ultræ crepidas.

29. DICO 4. Praefationes, quæ haberi solent
à Jurisperitis, vel Medicis, stylo gaudcent simplici,
nec multum phalerato. Praefationes, quibus gra-
ves Magistri proludunt, cultum imitentur gravem,
& matronalem.

Legite Famianum Strada, Vincentium Guipi-
sum, Bernardinum Stephonium &c.

EX-

EXERCITATIO QUINTA, DE EPISTOLIS.

Instructio I.

Nomen, Definitio, Divisio.

I.

DICO 1. Epistola dicitur à verbo Græco Επιστέλλω, quod est, Mitto. Definitur : Scriptum animi nuntium ad Absentes, vel quasi Absentes ; qui à nonnunquam etiam Præsentibus, ob rei gravitatem, scriptis loquimur : sed hi propriè dicebantur Codicilli.

2. DICO 2. Aliqui dividunt Epistolas in genus Deliberativum, Judiciale, & Exornativum.

Alii dividunt in Serias, Doctas, Familiares, & Mistas.

Serias dicunt, quæ res tractant omnino graves, & serias, sive publicæ, sive privatæ illæ sunt.

Doctas appellant, quibus, quæ ad Sapientiam, & Scientias pertinent, agitantur.

Familiares vocant, quæ res familiares nostras, vel circà nos, tangunt.

Mistas nuncupant, quibus unum Epistolarum.

R. 3

genus

genis cùm alio componitur: resquè seriæ cùm amœbis, doctæ cùm familiaribus conjunguntur.

Instructio II.

Epistola Artificium.

3. DICO 1. Epistolæ, quæ meram rei alicuius Narrationem continent; vel, quæ ab amico ad Amicū quotidiè scribuntur; si vel, quæ inter propinquos intercedunt, ut unus alteri de suâ bonâ valedine nuncium afferat, sunt perpetua unius rei Narratio, aut variarum rerum Narratiunculæ: adeoq; Narrationum legibus subjacent.

4. DICO 2. Aliarum Epistolarum artificiū quinque partes admittit: quarum prima est Proloquium: Secunda Exordium: Tertia Propositio; Quarta Confirmatio: Quinta Clausula: Addi posset Sexta, id est Subscriptio, & præterea septima, nimirūm Superscriptio, qua hac ætate uti solemus. De singulariis his partibus aliquid brevissime.

Proloquium.

5. DICO 3. Hoc antiquis continebat scribentis, ejusque cui scriberetur, nomen cùm Titulis debitiss, & Valedictione, aut Salutatione: V. G. Marcus T. C. Lentulo Proconsuli Salutem plurimam dicit. Vel S. p. D. aut Salutem, Felicitatem, Benevolere, vel, S. F. B. aut quid simile.

6. Et quidem in hac Salutatione scribentis nomen semper præposuere, licet persona, cui scriberetur, dignior esset: cujus præterea Nominis dignitatis vobula subnecabant: idquæ contrà morem Recen-

fiorum, qui passim, honoris causâ, dignitatis notas, nomenquè illius, cui scribunt, nomini præponunt suo: V. G.

Eminentiss. Cardinali Bellarmino NN.S.P.D.
vel Fel. &c.

7. DICO 4. Nunc, præsertim cùm Italicè scribimus, ponimus meram Salutationem, prò personarum varietate, & dignitate, ad quas Epistolammittimus; addito Cognitionis, aut Affinitatis titulo, si quis intercedat: V. G.

to re re on mo
M. Ill. Sig. e Pr. Mio Oss.

Vel: mo r on me
III. Sig. Mio Pr. e Cuggino Cariss.

Vel: mo mo re on mo
Eccell. Emin. Sig. e Pr. Mio Oss. &c

Latine:
Excellentissimè Princeps.

Illustrissimè, ac Reverendissime Domi-
ne &c.

8. DICO 5. Addendum esse Particulam, Mio, putant quidam Recentiores, si velimus obsequium præstare, cui scribimus: si enim ei dicamus: Signore, e Padrone; sed non addiderimus, Mio: nullum officium erit, inquiunt; potest enim intelligi, illum servorum suorum Dominum esse &c.

9. DICO 6. In Salutatione ad Prorege scribi solet: Excellentissimo Signore; Ad Regem; Sacra Maestà; Ad Imperatorem: Cesarea Maestà; Ad

Summum Pontificem: Beatissimo Padre, Santissimo Padre &c.

'Exordium'.

10. DICO 7. Exordium est, in quo benevolentiam auctupamur (si opus erit) ut dictum est in Arte Rheticâ.

Poterimus quandoquè in Exordio scribendi occasionem detegere.

Propositio.

11. DICO 8. Propositio est, in qua quid velimus, breviter exponimus, vel rem, aut factum narramus, circà quod versatur negotium illud, quod scribimus.

Confirmatio.

12. DICO 9. Confirmatio est, in qua rationes ad suadendum, vel dissuadendum; hortandum, vel dehortandum afferimus.

Clausula.

13. DICO 10. Clausula est, in qua, si quem Salutatum volumus, addimus: nosmet amico vovimus, eique obsequimur, valedicimus &c. Itali dicent: Bacio le mani: vel il ginocchio; vel, la sacra porpora; vel, il piede &c. vel: Fò profondissima riverenza &c. Deinde Locus, in quo scribimus, Dies, Mensis, & Annus subjungitur.

14. Solet aliquando Festus Dies indicari nobis solemnis V. G. Natali Christi: vel, Christi resurgentis die &c. Annum Veteres norabant ab V. C. id est, Ab Urbe Condita: nonnunquam Consulum nominibus &c.

15. Nos: A. P. V. hoc est, A Parte Virginis: vel,

vel, A. V. P. hoc est, A Virginis Puerperio: vel, A. D. hoc est, Anno Domini: vel, A. Ch. N. hoc est, A Christi Natali: vel, A. S. R. hoc est, A Salute Restitutâ: vel, A. S. H. hoc est, A Servatis Hominibus.

M. DC. LXXXI. vel 1681. &c.

16. DICO 11. Statu in loco utendum ac Urbis nomen explicandum, in qua moratur, qui scribit: V. G. Messanæ, Romæ, Neapoli, subintelligitur, datæ Literæ. Vel motu de loco: V. G. Ex Castris &c.

Veteres tempus notabant per Calendas, Idus, & Nonas.

Nos irà solemus Epistolam claudere:

Messanæ die 27. Julii 1681.

Messina li 27. di Luglio 1681.

Subscriptio.

17. DICO 12. Veteres Subscriptione non utebantur; proprium enim nomen in Proloquio scribebant. Nos illâ utimur in Epistolæ calce ad dexterum latus, præmisso in sinistro latere post finem Linearum, quibus Epistola continetur, compendiariis Notis majusculis:

to re.

Di V. S. vel: Di V. S. M. Ill. &c. aut quid à smile.

Deinde, non sine Titulo aliquo, quod obsequium indicet, addendum nomen, & cognomen personæ propriæ.

18. DICO. 13. Aliqui Recentiores, nimis.

R. s. for-

fortasse officiosi , cùm ad personam omni exceptio-
ne majorem scribendum est , hoc modo subscri-
bunt :

*Excellentissime Domine ,
Excellentiae Vestra.*

*Addictissimus Servus &c
NN.*

Italiced:

*more
Eccl. Sig.
Di V. E.*

*Divotiss. ed Obligatiss. Serv.
Chelariu. e. b. l. m.*

NM.

vel quid simile.

19. DICO 14. Majoris , vel minoris obsequii , ac Reverentiaz signum erit , si nomen nostrum in magis , vel minus inferiore Epistolaz parte , calcequè scripserimus : sicut etiam , si paginaz majorem , vel minorem Marginem , cùm in ejus fronte , tûm in si- mistro latere reliquerimus .

Superscriptio.

20. DICO 15. Superscriptio fiat inscripto ejus ; ubi scribimus , nomine , ac debit is Titulis , & loco , vel Urbe , ubi idem commoratur .

21. DICO 16. Circà Titulos fernandus Temporis, ac Regionum usus. Nos personis mediæ conditionis scribere solemus: Al Molto Illustre: Equitibus ferè omnibus, ac Fœminis non obscurò Loco natis hac tempestate invaluit usus, ut in Superscriptione Titulus Illustrissimi impertiatur.

Servatâ Proportione personis Ecclesiasticis, ac Regularibus, & Sacerdotibus scribere poterimus:

ta o e on mo.

Al M. Rev. P., e Pr. Mio Off.

quibus eodem modo subscribendum:

Di V. P. M. R.

vel: *ta re o e re on mo*

Al M. Ill. e Rev. P. Sig. e P. Mio Off.

& tunc subscribendum:

re a

Di V. S., vel P. M. Ill. e Rev.

Gomitis, Marchianibus, &c. scribere solemus:

o re on mo

All' Illustriss. Sig. e Pr. Mio Off.

& tunc subscribimus:

ma.

Di V. S. Ill.

Episcopis:

mo mo re on mo

All' Ill. e Rev. Sig. e Pr. Mio Off.

& tunc

& tunc subscribimus:

ma ma

Di V. S. Ill. e Rev.

Ducibus, & Principibus &c.

mo mo re on mo

All Illed Eccell. Sig. Pr. Mio Off.

& tunc subscribimus:

Di V. E.

Cardinalibus:

mo re on mo

Eminentiss. Sig. e Pr. Mio Col.

& tunc subscribendum:

as

Di V. Em.

22. DICO 17. Cùm personis omni exceptione majoribus Epistola mittitur, poteris (immò quādque expedit) proprio Noniunc prætermisso, Titulum dumtaxat apponere: V. G.

mo re on mo

All Eccell. Sig. e Pr. Mio Colend.

r

Il Sig. Principe di &c.

23. DICO 18. Quibus Proregi, Regi, Papæ scribendum est, in Superscriptione, Notis hisce compendiariis uti solent;

A.

S.

E.

A.

S.

M.

A.

S.

S.

& in

ac in hujusmodi Casibus prætermittitur nomen Urbis, vel Loci, quò Epistola mittitur: sicut enim sciunt omnes ubi Sol commoretur; ità ubi cantorum Heroum eluceat Splendor latèrē poterit neminem.

24. DICO 19. Aliqui passim post Superscriptionem addunt bonæ Salutis, vel felicitatis Auspicium: V. G. Salute; vel: Dio Guardi; vel N. S. F. id est, Nostro Signore Feliciti: vel M. G. id est, Maggior Grandezza: aut quid simile: non desunt tamen Recentiores, qui id prætermittendum existiment.

25. DICO. 20. Circà obsignandæ, complicandæquè Epistolæ modum, varii Regionum mores, ac placita. Nos personis primæ notæ, præter papyrus, ubi scripta Epistola est; folii dimidium addimus, quod, Sopracarta nuncupamus. Si Papyrus undique decerpta sectaque fuerit, majus obsequium erit: si autem oras, seu partes extremas undique inauratas curaverimus, id erit obsequium maximū. Sed usus, qui, nunquam sibi similis, semper variat, vos plura docebit.

Instructio III.

Stylus, Virtutes, & Vitia.

26. DICO 1. Epistolarum Stylus simplex sic: decens, venustus: nec Oratorius, turgidusque.

27. DICO 2. Ejus præcipua virtus brevitas; quæ mirum in modum adornabitur Adagis, Allusionibus ad dicta, factaque Veterum Versiculis, Argutiis, Sententiis, & quidem Græcis etiam, & Latinis.

nis : Fabularum amoenitatem , Historiarum Auctori-
tatem , Jocos , Salésque (quos Epistolæ animam aliqui
qui appellant) non respuit.

28. DICO 3. Cavendum , ne Epistola sit nimis
elaborata , vel affectatè officiosa ; vel personæ scri-
bendi , aut , cui scribimus , non apta . & propor-
tionata.

29. Ex Latinis unicum legite Ciceronem , præser-
tim ad Atticum. Ex Italis Recentioribus , Cardina-
lem Pallavicinum , cuius Epistolæ mihi suprà cæteras
arribent.

Instructio IV.

De Epistolis in particulari.

30. **Q**uæ diximus de Epistolis in universum , suf-
ficerent ad quamlibet Epistolam , juxta ar-
tis Regulas , contexendam. Ut autem desideriis
vestris fiat satis ; placet , quoniam per tempus licet ,
aliquid de Epistolis in particulari subnectere. Primo
igitur de Epistolis primi generis , nempè Deliberati-
vi : Secundò de secundi generis Epistolis ; nempè
Judicialis : Tertiò de Epistolis tertii generis , nempè
Demonstrativi , majore , quâ poterit , brevitate
agemus.

Generis Deliberativi.

De Epistolâ Suasoriâ.

31. **D**ICO 1. In hâc Epistolâ primùm captandâ
est benevolentia paucis Verbis , & ubi res
postulet. Jam benevolentia multipliciter captari po-
, ut diximus in Arte Rhetorica , nimirum vel ab
illius

illius personâ , ad quem Epistola mittitur , vel à scribentis personâ , vel tandem à rebus ipsis.

32. Captabitur benevolentia ab eo , cui scribitur ; si illum ut potè summâ Libertate , Justitiâ , Fidei , Officio , Sapientiâ prædictum , & in primis nostri amantissimum , collaudabimus .

33. Captatur benevolentia à nobis ipsis , qui scribimus ; si nostra ergà illum merita , modestè tamen , recensebimus : ejusque vicissim in nos : summam animi nostri ergà illum benevolentiam , quâ suis commodis æquè ac nostris gaudemus , itemq; dolemus incommodis .

34. Captatur benevolentia à rebus ipsis , & ipsius Taluti , existimationi , atq; utilitati conducere ostendemus .

35. DICO 2. Captatâ benevolentâ , secundò brevis , ac dilucida subsequetur Oratio , rem , quam suademus , eleganter proponens .

36. DICO 3. Rem propositam Rationibus fulcieremus ; si eam esse honestam , utilem , necessariam , tutam , jucundam , facilem ; si summam esse aliorum expectationem , & similia insinuabimus . Hic , si quæ erunt confutanda , refellemus . Quæ omnia confirmari poterunt Exemplis à majore , à minore , à pari , à contrario .

37. DICO 4. Demum potiorem rationem , quæ nobis majoris ponderis videbitur , subiiciemus .

De Epistolâ Dissuasoriâ.

38. DICO : Epistola Dissuassoria est , quâ aliquai aliquid dissuaderemus . Jam eadem erit dissuaderendi

di ratio, ac suadendi: Contrariis tamen utendum est Argumentis; ostendendo nimis rem esse turpem, inutilem, non necessariam, iniucundam, difficultem, & similia.

De Epistolâ Exhortatoriâ, & Dehortatoriâ.

39. DICO 1. Hæ solum differunt à superioribus, quia Suasione utimur, ut aliquis rem agat, quam nec decreverat, nec incepérat agere; horratio-ne, ut volens aliquid facere, liberè id agat; vel si incepérit, ab incepto non desistat, sed acriter ope-retur.

40. DICO 2. Epistolæ Exhortatoriæ attificiū ferè idem est, ac Epistolæ Suasoriæ; & Dehortatoriæ ferè idem est, ac Dissuasoriæ. Ad exhortandum aurem, & dehortandum valdè confertunt Argumenta desumpta à Laude, à Spe, à Metu, ab Amore, ab Odio, à Miseratione, ab Amicorum, atquœ Invidorum expositâ expectatione &c.

De Epistolâ Consolatoriâ.

41. DICO 1. Epistola Consolatoria est, quæ aliquem solamur, illiquæ veluti consilium damus, nè se dolore confici patiarur..

42. DICO 2. Duplex est Consolatio, prima simplex, & aperta; cùm nullam esse causam dolendi præter vitium, ac turpitudinem, aperte declara-mus; quâ consolandi ratione utemur erga talem vi-sum, cuius prudentia nobis cognita sit, atquœ per-specta..

43. DI-

43. DICO 3. Altera Consolatio est involuta , & occulta ; cùm non apertè , sed quasi tacitè Consolationem adhibemus : idquè ut fiat .

44. DICO 4. Primò illius , ad quem scribimus , sapientiam , & fortitudinem in ferendis adversis collaudabimus , de quâ nihil dubitare ostendemus , sed potius velle illi gratulari .

45. Secundò nos nequaquam idoneos ad consolandum significabimus , cùm ipsi potius Consolazione indigeamus .

46. Tertiò omnia , quæ animum lenire poterunt , colligemus ; malum extenuabimus , quòd non futurum sit adeò diuturnum : quòd non tam grave sit , quantum appareat ; enumeratis etiam commodis , quæ in eo sunt . Hic malum citrà culpam accidisse dicemus . Et Illustrium Virorum Exempla , qui similes casus forti animo tulerint , neutiquam erunt prætermittenda .

47. Quartò demùm ad Exhortationem venendum erit : ut nimirùm bono sit animo , utquè se à tristibus Cogitationibus abductum ad hiliora convertat ; in quibus res divinæ , ac cælestes præcipue sunt .

De Responsione ad Consolationem .

48. DICO : Primò gratias agemus de officio .

49. Secundò ejus , qui nos consolatus est , ingenium , amoremquè collaudabimus , quòd nihil prætermiserit ad dolorem amovendum idoneum ..

50. Tertiò cùm laude aperiemus quantum apud nos valuerit ejus Consolatio ; ut nimirùm dolorem mitigaverit , vel penitus abstulerit . Quod si nihil

profuerit consolandō , laudabimus tamen illius animalium , studium , ingenium , amorem : ejusquē rei causas ; citrā injuriam , exponemus .

De Epistolā Petitoriā.

§ 1. DICO : Epistola Petitoria est , quā aliquid petimus ab amico ; cūjus Epistolæ hoc est artificium .

§ 2. Primo capienda erit benevolentia , ut diximus in Epistolā suasoriā .

§ 3. Secundō , si res , quam petimus , pudorem affert , ut mutuum , &c. necessitatē nostram , & pudorem , sed inutilem , exaggerabimus ; cūm præterim petere cogamur rem ab eo , de quo nihil unquam benē meriti sumus .

§ 4. Tertiō brevi narratione rem , quam petimus , exponemus .

§ 5. Quartō eam esse justam , piām , honestam ; illi facilem , honorificam & perutilem .

§ 6. Quintō , si quid in eā incommodi esse videri poterit , id aut diluemus , aut faltem extenuabimus .

§ 7. Sextō obtestatio subjicienda , & citrā arrogantiā , remunerationis spes , cūm nostrarum vi- tium extenuationē , & spe impetrandi , quod petimus , ab ejus summā , nobisque perspectā liberitate .

De Epistolā Commendatoria.

§ 8. DICO 1. Epistola Commendatoria est , quā aliquem alicui commendamus .

§ 9. DICO 2. Partes hujus Epistolæ defini pos- sunt ,

sant, primò à personâ nostrâ; si illum, quem commendamus, de nobis bene meritum dicemus, ob varias, & justas causas:

60. Secundò ab ejus personâ, quem commendamus; si virum bonum, & commendatione dignum confirmabimus:

61. Tertiò ab ejus personâ, cui scribimus; si ejus benignitatem, & humanitatem in alios attingemus:

62. Quartò à re ipsâ, si proponemus æquitatem rei; quod sit honesta, utilis, facilis &c. atquè ei, cui scribimus, emolumento futura...

63. Quintò Obscurationibus utemur, pollicentes, cum illum, qui commendatur, tūm nos beneficii memores &c.

De Epistola Monitoria.

64. DICO 1. Epistola Monitoria est, quā amicū de aliquā re commonemus. Hæc Epistola duplíciter construi poterit: vel enim volumus aliquod amici vitium prudenter indicare, ut hominem illi deditum ad bonam frugem revocemus; & tunc asperitatem, atquè acrimoniam induere debebit Epistola: vel volumus nescienti, quæ agenda illi sunt, admonendō, ostendere; & tunc objurgationibus vacabit admonitio.

65. DICO 2. Primi generis Epistola sic construenda erit:

66. Primò, nè odiosa sit reprehensio, ejus acerbitatē aliquā amici laude mitigabimus; etiam, quoad fieri poterit, vitium illud extenuando.

67. Secundò rationes omnes colligemus, quibus ejus animum ab illo vitio revocemus. Rationes autem desumi poterunt ex iisdem capitibus, quæ diximus in Epistolâ dissuasoriâ, & dehortatoriâ. Et præcipuè probatissimorum virorum Exemplis, ac dictis utemur.

68. Tertiò dicemus nos præcipuo ergà illum amore adductos hæc scribere, haud quidem aliis ita facturos.

69. Quartò orabimus tandem, ut eodem amicimunere, parique in admonendo libertate ipse fungatur in nos; qui ita suam ergà nos benevolentiam agnoscemus.

70. DICO 3. Secundi generis admonitio, nempe objurgatione carens, ita construitur.

71. Primò auctoritatem quandam induemus: idquè vel ob ætatem, quâ illum, ad quem scribimus, longè præcedimus; atquè adeò ob multarum rerum experientiam: vel ob alias causas; sed sine illius injuriâ.

72. Secundò, gravitate quadam sermonis, quid illi, & quomodo fieri conveniat, breviter exponemus. Reliquæ hujus admonitionis partes cædem erunt, ac Epistolæ superioris.

De Epistolâ Conciliatoriâ.

73. DICO 1. Hæc Epistola est, quâ nos in benevolentiam personæ anteâ ignotæ insinuamus.

74. DICO 2. In hac Epistolâ primò causas illius amicitiaæ desiderandæ exponemus, sinè assentatione.

75. Secundò si quid in nobis erit, quod illum

ad amorem mutuum possit provocare , sine arrogan-
tiâ significabimus .

De Epistolâ Mandatoria.

76. DICO : Hæc nihil habet artificii , præter sermonis elegantiam , & brevitatem ; quâ quidem mandamus alteri , quid illum facere velimus .

Epistolæ Secundi Generis , *Nempè Judicialis .*

De Accusatoriâ , seu Criminatoriâ .

77. DICO 1. Accusatoria Epistola est , quâ alterum accusamus : quæ Epistola , licet contendat illum ab incepto retrahere , potissimum tam en delicti gravitatem conatur ostendere .

78. DICO 2. Ad hanc Epistolam contexendam juvabit sæpiùs ex abrupto exordiri , statimquè dolorem nostrum , reiquè atrocitatem indicare . Id fieri , si à conquestione , aut dubitatione , vel ab exclamatione , vel à simili aliquâ Figurâ incipiamus .

Indè rem ipsam brevi Narratione explicabimus .

Deindè Argumentis utemur ad delicti gravitatem confirmandam .

Tandem Epilogum subjiciemus .

De Epistolâ Expostulatoriâ .

79. DICO 1. Expostulatio , seu querimonia , vel querela , est quædam accusatio , quæ fieri inter amicos solet : ut si quis conqueratur amicum oblitum esse veteris amicitiæ , nullas jamdiu misisse Literas , fecellisse , aut quid simile .

& tunc subscribimus:

ma ma

Di V. S. Ill. e Rev.

Ducibus, & Principibus &c.

mo mo re on mo

All' Ill ed Eccell. Sig. Pr. Mio Off.

& tunc subscribimus:

Di V. E.

Cardinalibus:

mo re on mo

Eminentiss. Sig. e Pr. Mio Col.

& tunc subscribendum:

as

Di V. Em.

22. DICO 17. Cùm personis omni exceptione majoribus Epistola mittitur, poteris (immò quādōque expedit) proprio Nonine prætermisso, Titulum dumtaxat apponere: V. G.

mo re on mo

All' Eccell. Sig. e Pr. Mio Colend.

r

Il Sig. Principe di &c.

23. DICO 18. Quibus Proregi, Regi, Papæ scribendum est, in Superscriptione, Notis hisce compendiariis uti solent;

A.

S.

B.

A.

S.

M.

A.

S.

S.

& in

ac in hujusmodi Casibus prætermittitur nomen Urbis, vel Loci, quò Epistola mittitur: sicut enim sciunt omnes ubi Sol commoretur; ità ubi cantorum Herorum eluceat Splendor latèrē poterit neminem.

14. DICO 19. Aliqui passim post Superscriptionem addunt bonæ Salutis, vel felicitatis Auspicium: V. G. Salute; vel: Dio Guardi; vel N. S. F. id est, Nostro Signore Feliciti: vel M. G. id est, Maggior Grandezza: aut quid simile: non desunt tamen Recentiores, qui id prætermittendum existiment.

15. DICO. 20. Circà obsignandæ, complicandæquè Epistolæ modum, varii Regionum mores, ac placita. Nos personis primæ notæ, præter papyrus, ubi scripta Epistola est; folii dimidium addimus, quod, Sopracarta nuncupamus. Si Papyrus undique decerpta sectaque fuerit, majus obsequium erit: si autem oras, seu partes extremas undique inauratas curaverimus, id erit obsequium maximū. Sed usus, qui, nunquam sibi similis, semper variat, vos plura docebit.

Instructio III.

Stylus, Virtutes, & Vitia.

26. DICO 1. Epistolarum Stylus simplex sit, decens, venustus: nec Oratorius, turgidusque.

27. DICO 2. Ejus præcipua virtus brevitas; quæ mirum in modum adornabitur Adagis, Allusionibus ad dicta, factaque Veterum Versiculis, Argumentis, Sententiis, & quidem Græcis etiam, & Latinis:

nis : Fabularum amoenitatem , Historiarum Auctoritatem , Jocos , Salésque (quos Epistolæ animam aliqui appellant) non respuit.

28. DICO 3. Cavendum , ne Epistola sit nimis elaborata , vel affectatè officiosa ; vel personæ scribendi , aut , cui scribimus , non apta & proportionata.

29. Ex Latinis unicum legite Ciceronem , præstimum ad Atticum . Ex Italis Recentioribus , Cardinalem Pallavicinum , cuius Epistolæ mihi suprà ceteras arrident.

Instructio IV.

De Epistolis in particulari.

30. **Q**uæ diximus de Epistolis in universum , sufficerent ad quainlibet Epistolam , juxta artis Regulas , contexendam . Ut autem desideriis vestris fiat satis ; placet , quoniam per tempus licet , aliquid de Epistolis in particulari subnectere . Primo igitur de Epistolis primi generis , nempè Deliberativi : Secundo de secundi generis Epistolis ; nempè Judicialis : Tertio de Epistolis tertii generis , nempè Demonstrativi , majore , quâ poterit , brevitate agemus.

Generis Deliberativi.

De Epistolâ Suasoriâ.

31. **D**ICO 1. In hâc Epistolâ primùm captandâ est benevolentia paucis Verbis , & ubi res postulet . Jam benevolentia multipliciter captari potest , ut diximus in Arte Rhetorica , nimirum vel ab illius

illius personâ , ad quem Epistola mittitur , vel à scribentis personâ , vel tandem à rebus ipsis.

32. Captabitur benevolentia ab eo , cui scribitur ; si illum utpote summâ Libertate , Justitiâ , Fide , Officio , Sapientiâ præditum , & in primis nostri amantissimum , collaudabimus .

33. Captatur benevolentia à nobis ipsis , qui scribimus ; si nostra ergâ illum merita , modestè tam en , recensebimus : ejusque vicissim in nos : summam animi nostri ergâ illum benevolentiam , quâ suis commodis æquè ac nostris gaudemus , itemq ; dolemus incommodis .

34. Captatur benevolentia à rebus ipsis , & ipsius Taluti , existimationi , atq ; utilitati conducere ostendemus .

35. DICO 2. Captatâ benevolentâ , secundò brevis , ac dilucida subsequetur Oratio , rem , quam suademus , eleganter proponens .

36. DICO 3. Rem propositam Rationibus fulcieremus ; si eam esse honestam , utilem , necessariam , tutam , jucundam , facilem ; si summam esse aliorum expectationem , & similia insinuabimus . Hic , si quæ erunt confutanda , refellemus . Quæ omnia confirmari poterunt Exemplis à majore , à minore , à pari , à contrario .

37. DICO 4. Demum potiorem rationem , quæ nobis majoris ponderis videbitur , subiiciemus .

De Epistolâ Dissuasoriâ .

38. DICO : Epistola Dissuassoria est ; quâ aliquai aliquid dissuaderemus . Jam eadem erit dissuaderet .

di ratio, ac siuadendi: Contrariis tamen utendum est Argumentis; ostendendo nimis rem esse turpem, inutilem, non necessariam, iniucundam, difficultem, & similia.

De Epistola Exhortatoria, & Dehortatoria.

39. DICO 1. Haec solum differunt à superioribus, quia Suasione utimur, ut aliquis rem agat, quam nec decreverat, nec incepérat agere; hortatione, ut volens aliquid facere, liberè id agat; vel si incepérit, ab incepto non desistat, sed acriter operetur.

40. DICO 2. Epistolæ Exhortatoriaæ artificiū ferè idem est, ac Epistolæ Suasoriaæ; & Dehortatoriaæ ferè idem est, ac Dissuasoriaæ. Ad exhortandum autem, & dehortandum valdè conferunt Argumenta desumpta à Laude, à Spe, à Metu, ab Amore, ab Odio, à Miseratione, ab Amicorum, atque Invidorum expositâ expectatione &c.

De Epistola Consolatoria.

41. DICO 1. Epistola Consolatoria est, quâ aliquem solamur, illiqvè veluti consilium damus, nè se dolore confici patiarur.

42. DICO 2. Duplex est Consolatio, prima simplex, & aperta; cùm nullam esse causam dolendi præter vitium, ac turpitudinem, apertè declaramus; quâ consolandi ratione uteamur erga talēm vi-
tum, cūjus prudentia nobis cognita sit, atquè per-
specta.

43. DI-

43. DICO 3. Altera Consolatio est involuta, & occulta; cùm non apertè, sed quasi tacitè Consolationem adhibemus: idquè ut fiat.

44. DICO 4. Primò illius, ad quem scribimus, sapientiam, & fortitudinem in ferendis adversis collaudabimus, de quâ nihil dubitare ostendemus, sed potius velle illi gratulari.

45. Secundò nos nequaquam idoneos ad consolandum significabimus, cùm ipsi potius Consolatione indigeamus.

46. Tertiò omnia, quæ animum lenire poterunt, colligemus; malum extenuabimus, quòd non futurum sit adeò diuturnum: quòd non tam grave sit, quantum appareat; enumcratis etiam commodis, quæ in eo sunt. Hic malum citrà culpam accidisse dicemus. Et Illustrium Virorum Exempla, qui similes casus forti animo tulerint, neutiquàm erunt prætermittenda.

47. Quartò demùm ad Exhortationem venendum erit: ut nimirùm bono sit animo, utquè se à tristibus Cogitationibus abductum ad hiliora convertat; in quibus res divinæ, ac cælestes præcipuz sunt.

De Responsione ad Consolationem.

48. DICO: Primò gratias agemus de officio.

49. Secundò ejus, qui nos consolatus est, ingenium, amoremquè collaudabimus, quòd nihil prætermiserit ad dolorem amovendum idoneum.

50. Tertiò cùm laude aperiemus quantum apud nos valuerit ejus Consolatio; ut nimirùm dolorem mitigaverit, vel penitus absterserit. Quod si nihil

S

pro-

profuerit consolandō, laudabimus tamen illius animum, studium, ingenium, amorem: ejusquē rei causas, citrā injuriam, exponemus.

De Epistolā Petitoria.

§ 1. DICO: Epistola Petitoria est, quā aliquid petimus ab amico; cūjus Epistolæ hoc est artificium.

§ 2. Primo captanda erit benevolentia, ut diximus in Epistolā suasoriā.

§ 3. Secundō, si res, quam petimus, pudorem affert, ut mutuum, &c. necessitatem nostram, & pudorem, sed inutilem, exaggerabimus; cūm præterim petere cogamur rem ab eo, de quo nihil unquam benè meriti sumus.

§ 4. Tertiō brevi narratione rem, quam petimus, exponemus.

§ 5. Quartō eam esse justam, piām, honestam; illi facilem, honorificam & perutilem.

§ 6. Quintō, si quid in eā incommodi esse videri poterit, id aut diluemus, aut saltē extenuabimus.

§ 7. Sextō obtestatio subjicienda, & citrā arrogantiā, remunerationis spes, cūm nostrarum vi-
trium extenuationē, & spe impetrandi, quod petimus, ab ejus summā, nobisque perspectā libera-
litate.

De Epistolā Commendatoria.

§ 8. DICO 1. Epistola Commendatoria est, quā aliquem alicui commendamus.

§ 9. DICO 2. Partes hujus Epistolæ defundi pos-
sunt,

sunt, prīmō à personā nostrā; si illam, quem commendamus, de nobis benē meritum dicemus, ob varias, & justas causas:

60. Secundō ab ejus personā, quem commendamus; si virum bonum, & commendationē dignum confirmabimus:

61. Tertiō ab ejus personā, cui scribimus; si ejus benignitatem, & humanitatem in alios attingemus:

62. Quartō à re ipsā, si proponemus æquitatem rei; quod sit honesta, utilis, facilis &c. atquè ei, cui scribimus, emolumento futura...

63. Quintō Obscurationibus utemur, pollicentes, cùm illum, qui commendatur, tūm nos beneficii memores &c.

De Epistolā Monitoriā.

64. DICO 1. Epistola Monitoria est, quā amicū cum aliquā re commonenemus. Hæc Epistola duplíciter construi poterit: vel enim volumus aliquod amici vitium prudenter indicare, ut hominem illi deditum ad bonam frugem revocemus; & tunc asperitatem, atquè acrimoniam induere debet Epistola: vel volumus nescienti, quæ agenda illi sunt, admonendō, ostendere; & tunc objurgationibus vacabit admonitio.

65. DICO 2. Primi generis Epistola sic construenda erit:

66. Primō, nè odiosa sit reprehensio, ejus acerbitatē aliquā amici laude mitigabimus; etiam, quoad fieri poterit, vitium illud extenuando.

67. Secundò rationes omnes colligemus, quibus ejus animum ab illo vicio revocemus. Rationes autem desumi poterunt ex iisdem capitibus, quæ diximus in Epistolâ dissuasoriâ, & dehortatoriâ. Et præcipue probatissimorum virorum Exemplis, ac dictis utemur.

68. Tertiò dicemus nos præcipuo erga illum amore adductos hæc scribere, haud quidem aliis ita facturos.

69. Quartò orabimus tandem, ut eodem amicis munere, parique in admonendo libertate ipse fungatur in nos; qui ita suam erga nos benevolentiam agnoscamus.

70. DICO 3. Secundi generis admonitio, nempe objurgatione carens, ita construitur.

71. Primò auctoritatem quandam induemus: idque vel ob ætatem, quæ illum, ad quem scribimus, longè præcedimus; atque adeò ob multarum rerum experientiam: vel ob alias causas; sed sine illius injuriâ.

72. Secundò, gravitate quadam sermonis, quid illi, & quomodo fieri conveniat, breviter exponemus. Reliquæ hujus admonitionis partes cædem erunt, ac Epistolæ superioris.

De Epistolâ Conciliatoriâ.

73. DICO 1. Hæc Epistola est, quâ nos in benevolentiam personæ anteâ ignotæ insinuamus.

74. DICO 2. In hac Epistolâ primò causas illius amicitiae desiderandæ exponemus, sive assentatione.

75. Secundò si quid in nobis erit, quod illum

ad amorem mutuum possit provocare , sine arrogantiâ significabimus .

De Epistolâ Mandatoria.

76. DICO : Hæc nihil habet artificii , præter sermonis elegantiam , & brevitatem ; quâ quidem mandamus alteri , quid illum facere velimus .

Epistolæ Secundi Generis , Nempè Judicialis .

De Accusatoriâ , seu Criminatoriâ .

77. DICO 1. Accusatoria Epistola est , quâ alterum accusamus : quæ Epistola , licet contendat illum ab incepto retrahere , potissimum tamen delicti gravitatem conatur ostendere .

78. DICO 2. Ad hanc Epistolam contexendam juvabit sæpiùs ex abrupto exordiri , statimquè dolorem nostrum , reiquè atrocitatem indicare . Id fieri , si à conquestione , aut dubitatione , vel ab exclamatione , vel à simili aliquâ Figurâ incipiamus .

Indè rem ipsam brevi Narratione explicabimus .

Deindè Argumentis utemur ad delicti gravitatem confirmandam .

Tandem Epilogum subjiciemus .

De Epistolâ Expostulatoriâ .

79. DICO 1. Expostulatio , seu querimonia , vel querela , est quædam accusatio , quæ fieri inter amicos solet : ut si quis conqueratur amicum oblitum esse veteris amicitiæ , nullas jamdiu misisse Literas , fecellisse , aut quid simile .

80. DICO 2. Nè quærela nostra amicitiana ix-dat, lenieada est vel laude, vel joco, vel dissimula-tione (nisi talis, tantaquè sit familiaritas ergà illum, cui scribimus, ut apud ipsum nihil non liceat) ita-què rem ipsam damnabimus, voluntatem tamen, at-què iphius Consilium, in meliorem partem accipie-mus: nec enim nos potuisse suspicari dicemus, ab eo unquam neglectum officium.

81. Demùm amicum cohortabimur, nè in po-sterum ansam porrigat, unde meritò quæri possi-mus: propterea quòd ea rès nobis mærori, ipsi ve-rid dedecori, esset affutura.

De Epistolâ Defensoriâ, & Excu-satoriâ.

82. DICO 1. Defensione utuntur, qui accusa-ti sunt: Excusatione, quos expostulatio lacestivit; utriusquè tamen idem esto artificium.

83. DICO igitur 2. In primis accusationem, seu expostulationem illam grātissimam nobis fuisse si-gnificabimus, quod ab optimo animo, atquè aman-tissimo profecta fuerit.

84. Deindè in medium rationes afferemus, qui-bus nosmet excusabimus, aut procul esse à nobis culpam illam ostendentes, aut certè, si delinquimus, culpam leviorē esse, quam videatur.

85. Postremò quantum amici auctoritas value-rit apud nos, re ipsâ præstituros, vitii illius decli-natione; & diligentiores posthac futuros pollic-ebimus.

De Epistolâ Depracatoria.

86. DICO: Epistola Depracatoria est, quâ no-stram,

stram, vel alterius culpam manifestam confitemur; & tamen ignosci nobis, vel aliis, petimus.

87. Primo igitur ejus humanitatem, atque clementiam, quem placare contendimus, collaudabimus.

88. Sectando supplices culpam nostram, vel alienam ingenuè fatebimur: quam extenuare conabimur, vel quodd nunc primò commissa sit, vel ab ætate, vel ab imprudentiâ, vel ab ipso delicti genere, vel culpæ partem in alios transferentes.

89. Tertiò nosmet, aut eum, qui peccaverit, adeò confici pudore, & metu, & dolore, dicemus, ut digni misericordiâ videamus.

90. Quartò spem melioris vitæ pollicebimus: quam, ex illius, qui peccaverit, indole per se bonâ, aliisque eius benefactis, reddemus probabilem, cùm prò alio deprecamur; prò quo

91. Quintò nostram auctoritatem, amicitiam, benevolentiam interponemus.

Epistolæ Tertiī Generis,

Nempè Demonstrativi.

Nuntiatoria, seu Narratoria.

29. DICO 1. Hæc Epistola est, quæ amicum facimus certiorem, si quid novi gestum sit, quod illius referat scire, vel quod illi voluptatem sit allaturum.

93. DICO 2. Quatuor in hac Epistolâ Leges sunt observandæ, ut in Historiâ; nimicùm ut dilu-

280. *Exercitatio Quinta,*
cida sit, brevis, veritati consentanea, & suavis atque jucunda.

94. Huc itaque spectant Descriptiones personarum, animantium, Regionum, Urbium, Fluviorum, Fontium, Consuetudinum &c. quibus potissimum utemur, cum est peregrinis Regionibus scribimus ad amicos, ut satis eruditè Petrus la Valle.

Epistola Lamentatoria.

95. DICO: Narrationi proxima est Lamentatio, qua quid adversi nobis contigerit, amico significabimus. Hic nihil opus est Arte, ubi natura, ac dolor quemque facit esse disertum.

Gratiarum Actio.

96. DICO 1. Gratiæ agi debent illi, à quo beneficium accepimus: cum sèpè gratiam retulisse videatur, qui bénè gratias egit.

97. DICO 2. Beneficii magnitudinem in primis extollemus, quòd ultrò nobis collatum sit: quòd citò (bis enim dat, qui citò dat) quòd opportunè: quòd uberior, quam pèticerimus: quòd suprà meritum: quòd nè expectanti quidem: quòd plurimùm ex eo utilitatis ceperimus; vel quòd alicui collatum fuerit, quem æquè ac nos ipsos carum habemus &c. quodquè multos eo beneficio sibi devinxerit.

98. Nos deinde, citrà jactationem, parem, aut uberiorem gratiam relatuos, & officiis responsuros promitteremus. Quòd si nulla referendi facultas sit, certè gratum animum pollicebimus: præcabimur què DEUM, ut id agat, quod ob fortunarum tenuitatem nobis non licet.

99. DICO 3. Est alia gratiarum actio, quæ obliqua dicitur; cùm nimis nūm non agendo gratias, maximè gratias agimus; ostendentes aut beneficium esse majus, quā ut vulgari modo agendæ sint gratiæ; aut amicitiam nostram esse majorem, quā ut unum alteri gratias agere oporteat.

Epistola Gratulatoria.

100. DICO 1. Hæc Epistola est, qua dignitatem, honorem, aut id genus aliquid, amico gratulamur.

101. DICO 2. In hac Epistolâ primò quantum voluptatis ceperimus ex re, quæ fausta cecidit, explicabimus.

102. Secundò id boni, quod consecutus est, varijs rationibus extollemus; quod tamen illius meritis respondere dicemus.

103. Demùm precabimur, ut id benevertat: ipsique amicis, atque Reipublicæ faustum, ac felix sit.

104. DICO 3. Est quædam Gratulationis ratio obliqua: quā nimis nūm non amico, sed dignitati potius gratulamur, quæ Virtutis ipsius, personæque fulgore illustrabitur.

105. Dicemus insuper nos illi minimè gratulati, sed gaudere potius, quod in illâ dignitate occasionem habuerit exercenda Virtutis suæ.

Epistola Officiosa.

106. DICO: Hæc Epistola est, quā ultro amicis operam nostram deferimus, cùm egeant subsilio. Hos itaque hac Epistolâ oportebit, ultro de-

latō officio, ad postulandam amici operam provi-
care.

Epistola Collaudatoria.

107. DICO : Epistola Collaudatoria est, quā
aliquem, utpotē officio perfundūm, collaudamus;
Virtus enim laudata crescit.

108. Adhortationem in cā adhibebimus, ut
quam adhuc ingressus est laudis viam, tenere per-
gat.

Epistola Disputatoria.

109. DICO 1. Hæc Epistola est, quā discuti-
untur, quæ in Artibus, Scientiis, aut Sacris Literis
continentur.

110. DICO 2. Utuntur hac Epistolâ viri eru-
diti, cùm aut sciscitantur de re quapiam, aut re-
spondent sciscitanti, aut, si qua de re parūm con-
venit, disputant.

Epistola Jocosa.

111. DICO : In quovis Epistolarum genere,
quoties id res patitur, locum habere potest jocus:
sed tempestivus sit oportet, longeque absit à tur-
pitudine; liberalis, decòriquè memor: atquè in eo
affectatio diligentissimè vitanda erit.

Epistola Mixta.

112. DICO : Frequentissima est hæc Epistola,
in quā nimirum plures ex superioribus Literarum
formis concurrunt. Ejus autem singulæ partes,
juxta præcepta propriæ formæ construenda erunt:
ut V. G. si Epistola Consolatione, & Suasione con-
tetur; ejus Leges in Consolatoriâ, atquè Suasoriâ in-
venies &c, & sic de reliquis.

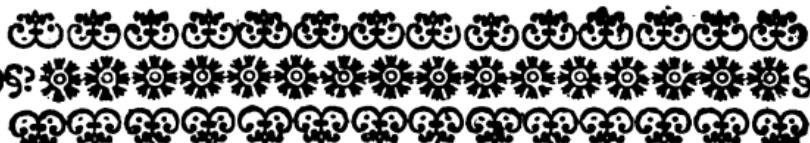
Varia

Varia Epistolarum Genera, & Nomina.

113. DICO tandem: Qui plura, & quidem apprimè curiosa, summèque Eruditione referta, de Epistolarum inventione, materiâ, instrumentis, usu, diversitate, nominibus &c. desiderat, legat Poly-math. Philologic. Joannis Jonstoni Lib. 2. Cap. 65. ex quo hîc illud subnectam: Epistolas à Summo Pontifice scriptas dici APOSTOLICAS: à Clero, sede vacante, CLERICAS; certâ formulâ conceptas, & in legem transituras, FORMATAS (COMMUNICATORIAS, CANONICAS) à Synodo ad totam Ecclesiam missas, CIRCULARES (ENCLICAS, CATHOLICAS) à Pontifice R. ad quæsita, DECRETALES; amico adventanti obviana, METATORIAS (ADVENTORIAS) prò instru-
ctione ad diversas Ecclesias, PASTORALES; ad Synodos, vel à Synodis, SYNODICAS; ab incar-
ceratis ad Episcopos prò lapsis datas, CONFESSO-
RIAS: ab Episcopo Clericis peregrinantibus, COM-
MENDATORIAS. CABALLICAS Cursores in
caballatione deferebant: DIMISSORIÆ Clericum
cùm Antistitis sui scitu aliquo profectum significa-
bant: PRAGMATICIS aliquid faciendum præscri-
bebatur: COMMONITORIALIBUS (MEMO-
RIALIBUS) Legati instruebantur: SYSTATICIS,
commeatus dari jubebatur: TRACTORIIS Episco-
pi ad Concilium, cùm authoritate cursu, & stativis
publicis utendi, evocabantur &c. Hac ille.

114. Latini Sermonis familiares Clausulas, ad Epistolas contexendas, ex Cic. Alb. de Eyb. in suâ Margaritâ Poëtarum habet uber-
rimum.

ME.

MILES POETICUS,

Seu

ARTIS POETICÆ COMPENDIUM.

B Ellicum quoq; arcum, pha-
retram quoquè, & sagittas cùm suâ ly-
râ nequit Arbiter, & Rex Musarum.
Apollo. Spartani ad citharæ sonum in
aciem irruebant. Atquè Ottoberti Comitis ad spem
victoriarum è bello referendæ Hieroglyphicum fuit,
Armata Manus Citharam tenens, cùm lemmate
(Hæc mihi tuba) Et nos, aspirante Numine, ac
Magnâ ejus Matre, sub Apollinis, Musarumquæ
vexillo Poëtiças acies instruimus: nam

Militat & Vates, & habent sua castra Camœnæ;
Poësis enim eò tendit, ut delectet simul, & moneat;
ut aureis videlicet, nitidisquæ armis arcu sonoro
evibratis, dulce vulnus incutiat, vincat, triumphet.

Jam Poëtiçi Militis Armamentarium, seu Ar-
gumentorum Invençio; Militarum Ordo, seu Dispo-
sitio; Armorum Fulgor, & Ornamenta, seu Elocu-
tio eadem; ferè eadem in summâ pugnandi Leges,
ac Rhetorici Bellatoris; eorundem tamen omnium
usus nonnihil diversus, pauloquæ libertior in Poësi,
licet

licet metro adstrictus. Peculiares igitur Poëticæ Militiæ Leges, sequentibus Exercitationibus vobis aperiam. Sit.

EXERCITATIO I.

De Poësi in Genere.

1. **Q**UAMVIS Naturæ beneficium sit Poësis
(Orator enim fit, Poëta nascitur, ut communis fertur proloquio) ars tamen juvat, nè, sine Legibus, Poëticus furor temerè divagetur.

Instructio I.

Quid sit Poësis, quanam ejus Materia, & Finis.

2. **D**ICO i. Poësis, quæ Latinè sonat, Fictio, est Ars hominum actiones effingens, easquæ ad vitam instituendam, Carminibus exprimens. Undè quidquid verò simile non est, vitio vertendum Poëtæ. Ejus materia est quidquid circà humanae actiones versatur. Finis est, imitatione, & Carmine delectando, docere; quod innuit Horatius:

*Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterq; monendo:
Unde, ex veteri Poëta Latino, Terg. Tassus ad
Musam:*

*Sai, che là corre il mondo, ove più versi
Di sue dolcezze il lusinghier Parnaso,
E che l'vero condito in molli versi*

Ipsius

*I più schini allettando hà persuaso,
Così a l'egro fancial porgiamo asperso.
Di soave licor gli orli del vaso:
Succhi amari ingannato intanto ei beve,
E da l'inganno suo vita riceve.*

3. DICO 2. Si quis nihil imiteretur, aut fingat, siam si Carmina contexat, absolute Poëta non est, sed potius Versificator, id est Versuum Constructor: sicut etiam, si quis imiteretur, & fingat, sed extrâ Carminis numerum; nequè absolute, & rigorosè Poëta dicendus est, sed merus Auctor Fabularum. Quod si nonnunquam solutæ Orationis opera dicantur Poësis, id non absolute, sed additâ limitatione, Soluta quædam Poësis: sicut etiam picturam, mutam Poësim; Poësim verò, loquacem picturam nuncupamus.

4. DICO 3. Ex prædictâ Poëseos Definitione patet, turpium Carminum Scriptores Poëtico nomine indignos esse, utpote qui hominum mores deturpare conentur potius, quam recte instituere, & docere: ut, non sinè multâ eruditione, & ingenio, ostendit P. Fam. Strada Lib. 2. Prol. 3.

Instructio II.

Quæ juvent venam Poëticam.

5. DICO 1. Præter ea, quæ confert Natura, quinque Ars præsidiis juvat Poëticam venam, quarum primum est ipsius Artis Poëticæ Notitia, & Leges.

6. Secundum Exercitatio in legendis, elucu-
bran-

brandis, ac memoriarum Carminibus committendis; ita ut nulla dies sine linea.

7. Tertium severa Lima in Carminibus iterum, iterumquod perpoliendis: unde Flaccus in Arte:

.... Carmen reprehendite, quod non
Multa dies, & multa litura coercuit; atque
Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Sic legimus Poetas, & quidem celeberrimos, multos multosque annos ad unius vel per brevis Poeticis operis structuram insumpsisse.

8. Quartum omnium ferè Disciplinarum mediocris saltem peritia. Hinc cum aliquid circa Artem, aut Scientiam aliquam est componendum, Libros, vel ipsius Facultatis viros peritos consule, ne turpiter erres in iis, quae ad ipsos pertinent. Itaque si naturalem Historiam diligentius indagasset Virgilius, haud profecto finxisset Aenam septem Ceruos ferientem in Africâ; quae quidem tellus nullos Cervos progignit: nec Pindarus Cervæ cornua tribueret, quae minimè habet.

9. Quintum est Imitatio, de qua diximus in Arte Rhetorica. Addo hic posse puerorum ingenia imitatione exerceri.

Primò, si centonem contexant; quo scilicet plura probati Auctoris fragmenta, ad aliam Sententiam longè diversam explicandam, veluti simul sarciantur:

Secundò, si aliquid ex probato Auctore, eodem metro, diversis tamen verbis, exprimant:

Tertiò, si iisdem verbis, vario metro canant:

Quartò, si solutam Orationem Poëtico numero ligent;

Quintò,

Quintò, si ex uno Idiomate ad aliud Versus invertant.

Instructio III.

De Poëtarum erratis.

10. DICO 1. Errare possunt Poëtæ circà ea, quæ ad alias Facultates pertinent; quod quidem vitium est non exiguum, sed tamen facile condonandum; quis enim omnium Artium, Scientiarumque penetralia adire possit?

11. DICO 2. Errare etiam possunt Poëtæ circà ea, quæ ad se pertinent; primò quoad rem ipsam, secundò quoad modum illam explicandi. Quoad rem peccant, cùm imitatione ipsâ labuntur, nec verisimilia fingunt; ut si quis, ob jacturam parvi momenti, plorantem Magnum Alexandrum, genasque unguibus lacerantem effingeret: quoad modum peccant Poëtæ, si in aliquod è septem illis vitiis incident, quæ hiscè Versiculis continentur:

*Peccas; si tumidus, durus, puerilis, & audax;
Si trivialis erit Versus, jejonus, hiulcus.*

12. DICO 3. Nonnunquam ex industriâ fit Versus asper, interruptus, tardus, aut velox, ut sono etiam, numeroquè rem imitetur, quam verbis exprimit; vel affectum, quem explicare, aut moveare Contendit. Sed hæc Poëtarum observatione discuntur potius, quam præceptis. Hac in re unicus est Virgilinus.

Instructio IV.

Scriptores de re Poëticâ bēnē meriti,

13. **D**ICO i. Præter Veteres, plures etiam docti Recentiores Poësim suis elucubrationibus illustrarunt. Aliis omissis, placet solos Nostræ Societatis Auctores præcipuos recensere. Jam.

E Societate Jesu Poëticas Praceptiones scripsierunt.

14. **A**lexander Donatus, Andreas Frusius, Andreas Schottus, Antonius Jordinus, Antonius Possevinus, Benedictus Pereira, Bernardinus Sempervivus, Carolus Payot, Didacus Garcia, Rengifo, Franciscus Macedo, Franciscus Mangot, Jacobus Masenius, Jacobus Pontanus, Jodocus Desmaretz, Josephus Spucces, Laurentius Lebrun, Martinus Antonius Delrio, Martinus du Cygne, Michell Coysardus, Nicolaus Caussinus, Petrus Halloix, Petrus Mambrun, Petrus le Moyne, Philipus Labbe, Tarquinius Gallutius, Thomas Gonzalez.

Varii generis Poëmatæ.

15. **A**Dalbertus Tylkowuski, Adamus Widd, Adrianus de Boulogne, Adrianus Jordanus, Egidius Bavarius, Albertus Croissant, Albertus Ines, Alexander Donatus, Alexander Vuilhemius, Andreas Egidianus, Andreas Blancus, Andreas Brunner, Andreas Denys, Andreas Frusius, Andreas Kanno, Andreas Moragues, Andreas Rosenwald, Andreas Zicneuvicz, Angelinus Gazarus.

T

Au-

Annibal Adamus, Antonius Chanut, Antonius de Escobar, Antonius Goletus, Antonius Millieus, Antonius de Sosa, Antonius Stratius, Arnaldus Angelus, Arnaldus Bohyræus, Balduinus Cabbillavus, Bandinus Gualfreddius, Bartholomæus Bravus, Bartholomæus Pereyra, Bartholomæus Rogatus, Benedictus Bonnefoy, Bernardinus Realinus, Bernardinus Sempervivus, Bernardinus Stephonus, Bernardus Bauhusius, Carolus Bovius, Carolus le Breton, Carolus Franciscus de Luca, Carolus Melapertius, Carolus Papinus, Carolus de la Rue, Carolus Werpæus, Claudius Perry, Constantinus Pulcherellus, Cornelius Crocus, Dionysius Petavius, Edmundus Campianus, Emmanuel Pimenta, Emmanuel Thesaurus, Franciscus Acerbus, Franciscus Bencius, Franciscus Carrera *Præceptor meus*, qui *Lyrici Carminis sublimitate*, apud eos, qui *hac in re sapiunt*, Pindari Siciliensis cognomentum adeptus est: Franciscus Garassus, Franciscus Macedo, Franciscus Margot, Franciscus Marazzanus, Franciscus Motmorenus, Franciscus Ramirez, Franciscus Remundus, Franciscus Vasseur, Gabriel Cossartius, Caspar Sanctius, Georgius Constantinus, Georgius Fauterel, Georgius Stengellius, Gerardus Grunsel, Gerardus Ansen, Gerardus Montanus, Gilibertus Joninus, Gualterius Paulus, Guielmus Becanus, Guilelmus Dondinus, Guilelmus Grumsel, Guilelmus Hesius, Henricus Engelgrave, Henricus Puzius, Hermannus Hugo, Hieronymus Lopez, Hippolytus Graffetus, Hippolytus Sangeorgius, Horatius Tursellinus.

Hor-

Mortenius Scammaca, Hyacinthus Hurandus, Jacobus Balde, Jacobus Bidermannus, Jacobus Boireau, Jacobus de Code, Jacobus Damianus, Jacobus Dheliot, Jacobus Franaiscus Via, Jacobus du Jardin, Jacobus Irsing, Jacobus Libenus, Jacobus Pontanus, Jacobus Wallius, Joannes Arnbrusterus, Joannes Baptista Bargiocchus, Joannes Baptista Casilius, Joannes Baptista Gandutius, Joannes Baptista Giattinus, Joannes Baptista Masculus, Joannes Bifselius, Joannes Boierus, Joannes Brantus, Joannes de Bussieres, Joannes Chevalier, Joannes Deshaies, Joannes Fayon, Joannes Gaudin, Joannes Henricus Auberius, Joannes Kreihing, Joannes Kuviatkiewicz, Johannes Laurentius Lucchesinus, Joannes Leurenus, Joannes Niefs, Joannes Streinius, Joannes Surius, Joannes Tullensis, Joannes Vincatius, Joannes Wielewiecki, Josephus Anchieto, Josephus Simoni, Isaacus Vander Mye, Julius Cæsar Destitus, Julius Cæsar Recupitus, Julius Fides, Julius Solimanus, Laurentius le Brun, Leo Sanctius, Leonardus Cinnamus, Leonhardus Frizon, Ludovicus Cellotius, Ludovicus Crucius, Ludovicus Magnietius, Ludovicus Mæratius, Marius Bettinus, Matthæus Raderus, Matthæus Riccius, Mattheias Casimirus, Mauritius Neoportus, Maximilianus Habbequius, Maximilianus Schmidt, Melchior Inchofer, Nicolaus Avancinus, Nicolaus Caussinus, Nicolaus Kmiecic, Nicolaus Sufius, Otho Zylius, Paulus Princeps, Petrus Alois, Petrus Josephus d'Orleans, Petrus Joffet, Petrus Justus Sautel, Petrus Labbe, Petrus Mambrun, Petrus le Moyne,

Petrus Muffoniūs, Petrus Pannequin, Petrus Pof-
finus, Petrus Sterglerus, Philippus Bebbius, Phi-
lippus Briet, Philippus Fehnle, Philippus Labbe,
Renatus Rapin, Robertus Southuvellus, Scipio
Paulutius, Severinus Karuwart, Sfortia Pallavici-
nus, Sidronius Hoschius, Stephanus Aquilarius,
Stephanus Crucius, Stephanus Tuccius, Tancre-
dus Cottonius, Tarquinius Gallutius, Thomas Clag-
gius, Thomas Porzeckius, Valentinus Biatowicz,
Vincentius Guinisius, Vitalis Theronus; præter
alios, qui soluto mixtim, vinctoquè stylo plura edi-
dere, ut in Biblioth. Societ. P. Nathan. Sotuel.

16. DICO 2. Nostris addi possent quotquot
è Nostris Scholis primæ notæ Musarum deliciæ pro-
diere: quos inter Torquatus Tassus, Joannes Ba-
ptista Marinus, Gabriel Chiabrera, Andreas Salva-
doriūs, Virgilius Cæsarinus, Joannes Ciampolus,
Fulvius Testius, Guido Ubaldus, Hieronymus Pre-
ti, quorum meminit Card. Pallavicinus in Vindic.
Soc. cap. 19. præter alios Juniores, quos vel prima
Nostrorum cura erudivit, vel ultima saltem lima-
perpoliit; vel qui olim Nostræ Societati nomen de-
derunt, quorum & ætate, & Poëseos laude non ul-
tiimus Siculus noster Antonius Venerianus.

17. DICO 3. Præter Poëtas Linguæ Latinæ Pa-
rentes, quorum haustum omni veneno expurga-
tum in quotidianis Prælectionibus vobis delibam-
dum propino, Nostræ Societatis Auctores innocuis
Adolescentibus legendos proposui, quòd & ad un-
guem Priscos stylo, ac sermone imitentur: quodquæ
adè illimi fluant Hyppocrene, ut nihil inde mo-
rum candori timendum sit.

Instructio V.

Poëcos Ornamenta, & Figura.

18. DICO : Præter Figuras, quas diximus in Arte Rheticâ, ubi de Elocutione egimus, quarum præcipua pars Oratoribus cùm Poëtis communis est ; habentur etiam aliæ Figuræ Poëtarum propriæ, utpotè quæ Carminum dimensioni inferuant; quas brevissimè referam.

Synæsis.

19. DICO : Synæsis, quæ à nonnullis etiam Episynalæphe, & Syncphonesis dicitur, est, cùm duæ Syllabæ in unam contrahuntur : V. G. Virg.

Ferrèique Eumenidum thalami, & discordia demens.

Diæresis.

20. DICO : Diæresis, seu Dialysis, est, cùm ex unâ Syllabâ fiunt duæ : V. G, Aulai, pro, Aulæ ; Pietai, prò, Pictæ ; Persolvenda, quinque Syllabarum, prò, Persolvenda, quatuor Syllabarum, ut Catul.

Nunc quoque, te saluo, persoluenda mihi.

Ecthlipsis.

21. DICO i. Ecthlipsis est, cùm Litera, M, cùm Vocali præcedente à sequenti Vocali, aut Diphthongō eliditur ; quod fit etiam, si Vocalis, vel Diphthongus sequens cùm aspiratione conjungatur : quamvis velit nonnemo aspirationem quandoque habere vim Con-

sonantis: sed audiendus non est. Ecclipsis exemplum est ex Virg.

*Dejecturum arces Italum, excidioque da-
turum.*

22. DICO 2. Antiqui subseqüente Vocali, in
fine præcedentis dictionis M. corripiebant: V. G.
ex Lucretio:

*Corporum angebit numeram, summamque
sequetur.*

23. DICO 3. Idem quandoque, sequente Con-
sonante, M. Literam finalem collidebant, Syllabam
corripiendo: V. G. Lucretius:

*Lanigera proles, & equorum duellica
proles.*

Nisi forte velis vocem illam, duellica, esse Dactylum
beneficio Sinerebis.

24. DICO 4. Quandoque Poëtae ultimam Sylla-
bam alicujus Versus, M. Literâ terminatam elidunt
primâ Vocali Carminis sequentis. Sed id non satis,
nisi ad rem, quam dicimus, fono Carminis magis
explicandam; V. G. Virgilius:

*Jamque Iter emenſi, turres, ac tecta La-
tinorum*

Ardua cernebant &c.

25. DICO 5. Veteres in fine vocis etiam, S.
collidebant, Syllabam corripiendo: V. G. Ennius:

*Te nunc sancta precor Venus, & Genitrix
patris nostri &c.*

26. DICO 6. Idem quandoque non solum, S.

sed

sed Vocalēm quōque præcedentēm elidebant, sequente Vocali: V. G. Ennius:

Contentus, scitus, atque beatus secunda vocatur.

SYNALOEPHE.

27. DICO 1. Synalœphe est, cùm Vocalis, aut Diphthongus à vocis sequentis primâ Vocali, aut Diphthongo absorbetur: & tunc quantitatis, in absorptâ Literâ, aut Syllabâ, Ratio non habetur, sed Syllabæ sequentis: V. G. Virgilius:

Exin que in mediis ingenti adiuxa Columnæ.

28. DICO 2. Particulari illæ, O, Ah, Heu (addunt nonnulli Huic, & Cui monosyllabum) à sequenti Vocali minime absorberi consueverunt.: V. G. Ovidius.

O utinam tunc, cùm Lacedamona classe petebat,

Tibullus:

Ah ego ne possim tanta videre mala.

Ovidius:

Hec uades, & surdas flamine tunde fores.

29. DICO Synalœphe fit etiam quandōq; per elisionem ultimæ Syllabæ unius Carminis à primâ Carminis sequentis, Vocali aut Diphthongo incipiente: V. G. Virgilius:

Et spuma miscent argenti, vivaque Sulphura.

Ideasque pices &c.

DIALOEPHE.

30. DICO 2. Dialœphe est, cùm nec Vocalis, nec Diphthongus à sequenti Vocali absorbetur: qua quidem Figurâ Græcis familiariter parcior utuntur Latinis: V. G. Virgilius:

Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

31. DICO 2. Quandoque non solum Vocalis non absorbetur, verum etiam, si erat longa, fit brevis beneficio Vocalis subsequentis: V. G. Virgilius.

Credimus, an qui amant ipsi sibi somnia fingunt?

ECTASIS, ET SYSTOLE.

32. DICO 2. Ecclasis, seu Diaстole, est, cùm Syllaba, naturâ brevis, producitur: vel geminatur Literâ, ut Syllaba producatur: ut, Repperit, Retulit, Relligio, Relliuiat &c. Sed in his non nisi bonos Auctores imitari fas est. Erit Exemplum ex Virgilio:

*Italianam fato profugus, lavinaq[ue] venit &c.
ubi prima Syllaba illius vocis, Italianam, ob metri necessitatem producitur. Idem*

Repperit ossa tamen peregrina cognitâ terrâ.

33. DICO 2. Systole est, cùm Syllaba, aliqui naturâ longa, corripitur: V. G.

*Illi autem paribus, quos fulgere cernis in
armis.*

34. DICO 3. Ad hanc Figuram reducuntur tertiae personæ plurales præteriti perfecti modi indicativi, quatum penultimam Syllabam in aliquibus

bus verbis corripiunt interdum Poëtæ: ut Steterrunt, Dederunt, Tulerunt, & similia.

35. DICO 4. His duabus Figuris uti solent Poëtæ, ob metri necessitatem, in illis vocibus, quæ in Carmine locum habere nequeunt, nisi quantitas alicujus Syllabæ permutetur: V. G. Ovidius:

Ritus erat veteris nocturna lemuria sacri:
ubi secunda Syllaba in voce, lemuria, ob necessitatem producitur, quod quatuor breves in hexametro Carmine locum habere non possunt. Prudensius:

Plantis calceamenta dissolvis.

ubi ob Hendecasyllabi Phaleucii necessitatem, quod secundum pedem dactylum amat, tertia Syllaba in voce, Calceamenta, fit brevis.

36. DICO 5. Si occurrat nobis nomen aliquod Urbis, vel personæ, vel alterius rei, cuius Syllabarum quantitas talis est, ut in Carmine, quod constructuri sumus, locum non habeat; tutius erit nomen illud prætermittere, quam ejus quantitatem permutare, nisi alicujus boni Auctoris exemplum in ipsâ eâdem voce præcesserit. Sic fecit Horatius, qui oppiduli nomen nescio cuius, cui, quantitatis vitio, in hexametro Carmine locus non erat, lepidè prætermisit: itaque cecinit:

Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est.

Sic etiam Ovidius, cum vellet dicere, Taticanum, cuius nomen, ut potè primam Syllabam longam ha-

T 5 bens,

bens , secundam brevem , tertiam longam , hexame-
tro Carmini ineptum erat ; sic indè jocatus est :

Quo minus in nostris ponaris , amice , libellis ,

Nominis efficitur conditione tui.

Lex pedis officio , fortunaq; nominis obstat :

Quaq; meos adeas est via nulla modos.

Idem ad eundem .

Et potes in versu Tuscani mare venire ,

Fiat ut è longâ Syllaba prima brevis ;

Aut ut ducatur , que nunc coreptius exit ,

Et sit porrectâ longa secunda mora .

Verùm addit tandem :

His ego si vitiis ausim corrumpere nomen ,

Ridear , & merito peccus habere neger .

CÆSURA.

37. DICO : Cæsura , quæ ab aliquibus Incisum , ab aliis Concisio , seu Sectio , aut Articulus vocatur , est , cùm ultima Syllaba alicujus vocis in Carmini-
bus dimetiédis abundat extrà pedem antecedentem , & vel sola remanet , vel ad pedem sequentem spe-
ctat ; quam quidem Cæsuram , etsi naturâ brevem , producere potest Poëta : V. G. Virgilius :

Omnia vincit amor , & nos cedamus amori .

Ovidius :

Indigus effectus omnibus ipse magis .

Instructio III.

Alia Poëtarum Figure.

38. **P**Ræter enumeratas Figuras, quæ ad Carmi-
num dimensionem spectant, aliæ habentur,
in eo sitæ, ut Oratorum verbis aliquid addatur, de-
trahatur, vel immutetur: de his breviter agen-
dum...

PROTHESIS.

39. DICO: Prothesis est, quæ in principio di-
ctionis aliquid addit: V. G. Gnavus, prò, Navus;
Gnatus, prò, Natus: Horatius:

At pater ut Gnati, sic nos debemus amici.

APHÆRESIS.

DICO: Aphæresis est, quæ in principio di-
ctionis aliquid tollit: V. G. Ruo, prò, Eruo: Vir-
gilius:

& spumas Salis ære rucabant.

Et dabit illa ruinam,

Arboribus, stragemq; satis, ruet omnia latè.

SYNCOPE.

41. DICO: Syncope est, quæ è medio vocis
aliquid tollit: V. G. Vincla, prò, Vincula; Periculum,
prò, Periculum; Flérunt, prò, Fleverunt; Valdfus,
prò, Validius; Vixet, prò, Vixisset. Virgilius:

Vixet, cui uitam Deus, aut sua dextra dedisset.

EPENTHESIS.

42. DICO: Epenthesis est, cùm in medio vo-
cis

cis aliquid additur : V. G. Mavors , prò Mars ; Nauita , prò , Nauta . Huc reducunt aliqui geminationem Consonantis , ut , Reppulit , prò , Repulit &c. dc qua diximus suprà . Virgilius :

Navita tūm Stellis numeros , & nomina fecit.

APOCOPE.

43. DICO : Apocope est , quæ in fine aliquid voci tollit : V. G. Nostin , prò , Nostine ; Tun , prò , Tune ; Ingenî , prò , Ingenii ; Tuguri pro Tugurii , & in similibus Genitivis , quorum postremæ Literæ superstiti aliqui Accentum circumflexum imponunt ; aliqui Literam j caudatam inscribunt . Virgilius :

Pauperis & tugari'congestum cespite culmeq.

PARAGOGUE.

44. DICO : Paragoge est , quæ in fine aliquid addit . Hac uti solent Poëtæ , præsertim in fine Infinitivi præsentis passivi , additâ Syllabâ , Er : V.G. Scribier , prò , Scribî ; Ainarier , prò , Amari ; Avellier , prò , Avelli . Horatius :

Insidias fieri , pretiumq; avellier inde.

TMESIS.

45. DICO : Tmesis , Hyperbati species , quæ & Diacope dicitur , est , cum vox dividitur , aliquâ distinctione interpositâ , V. G. Quo nos cunquè , prò : Quocunquè nos . Horatius :

Quo nos cunq; feret melior fortuna parente.

METATHESIS.

46. DICO : Metathesis est , quæ Literarum Ordinem

dinem

dinem permutat: V. G. Tymbre, prò, Tymer; Facit are, prò, Arefacit. Virgilius:

Nam tibi, Tymbre, caput evandrius abstulit ensis.

Quamvis velit nonnemo, Tymbre, Vocativum esse à Nominativo, Tymbrus.

& Lucret.

Principio terram Sol excoquit, & facit are, id est, arefacit.

ANTITHESIS.

47. DICO: Antithesis est; quæ, servato Syl-
labarum, & Literarum Ordine, Literam commutat
aliquam: V. G. Olli, prò, Illi. Virgilius:

Olli cœruleus suprà caput astitit imber.

HELLENISMUS.

48. DICO: Hellenismus, seu Græcismus, est
Græci Idiomatis imitatio sive in Nominum, ac Ver-
borum inflexione, sive etiam in Grammaticæ Legi-
bus. V. G. Ilion, prò, Ilium, Helene, prò, Helena;
Orpheos, prò Genitivo, Orphei; Orphea, prò, Or-
pheum; & similia: V. G. Ovidius;

At q̄ utinam velles Helene non pluribus esse.
Horatius Constructione Græcâ usus est, ubi dixit:

desine mollium.

Tandem querelarum &c.

prò, desine molles querelas.

Et Virgilius:

varium, & mutabile sc̄mper

Fæmina &c.

prò, Varia, & mutabilis.

Quidam celeberrimus quidem Recentior Hellenismo usus, Aquilonâ, Accusativum formavit prò, Aquilonem.

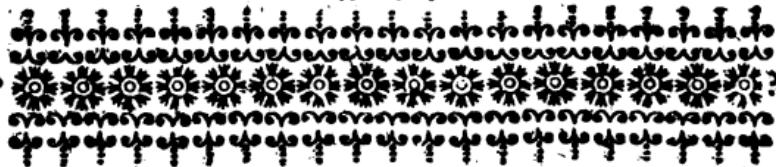
ARCHAISMUS.

49. DICO: His addi posset Archaismus, quæ est Veterum imitatio in aliquâ voce, vel Construzione: V. G. Absente nobis, prò, Absentibus nobis; Me indulgeo, prò, Mihi indulgeo; Neminem nocere, prò, Nemini nocere. Terentius.

Nescio quid profecto, absente nobis, surbatum domi.

EX.

EXERCITATIO SECUNDA, DE ELEGIACA POESI.

1.

MUlti Elegias scribunt, sed perpauci ejus Artificium norunt, ut ait Pontanus. Placet mihi ab Elegia exordiri, cum, quia Poësis est in primis jucunda, atque amabilis: cum quia, hac Tractatione habitâ, facile poteritis Elegiæ, quæ in nostro hoc Parnasso mox recitanda erit, vel artificium agnoscere, vel errores depræhendere.

Instructio I.

Elegie Nomen, Auctor, & Definitio.

2. **D**I CO 1. Elegia hoc nomen sortita est, ἀπὸ τῆς ἔλεως λέγεται, vel εἰς λογεῖν, quæ Interjectiones Tragicis erant valde usitatæ interbus flebilibus.

3. DICO 2. Elegiæ auctorem alii Polymnestorem Colophonium, alii Theoclem Naxium fuisse tradiderunt. Horatius dubium esse testatur illis. Carminibus:

Qui tamen exiguos Elegos emiserit auctor.

Grammatici certant, & adhuc sub iudice lis est.

4. DI

4. DICO 3. Cùm Donato Lib. 3. Cap. 9. de Arte Poëticâ · Elegia definitur Poëma , quod solùm hexametro , & pentametro Versu conficitur , alternatim videlicet , ità ut post hexametrum , pentametrum Carmen succedat. Verùm

5. Objicies priniò : Etiam Epigramma fit Versu hexametro , & pentametro : ergò hæc Definitio competit etiam Epigrammati , adeoque rejicienda.

6. Respondeo : Epigramma fieri quidem potest Versu hexametro simul , & pentametro ; sed & alio metro , ut suo loco dicemus. Elegia verò solùm Hexametro , & Pentametro alternis conficitur. Alia discrimina , quæ inter Elegiam , & Epigramma intetsunt , in Tractatu de Epigrammate vobis innotescerunt.

7. Objicies secundò : Elegia definitur à Didymo : Est Lamentatio , quæ ad tibiam canitur , quod lugubre Instrumentum est : ergò frustrà alia Definitione effingitur.

8. Respondeo : Contrà hanc Didymi Definitionem occurrit primò , quòd aliæ etiam funebres Cantilenæ , ut Næniæ , & Odæ , saltē nonnullæ , ad tibiam cani solebant : Secundò , quòd progressu temporis Elegia nonsolùm res flebiles , verùm etiam Amores , Preces , Bella , Vota , Fastos , Laudes , Nuptias , Gratulationes , Triumphos , Convivia , Quarrelas , in summâ res penè omnes complexa est.

Instructio II.

ELEGIAE ARTIFICIUM.

9. DICO 1. Elegiæ structura per tres partes fieri consuevit , quarum prima est Propositio ,

positio'; secunda Amplificatio, tertia Episodium, seu Digressio. Voltint aliqui quatuor esse Elegiæ partes, addunt enim in principio Invocationem. Sed hæc passim omittitur, adeoque non est inter partes necessarias recensenda. Jàm de singulis aliquid breviter, more nostro.

PROPOSITIO.

10. **D**ICO 2. Propositio est, qua rei tractandæ Argumentum significamus: quæ quidem Propositio vel simplex esse potest, vel ornata: Simplex est, quæ merè Argumentum proponit, narratīs more: hæc magis Epicorum, quam Elegorū propria est; qui nihilominus illâ in rebus gravibus non raro usi sunt, ut Propertius:

*Nunc Jovis incipiam causas aperire Feretri,
Armaḡ de Ducibus trina recepta tribus.
Magnum iter ascendo &c.*

Et idem:

*Tarpeum nemus, & Turpeia turpe sepulcrum
Fabor, & antiqui limina capta Jovis.*

Ornata erit Propositio (& quidem hæc sit vobis magis familiaris) si aliquâ præclarâ Figurâ, vel affectu involvatur, aut illi sternatur via: quod fieri potest primò per Conquæstionem, vel Interrogationem. Ovidius:

*Ergo erat in fatis Scythiam quoque visere
nostris,*

Quæque Lycaonio terra sub axe jacet?

U

Ergo

Propertius:

*Ergo sollicita tu causa, pecunia, vita es?
Per te immaturæ mortis adimis iter?*

Vel:

*Quis fuit, horrendos primus qui protulit
enses?*

Quām ferus, cōr verè ferreus ille fuit!

Secundò per Narrationem. Ovidius.

*Aestus erat, mediāmque dies exegerat ho-
ram:*

Apposui medio membra levanda toro.

Tertiò per Insomnium. Prop.

*Vidi te in somnis fracta, mea vita, carina,
Jonio laxas ducere rore manus.*

Quartò per Execrationem: V. G.

*Terra tuum spinis obducat levā sepulcrum,
Et tua, quod non vis, sentiat umbra
sitim.*

Quintò per Prosopopœjam. Ovid.

*Nux ego juncta via, cūm sim sīc criminē
vita,
A populo faxis prate reiunte petor.*

Sextò per Cohortationem. Idem:

*Pſittacus eois ales mihi missus ab Indiis
Occidit: exequias ferte frequenter,
aves.*

Septi-

Septimò per Invocationem Musæ, Nymphæ,
Fluminis, ipsius Elegiæ, aut alicujus rei similis.
Tibull.

*Candide Liber, ades : sic sit tibi mystica vitis
Semper : sic hederâ tempora vincâ ger-
ras.*

A M P L I F I C A T I O.

11. **D**ICO 3. De Amplificatione diximus satis
in Arte Rheticâ. Hic illud noto, Am-
plificationi Elegiacæ, quippè quæ in eo præfertim
sita sit, ut affectus, animique motus fingantur simul
& describantur, passim inservire Exempla, Simili-
tudines, Inductiones, nonnunquam Apophthegma-
ta obiter indicata, Commiserationes, Exclamatio-
nes, Querimonias, Antecedentia, & Consequen-
tia, Causas, & Effecta, Opposita, Prosopopœjas,
Argumenta à majore ad minus, vel à minorè ad
majus, Apostrophem ad res etiam inanimes, ut ad
ferrum, aurum, Naves, Flumina, Lymphas, Arbo-
res, Ventos, & similia.

Ovidius in Tibulli morte Elegiam ipsam ita al-
loquitur per Apostrophem:

*Flebilis, indignos, Elegeia, solve capillos :
Ah ! nimis ex vero nunc tibi nomen erit.
Ille tui vates operis, tua fama Tibullus,
Ardet in extuncto corpus inane rogo.*

D I G R E S S I O.

12. **D**ICO 4. Digressio, sive Episodium, est, cum
transitus sit ab argumento proprio ad rem
Ua potius

potius ab illo non remotam, quam cum illo conjunctam. Jam vel poterunt plures digressiunculae inter amplificandum adhiberi, & saepius interrumpi: vel poterit unica esse digressio, quae ad finem usque continuetur; aut ad rem, unde discesserat, redeat, breviisque Sententiâ tandem Elegiæ Coronidem imponat.

13. DICO 5. Digressio fiat, cum jam satis explicata res fuerit, de qua præcipue agimus. Digressionis viam aperire commodè poterit Fabula aliqua, vel Historia, aut laus Virtutis, vitii reprehensio, rei alicujus Descriptio, aut Narratio, Epiphonema, Sententia &c.

Sic Propertius, cum temporis sui luxum amplificasset, ita ad prisci Sæculi laudes digressus est:

*Felix agrestum quondam pacata juventus,
Divitiae quorum messis, & arbor erant.*

Illi munus erat &c.

Instructio III.

Elegiæ Stylus.

14. DICO 1. Elegiæ stylus tersus sit, lenis, ingenuus, perspicuus, tener, patheticus; Sententiis exquisitus, & nimirum argutis minimè ofuscatus, atquè impeditus.

15. DICO 2. Ad Elegiæ venustatem conferunt Figurarum ornamenta, tūm quæ in verbis, tūm quæ in Sententiis sitæ sunt: sed præcipue Repetitio, vel Iteratio Elegiam exornat: V. G. Ovid.

Altera tela arcus, altera tela faces.

Propriæ.

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

Idem :

Totus & argento contextus, totus & auro.

Quæ Figura, si sit in principio, magis arridet :
V. G. Tibull.

Quàm cito purpureos amittit terra colores,

Quàm cito formosas populus alta comas !

Si finis pentametri antecedentis sit initium subsequentis hexametri, Elegia majorem venustatem acquirit : V. G. Ovid.

Ut mihi sunt toties maxima Votamori,

Votamori mea sunt &c.

Si denique eodem modo claudatur pentametrum Carmen, ac incepit hexametrum, id venustissimum erit : V. G.

Phœbus adest, sonuere lyrae, sonuere pharetrae !

Signa Deum nosco per sua, Phœbus adest.

Secundò Parenthesis etiam, si brevis sit, & præsertim pathetica, decorem affert, & gratiam Elegiæ : V. G. Ovid.

*Cantabam, memini (meminerunt omnia
amantes).*

Oscula cantanti tu mihi raptæ dabas.

Tertiò Figuræ Regressio, de qua suo loco diximus, venustatis plurimum præbet Elegiaco Versui :

Demophoon, ventis & verba, & vela dedisti:

Vela queror redditu, verba carere fide.

Instructio IV.

Elegia Virtutes, & Vicia.

16. DICO 1. Virtus Elegiae erit, si crebræ Synalœphe, Ecchlipses, omnisquè asperitas, quæ Styli suavitati officiunt, evitentur. Hiulcam in pentametri medio continuationem odit Elegia: quamvis illâ quandoquè boni Auctores usi sint. Ut Catull.

*Troia virum, & virtutum omnium acerba
cinis.*

Et:

Muneraq; & Musarum hinc petii, & Charitum.

17. DICO 2. Aliqui cùm Mureto agnoscunt, præcipue in Tibullo, Elegiæ stylum tenerum, molle inquè reddi, si eâdem Syllabâ, qua prior vox finem habet, subsequens vox incipiat. Id tamen non videtur factum ex industriâ, nec in illis vocibus, in quibus hæc Continuatio Syllabarum turpe quid, in amoenum, aut ridiculum sonet. En Exemplum ex eodem, quod imitari possitis, sed non sine Sale:

*Me mea paupertas, vita traducat inertis:
Ipse seram teneras maturo tempore vites.*

Et:

Rusticus & facili grandia poma manu.

18. DICO 3. Non nisi perraro apud Illustres Auctores invenies in fine pentametri Participium præsens, ut, Ore nitens, Corde tumens &c. nisi fortassè, quod vim habeat Nominis Substantivi, ut

Amans

Amans &c. Unde vitandum id præcipit Grammati-
corum severitas'.

19. DICO 4. Is, ea, id, non multūm venustē,
nec perpolitē claudit pentametrum: V. G. Fugit-
eam, Vedit eos, Scripsit ei &c.

20. DICO 5. Cavendum, nè Eruditionum con-
geries Elegiam reddat obscuram: quamvis enim al-
lusio ad Historias, aut Fabulas, quò brevior, è
magis venusta existimetur; moderata tamen simul,
& clara sit.

21. DICO 6. Admittit quandoquè Elegia he-
xametrum spondaicum, ubi rei exprimendæ Majes-
tas, vel Dolor exposcit. Sed raro: & tunc quartus
pes esto dactylus; quod tamen Tibullus, aliisque
nonnunquam negligunt.

22. DICO 7. Si cæsura pentametri sit Mono-
syllaba, videtur officere Carminis suavitati; secùs
vero, si etiam Syllaba cæsuram præcedens fuerit Mo-
nosyllaba: V. G. Ovid.

Magna tamen spes est in bonitate mori.

23. DICO 8. Nec Monosyllaba vox injucunda
in pentametri fine, dummodo coalescat cùm Sylla-
bâ præcedente, vel præcesserit vox etiam Monosyl-
laba. En exemplum ex Ovid.

Et solum constant in levitate sua est.

Ex eodem:

Præmia si studio consequar ipse, sat est.

24. DICO 9. Volunt aliqui, ut si in priore
pentametri parte dactylis, & spondeus collocandi
sint, præcedat dactylus, majoris jucunditatis ergo
V. G. Tibul.

312. Exercitatio Secunda, de Elogiacâ Poëst.

Et teneant culti jugera multa soli.
Sed hac Regulâ utendum, ubi nihil obstat.

25. DICO 10. Damnant aliqui pentametri finem in Elegiâ, si vocem habeat Disyllaba longiorum: sicut etiam damnat nonne mo Poëtam, si sensus integer duobus, vel ad summum quatuor Carminibus non claudatur: sed utrumquè immerito; cum obstent innumera Illustrium Poëtarum exempla. Immò, ut notat Tarquinius Gallutius ex Scagliero, quadrisyllaba vox in fine pentametri mollior videtur, & nimis accommodata Argumentis præfertim flebilibus: Catul.

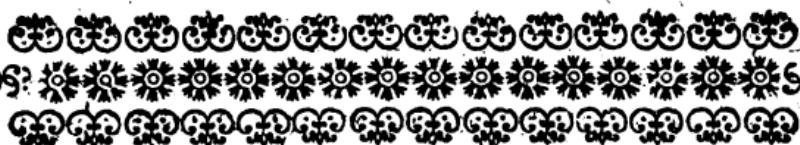
Sed cari fratri flebile dissidium.

Non negaverim tamen venustiorem fore Elegiæ Versum, si persæpè pentameter voce disyllabâ, Nominé præfertim Substantivo, aut Verbo terminetur.

26. DICO 11. In his: aliisque similibus Regulis, non multum religiosus, ac delicatus sit oportet Poëta: consulat potius aures, & bonos Auctores, Ovidium in primis, Tibullum, Catullum, Propertium, aliosque doctos Recentiores.

EX-

EXERCITATIO TERTIA,

DE POESI BUCOLICA.

Seu

ECLOGA.

*Ubi incidenter de Dialogis Pastoribus
Italorum.*

I.

Bucolicum Carmen singulare à nobis Siculis exigit Studium, ut potè in Siciliâ natum. Et non exiguum animi relaxationem afferet, ut potè nimium suave, & amœnum.

Instructio I.

Eclogæ Definitio, Nomen, Divisio.

DICO i. Poësis Bucolica definitur: Imitatio actionum rusticarum Carmine expressa. Et quamvis à foliis Bubulcis nomen acceperit, aptari tamen potest, & solet Olitoribus, Aratoribus, atquè Agricolis omnibus; Piscatoribus præterea, Venatoribus, & similibus personis, quarum curas infortunia, amores, conquestiones, labores, alter-

cationes, cantilenas, laudationes, gaudia, jocos, incantationes, veneficia, Nuptias, choreas, & cæteras omnes actiones, complectitur.

3. DICO 2. Cùm Ecloga Pastorum mores effingit, Pastoritia dicitur; cùm Piscatorum, Piscatoria; cùm Venatorum, Venatoria...

4. DiCO 3. Nonnunquam in Eclogis de re sublimi agi poterit, rustico tamen modo, captuque, ut de Signis cælestibus, Cometis, Terræ motibus. Ità Virgilius Silenus inducit de rerum Cælestium, ac Terrestrium naturâ differenrem.

5. DiCO 4. In Cantu Bucolico Syringen, seu fistulam, quæ ex arundine, vel cicutâ construebatur, Veteres adhibebant: quæ quidem primùm fuit simplex, deinde duplex, mox triplex; tandem septuplex evasit, id est septem compacta calamis. Hujus Inventorem Pana fuisse fama est, de cuius Fabulâ Syringen insequentis, legite Ovidium 2. Metamor.

6. DICO 5. Dicitur Vocabulo Græco ικλογη, quod Latinè sonat, Carmen è multis delectum: cùm enim nonnulla inter Rusticorum Carmina Sapientibus etiam Viris placerent, illa selegerunt, & Eclogas nominarunt. Ob similem Rationem, à Specie nimirùm, ac venustate, similia Carmina Idyllia Theocritus nuncupavit.

7. DICO 6. Ecloga duplex esse potest, Monoprosopos scilicet, & Dramatica: Monoprosopos est, quæ unicam tantum personam continet: Dramatica, quæ plures personas haberet, vel duas scilicet, vel plures. Virgilius tamen trium personarum numerum non excedit. Quod si Personæ illæ singan-

tur,

tur inter se Versibus alternis ob luctitiae, vel doloris impetum contendentes, Carmem illud dicetur. Amœbæum.

Instructio II.

Eclogæ Artificium.

8. DICO 1. Solet nomen aliquod, seu Titulus toti Eclogæ imponi: jam defumi poterit, vel ex præcipuâ Eclogæ personâ, ut in primâ Virgilij, cui nomen Tityrus: vel ex materiâ, de quâ agitur, ut in quartâ ejusdem, quæ inscribitur Poëlio, & in octavâ, quæ, ob Incantationes, & Veneficia, quæ continet, dicitur Pharmaceutria.

9. DICO 2. Solet in Eclogâ indi Interlocutoribus nomen proportionatum, illisque simile, quibus boni Auctores usi sunt, nisi velis iisdem, quæ illi adhibuerint, uti. Illud tamen observavi in Eclogarum Scriptoribus, ut ferè semper unus alteri loqui incipiens, primis verbis nomen illius interserat. V. G. Virgilius.

*Tytire, tu patula recubans sub tegmine
fagi.*

Et:

Quo te, Mæri, pedes? &c.

Et:

Cur non, Mopſe, boni &c.

10. DICO 3. Duæ sunt partes necessariae in Eclogâ, Exordium videlicet, & Narratio. Tertiâ enim, quæ est Clausula, nonnunquam omittuntur. De singulis breviter.

Ex.

EXORDIUM.

11. DICO 4. Exordium variis modis construi poterit, juxta Eclogarum diversitatem: aliud enim exigitur: si prius incipiat Poëta; aliud, si per Pastorum Colloquia exordiantur.

12. DICO 5. Deduci poteris Exordium primò à Musæ, Nymphæ, Numinis, vel Superi aliqui-jus Invocatione: ut Virgilius.

Sicelides Musæ, paulo majora canamus.

Et idem:

Postremum hunc, Aretbusa, mihi concede laborem.

Secundò à merâ Propositione rei, de qua agendum erit: V. G. Virgilius:

Damonis Musam dicemus, & Alphefibæi.

Tertiò à Circumstantiis, seu Adjunctis loci, temporis &c. describendo nimirùm locum, vel tempus, quo illa contigisse finguntar: Virg.

Fortè sub argutâ confederat Ille Daphnis.

Quartò ex abrupto per Pastorum Colloquia, vel per Invitationem, vel Interrogationem unius ad alium. Virgilius:

Cur non, Mopse, boni quoniam convenimus ambo,

*Tu calamis inflare leves, ego dicere Versus,
Hic corulis mixtas inter confedimus ulmos?*

Vel:

Quo te, Mæri pedes? an quo via dicit in urbem?

Vel:

Vel:

Dic mihi, Damæta, cujum pecus, an Melibæi?

Quintò, ità ut Poëta se ipsum ad canendum cohoretur: V. G. Sannazarius:

*Sed jam vulgatos & nos referamus amores,
Quos pariter eccl.*

NARRATIO.

13. **D**ICO 6. Circà Narrationem nil præcipuè notandum occurrit. Illa sit Eclogæ materiæ apta, & proportionata, ac rustico stylo efformata.

CLAUSULA.

14. **D**ICO 7. Clausula, seu Epilogus, quæ est Pars Eclogæ postrema, potest absque ullâ reprehensione prætermitti, claudendo Eclogam, solum intermittendo Narrationem.

15. Jam quoties vel libitum fuerit, vel expediet Eclogæ Clausulam adnectere, id fieri poterit primò, vel ab ipso Poëtâ, vel ab aliquâ Eclogâ personâ alteri silentium suadente; & quidem ab adjunctis loci, temporis, vel alterius rei, quæ jam facienda instet, urgeatque: quod fiet vel adhibendo Narrationem, vel Apostrophem, ad res etiam inanimes, ut ad Capellas, cicutam &c. V. G. Virgilius:

*Ille canit: pulse referunt ad Sydera valles:
Cogere donec oves stabulis, numerumque
referre*

Jussit, & invito processit Vesper Olympo.

Item

Item Narratione usus est Nemesianus ita Eclogam claudens.

*Hac Pan manalia pueros in valle docebat,
Sparsas donec oves campo conducere in unum.
Nox jubet, uberius suadens siccare fluorem.
Lactis, & in niveas astrictum cogere glebas.*

Virgilius sic per Pastorem alteri loquentem Eclogam clausit.

*Hic tamen hac tecum poteris requiescere
nocte.*

*Fronde super viridi. Sunt nobis mitia poma,
Castanea molles, & pressi copia lactis.
Et jam summa procul villarum culmina fu-
mant:*

Majoresq; cadunt altis de montibus umbra.

Et idem Eclogam 9.

*Define plura, puer, & quod nunc instat,
agamus.*

*Carmina tum melius, cum venerit ipse, ca-
nemus.*

Idem Eclogam ultimam ita per Apostrophem ad capras absolvit.

*Ite domum Saturae, venit Hesperus, ite,
capella.*

Secundò claudi poterit Ecloga Versu intercalari, de quo infrà dicemus: V. G. Virgilius Ecl. 8.

*Parcite, ab Urbe venit, jam parca
tarina, Daphnis.*

Et Sannaz. in fragm.

*Ede tuos tandem mecum, cava buccina,
cantus.*

Tertiò , si Ecloga Carmen contineat amœbæum ,
quo scilicet rustici secundum de Carmine contendant ,
poterit finis esse plaudendo Victori : V.G. Virgilius
Eclog. 7.

*Hac memini, victimum frustra contendere
Thyrsim:*

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.

Vel per præmiorum distributionem , plaudendo
utriquè , indecisâ lite. Idem Virg. Ecl.

*Non nostrum inter vos tantas componere lites:
Et vitulâ tu dignus, & hic, & quisquis amores
Aut metuet dulces, aut experietur amaros.
Claudite jam rivos, pueri, sat prata biberunt.*

Instructio III.

Eclogæ Stylus, Virtutes, & Vicia.

15. **D**ICO 1. Eclogæ Stylus lenis sit oportet ,
fluens , & purus , non multùm elabora-
tus ; sînè phaleris splendore , ornamentis , ac Senten-
tiarum argutiis , vel gravitate . Admittit tamen
Metaphoras , Similitudines , Argumenta , quæ vo-
cant , ab impossibili : Allegorias ; immò quandoquè
perpetuam Allegoriam continet , sub Pastorum no-
mine , & actionibus , Principum personas , Geneth-
liaça , Nuptias , & similia occludens .

16. DICO 2. Ornari solet Ecloga Carmine in-

sec-

tercalari. Jam intercalare Carmen est, quod sacerdos in eâ repetitur, & quidem vel omnino idem, vel paululum immutatum, saltem in fine V. G. Virg. Ecl. 8. sacerdos repetit Carmen illud:

*Incipe mænalias meum, mea tibia Versus,
quod in fine sic invertit:*

Desine mænalias, jam define, tibia Versus.
Idem Ecl. 8.

*Ducite ab Urbe domum, mea Carmina, du-
cite Daphnium,*

quod in fine sic vertit:

*Parcite, ab Urbe venit, jam parcite, Car-
mina, Daphnis.*

Sannaz: Ecl. 5. ita intercalari Versu, sed varie mu-
tato usus est:

*Volvite præcipitem jam nunc, mea lycia, rhom-
bum.*

*Volvite præcipicem, mea lycia, volvite rhom-
bum.*

*Sistite præcipitem jam nunc, mea lycia, rhom-
bum.*

Sistite præcipitem, mea lycia, sistite rhombum.

17. DICO 3. Venustum fiet Eclogæ Carmen,
si primum, & quintum pedem dactylum habeat,
unicâ præsertim dictione absolutum: ut Virg.

Tityre, tu patula recubans sub tegmine fagi.

Alii Versum laudant, cuius primus, & quin-
tuus pes integrâ voce terminetur, præsertim dactyli-
câ E. G. Idem:

Tityre, pascentes à flumine rejice capellas.

18. DICO 4. Ubi Carmen sit amœbatum, ve-
nustum erit, si canens canenti respondeat paribus
Versibus, numerisque, quandoque etiam similibus
vocibus, ac Sententiis, vel contrariis.

19. DICO 5. Quamvis quovis alio metro ex-
pliari possint, ac fingi rusticorum mores, & Can-
tu's, utimur tamen præcipue in Eclogis Carmine he-
xametro, quod Narrationibus, rusticisque Cantil-
enis valde aptum videtur. Verum.

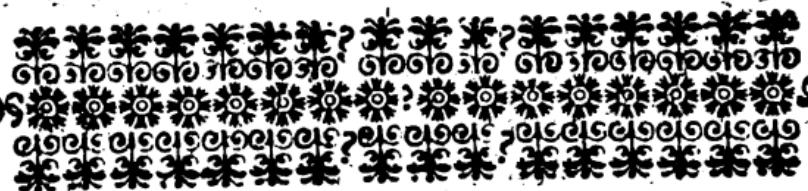
20. DICO 6. Illud non sit longiore ambitu cir-
cumductum, nec heroicâ Majestate turgidum.

21. DICO 7. Vitium erit, si Eclogæ voces, mo-
res, Sententiae, similitudines canentium Pastorum
Captum exuperent.

22. Hæc ex Auctorum Lectione perdiscetis.
Legite Theocritum, Virgilium, Calphurnium, San-
nazarium, Bargæum, Jo. Pontanum, Aur. Neme-
nianum, præter Recentiores.

23. DICO 8. Eclogarum, quæ Italico Sermo-
ne conficiuntur, idem esto artificium, ut patere po-
terit legenti Sannazarium in suâ Arcadiâ.

24. In illis autem, quas Siculi appellare sole-
mus Pastorales (quæ hic Messanæ plurimum place-
re confuerunt) major est Poëtarum libertas: cùm
enim illæ præcipue fiant, ut Musicæ inserviant, so-
lent quocunque metro efformari, quod Cantui mag-
gis accommodatum videbitur: in quibus Angeli et
iam, Pastores nonnunquam plusquam terri; & in
illis, quæ ad Pueri JESU cunas cantantur, Sanctissi-
ma ejus Mater divino Infantì somnum inducens, so-
lent inteferi. Verum hæ rigorosæ Eclogæ
non sunt, sed Dialogi Pastorales.

EXERCITATIO QUARTA,

DE SATYRICA POESI.

Acile est Satyram construe-
re: immò, ut cecinit Juvenalis:
Difficile est Satyram non scribere:
nam quis inique
Tam patiens Urbis, tam ferrens, ut tene-
at se?

Et utinam difficilius esset! Alios enim reprehē-
dere, ac maledictis proscindere.

Et pueri noscunt, post q̄ alpha, & betas
puella.

Sed ità Satyram efformare, ut sola vitia laceſſan-
tur, hoc opus, hic labor est.

Inſtructio I.

Satyræ Definitio, Materia, Munus.

DICO i. Satyra, cuius Originem Casaubo-
nus d. m. Græcis, Quintilianus Latinis
adscribit; undè aliqui Satyram Romanam appellant;
eiusque primum Scriptorem Lucilium fuisse autu-
mat Livius, dicens illum primò Nasī stylum acuisse;

defi-

definitur: Poëma urbanum, jocosum, falsum ad reprehendendos mores corruptos compactum. Unde

2. DICO 2. Colligitur Satyræ Materiam esse actiones humanas cum joco, & risu imitandas: exagitat enim Satyra inertes, parasitos, loquaces, ingratos, libidinosos, potatores, avaros, fæneratores, sicarios, fures, adulteros, & similes: Satyrici Munus, delectando per alienorum defectuum irridionem, acrimoniâ, & Carminum Sale morbos amici præficare: Finem homines à vitiis deterrere, atque ad bonam frugem impellere..

3. Hinc de Satyricis scripsit Politianus (Reprehendunt acriter, insultant impotenter, vafre cavilantur, astutè obrepunt, effluunt lubricè, tergiversantur, illudunt, dissimulant, ardent, versant, suspendunt, feriunt, pungunt, provocant, titillant, stomachantur, attontant cœù fulmine omnia, & concutiunt)

Instructio II.

Satyræ Nomen, & Divisio.

4. DICO 1. Satyra dicitur vel à Satyris, quos Deos silvestres, dicaces, petulcos, Silvanis, Faunisquè similes, humano capite, sed cornibus hispidos, pedibus caprinis, totoquè corpore villosi effingebant Veteres Poëtae: quosquè in Comædiarum Choris ad spectantium malos mores carpentes inducebant:

Vel à voce, Satyr, ut volunt nonnulli; qui à qui in Scenas prodibant ad mores hominum Carmibus

nibus laçessendos, lances omni pomorum gener
plenas, & saturas gestabant:

Vel, quià (qui nonnullorum est sensus) Satyra
Sententiis, atquè Eruditionibus plena, saturaque
esse debet:

Vel, quia homines cibo, vinoquè saturati sunt ad
alios verbis carpendos nimis idonei:

Vel tandem, quia Satyra structura, varia con-
tinens, Saturæ similis est: Saturam enim appellav-
ant Romani farciminis genus, quod passa, polen-
ta, nucleis, pincis mulso conspersis farciebatur, &
quasi saturabatur.

5. DICO 2. *Triplex* est Satyra, ut vult Scali-
ger; *Simplex* videlicet, *Dialogica*, & *Mixta*. *Sim-
plex* est, quæ unicâ Narratione ab ipso Poëta absolu-
vitur: *Dialogica*, quæ mutuis personarum sermo-
nibus texitur: *Mixta*, quæ utrumquè præstat; mo-
dò enim in eâ solus Poëta loquitur, modò personam
secum loquentem inducit.

Instructio III.

Satyra Artificium.

6. DICO 1. Satyra certum Artificium non ha-
bet, neque enim certas quasdam partes
admittit: undè ait P. Donatus: *Satyra lex est, scri-
bendi sinè lege.*

7. DICO 2. Quandoquè uritur Insinuatione:
quandoquè incipit ex abrupto. Semper tamen loco
Exordii aliquid ponitur, ut notat P. Pontanus,
quod ad ea, quæ sequuntur, facilem compareret, be-
nevolumquè Auditorem.

8. DI-

8. DICO 3. Invocationem omnino respuit. Propositionem vel nullam habet, vel aliquâ Figurâ involutam.

9. DICO 4. Firma, solidaquè exigit Argumenta, Exempla, Narrationes rerum similium, quibus vitii turpitudinem reprehendat, ac rideat. Si quæ sint rationes, quæ contrarium suadere videntur, penitus dissolvat; si id nequeat, saltem extenuet.

10. DICO 5. Descriptio, si quæ sit, brevis esto, nec admodum seria, & concinna. Digressiuncula in eâ locum habere potest, sed talis, ut indè in vi- tium, quod reprehendimus, savire, vel jocari possimus.

11. DICO 6. Satyra, quæ mutuos sermones continet, potest multipliciter fieri:

Primum, ità ut personæ in eâ contentæ sint inde- finitæ: V. G. Homines seculi præsentis.

Secundum, ità ut Poëta de personâ, vel cùm per- sonâ definitâ quidem, sed innominatâ, loquatur; ut cùm Divite, Avaro, Superbo &c.

Tertium, ità ut personæ nominatae exprimantur. Jam circâ hæc nomina.

12. DICO 7. Illa ficta sint, ne aliquem lèdant; sed talia, quæ vitam, moresquæ personæ reprehendi- denda exprimant. Aliqui nominibus illorum utuntur, qui similè scelere fuerunt insignes: sic eda- cem, Vitellium dicunt; prodigum, Hermogenem; perfidum, Paridem; tristelem, Neronem; subdo- lum, Simonem, &c.

Instructio IV.

Satyræ Stylus, Virtutes, & Viciae.

13. DICO 1. Satyræ stylus humilis sit, venustus, quotidianæ locutioni similis; sed elegans, & Linguae puritate singulari exornatus.

14. DICO 2. Assurgat quandoquè, prò rei, quam explicat, gravitate, & majestate: à qua tamen iterum ad lepores, & populares facetias redeat. Hinc, jure quidem optima, Antonius Abbati, qui hetruscis Satyris Seculum nostrum illustravit, Satyræ stylum, ob varietatem in cadendo, sesequè erigendo, pilæ lusui similem dixit.

15. DICO 3. Varietatem præterea Materiæ, atquè Argumentorum, crebras, acutas, laconicas, graves de moribus Sententias contineat, jocos, facetias, scommata, æquivoca, Proverbia, Adagia, Apophthegmata, Allusiones, Tropos, Figuras magis familiares, atquè in vulgi sermone usitatas; immò Tropos, & Metaphoras quasdam habeat, veluti proprias, ridiculas nimirum, & quandoquè paulò liberiores.

16. DICO 4. Quamvis Veteres, præsertim Græci, Jambico senario (quippe in Comœdiarum Choris) utebantur in Satyris; Hexameter tamen Versus hac tempestate Satyræ proprius videtur esse: non quidem nimis sonorus, & elaboratus, sed ex industria concisus, incultusquè. Non tamen solutæ Orationi omnino sit similis, adeò ut nullum prorsus, aut ferè nullum Carminis sonum retineat; in quo non nemo mordet Horatium.

17. DICO 5. Satyra non sit nimirum seria, & satrica, sed passim lepida, & jucunda, etiam in ipsâ corrigendi severitate: undè Salibus illinenda est, & veluti quibusdam suavitatum illecebris, ut objurgatio ex quo animo excipiatur; eo prorsus modo, quo agrotantibus pueris poculi oræ, quo amara Pharamaci potio continetur, dulci liquore condiuntur. Hinc Satyra quædam contrà nostri Seculi fastum immoderatum, quæ manuscripta omnium ferè manus versatur, primùm quidem inter Recentiores haberet locum, si, ut Sententiis, omnique aliâ laude cluceret, ita lepore, & salibus esset paulò festivior.

18. DICO 6. Cavendum, nè Sales, & joci vel ipsam turpitudinis suspicionem præseferant: néve Adagia, Proverbia, Allusiones, & similia obscuritatem effundant.

19. Legite Horatium, Persium, Juvenalem, quem Scaliger Satyricorum facile principem dicit. Sed Juvenalis nimiam turpitudinem, Persii obscuritatem, Horatii perturbatam interlocutionem personarum fugite, ut advertit Antonius Abbat ex Casaubono.

20. Quærunt hîc aliqui, an Satyra verum Poëma dicendum sit?

21. Respondeo breviter, juxta ea, quæ supra diximus, ubi de Poësi in communi, Satyram absolutè verum Poëma esse posse, si aliquam imitationem, & fictionem unâ cùm Versu contineat: illam

Poëma absolute, & rigorosè non esse, si præter metrum nil fingat, atquè unitetur.

EXERCITATIO QUINTA,

DE LYRICA POESI.

 Mnium suavissimum est Lyricum Carmen, adeò ut de solis Lyricis saxa, silvasquè ipsas Cantus dulcedine commovisse traditum sit. Si quis vestrum hanc Tractationem solùm scripsisse, nihil ejus studio defudasse contentus esset, ad Lyram profectò oscitans, nescio cui parùm sibi grato Preverbio locum daret.

Instructio I.

Quid sit Poësis Lyrica, & que ejus Materia.

DICO 1. Lyrica definiri potest: Poësis, quæ Versu rhythmico, & harmonico rem aliquam amplificat: & cantu, sonoquè affectus varios imitarur.

DICO 2. Prætipham Lyricæ materiam vult Horatius esse Deorum, atquè Heroum laudes, Olympionicas, amores, convivia, pugilum, equorum-

rumquè victorias, resque omnes, quæ ista comitari solent; ubi ait:

Morsa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,

Et pugilem victorem, & equum certamine primum,

Et juvenum curas, & libera vina referre.

Ipse tamen Horatius in suis Odis extrà hanc materia non semel vagatus est.

4. DICO 3. Aleman Messanensis Lyricorum omnium facile Princeps, Sappho, Anacreon convivia, confutationes, resquè omnes hilaritate oblitas lyrâ complexi sunt.

5. DICO 4. Continet etiam sub se Lyrica Poësis. bella, jurgia, insectationes, vota, preces, horationes ad voluptates honestas, Virtutum, ac Scientiarum laudes, rerumquæ aliarum, ut Fontium, Vinorum, Arborum, Villarum, Urbium: præterea Vitiorum vituperia, ac ignorantiae, rerumquæ aliarum detestationes, atquè dedecora: insuper Exhortationes ad pericula pro DEO, pro Fide, pro Virtute, pro Rege, pro Republicâ, alioquin honesto fine capessenda: tandem publicas calamitates, defideria, conquestiones, locorum, temporumquæ descriptiones, deliberations, invitationes.

6. Brevi quidquid in parvum, harmonicumquæ Poëma cadere potest, ut docet Scaliger: Lyrica Poësis amplectitur.

*Instructio II.**Quale ejus Nomen.*

7. DICO 1. Dicitur Myrica à Lyrâ , ad quam hæc Carmina canebantur.

8. DICO 2. Appellatur etiam , à Melos , Melice , seu Melopium Carmen , propter Melicam videlicet Suavitatem , ac Melodiam .

9. DICO 3. Horatius Odas , inscripsit ; Græcè enim οὖ à canendo , undē Odaria , id est parva Oda .

10. DICO 4. Grammatici , Pindaricos Versus dicunt à Pindaro , qui elegantissimas æquè , ac sublimes Odas conscripsit , quibus , ille tamen ab iudicij , quæ vox Latinè formam , seu speciem sonat , nomine imposuit : & hinc deducitur diminutum Idyllion , quo etiam nomine Theocritus Eclogas suas appellavit , ut diximus ubi de Carmine Bucolico .

*Instructio III.**Eyrici Carminis Artificium.*

11. DICO 1. Lyrici Carminis Artificium est per tres Partes , Propositionem videlicet , Amplificationem , Episodium , seu Digressionem .

Propositio.

12. DICO 2. Propositionem appello modum ipsum exordiendi : neque enim in Odis Propositiones Epicorum more , sed aliquando aperte , nonnunquam simpliciter ; nonnunquam prætettmittitur , dum-

dummodo ostendatur, quò tendere velit Poëta; magna enim in hoc est Lyricorum libertas: námque Odem quandóque aggrediuntur per Invocationem, Lyræ, Musæ Apollinis. quandoque per Apostrophem ad Personam, vel ad rem, de qua loquuntur: quandoque per Interrogationem, Exclamationem, vel aliam Figuram, aut Modum, qui Ingenio, furorique Poëtico magis arriserit.

Amplificatio.

13. DICO 3. Amplificatio ex illis Fontibus petatur, quos diximus in Arte Rheticâ: Sed ingeniosa sit, florens, sublimis.

14. Horatius sèpiùs utitur Amplificatione à Circumstantiis, & partium enumeratione, à Comparatione rerum diversarum, à similibus Exemplis, ab effectis, & consequentibus, tùm positivis, tùm negativis.

Digressio.

15. DICO 4. Quid sit Digressio diximus in Tractatu de Elegiâ. Illud hic noto, non ità necessariam esse in Lyricâ Poësi Digressionem, ut illam prætermittere piaculum sit. Cæterum post Digressionem redire, vel non redire ad propositum, Vatis arbitrio relinquitur. Possunt plures in Amplificationis progressu digressiunculæ interseri, ac sèpiùs interrumpi; si tamen ad rem nostram sint opportunæ.

*Instructio IV.**Lyrici Carminis Stylus, Virtutes, & Viciae.*

16. DICO 1. Lyrici Carminis Stylus floridus, pos-

litus,

Exercitatio Quinta;

litus, candidus, suavis, ac dulcis, vegetus, sonorus, elegans, hilaris, ingeniosus sit, atque amoenus. Unde saepius Fontes, Silvae, Flumina, Flores, Convivia, resquè omnes, quæ animi voluptatem pariunt, describantur. Affectibus, crebris Sententiis (in Ode præfertim morali) fixè claris, fixè occultis, similitudinibus, omnium denique Troporum, ac Figurarum phaleris ornati Poësis Lyrica minus in modum efflagitat.

17. DICO 2. Brevitas, quæ semper grata esse solet, in Odis erit gratissima: maximè si Horatium imitari velimus.

18. DICO 3. Asperitas omnis evitanda: cùm enim Lyricum Carmen ad Lyram cani solitum fuerit, autium illecebris omnino natum videtur. Cavendum tamen, nè nimia vocum sonantium cura, rerum jejunam relinquat Odem: néve nimia rerum, ac Sententiarum congeries, & laconismus, illam asperam faciat, aut obscuram.

*Instructio V.**Varia Lyrici Carminis Species.*

19. DICO 1. Variæ sub Lyricâ Poësi species continentur: præcipue sunt Scholion, Epinicio, Epipompeuticum, Hymnus, Pæan, Dithyrambus, Hyporchema, Sæculare Carmen, & Epondos; quæ omnia sub nomine Odarum absoluè comprehendendi possunt.

20. DICO 2. Hæ Lyrici Carminis Species vel Simplices esse possunt, vel Dialogicæ: Nam Ode Simplex dici potest, quam unus absolvit Poëta, vel

per-

persona, cuius fortè Vaticinium, vel Ethopœjam effingit. Dialogica est, in qua personæ alternis carentes inducuntur, ut diximus de Eclogâ amœbæum Carmen continente: Cujusmodi est Horatii Ode 9. Lib. 3. ubi ipse, & Lydia alternatim sibi respondent canendo.

Scholion.

22. DICO 3. Scholion est Carmen à Convivis inter epulas recitandum: quo magni viri vel ad animi relaxationem invitabantur, vel laudibus cumulabantur. Jam Scholion Græcè dictum est, quasi intortum obliquumque, ab illo peculo flexuoso, quod convivis conferebatur quodque nefas erat sine cantu excipere, aut propinare. Horatius hujusce generis Odis vinum redolentibus totus plenus est, & hujusmodi est inter alias Ode 37. Lib. 1.

*Nunc est bibendum, nunc pede libero
Pulsanda tellus. Nunc saliaribus
Ornare palvinar Deorum
Tempus erat dapibus, sodales.*

Epinicium.

22. DICO 4. Epinicium Carmen erat, quo Veterum laudes canebantur, nūq; enim Græcè viatoriam sonat. Hoc Carmine uti etiam solent Christiani Poëtæ ad sacrosanctæ fidei Athletas laudibus cumulandos, qui proprio sanguine sibi martiriumpam irrigarint.

Epipompeuticum.

23. DICO 5. Epipompeuticum idem significat.

334 *Exercitatio Quinta,*
ac Triumphale Carmen, quod scilicet in Triumphi
pompâ canebatur. Hoc ab orthodoxæ Religionis
Vatibus cani posset, ubi Divorum lipsanis, vel di-
vino Christi Corpore sub eucharistico ferculo in
Supplicationibus sacris Urbes lustrantur.

Hymnus.

DICO 6. *Hymnus propriè sonat Carmen in DEUM.* Utimur tamen *Hymno* etiam ad Sanctissimæ Virginis, Divorumque laudes recitandas.

Pæan.

25. DICO 7. *Pæan*, id est Liberator, propriè Versus erat in Apollinis laudem vel ad pestem, aut aliud malum arcendum; vel ad grates pro munere persolvendas: quo quidem Odarum genere, etiam aliorum Divorum laudes deinde cani solitæ.

Dithyrambus.

26. DICO 8. *Dithyrambus*, ita dictus à Baccho, qui bis natus fingitur, à Matris scilicet utero, & à Jovis femore, Versus est, qui in Bacchi honorem contexebatur. Hoc Carmen, ut potè totam Bacchi furore plenum, stylo erat tumido, audaci, ampullato; verbis sesquipedalibus, sed floridis scante, & nonnunquam variis Versuum speciebus, sine ordine, ac lege, veluti per Enthusiasmum, commixto, hexametris præsertim, trochaicis, anapæsticis, sapphicis, glyconicis, asclepiadeis &c. Utuntur hoc Carmine nostri Poëtæ in Divorum, ac Principum laudibus contexendis.

Hyporchema.

27. DICO 9. *Hyporchema*, quod à saltanti- bus

būs nomen accepit, Carmen erat à saltantibus inter Choreaſ cani ſolitum. Remiſſionem profeſtò ſtylum exoptat. Cetera Dithyrambo ſimillimum.

Carmen Seculare.

28. DICO i o. Sæculare Carmen à Sæculo nomen accepit; Carmen enim erat, quod in cuiuslibet Sæculi fine puellæ virgines, puerique prætextati in gratiarum actionem Diis canebant; quo quidem tempore per triduum integrum ſolennes Ludi inſtituebantur, Bobus atris Plutoni mactatis. Jam Sæculum centum Annis abſolvitur, quamvis nonnemo Annis decem ſuprà centum perfici contendat.

29. Hoc Carmine utuntur Christiani Poëtæ, ut cùm gratiarum actione verum Numen adorent, ac venerentur prò Sæculo feliciter abſoluto, utquæ deinceps precantibus opem ferat, &c ſimiles etiam Odas contexunt in Jubilæis.

*Inſtructio VI.**Quid ſit Epodoſ.*

13. DICO i. Quamvis Lambinus ex Diomedes, Mario Victorino, alijsq; Veteribus Grammaticis, Epodum dicat Odem, quæ alternis Versibus fiat, quorum præcedens longior, ſubsequens verò brevior, ad finem uſque; ut Horat.

Beatus ille, qui procul negotiis,

Ut priſca gens mortalium &c.

32. Hæc tamen explicatio nonnullis diſplicet; cùm Scaligero: Horatius enim, inquiunt, quandoque in Epiftolis unico utitur metro, ut 17.

3am jam efficaci do manus ſcientia

Sup

Supplex & oro regna per Proserpine,

Per & Diane non movenda numina &c.

Et in sequenti:

Quid obferatis turibis fundis preces?

Non saxa nudis surdiora navitis

Neptunus alto tundit hybernus solo &c.

32. Præterea plures habentur Odæ in Horatio, quarum primus Versus longior secundo, nec tamen in Epodon Libro recensuitur: hujusmodi sunt lib. 1. ode 4. & 28. lib. 4. ode 7. &c.

33. DICO igitur 2. Procedendum cum distinctione: si enim de Epodis Horatianis loquamur, Epodos dici censeo, quod Odæ sint posteriores. Nec defuit Codex. (ut refert Lambinus in Praefatione Commendarii in Epodon Librum Horatii) in quo ille quintus Odarum Liber inscriptus est. Si vero quid fuerit Epodos apud Veteres, præsertim Græcos, velimus investigare,

34. DICO 3. Veteres Carmina Lyrica apud Deorum aras canebant. Jam quæ à lævorum, id est ab Oriente ad Occidentem, motu primi mobilis, progradientibus dicebantur (& erat quidam certus Versuum numerus, sive ejusdem, sive diversi ordinis) à verbo Græco στροφα Strophen appellabant: quæ ab Occasu ad Orsum, reliquarum Sphærarum Cælestium motu, revertentibus deinde, canebantur, Antistrophen dicebant: in qua quidem Antistrophe totidem erant Versus, quot in Strophe; ita ut primus primo, secundus secundo, tertius tertio, & sic deinceps, metro, & ferè Syllabarum numero, responderent. His igitur positis.

35. DICO 4. Epodos erat Versuum numerus, quos post Antistrophem in eodem loco immorantes dicebant, Terræ stabilitatem imitati.

Instructio VII.

Aliqua notantur de Odaram metro.

36. DICO 1. Ode, quæ unicâ metri specie constat, Græcâ voce Monocolos, seu unimembris dicitur; hujusmodi est 1. Horat.

Mecenas atavis edite Regibus

O & præsidium, & dulce decus meum &c.
quæ constat solis Asclepiadeis.

Dicilos, seu bimembbris, quæ duabus metri speciebus conflatur, ut ex eodem:

Sic te diva potens Cypri.

Sic fratres Helena lucida sidera &c.

quæ constat glyconico, & asclepiadeo.

Tricolos seu trimembbris, quæ tribus Versuum speciebus consurgit, ut ex eodem:

Vides, ut altâ stet nive candidum

Soracte, nec jàm sustineant onus

Silvae laborantes, geluq;

Flumina constiterint acuto &c.

quæ duos primos habet alcaicos dactylicos, tertium jambicum archilochicum, quartum pindaricum, seu alcaicum dactylo trochaicum.

Tetracolos, seu quadrimembbris, quæ quatuor Carminum speciebus efformatur: & sic deinceps de alijs.

37. DICO 2. Ode Monostrophus dicitur, quæ

diversas non habet Strophas, sed post singula **Carmina** ad aliud ejusdem metri revertitur, ut suprà.

Mæcenas atavis edite regibus &c.

Distrophos est, quæ Strophas duobus Carminibus ità contextas habet, ut post bina diversæ specie Carmina ad bina alia eodem ordine revertatur: hujusmodi est:

Sic te diva potens Cypri,

Sic fratres Helena lucida sidera &c.

Tristrophos dicitur, cùm quælibet Stropha tribus Versibus constat; cùm scilicet post ternos Versus Strophe resumitur eodem ordine.

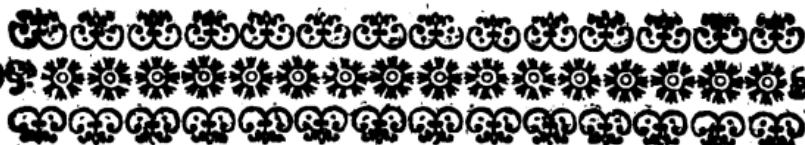
Tetrastrophos, cùm post quatuor; pentastrophos, cùm post quinquè &c.

38. Subnectunt hîc aliqui diversas Carminum species, quibus lyricum Carmen connexi potest: sed prolixa nimis tractatio fieret: resquè majoris momenti præterire cogeret, si talia velim referre. Lubens igitur prætermitto, cùm id Grammaticorum proprium sit in Arte metricâ. Et vos hæc huius fortassis in primæ Grammaticæ Classis, vel humaniorum Literarum, palæstrâ. Legite P. Emmanuel Alvarum, Profodiam P. Ricciolii, Textorum initio sui Epithetarii, & alios Grammaticos, qui ferè omnes satis superquè Versuum omnium formas enumerant. Interim me vobis plura orete-

nus aperire sit satis: vosque Carminum species imitari, quas in Horatii Lyricâ, quam explanamus, inspicitis.

¶) o (¶

EX.

EXERCITATIO SEXTA, DE EPIGRAMMATE.

1.

ST. omnium brevissimum; ita & difficultimum Poëmatis genus aggredimur: in ipsis enim Illustrum Authorum integris Libris bona Epigrammata perpaucā, optimum numerisq; omnibus absolutum vix unum, aut alterum, invenire quis poterit. Operis adeò difficilis Tractationem contexere haud sanè facile est. Evidem quid de Epigrammatis arrificio sentiam, breviter, & majore, qua potero, claritate vobis proponam. Utquè distincte procedamus; sic.

Instructio I.

Epigrammatis Nomen, ac Definitio.

2. **D**ICO i. Epigramma, ἐπιγράφαι; ὁ, ἐπιγραφή, idem sonat, ac Superscriptio, seu Inscriptio. Quas quidem Inscriptiones, atquè Epigrammata metro libera, ac brevissima, utpotè unico quandoquè perfecta verbo, solebant Veteres Statuis, Clypeis, Trophais, Sepulchris,

ris, Monumentis, Imaginibus, Navibus, vel Urbis ædificiis, magnificis demum Operibus, loco Elegiorum, inscribere.

3. DICO 2. Epigramma tamen, de quo hīc agimus, definitur communiter: Breve Poëma vel simplex factum, aut rem indicans, vel aliud ex alio deducens. Undē patet amplissimana esse ejus materiam; & per omnia, nullo prorsus limite, divagati. Hanc Definitionem amplector, quia omni, soliquè Epigrammati commodè convenit, ut facile poteritis ex infrā dicendis colligere.

Instructio II.

Epigrammatis Divisio.

4. DICO 1. Varias adhibent passim Auctores Epigrammatis Divisiones. Sunt, qui, il-

lud per tria Causarum genera dividentes, Demonstrativum appellant, quod laudes vel vituperationes continet: Deliberativum, quod suadet vel dissuadet; Judiciale, quod repræhendit objurgatque.

5. Alii in Sacrum, Morale, Profanum, dividunt. Sacrum vocant, quod res Sacras refert: Morale, quod in moribus instituendis versatur: Profanum, quod res non sacras complectitur.

6. Alii in Epicum, Tragicum, & Comicum. Epico Heroum, rerumquè omnium, præsertim magnificarum, laudes assignant: Tragico res cothurno dignas, utpotè graves, tetricas, & lacrymis, dolorequè oblitas: Comico sales, lepôres, & jocos. Huic reducunt nonnulli Satyricum, quod scilicet irridet ac mordet.

7. Alii cùm Scaligero Epigramma dividunt in Mel, Fel, Acetum, & Salem. Mel continet, quod tractat mollia, tenera, amores &c. Fel, in quo Objurgationes, Maledicta, & omnia, quæ virus habent: Acetum, quod mordet quidem, sed sìne veneno, ac maledictis: Salem, quod risus, lepores, quæ innocentibus habet, sìne ullâ vituperatione, aut mordacitate. Sed, ut videtis, hæ omnes Divisiones eò tendunt, ut minimè certam, ac definitam, sed omnino amplissimam Epigrammatis materiam ostendant. Melius igitur.

8. DICO 2. Dividitut Epigramma celebri Divisione in Simplex, & Compositum. Simplex est, in quo res, seu factum, simpliciter exponitur. Compositum, in quo ex uno aliud majus aut minus, æquale vel inæquale, diversum, contrarium, affine &c. deducitur.

9. Hanc Divisionem Recentiores nonnulli rejiciunt: sed immerito sanè; cùm quià ab omnibus ferè Illustribus Scriptoribus traditur: cùm quià multa in optimis Auctoribus hujusmodi Epigramata inveniuntur.

10. DICO 3. Quodlibet Epigrammatum genus iterum dividi potest in Simplex, & Dialogicum. Simplex unius rei sermonè perficitur. Dialogicum plures loquentes effingit. Aliqui Dialogicum Epigramma Dialogismum appellant. Aliqui illos, qui ita vocant, reprehendunt. Evidem illud Dialogismum non dicam: si quis tamen dixerit, damna-re non ausim.

11. DICO 4. Dialogicum hoc Epigramma Græ-

cis magis, quam Veteribus Latinis familiare, Recentioribus placet; sed non modicum habet difficultatis: debet enim (ut *το πέισμα* servet) rerum, quas loquentes fingit, sive animatae illae sint, sive inanimes, dignitatem, mores, ingenium imitari. Exempla nimis trita, ac longiora prætermitto. Accipite minus vulgatum, & magis breve, quod propo- ni solet imitandum.

In Exequiis Nymphæ Neeræ.

*Quæ voces? Charitum. Quæ circum pompa? Neera.
Unde odor hic? Cineri thura ministrat Amor.
Vnde pyra? Ex pharetrâ, Quinâ struxere? Lepores.
Ast haec, iHacrimans que legit Offa? Venus.
Fortunate lapis, tumuloquè beatior omni,
Tu tegis, in terris si quid honoris erat.*

Aliud.

Siculum Carmen, ab eo tamen, quod vulgo ca-
nitur, parum immutatum.

*Arii Cerbaru Cani. Olà cu' veni?
Un' Anima dannata. Aspetta un poch.
Chi veni a fari tu' ntra tanti peni?
Vegnu stirrata eternamenti d' d'ocu.
Ghai fattu' n' vita tua? mai fici beni.
Amai lu mundu in ogni tempu, e locu.
Dunca trasi pri sempri: chi cunveni
Ali soi brutti xiammi stù gràn focu.*

A quo-

A quodam Latinè redditum.

*Cerbere mi custos aperi. Quis clamitat? Hospes
Hac peto damnatus regna. Agè siste gradus.
Quæ tot in arumnas egit mens stultior? Eheu!
Istis aeternū finibus exul ero.*

Vitali quæ, luce fruens, exercitus arte es?

Semper, ubique fibras turpis adussit amor.

Hos igitur subeas, nunquam rediture, penates!

Debitus hic fædis ignibus ignis adeſt.

Poterunt nonnunquam induci plusquam duæ personæ loquentes. Vitanda tamen confusio.

Inſtructio III.

Epigrammatiſ Artificium.

12. DICO 1. De simplici Epigrammate nil dicere oportet: cùm enim simplicem rei Expositionem contineat; si illam venustè, breviter, ac perpolite referat, operæ prætium fecerit: si præsertim talis res sit, vel factum adeò novum, atquæ inexpectatum, ut, nullâ insuper adhibitâ Vatis argutiâ, argutiæ, clausulæquæ vim habeat, lepidumquæ satis ad aures nostras perveniat.

13. DICO 2. Epigramma Compositum, quo hac tempestate omnibus gratissimum est, ut potè eximii, lepidique ingenii partus, duas habet partes, Protasim scilicet, & Apodosim, seu Epitasim. Protasis est rei expositio. Apodosis est, quod inde ducitur. Logici Protasim, Præmissas dicerent:

Apodosim Conclusionem, seu Consequentiam appellarent: quamvis non opus est, ut argutia rigoræ Conclusionis vim habeat: sufficit enim, ut cum supradictis aliquâ sit affinitate, aut relatione conjuncta.

14. DICO 3. Nonnunquam priùs exponitur id, quod infertur, deinde id, unde deducitur, ut notat P. Donatus. Hoc facit contrà Scaligerum, qui non bene Epigramma definit: Poëma brevè ex præpositis aliquid deducens. Accipite Distichon ex Martiali:

*Semper eris pauper, si pauper es, Æmiliane:
Dantur opes nulli nunc, nisi divitibus.*

Ordo enim argumentandi esset hic: Nunc solis divitibus opes dantur. Sed tu non es dives: ergò nunquām opes recipies, adeoque semper eris pauper.

15. DICO 4. In ipso Epigrammatis primordio, & protasi jacienda sunt occulta quædam argutiæ semina (occulta, nè priùs argutia detegatur) quæ deinde veluti in germen inopinatum erumpant; inopinatum quidem, sed non coactum, & violentum; nequè ab iis, quæ priùs dicta sunt, alienum; sed sponte suâ fluens, ac naturale; nec, ut ajunt, nimis speculativum, ac metaphysicum, quod nonnisi à summo ingenio præditis possit intelligi.

16. DICO 5. Quandoquè materia tale exigit Epigrammata, ut, perpetuæ Äquiyocationis vi, aliud primâ fronte; aliud, si funditus introspectiatur, significet: quod limis, & obliquis oculis, velut Opticas pictura, inspectandum inquit P. Raderus in Mart.

17. DI-

17. DICO 6. Rei, vel facti Expositio, quâ via sternitur ad argutiam, multipliciter fieri potest: vel enim exordiri poterimus ex abrupto, vel per simplicem Narrationem, vel per aliquam Figuram, præcipue per Apostrophem, per Exclamationem, per Interrogationem, adhibitâ nonnunquam responsione; & quandoquè, aliquâ responsione rejectâ, recurrendo ad aliam magis venustam, & inopinatam; per Subjectionem, per Admirationem, per Ethopœiam, per Ironiam, per Execrationem, per Repetitionem, illam ad finem usque deducendo: quod etiam fieri poterit per Conversionem, Complexionem, Sustentationem, Hypotyposim, vel per Allegoriam, continuando Metaphoram, vel per Figuram, Relationem &c.

18. Mihi suprà modum arridet exordiri per meram Narrationem; in rebus præsertim, in quibus nulla affectus vehementia est exprimenda: hoc enim magis naturale, & minùs affectatum.

19. DICO 7. Id, quod venustè, argutèque deducitur, argutia, acumen, seu Epigrammatis Clavula dicitur (Concetto, Sparata, Chiusa Italicè nuncupamus) & hæc quidem est præcipua Epigrammatis compositi pars, quæ illi Coronidem imponit: totum enim illius decus, ac decor, pavonis in morem, in caudâ est.

20. Quamobrem P. Pontanus, aliquè Epigramma Scorpionem appellant, quod in causâ gerat aculeum. Alii cum P. Radero, pugioni, quo punctum vulneratur hostis; vel piperi simile autem, quod, ubi tritum fuerit, ardorem relinquit.

palato: alií ludicris puerorum ignibus, qui in fine, nitrati pulveris vi, diffractâ papyro, bombum emitunt; alii ferreco pessulo, qui tunc perfectè occluditur, cùm, post varios clavis gyros, impetusque strepit tandem in fine, ferreâ Linguâ impellente.

21. DICO 8. Si ità construatur Epigramma, ut in eo veluti nodus aliquis implicetur, qui tandem digniore argutiâ, magisque repentinâ dissolvatur; illud perfectissimum erit, meo judicio, ut potè integrum grandioris Poëmatis artem restringens.

Instructio IV.

*Epigrammatis Stylus, Metrum, Virtutes,
ac Viciae.*

22. DICO 1. Stylus prò Argumenti conditione varietur: in rebus enim feriis tetricus, gravis, sublimis; in amœnibus venustus; in ridiculis ludicus, pauloque remissior, semper tamen liquidus, floridus, vividus, ingeniosus appareat.

23. DICO 2. Quovis metro contexi poterit. Epigramma, si Tullio credimus. Magis usitata sunt apud Recentiores cùm Martiale Elegiacum, id est hexametrum, ac pentametrum alternatim; Heroicum, hoc est solum hexametrum; Phaleucium hendecasyllabum, Jambicum, Scazon &c.

24. DICO 3. Præter Argutiam, quām merito animam, vitam, spiritum, nervos, succum; sanguinem compositi Epigrammati dicunt, duabus insuper dotibus fulgeat Epigramma, Brevitate scilicet, ac Suavitate.

25. DICO 4. Quoad brevitatem: quod bre-

vius est Epigramma, eò melius. Illud unico quandoque Versu absolvit poterit; & tunc Monodistichon dicitur: vel duobus, & tunc Distichon nuncupatur: poterit etiam confici quatuor sex, octo, decem, duodecim &c. Immò aliqua inveniuntur apud illustres Auctores, & Martialem, quatuor suprà viginti Versibus efformata, & alia majora.

26. Breve igitur Epigramma illud est, & idem Martialis notavit, cui nihil demere possis, quin venustatem, & intetrigatam deturpes; longum, quod superflua continet: undè contingere poterit, ut Distichon longum sit, & Epigramma plurium Versuum mancum, & decurtatum.

27. DICO 3. Suavitas ac venustas Epigrammatis comparabitur primò, si rebus naturâ suâ aptis ad sensus, animûmque oblectandum, ut amoenitate Hortorum, Silvarum, Fontium, Musicorum, Cantuum, & rerum similium conspergatur:

Secundò, si Locutio dulcis sit, ac jucunda: & talis erit, si Apostrophem habeat, etiam ad res inanimatas, & rerum mentis expertum Sermones effingat.

Tertio, si aliquid non vulgaris Eruditionis contineat:

Quarto, si quandoque; more Catulli, quod primum fuit Epigrammatis Carmen, sit ultimum;

Quinto, si saepius eodem verbo, aut particulâ incipiat, praesertim per Exclamationem;

Sexto, si, ubi opus erit, affectus vehementiam explicet:

Septimo, si Descriptionem, & Hypotyposim ha-

beat, ut res oculis cerni potius videatur, quam audi-
diri.

28. Quæ quidem Suavitas adè placet, ut sæpe
argutia defectum suppleat. Itaque Petrarchæ bre-
viora Carmina, quæ Itali dicunt Sonetti, quamvis
exitum non multùm argutum habeant, ob styli ta-
men, modique explicandi Suavitatem, non modi-
cum plausum obtinuere.

29. DICO 6. Cavendum censet Pontanus, nè,
dum hanc virtutem consecutamur, inani verborum
strepitu turgescat Versus: nevè Clausula, velut acu-
tæ cuspidis acies, dum nimium studemus Phrasibus;
hebetetur.

Instructio V.

De modo proponendi Argutiam.

30. **A**Liqui dum claudendi Epigrammatis Leges
tradunt, confundunt modum proponendi
Argutiam, & modum illam inveniendi. Mihi, ut
distinctè procedamus, visum est hoc in duas Instru-
ctiones dividere. In hac de modo proponendi, in
sequenti de modo inveniendi Argutiam sermo erit.

31. DICO 1. Modus proponendi Argutiam
varius est, ut exigit via, quam illi stravimus in Epi-
grammatis progressu. Jam quæcunque illa sit, esse
poterit modus exprimendi vel simplex, per meram
videlicet Narrationem; vel Figuratus, adhibitâ ni-
mirùm aliquâ Figurâ.

32. DICO 2. Omnes quidem Figuræ, vel ferè
omnes, cum verborum, tūm Sententiarum, aptæ
sunt Epigrammatis Clausulam concinnè proponen-

dam : sed magis idoneæ , quæ videntur magis venu-
stæ ac plausibiles , atque ad res repentes & inex-
pectatas magis accommodatæ . Tales mihi viden-
tur Repetitionis , vel Conduplicatio nis , species nonul-
la , Regtessio , Gradatio , quæ Græcè Climax , Dubita-
tio , Hyperbole , Apostrophe , Præteritio ; Aposiope-
sis , Execratio , Exclamatio , Detestatio , Optatio , Epi-
phonema , Chiasmus , Adhortatio , Asseveratio , Omi-
natio &c. quas suor loco diximus in Arte Rhetoricâ ,
ubi de Elocutione , quarum memoriam nunc excita-
re oportet .

33. DICO 3. Verborum formulas , venustas ,
atquè elegantes prò claudendo Epigrammate , assiduâ
Scriptorum Lectione eruetis . Si vultis , en per-pau-
cas ex illustibus Auctoribus , Martiale præsertim Epi-
grammatum Magistro , depromptas .

34. Auguror &c.

Ominor &c.

Vaticinor &c.

Fas est &c.

Convenit &c.

Decet &c.

Expedit &c.

Decebat &c.

Debuerat &c.

Quid mirum ?

Nil mirum &c.

Miraris ? &c.

Non miror &c.

Desine mirari &c.

Miror &c.

M

Mirandum sanè &c.

Exclamare libet &c.

Si nescis &c.

Forsan &c.

An? numquid? num; &c.

Non est, crede mihi &c.

Tu tibi ne placeas &c.

Nec se miseretur &c.

Prisca fides raseat &c.

Quæ fuerat Fabula &c. pœna fuit;

Quos decet esse &c. qui &c.

Quis neget esse? &c.

Res nova &c.

Non potuit melius &c.

O dulce &c.

In nunc, & corripe, vel dic &c!

Si quis ades &c. ne te decipiatur &c. Non credis? spe-
ctes; dices: hic modo &c.

Qui tantas (artes invenit) aut à te didicit, aut docuit.

Non hoc, vel hoc laudetur &c. plus est bis denas pa-
riter perdomuisse feras.

Nimirum timuit.

Nunc, & damna juvant.

Sed tamen esse tuus dicitur: ergo potest.

Si quis erit &c. si quis erit &c. si quis erit &c. dispe-
ream si non hic Decianus erit.

Erravit &c.

Ertatum est &c.

O factum bene!

O factum malè!

Si non errasset, fecerat ille minus.

Dum numerat palmas, credidit esse scenam.
Sic tu &c. sic illa &c.

Vis dicam quid sis? magnus es ardelio.

I fuge: sed poteras tutior esse domi.

Carpere vel noli nostra, vel cede tua.

Non est hac tussis; &c. gula est.

Aut vive, aut &c:

Si benè te novi, jām &c.

Vites, censeo, porticum Philippi: si te viderit Her-
cules, peristi.

Posthume, non benè olet, qui benè semper olem-

Hei mihi, quam &c.

Si, &c. parcite; nam &c.

Vis fieri sanus? Sume &c.

Si cupit hunc aliquis &c. moneo, ne &c.

Tanti non es, ais. Sapis &c.

Instructio VI.

De invencendis Argutiss.

53. **D**ICO: Ex eodem prorsus Arniamentario, undē Argumentorum arma sumunt Rhetorici, sumunt cuspidem Vates prō Epigrammatum clausulis. Loci enim Rhetorici, seu communes, tūm insiti, tūm remoti ad argutias inveniendas sunt opportuni. Cūm igitur vis argutiam eruere, percurre Topicorum sedes, Definitionem nimirū, Partes, Causas &c. & invenies tandem, quod ad rem, factumquē, quod p̄t manibus habes, arguē explicandum, sit aptum..

De singulis breviter Excursionem instituam.

EXJ

Excursio I.*Definitio.*

36. **D**ICO : Per rei Definitionem , vel Descriptionem , id est , indagando naturam rei , quidvè illa sit vel non sit , poterit argutè claudi Epigramma . En .

EXEMPLA.**De Amore ,
*ex Bauhus.***

Humor , an ignis Amor ? Vitreos si consulis orbes ,
Humor Amor . Pectus consulis ? Ignis Amor .
Ut cor mergit aquis , sic urit pectora flaminis .
Icaron indè biceps , hinc Phaëtonta facit .

De Tempore ,

Sum genitor veri , dominator livoris aperti ,
Index astrorum , filius , atquè comes .
Me sequor , & fugio mea per vestigia . Nunquam
Cùm sim , quotidie nascor , & intereo .

**In Attalum ,
*Ex Martiali.***

Declamas belle : causas agis , Attale , bellè :
Historias bellas , Carmina bella facis .
Componis bellè mimos , Epigrammata bellè :
Bellus Grammaticus , bellus es Astrologus :
Et bellè cantas , & saltas , Attale , bellè ,
Bellus es arte lyræ , bellus es arte pilæ .

Nil benè cùm facias , facis attamen omnia bellè.
Vis dicam quid sis? Magnus es ardelio.

De Echone ad Pictorem,

Ex Ausonio.

Vane, quid affectas faciem mihi ponere, **Pictor,**
Ignoramquè oculis sollicitare Deam?
Aëris & Linguae sum filia, mater inanig
Judicii, vocem quæ sinè mente gero.
Extremos pereunte modos à fine reducens,
Ludificata sequor verba aliena meis.
Auribus in vestris habita penetrabilis Echo:
Et, si vis similem pingere, pinge sonum.

Messanae Urbis descriptio,

ex Illustr. Rao.

SErge in Teatro , e l'è corona un Monte,
Cui l'alba imperla , e l primo Sole indora,
Città , che il mare , e il Ciel mentre innamora;
Il piè le bacia il mare , il Ciel la fronte.
Quivi rompe il Tirren , l'Jonio a fronte,
Sol per lei vagheggiar , l'onda sonora.
Quivi par , ch'a vederla , Italia ancora
Affretti i colli , e sourra il mar sormonte.
Per lei s'arma Orion di stelle d'oro;
E, a custodirla entro sassoso Jaccio,
Cariddi , e Scilla incatenò Peloro.
Perche in trofeo del lor più alto impaccio,
Qui s'auuider , che , stanche al gran lavoro,
Posò l'Arte la man , Natura il Braccio.

Z

La-

Latinè

à quodam olim Nostræ Societatis.

M Ole theatrali surgit, redimitaque monte est;
 Quam solis prima lampade inaurat Eos,
 Urbs, quæ dum Cæli, Pelagique lacescit amores;
 Oscula habet Cæli frons, Pelagique pedes.
 Tyrrhenum, Joniumq; pari rapit ambitus æstu,
 Certantque alternis fluctibus Urbe frui.
 Ipsa etiam citat huc gressus, studioque videndi,
 Arrectis inhiat collibus Italia.

Huic Eques auratis Orion militat astris,
 Huic Scylla excubias, atque Charybdis agunt.
 Hic tandem exhaustis Ars, & Natura quiescens
 Viribus, hæc posuit brachium, & illa manum.

Excursio II.

Notatio, & Conjugata.

37. **D** ICO: Ad Notationem, & Conjugata reducuntur Lusus omnes, qui circâ nomen, vel nominis Literas, Significationem, Syllabas fieri possunt: Äquivoca præterea, Antitheses, Analyses, Paronomasiæ, Anagrammata, & Echo, sed de his duobus infrâ suo loco. Accipite Exempla nonnulla.

*De Diva Rosalie Virginis Panormitana
 Nomine ex quodam N. Soc.*

I Nfanti certant Rosaliæ imponere nomen.
 Liliaque, & pubes dum Rosa quæque suum;

Can-

Candida Virgineum sibi jactant illa nitorem;

Objicit illustris sanguinis illa decus.

Lis venit ad flores. Nimiâ Rosa ferbuit irâ;

Pallidaquè è subito lilia facta metu.

Sic florum statuit populus : nè suscitet iras,

Tum Rosa , tum nomen Lilia perficiant.

Mox novalis : visum Rosalilia longius æquo

Nomen ; & ex aliquâ pars abolenda viâ.

Hic Rosa , ut in tuto sua poneret omnia , sensim ,

Li spinis abolet : sic Rosalia datum est.

In Sabellum,

ex Martiali.

O Di te , quia bellus es , Sabelle.

Res est putida bellus , & Sabellus.

Bellum denique malo , quam Sabellum.

Tabescas utinam Sabelle belle.

In Obitu P. Claudii Aquavive Sociosatis

JESU Generalis,

ex Tarquinio Gallatio.

P Ar erat æternæ te ducere tempora vitæ ;

Nomen & æternum , Viva quod indit Aqua.

Humanâ probitas major , divinaquè virtus ,

Menti cana fides , hæc tibi vita fuit.

Vox cælestis erat , species dignissima vultus ;

Et qui cælicolis dicitur esse color.

Occidis , & tecum vis occidit illa bonorum ;

Quæ te mortalem non sinit esse virum.

Jam nullos posthac fluvios rear esse perennes ;

Cùm tu etiam possis , ô Aquaviva , mori.

Ad Joan. Carolum Codkevic,

ex P. Matthiâ Casimiro Sarbievio.

S Pernere si nolis Varis præfigia Musæ,
Nil in te juris, Carole, casus habet.
Vilneæ nuper dûm mandat Apollo Thaliz,
Grammaticâ nomen flectere lège tuum;
Cunctatur, dubitat, pallet, rubet, hæsitat, alget:
Hæc hilari tandem voce Thalia refert:
Codkevic, ait, est indeclinabile nomen:
Robore bella gerit; Casibus ergo caret.

*In Joannem Vitellium jàm jàm
moriturum.*

I Upiter omnipotens, Vituli miserere Joannis,
Quam mors festinans non sinit esse bovem,
In Erasmum.

Q Uæritur undè tibi sit nomé, Erasmus, eras-mus
Si sum-mus ego, te judice, summus ero.

Epigrammatis fragmentum

De Divâ Barbarâ,

ex Bauhus.

E Rgo ego tâm mitis cur dicar Barbara, mitte,
Quærere: quod non sim Barbara facta docent.
Sed Parcæ ut parcunt, ut luci lumine lucent,
Ut bellum est bellum, sic ego Barbara sum.

In Apicium edacem,

ex Martiali.

D Enullo quæreris, nulli maledicis, Apici:
Lanx quæritur Linguaæ te tamen esse malæ.

De Partu Phænicis, & Vipera.

Tu pereundo paris viventem mortua Phœnix:
Vipera vi pariens, tu pariendo peris.

In Despauterii Tumulo.

Grammaticam scivit, multos docuitquè per años:
Declinare tamen non potuit Tumulum.

*In Christi Crucem,
ex Bauhus.*

Arbore funereâ laceros Christi explicat artus,
Et latet in lateris yulnere divus Amor:
Ut Christi, mens si qua pio librata volatu
Incidat in plagas, sentiat esse plagas.

De Amente, & Amante.

Dicite, cur longa est Amentis Syllaba prima,
Insano contrà cur in Amante brevis?
Sic, credo, furor est Amenti pars, & Amanti:
Sed furor est illi longus, hunc brevis est.

De vitanda Occasione.

Quid facies, facies Veneris cum Veneris antè?
Ne sedeas, sed eas, ne pereas per eas.
In Flaccum Oratorem imperitum,
ex Mart.

Quis negat orantem populum te, Flacce, movere?
Orantem quoniam Conciotora fugit?

Ad Cinnam.

Cinnam, Cinname, te jubes vocari.
Non est hic, rōgo, Cinna, barbarissimus?
Tu, si Furius antè dictus esses,
Fur istâ ratione dicereris.

Excursio III.

Partium Enumeratio.

38. **D**ICO: Per Enumerationem Partium totum argutè inferes: vel suprà aliquas, unam-
vè partem, arguiam fabricabis.

EXEMPLA.

*In Mulierem Ornataam,
ex Ovidio.*

Pluma super caput est, & sub pede fibra: utrumque
A capite ad calcem te probat esse levem.

De Horologio Sonante.

Nola silet, statq; hora, gravi en traho pondera
plumbo,

Ut tota nixa rotis, tinnulaque era sonent,
Quis teneat lento fugientia tempora nodo,
Si dant & celeres plumbea vincla pedes?

In Senem Appium Ebrium.

In niveis Appi jàm regnat Bruma capillis:
Inquè ocalis semper vino flammantibus Aestas,
Baccifer Autumnus pingit nasumquè, genasquè.
Dumquè babit, florùm dulce illi, respice, Ver est.
Sic potans totum in vultu gerit Appius Annum.

Incursio IV.

Genus, & Species.

39. **D**ICO: Reflecto ad Genus, reiquè Speciem;
facile poterimus ascendere, vel descen-
dere.

dere , donec argutus mentis conceptus nobis elucceat.

Huc reducuntur argutiae , cùm transitus fit ex uno ad plura , ex pluribus ad unum , sive ejusdem , sive diversæ speciei : V.G. ex unâ Tussi ad aliam , ex unâ Lupâ ad feritatem totius speciei. Sic loquendo de Divino Amore ergâ humanum genus in Incarnatione Verbi , hanc quidam traxit argutiam de Amore veluti in genere :

Ad Virginem ab Angelo salutatam.

Cum fore divinâ te posthac prole parentem ;
De genere Aligerum nuntius eloquitur ;
Tu nè quære modum : quia nescius ille rubebit ,
Rejicietquè modum cautus in Artificem .
Quini mò Auctorem si , Diva , roga veris ipsum ;
Auctor tanti Operis vix sciet ipse modum .
Quisquis amat , Diva , extrà omnem morémque
modumquè .
Nescit hic in propriis rebus habere modum .

*Ad Æliam vetulam edentulam ,
ex Martiali.*

Si memini , fuerant tibi quatuor , Ælia , dentes .
Expuit una duos tussis , & una duos .
Jam secura potes totis tussire diebus .
Nil isthic , quod agat , tertia tussis habet .

*In Librum Homeri ab Asello con-
sumptum.*

CArminis Iliaci Libros consumpsit Asellus .
Hoc facum Troiæ est , aut Equis , aut Asinus .

*De Lepore capto à Cane Marino,
ex Aufonio.*

TRINACRII quondam currentem in littoris orâ
Ante canes leporem cæruleus rapuit.
At Iepus: In me omnis Terræ, Pelagique ruina est;
Forfitan & Cæli, si canis Astra tenet.

*Anseris querimonia, quem Romani arbore
suspensum jaculis petebant.*

Quid benefacta juvant? Quid vos servasse, Qui-
rites,
Et Capitolini Templa superba Jovis?
En jaculis, suminâ pendens ex arbore, vestris,
Postmodo Victori præda futura, petor.
Ergo non aliam, tantâ feritate, decebat,
Quam vestri altricem sanguinis esse Lupam.

Excursio V.

Similitudo.

40. **D**ICO: Similia uberem argutiarum venam
aperiunt. Ad hæc reducuntur Metapho-
ra, Allegoria, Comparatio, maximè si hyperboli-
a, à majore ad minus, vel à minore ad majus; Pa-
ritates, quæ quandoquæ petantur è Scientiarum,
atquæ Artium Vocibus, & Instrumentis. Accipite,
si lubet,

EXEMPLA,

De Freto Mamertino.

AMPLA Theatra vides, quæris spectacula? Pontus
Hic geminis digladiatur aquis.

De

De Aquilâ in aëre interremptâ.

Dum pedibus leporem fulvus Jovis ales aduncis
 Fert celer, & liquidum radere pergit iter;
 Vulnere lethalis (quis credat) in aëre baccæ,
 Quæ chalybe è medio protinus icta ruit;
 Labitur, in præcepsquè sumum per inane voluta,
 Et vitam, & vitæ gaudia linquit humi.
 Labentem ut vidit Divum Pater æthere ab alto,
 Et sua mortales fulmina, dixit, habent.

*De Muliere Cananæ à cani comparata
 à Christo Domino,*
ex P. Bargiocchi.

Ecce catella sequax Domini jàm sensit odores,
 Et mitem latebris evocat arte ferant:
 Lambere quam lingua, non lædere morsibus, optat:
 Agni etenim morsus non timet ista canis.

De Tribus hominum hostibus,
ex P. Bauhus.

Unum Grammaticum, Logicumquè, & Retho-
 ra vita:
 Hos modo viraris, cætera tuta tibi.

Quis Rhetor? Mundus fallax. Logicus? Cacoda-
 mon.

Semper declinans est Caro Grammaticus.

De Clepsydrâ.
ex Anton. Venet.

TEmporis hic index tenuis, qui ptilvere manat,
 Jamdudum Græcis clepsydra fluxit aquis.

Humor humus factus , sic nos , & nostra figurat ;
Dum vita est, Lacrymæ ; dum morimur, Cineres.

*Martialis sic terminat**Epigramma
de Catellâ Publiss.*

HAnc nè lux rapiat suprema totam ,
Picta Publius exprimit tabella :
In qua tām similem videbis Issam ,
Ult sit tām similis sibi , nec ipsa .
Issam denique pone cūm tabellā ;
Aut utramquē putabis esse veram ,
Aut utramquē putabis esse pictam ..

De S. Mariâ Magdalena.

Tuta per undantis refluxos tibi pectoris aestus ,
Magdala , divino lumine puppis abit ..
Unda tibi lacrymæ , mens navis , vota rudentes ,
Spes malus , gemitus flamina , vela preces ,
Temo timor , remi curæ , pudor anchora , merces ,
Unguentum , comites crimina , rector Amor ..
Pande rati tu , Christe , sinus : & inhospitus hospes ..
Secum indignanti murmure turba fremat ..
Hic merces deponit Amor , puppimquē ligabit :
Cautes sunt plantæ , ductaque vincia comæ .

*De Leone Cæsaris ,
ex Martiali.*

AÆ Thereas aquilâ puerum portante per auras ,
Illæsum timidis unguibus hæsit onus ..
Nunc tua Cæsareos exornat præda Leones :
Tutus & ingenti ludit in ore lepus ..

Quæ

Quae majora putas miracula? Summus utriusque
Auctor adest: haec sunt Cæsaris, illa Jovis.

*In Pauli Nasum,
ex Mureto.*

Exiguum si quis nasum vidisse laborat,
Paulum adeat, Paulo si modò natus inest,
Non etenim est natus, sed pars centesima nasi:
Et quo quis viso dicere possit, ubi est?
Talis inest natus muscis; sed & his quoquè major;
Et melius nasi nomine dignus inest.
Quàm quæ per radios volitant corpuscula Solis.
Majorem natus vix, puto, Paulus habet.

Incursio VI.

Dissimilia, Opposita Repugnantia.

41. **D**ICO: Huc spectant omnia Oppositorum
genera, in quibus amplam acuminum
aurifodinam habemus; cum scilicet aliquo modo
Opposita, ac Relata conferimus, & comparamus,

EXEMPLUM,

ex Martiali.

Difficilis, facilis, jucundus, acerbus es idem.
Nec tecum possum vivere, nec sine te.

Aliud.

Insequaris, fugio; fugis, insequor. Haec mihi
mens est:
Velle tuum nolo, Dindymæ, nolle volo.

Aliud.

Aliud.

OMnia, Castor, emis: sic fiet, ut omnia ven-
das.

Aliud.

SCribere me, quereris, Velox, Epigramma-
longa.

Ipse nihil scribis: tu breviora facis.

De Navi in littore exusta.

IAm ratis æquoreas oneraria fugerat undas;
Matris & in terræ disperiit sinibus.

Corripitur flammis, atquè ardens auxiliares,
Quas maris hostiles fugerat, optat aquas.

De Divâ Mariâ Magdalena.

FUlmina cùm miseri quondam sparsistis ocelli,
Heu mihi, quâ perii tunc ego adustâ face!
Flumina conversi postquam fudistis ocelli,

O ego quo vixi tunc animata modo!

Crudelesquè, piique oculi, quos pectore ab imo
Ipsa odisse velim, quos & amare velim.

De Christo Crucifixo.

PRò servis Dominus moritur, prò sotibus insons,
Prò ægredo Medicus, pro grege Pastor obit.
Prò populo Rex mactatur, prò milite Auctor,
Proquè opere ipse Opifex, proquè homine ipse
D E U S.

Quid servus, sons, ægrotus, quid grex, populusq;;
Quid miles, quid opus, quidvè homo solvet?

Amet.

Excursio VII.*Adjunctæ.*

DICO : Si Adjuncta, seu Circumstantias, quæ rem aliquam, factumvè comitantur, mente percurras, facile erit aliquid invenire, unde acumen effodias. Juvabit saepius repetitus Versiculus :

*Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur,
quomodo, quando.*

EXEMPLA.

*Cum Serenissima Christina Suecia Regina in
Collegio Romano Societatis JESU In-
firiam Grammatica Clas-
sem inviceret.*

Hec gymnas teneram format, Regina, juventam,
Erudit & primis, flectere verba modis.
Nec solùm verbis, sed verbere verba docemur:
Et meminere aures, & meminere manus.
Quanto odio nobis verbum inculcatur amandi,
Immites odit mitius agna lupos.
Regali at vultu melius puer omnia discit:
Christinam vidit, protinus, inquit, Amo.

De Christo Columnæ alligato.

DI marmo è la Colonna,
DI marmo son gli empj ministri, e rei,
E tu stesso, Signor, di marmo sei.
Marmo ella per natura:
Marmo quei per durezza:

Marmo tu per costanza , e per fortezza ;
 Ju , che dì pena sì spietata , e dura .
 Spettator ne rimango ,
 Marmo son , se non piango .

*Latine redditum
à Moraschino.*

Momorea est , quâ tu religaris , Christe , Co-
lumna :

Marmoreus , qui te lictor uterquè ligat .
 Marmorei funes , solido de marmore flagra .
 Horrida ; marmoreum te quoquè fecit amor .
 Ipse ego , ni lacrymans isthæc spectacula cernam ,
 Durius heu : duro marmore marmor ero .

Idem à Julio Cæsare Destiti.

Est de marmore cæsa columnna , ferusquè Sarelles
 Marmoreus : nec te è marmore , Dive , negem .
 Naturâ hæc marmor : feritate hic marmor : at ipse
 Mentis es immortæ robore marmoreus .
 Quin ego , dum specto tales ab imagine pœnas ,
 Marmoreus magè sum marmore , ni lacrymo .

Incurfio VIII.

Cause , & Antecedentia .

43. **D**ICO : Causarum , & Antecedentium Con-
 sideratio illustrem argutiarum sobolem-
 patet . Vis igitur argutiam invenire ? Poteris il-
 lam eruere , Causam aliquam veram , ludicram , fi-
 ctam , probabilem , aut hyperbolicam effingendo .
 Si tamen Causam deponas in expectaram , Epigras-
 ma

Sed erit mirum in modum jucundum. Jam Causas
quatuor esse suo loco diximus, Efficientem videli-
cer, Formalem, Materialem, Finalem. Ad Causas
reducuntur Inventores, Artifices, vel falsi Dii.
quibus Poëtarum insomnia rem sacram, dicatáma-
que esse tradiderunt.

E X E M P L A.

In Parthenopem,
ex Martialis.

LEniat ut fauces Medicus, quas aspera vexat.
Affiduè tussis, Parthenopee, tibi;
Mella dari, nucleosquè jubet, dulcesquè placentas;
Et quidquid pueros non finit esse truces.
At tu non cessas totis tussire diebus.
Non est hæc tussis, Parthenopee, gula est.

In Diodorum Avarum.

LItigat, & podagrâ Diodorus, Flacce, laborat:
Sed nil Patrono porrigit; hæc Chiragra est.

De Procli Naso grandiore.

Non potis est Proclus digitis emungere nasum:
Namquè est prò nasi mole pusilla manus.
Nec vocat ipse Jovem sternutans: quippe nec audie-
Sternutamentum, tam procul aure sonat.

*De Christo Domino, ac Divo Petro Crucis
affixis.*

Cur Petri sursum plantæ, Christique deorsum?
Sub terras ibat Christus, in astra Petrus.

De

De Christo Domino die Veneris passo.

Luce obiit Veneris. Veneris fle turba. Videtur
Causa Dei passi non minima esse Venus.

De Carne, & Animo.

Quæris cur animâ caro fortior? Accipe causam:
Hic carnis Patria est, hic animæ Exilium est.

Cur Marco Tullio sectus fuerit jugulus.

Qua Tulli ambrosiis insedit suada labellis,
Vel ferreâm poterat flectere blanda necem.
Non flexit vox blanda. Nigras nè fortè sorores
Dulcè trahat, rupit mors fera vocis iter.

Cur aurum defossum lateat.

Terrigenum exitio nascor, Mundique tuinis,
Omnigeno sceleri fax, seges, arrha, caput.
Quàm benè me cæco defodit provida Averno,
Et mihi pro cunis Terra sepulchra dedit!

*De Magorum Stella,
ex Guinisco.*

Dicit ab Eoo populorum examina Sidus,
Nec sese aspectu subtrahit usquè ducum.
At cùm Bethlemias radiis propè despicit oras,
Quà JESUS tenui membra locabat humo;
Fax subito ex oculis evanida cessit in auras;
Et benè: vicino Sidera Sole cadunt.

*De Sue, quæ ex vulnere peperit;
ex Martiali.*

Icta gravi telo, confossaquè vulnere mater
Sus pariter vitam perdidit, atquè dedit.

O quæ

O quam certa fuit librato dextera ferro!

Hanc ego Lúcinæ credo fuisse manum.

Expertæ est nūmen moriens utriusquè Dianæ,

Quaq; soluta parens, quaq; perempta fera est.

Excursio IX.

Effectus, & Consequentia.

44. DICÓ: Ab Effectibus & Consequentibus,
repentinis præsertim, & improvisis, si
aliquid acutum eruas, gratissima ad aures perveniet
Epigrammatis Clausula.

EXEMPLA.

De Diaulo,

ex Mart.

Nuper erat Medicus, nunc est vespillo Diaulus.
Quod vespillo facit, fecerat & Medicus.

In Senem delirum.

BArba tibi crevit, ceciderunt, Marce, capilli;
Inde tibi gravis est barba, caputque leve.

De piscibus insculptis,

ex Mart.

ARtis phidiacæ toreuma clarum.
Pisces aspicis? Adde aquam; natabunt.

De Fratre, & Sordore altero oculo captis.

LUmine Acon dextro, captæ est Leonilla sinistro:
Et potis est formâ vincere uterquè Deos?
Blande puer, lumen, quod habes, concedé sotori;
Sic tu cœus Amor, sic erit illa Vener.

Aa

Equis

Equis barbarus miræ velocitatis.

Quod Carmen ex Hieronymo Preti P. Bargiocchi deduxit.

Filius est auræ, ventorumque æmulus acer,
Qui volat, & Terram nec pede signat equus;
Cujus anhelantes mirantur lumina cursus:
 Currete sed pariter lumina nulla valent.
Qui pede ferrato, cœu fulgura clara, favillas
 Spargit, & hinnitu dum fremit ore, tonat.
Quem cuperet propriis Phœbus janisse quadrigis:
 Sed fugerent cursu tunc breviore dies.

Italum Carmen desideratis, unde hoc Epigramma depromptum? Accipite:

Figlio de l'aura, emulator de' venti,
 Cursor veloce, e volatot senz'ale:
Di cui vola più tardo alato istrale,
 Volan per l'aria i fulmini più lenti.
Il tuo corso a mirar corron le genti:
 Ma per seguir tuo corso occhio non val,
Non corre il cielo a le tue piante eguale:
 Men veloce il pensier muouon le menti.
Tona il nitrito: e la ferrata zampa
 Sparge de le faville i lampi intorno;
E più selce non tocca, orma non stampa,
 Te brama il Sol per lo suo carro adorno:
Ma, traendo del di l'ardente lampa,
 Breve faresti col tuo corso il giorno.

De Pompilii Naso.

ex Mureto.

Pomi-

Pompilio est nasus cubitos tres longuis , & unum
Latus , & hunc murus cingit utrimque triplex.
Adsum & turres , Bacchus quas condidit ipse ,
Et minio tinctis usque rubore dedit .
Huic etiam naso vis admiranda tributa est :
Nam calices siccros illius umbra facit .
Immò etiam longè distans si senserit usquam ,
Ut Magnes ferrum , sic trahit ille merum .
Nuper eram in mensā , sitiens , potare paratus :
Pompilius clausas astitit ante fores :
Mira canam ; sed vera , merum mihi forte paratum .
Attraxit naso protinus ille suo .

Excursio X.

Loci Extrinseci , seu Remoti .

DICO : Quidquid ad Locos Remotos , &
Auctoritatem extrinsecam pertinet , ar-
gutias quoquè parit innumeras , & plausibles . Huc
principue spectant Eruditiones , Allusiones ad Hi-
storias , & Fabulas ; Sententiae , præsertim morales ,
Proverbia , seu Adagia , Apophthegmata , Acro-
mata , Symbola , & Hieroglyphica , gentilitium
Stemā &c.

E X E M P L A .

De Viperā Electro inclusā , ex Martiali .

Flentibus Heliadum rānis , dum Vipera serpit ,
Fluxit in obstantem succina gemma feram ;
Quæ , dum miratur pingui se tōre teneri ,
Concreto riguit vincita repente gelū .

*Ne tibi regali placeas, Cleopatra, sepulchro;
Vipera si tumulo nobiliore jacet.*

*Joannes Zisca testamento suis reliquit, ut
sui pelle tympanā tegerent ad milites
convocandos contra Romanos,
ex Bargioccchi.*

Z Isca ferox, terris Gorgon educta Boëmis,
Vuiglephi proles digna parente lupo;
Ut crudas moriens in Romam exerceat iras,
Hæc bellator atrox ultima jussa dedit:
Extincto pellem subito mihi detrahat ensis,
Gentis & hæc nostræ tympana prima tegat.
Ut libeat quoties indicere bella Latinis,
Pulsa viros toties pellis ad arma vocet.
Sed furor hic dignam meruit, se judece, pœnam,
Mortuus ut crebris iictibus usque geniat.

In Uxorem linguosam,

C Onjugis ingentes animos, linguamq; domate,
Herculis est decimus tertius iste laboꝝ.

Ad Bassum,

ex Mart.

C Olchida quid scribis? quid scribis, amice,
Thyestem?

Quid tibi vel Niobe, Bass'e, vel Andromache?
Materia est (mihi crede) tuis aptissima chartis
Deucalion, vel, si non placet hic, Phaëton.

In Rosam purpuream.

Q Uid facisah! demens? Ludente subtrahe dextrâ:
Vîn iterum tectis flore dolere dolis?

Sauci-

Sauciat hæc etiam , rutilo quæ fulguras ore ;
Quin & odoratum fulmina fulgur habet.

*Draco insectâ caudâ Gentile Stemma Gregorii
Decimi Tertii P. M.*

ex P. Francisco Remondo.

PEstem in nos Coluber capite intulit ; hic que-
què caudâ
Cælestes pavidâ traxit ab arce Chorus .
Contrivit Colubri Virgo caput , Optime Pastor ,
Secta est imperio cauda cruenta tuo.
Quis timeat capitisvè luem , caudæve ruinas ?
Qui fuit ante Draco , nil nisi truncus erit.

*In Stemma Jo. Caroli Chodkewic M literam
duodecimam inversam ,*
ex P. Casimiro.

MAgnes Alexander , Magnus Pompeius habetur ,
Magnus habebaris , Carole , Magnus Otho.
Scilicet hos Magnos magni fecere triumphi :
Te major Magnum , Carole , palma facit .
Perlege stemma tuum . Vincis te , Vincis & hostem ;
Hic quæ Terra legi non putat , Astra legunt .
Si dubitas ; hoc ipse DEO da stemma legendum :
De cælo Magnum Maximus ipse leget .

In tres tubas Stemma Joannis Rudomina

TRes nuper Divæ , Bellona , Diana , Thalia .
De Rudominæis dimicuere Tubis .
Nostra Tuba est , Bellōa inquit , Tuba nostra , Diana est :
Hæc , inquit , potius nostra , Thalia , Tuba est .

Audiit, & Getico Mavors subrisit ab Hæmo:

Nil mihi cùm vestris, Numina docta, Tubis.
Vesta Tuba est Bellona, inquit, Tuba vestra Diana est,
Vesta Thalia Tuba est, sed Rudomina meus.

46. Hæc de argutiis inveniendis prò modulo nostro tetigisse sit satis. Quæ de hac materiâ docuit P. Juglaris in suâ Ariadne, ad hæc facilè revo- canrur. Emanuel Thesaurus in suo Libro, cui, Cannochiale, nomen fecit, argutias ex Aristotelis Categoriiis, seu Prædicamentis eruendas docet. Sed hæc omnia ad Topicam reducuntur: & Categoriarum cognitio Philosophorum, non merum Rhetorem Auditorem desiderat.

Instructio VII.

De variis in Epigrammate Eusibus.

47. **D**ICO 1. Variè ludimus in Epigrammati constructione. Primò fieri solet quan- doque

48. *Carmen Bilingue;*

Quarties scilicet voces habet duabus Linguis communes. Verùm in hujusmodi Carmine non multùm religiosè servari poterit Sonus, & quantitas Syllabarum.

*Exemplum Carminis Bilinguis,
id est Italo Latini ex ingenioso Recentiore.*

IO canto, Christo in unâ rupe nato,
In Bethleinio præsepe, antro beato,
Nato nudo, per me, teneto infante,
Duce, & amante.

Quasi

Quasi pæstana rosa in Campo aprico,
Quasi candida Aurora in Cælo amico,
Te laudo, sonando citharâ piâ,

Bella MARIA &c.

Sed hi, similesquè Carminum lusus, in quibus
improbus sanè labor, sed ferè inglorius, quosquè,
ut libitum fuerit, poterit quisquè efformate, caven-
dum, nè in ridendam puerilitatem abeant.

Carmen Retrogratum.

49. DICO 2. Carmen Retrogradum dicitur,
quod tale est, ut ejus Elementa, seu Li-
teræ, si inverso ordine, à calce scilicet ad caput, re-
legantur, easdem prorsus voces efformant, ac si re-
cto ordine legerentur. Hujusmodi sunt Versus illi,
qui Dæmoni vulgò ascribuntur; & certè admiratio-
ne digni sunt:

*Signa te signa temere me tangis & angis.
Roma tibi subito motibus ibit amor.*

50. DICO 3. Aliquando non singula Elemen-
ta, & Literæ, sed singulæ voces inverso ordine rele-
guntur: V. G. Cùm quidam Catholicus cecinisset
per hexametrum:

Patrum dicta probo, nec sacris belligerabo.

Respondit Hæreticus per pentametrum, iisdem
vocibus inversis, & sensu omnino contrario:

Belligerabo sacris, nec probo dicta Patrum.

*Qui simile priscum illud Abelis & Caini
dialogicum Distichon.*

Abel.

Sacrum pingue dabo, nec macrum sacrificabo.

Cain.

Sacrificabo macrum, nec dabo pingue sacrum.

Carmen Leoninum.

¶ 1. **D**I CO 4. Huc revocant aliqui versus Leoninos, quibus Veteres quandoquè utebantur; quorum scilicet postremæ Syllabæ, & mediz similiter desinunt. Sed hujusmodi Carmina nunc nullo ferè pretio habentur: ideoquè potius fugienda, quam imitanda: quamvis apud bonos Auctores non unquam inveniantur: Virg.

Ora citatorum dextrâ contorfit equorum.

De Horologio.

DAmna fleo rerum, sed plūs fleo damnarierum:
Quisquè potest rebus succurrere, nemo diebus.

Cuidam Epitaphium.

GAUDENT anguillæ, quia mortuus extitit ille
Presbyter Andreas, qui capiebat eas.

Carmen Serpentinum.

¶ 2. **D**I CO: 5. Versus, quos Serpentinos, seu
Anguineos appellant, serpentis ritu veluti in gyrum collecti eò defunt, unde inceperant;
V. G. ex Martiali:

Rumpitur invidiâ quidam, carissime Juli,
Quòd me Roma colit, rumpitur invidiâ.

Rumpitur invidiâ, quòd turbâ semper in omni
Monstramus digito, rumpitur invidiâ.

Rum-

Rumpitur invidiâ, tribuit quod Cæsar uterque
Jus mihi natorum, rumpitur invidiâ.
Rumpitur invidiâ, quod rus mihi dulce sub Urbe
est,

Parvaquè in Urbe domus, rumpitur invidiâ.

Rumpitur invidiâ, quod sum jucundus amicis,
Quod conviva frequens, rumpitur invidiâ.

Rumpitur invidiâ, quod amamus, quodquè pro-
bamur.

Rumpatur, quisquis rumpitur invidiâ.

De Divo Jo. Baptista,

ex P. Jugl.

Agnus eram : mox fregi Aries violentus
Olympum :

Me lupa, meq; lupus perdidit, Agnus eram.

Versus Relativi.

§ 3. **D**ICO 6. Versus Relativus dicitur, qui con-
tinget Figuræ relationem, de qua suo lo-
go diximus in Arte Rhetoricâ. V. G.

In laudem Petri Bembi,

ex Toscana.

Historicus, Vates, Rhetor, celebrat, canit,
implet,

Gesta, ignes, aures, ore, lyrâ, eloquio.

Aliud celebre à Cacodamone.

Vervex cùm puero, puer alter, sponsa, ma-
ritus,

Cultellis, lymphâ, fune, dolore cadunt.

54. DICO 7. Carmina nonnulla voces interdum continent nihil significantes, multam tamen jocandi vim habentes, & gratiam.

EXEMPLUM.

*In Duce Romanum linguâ, & manibus non
adèò continentem, quod ejus lingua
vitium imitando irridet.*

N I ferro, & igni vincere fa - Faventiam,
Magne Imperator Balbe, cu - curaveris,
Torto repente capite fur - furcam imbuas,
Ille imperabit, quem vocas pa - pa - pater.

Versus Concordantes.

55. DICO 8. Versus Concordantes appellari solent, in quibus voces quædam inveniuntur utriquè Carminis communes: & sic scribi solent;

Et canis	Venatur,	Servat.
In Silvis		Et omnia
Et lupus	Nutritur,	Versat.

56. DICO 9. In hujusmodi Carminibus non solum Voces, sed etiam Syllabæ quandoquæ communes sunt utriquè Versui.

EXEMPLUM.

De Divo Nicolao,
 Quan lacten Chris dona amor.
 tum ri tus uit is;
 Tan crescen vir cumula Honor
 Alind,

Aliud.

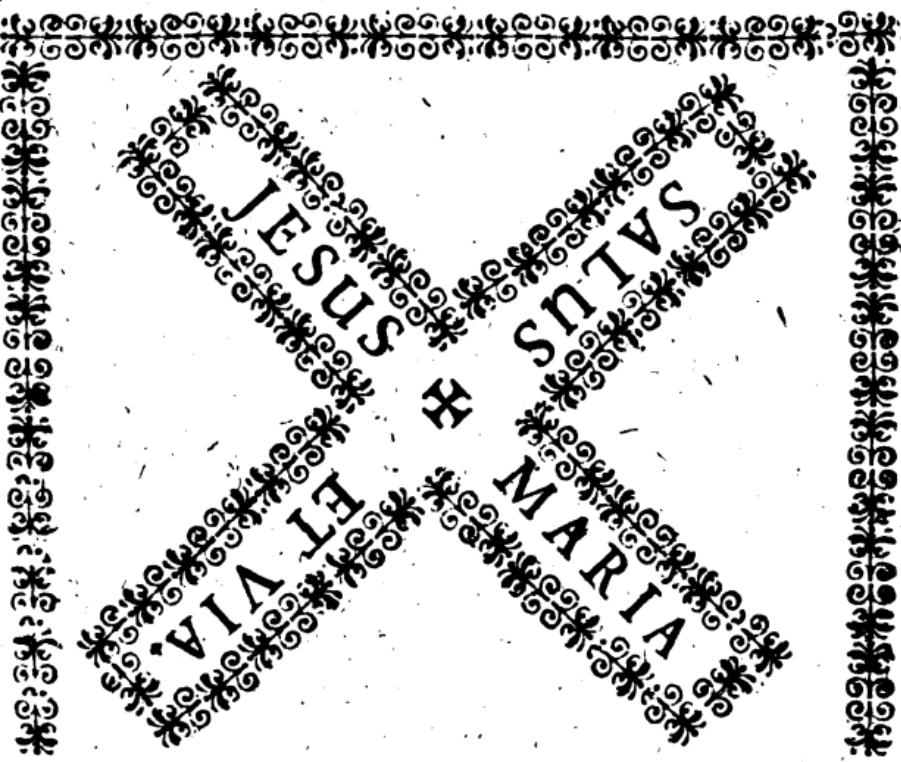
De Uxore.

pit rem, tem pit lorem:
Qui ca Uxo li ca atq, do
set re te set lorc,

Carmen Decussatum.

17. **D**ICO 10. Decussatum Carmen vocatur,
quoties subscriptam Figuram quatuor
eius lateribus Characteres efformant. Et tunc soli
Characteres illi, qui tales lusum efficiunt, pingan-
tur solito grandiores, quo facile ludus appareat.
En.

EXEMPLUM.

In

IN Pelagi tumidis mortales volvitur undi **S**,

NE c tenebras unquam cynthi **A** luce fugat.

Hinc aquilo in **S**urgit, furit hinc va **L** idissim' aust'er.

Et fragilem **V** entus jactat **V** terquè ratem.

Anchora quæ poterit **S**xvi **S** obstante procellis,

Quisq; rud **E** ns gravidos **M** ultiplicare sin'

Ah pereat ci **T**iüs, vereor, ne mers **A** profundo

Cymb **V** la, ni præstò sit tua vi **R** go manus.

Vivet **I** ad puppim JESUS proreta scdeb **I**t:

A lter namquè salus, altera in Astra vi **A**

Carmen Acrostichon, & Telostichon.

58. **D** ICO 11. Quandoquè ità disponitur Epigramma, ut primæ Versuum literæ, vel postremæ, vel utræquè aliquid significant ad rem pettinens, vel nomen personæ alicujus. Primi generis Carmen vocant Acrostichon: secundi generis dici posset Telostichon. En Exemplum.

In Divum Conradum.

C oncelebrant patrio Siculi, pater inclyte, plectr O
 N omina Virtutum, queis fulges Sideris iñsta R:
 A ñta refert Campus, pulchra ñnia, pulcri^o & quo D
 U nus in astrifero divus cardo æthere splende S.

Sed en aliud Exemplum dignius ex Antonio Venetiano in laudem Don Ludovici Torres Archiepiscopi Montis regalis, in quo Carmine primæ literæ, ordine suo nomen, & cognomen personæ laudandæ conflant, quod postremæ etiam faciunt sursum Versus.

D. *Ludovicus Torres.*

D	iscat, cui sacri custodia credita ovili	S
O	mne ex te munus, seque tua auctet op	E:
N	am modo tu tēeas clavū, & moderere Magiste	R
L	In trem, nullus aquæ versat, agitq; timo	R
V	elaq; turgentí nil formidantia pont	O
D	Es licet ira, salis mitis, & unda cade	T.
O	nova longè alia à primis miracula! Turri	S
V	ndiq; divinâ stat bene fulta man	V
I	rruat hinc venti furor, & maris irruat illin	C;
C	ontra nos portæ nil valuere ereb	I.
V	tq; bona aspexere pio nos numina vult	V,
S	olem te nostro quando dedere pol	O;
T	e incolumē nobis sic servēt, & prece quidqui	D
O	ptatis pleno dentq; ferantquè sin	V.
R	editur en rursus per te ætas aurea, Præsu	L;
R	editur aspectu splendidiore tame	N:
E	t, ceu nil ortum melius Te vidimus un	O,
S	ic certum tale est non criturum aliqui	D.

59. Hæc de Epigrammatum lusibus satis. Ludent alii aliis modis, nimirùm vel ita Carmina disponendo, cujuscunquè sint generis, ut Alas, Aram, Securim, Arcum triumphalem, & similes figuræ efforment: vel Latina Carmina ita desinentia construendo, ut Carminis Italici Leges servent, ut

Carmen Latinum hetrusco Rhythmo efformatum,

Quod refert Abbas Lancellotti in suo Oggidi p. 2. disting. 12. ex Cæsare de Laurentio Societatis JESU ad Gregorium XV. P. M.

Felicitas Principis nostri.

G Regorj, magno minor ò Tonante,
Qui Regis Mundi dominas habenas:
Et Vaticano sustines Atlante,
Orbem, sed Orbe major ipse: pœnas
Gelu quà luit Ursâ candicante,
Quà torret Auster Æthiops arenas,
Quà Sol Ibera se recondit urna,
Quà tela cudit Phosphorus diurna.
Sub tuâ Capitolium Tiarâ &c.

Aliud ex eodem.

Pro Sole, quo Iris Ludovisia pingitur, adversus Othomannicam Lunam.

H Oc Othomannæ male fida sordis
Luna ingemiscat, Luna perduellit
Regum Principi rebellis,
Luna quæ sitæ sea dora mortis.

Dum-

Dumquè avernalis Coluber cohortis
 Crudecit atris ignium procellis,
 Convulnerata cornibus gemellis
 Ictibus pessum cadat irretortis.

Gregorj, ratis ò salutis una,
 Odignè cælo, cælitumquè prole,
 Ipse Dux fortis animos aduna.

Mox sua Thracis ruet aula mole;
 Namquè Othomannâ, Thraciaquè Lunâ
 Major es, quanto minor illa Sole.

Verùm ab his abstineo, quia Exemplum ferè
 nullum apud bonos Auctores invenio.

60. **Q**uæ retulimus Exempla, aliena sunt: no-
 stra sæpiùs recitari audistis in Academiis:
 & illorum Libellum mox habebitis, qui sub
 prælo est jamiam proditus in
 lucem.

EXER-

EXERCITATIO SEPTIMA.

D E . EPICA POESI ,

I.

Pica Poësis, quæ, utpotè omnium nobilissima, & velutí Regina, commune nomen sibi proprium fecit, & absolutè Poëma dicitur; talis est, ut qui illâ careat, absolutè Poëta neutiquam dici possit. Vos igitur, si Poësis, atquè Poëtæ nomen in votis est, Poëmatis construendi Leges, studiumquè, oportet ne contemnatis.

Instructio. I.

Epica Poësos Nomen, ac Naturæ.

2. DICO 1. Dicitur Epica à voce Græca ἔπος, quæ Versum, sed præcipue heroicum, sonat: undè heroica Poësis Epica seu Epopœia per Antonomasiam appellari consuevit.

3. DICO 2. Epopœia est Poësis hexametro Carmine per Narrationem imitans personarum Illustrium actiones. Unde patet ejus materiam esse actionem illustrem, ac nobilem; quæ quidem tristi, vel felici exitu terminetur.

4. DL

4. DICO 3. Hæc Poëmatis materia quamvis esse possit omnino ficta , & fabulosa(dummmodo probabilis , & verisimilis sit , suamquè contineat Allegoriam) melius tamen erit , si ex aliquâ gravis Autoris Historiâ deducatur , suprà quam deinde poterunt figmenta Poëtica fabricari.

Instructio II.

Epici Carminis Artificium.

1. **E**pici Carminis Artificium sit per tres partes , Propositionem videlicet , Invocationem , Narrationem , de quibus brevissime .

Propositio.

6. **D**ICO 1. Propositio est summa rei dicenda breviter exposita , quæ Auditores benevolos , attendosquè reddat .

7. DICO 2. Hæc Propositio dupliciter fieri potest :

8. Primo directè , cùm scilicet aperte proponitur summa rei dicenda , annexo personæ nomine . Sic fecit Homerus in Iliade . En eius Carmina ex Graeco idiomate Latinè redditâ à P. Pulcherello :

Diva,neces Danaûm tantas quâ percitus irâ
Ediderit,qua clade virûm,quo sævus Achilles
Funere Graiugenûm fauces oppleverit Orco
Incipe &c.

9. Secundo indirectè , & veluti per quamdam circuitione m , non expresso personæ nomine ; ita tamen , ut non possit non intelligi . Ita idem Homerus in Odyssæa :

Dic mihi, Musa, virum, eaptæ post tempora Troiæ
Qui mores hominum multorū vidi, & Urbes &c.

Ità Virgilius in suâ Æneide:

Arma, Virumq; cano, Troiæ qui primus ab origi-
Italianam fato profugus, Lavinaque venit
Littora. Multum ille & terris jactatus, & alto,
Vi Superum &c.

Ita Torquatus Tassus:

Canto l'arme pietose, e'l Capitano,
Che'l gran sepolcro libero di Cristo:
Molt'egli oprò col senno, e con la mano,
Molto soffri nel glorioso acquisto &c.

10. DICO 3. Sivè directè, sivè obliquè fiat
Propositio, demissior sit, totoquè poëmate humili-
or, sive ullâ ingenii ostentatione, aut Carminis,
verborumque tumiditate: nec talis, ut ex ipsâ, tan-
quam è monte, mus oriatur: in quo passim repre-
henditur Statius in Achilleide, & Lucanus in Phar-
saliâ. Itaquè talis sit Propositio, ut Poëma paula-
tim assurgat: in quo imitandi, laudandiquè Homer-
rus, Virgilius, Tassus.

Invocatio.

11. **D**ICO 1. Invocatio est divinæ opis imple-
ratio: quæ quidem Invocatio quando-
què fieri etiam solet in Poëmatis progressu, cùm in
gravem aliquem, difficilioremquè locum incidi-
mus. Jam invocari poterunt Musæ, Phœbus, Nym-
phæ, Fluvii, Fontes, Süperi, Deipara præsertim,
& DEUS Optimus Maximus, Principes quandoquè
Imperatores, Reges, Heroes, juxta Poëmatis mate-
riam

riam , arquè argumentum ; & possunt nonnunquam plura simul invocari.

12. DICO 2. Invocatio dupliciter fieri potest , primò seclusa à Propositione ; secundò cùm Propositione illigata . Secundus modus Græcis , primis Latinis magis familiaris : neuter reprehendendus , uterque imitandus . Statius in Achilleide secundo modo usus est .

Narratio.

13. DICO 1. Narratio , præcipua Poëmatis pars , est integræ , & unius Orationis illustrissima expositio : quæ quidem Poëtica sit oportet : & , si suprà verum fundetur , ut passim solet , multa præterea facta contineat , ita tamen , ut contingere potuerint , vel debuissent .

14. DICO 2. In Narratione non incipiendum , à primis more Historico , sed vel à mediis , vel ab ultimis ; dummodo illustre quid ponatur in principio , quod deinde , veluti catenatum Auditoris animum , rei novitate , variisque Episodiis ad finem usque perducat .

15. DICO 3. Admittit Descriptiones rerum , Locorum , Urbium , Bellorum &c. Non tamen omnia ab ipso Poëta narrantur , sed potius per crebra personarum Colloquia ; in quibus servandum decorum , & personæ loquentis conditio . Si quæ ab ipso Poëta dicenda erint , brevissime absolvantur .

16. DICO 4. Juvabit reruta futurarum semina per Vaticinia jacere ; quæ fient à rebus etiam inanimatis , Montibus nimirum , Flaviis &c. Sicut

B b a

etiam

etiam solenem non nunquam res futurę, vel præterita explicari, illas ostendendo in Clypeorum, Loriarum, Templerum, Turrium Picturis, vel Sculpuris, Fluviorum armis, Bellatorum armis, vestibus, & similibus.

17. DICO 5. Epica Narratio Confirmationem, arquè Epilogum non habet: Amplificationem tamen admittit Figuris omnibus illustratam, sed præcipue brevi, aptaque similitudine; in quibus, ut in omnibus, semper imitandus Virgilius.

18. DICO 6. Ne epica Narratio naufragia, varia sit, novasquè semper rerum vicissitudines explicet. Admirations, Expectationes, Exitus repentini, & inopinati, animorum motus, Colloquia personarum, dolores, amores, iracundiae, luxus, metus, lætitiae, spes, episodia, & similia pasim interserenda.

Instructio III.

Epici Carminis Stylus, Virtutes, & Vicia.

19. DICO 1. Poëmatis Stylus heroicus sit, gravis, sublimis, luminibus tamē effulgeat, ac verborum rerumquè varietate, & splendore: phalerisque omnibus graviter, opportunequè, regiā quadam majestate, exornetur.

20. DICO 2. Ipse Carminis somnis rem, quam significat, imitetur, more Virgiliano, qui, ubi res graves, & tragicas scribit, lento Carminis pede incedit per crebro Spondeos, & quandoquè per spondacum Carmen: ubi hilares, dactylorum celeritate sape uitur: ubi amorem, aut morosum exprimit,

mit, Versum adhibet interruptum, & penè hæsi-
tantem &c. In qua re ingenio, judicioquè opus est,
ut stylus unicus sit, nec puerilis in tantâ rerum ex-
primendarum varietate.

21. DICO 3. Cavendum, ne, præsertim in
Narrationibus, Versus singuli sensum absolvant;
sed curandum, ut unus cùm altero sèpius connecta-
tur.

22. Cavendum præterea, nè crebræ, abstru-
sæquè Fabulæ, frequentes Allusiones, ad Historias,
aut Veterum Apophthæmata, & verba jam obsole-
ta, & Parentheses frequentes, vel longiusculæ, per-
spicuitati officiant.

23. DICO 4. Ut optimum assurgat Poëma, ejus
Narratio, in quo ferè totum fistit,

Primò Brevis fit (brevem dico, quæ non con-
tinet superflua, nec idem repetit, varia semper, ac
recens) nec rem ab ovo exordiatur: nec pliis æquo.
progrediatur:

Secundò Perspicua, id est clara, &c dilucida:

Tertiò Probabilis, & verisimilis; quæ scilicet
nil habeat contrà rerum, ac locorum naturam, com-
munemq; opinionem, atquè Historiarum famam:
hinc damnant aliqui Virgilium, qui Didonem, fœ-
minam alioqui castissimam, Æneæ amore irretitam
finxit. Ubi tamen Historici variante, poterit Poëta,
quem libet sequi.

24. DICO 5. Poëmatis Fabula primò Unica
fit, secundò Integra, tertio Docens. Illa-

25. Unica erit, si ita plures actiones contineat,

388 Exercitatio Septima, de Epicā Poësi.
ut illis, quasi pluribus membris, unum cōsp̄ isto
coalescat:

26. Integra erit, si constet suo principio, me-
dio, & fine. Jam in principio semper illustre quid
ponendum. In medio ita texenda Fabula est, ut
quasi nodus implicitetur, cuius solutionis desideri-
um Lectoris curiositatē excitet, & suspensam ad
fine usquè dēducat. Media autem nec à primis,
nec ab ultimis dissideant. In fine tandem dissolven-
dus est nodus, sed per aliquod memorabile: & ita,
quod in Propositione promissum fuit, absolvatur,
ut legentium animus penitus conquietat:

27. Docens erit, si vel Allegoriam contineat,
vel rem individuam, & particularem in universalem
convertat. Sic Homerus in Iliade magnanimi, ac
bellicosi viri normam expressit, in Odysseā pruden-
tis, civilisque hominis Figuram. Virgilius
in Aeneide optimi, piiq; Principis
imaginem efformavit.

EX-

EXERCITATIO OCTAVA.

DE

COMOEDIA.

 Quid me querelis exagitatis,
quod Comœdiis interesse prohibue-
rim? Eja flectite nunc mecum gressus
Parnassum versùs, ibique ludicra,
sed verecundo Musarum Theatro frui liceat. Si pla-
cent Comœdiæ, illarum construendarum Leges mi-
nimè displiceant.

Instructio I.

Comœdia Nomen, Definitio, Divisio.

DICO 1. Comœdia dicitur, ut notat P. Gallutius ex Diomede Grammatico ~~απὸ τῶν καιροδημῶν~~, hoc est à Viciis, quod eâ humilium domorum, non publicarum, regiarumque fortunæ comprehendantur: vel secundo ~~απὸ τῶν καιροῦ~~ hoc est à Comessatione: vel tertio ~~απὸ τῶν καιροῦ~~, nam καιροι, Pagi rusticorum sunt: vel quartò à Vicis Urbium.

2. DICO 2. Comœdia communiter definitur: Est Poësis dramatica, quæ, ob docendam vitæ con-

suetudinem, civiles, ac privatas actiones cum lepo-
re, & facetiis imitatur.

3. Differt à Tragædiâ, primò, quia Comœdia res civiles & privatas, Tragædia publicas illustres-
què continet actiones: secundò, quia Comœdia ri-
sus & sales, Tragædia perturbationes ac luctus
exposcit: tertiò, quia Comœdia privatos homines,
& mediæ conditionis, Tragædia Principes, Reges,
Cæsares admittit: quartò, quia Comœdiæ stylus
familiaris, affectusquè mitiores; Tragædiæ stylus
sublimis, & gravis motusquè animi atrociores:
quintò, quia Comœdiæ exitus hilaris, & jucun-
dus, Tragædiæ funestus, & luctuosus.

4. DICO 3. Celebris est Comœdiæ Divisio in
Veterem, Medium, & Novam.

5. Vetus Comœdia erat, qua, regnante popu-
lari licentiâ, mali mores (divitum præsertim, ac
nobilium) expresso nomine carpebantur; quod vel
fiebat in toto Comœdiæ decursu, ut vult Scaliger,
vel in Choro. In hac insignes fuere Eupolis, Cra-
tinus, Aristophanes, Phrinicus, Theopompus, Ar-
chippus, Plato, Pherecrates, aliique.

6. Media Comœdia, inter veterem scilicet, ac
novam, erat, qua regnante Oligarchiâ, hoc est ini-
quo paucorum imperio, & quasi tyrannide, sub ar-
duis pœnis coërcita est illa maledicendi licentia po-
pularis, Choriquè usus expunctus: hujus loco tran-
sitiones quædam, seu digressiones fiebant, in qui-
bus aliorum tantummodo scripta Poëtarum, aut
dicta irrideri licitum erat. In hac fuere celebres

Phi-

Philippides, Strato, Anaxilas, Mnesimachus, Epocrates Ambraciota, Nicostratus, itemque Cratinus.

7. Nova Comœdia, quæ florere cœpit sub Alessandro Magno, est, quæ caret utriusque supradictæ Comœdiæ aculeis, & Choro, atque illis Digressiōibus, peneque infinitâ Carminum varietate: & ex eo argumento risum captat, quo generatim universè, nullo certo nomine expresso, mali mores notantur, solis jambicis, ac trochaicis contenta. In hac floruere Philemon, Diphilus, Apollodorus, Menander, Plautus deinde, ac Terentius.

8. DICO 4. Dividitur ita Comœdia in Palliatam, Togatam, Prætextatam, Trabeatam, Tunicatam seu Tabernariam, Atellanam.

Palliata erat, in qua, Græcorum inore, Histrio-nes Palliati prodibant.

Togata dicebatur à vestitu Romanorum, qui- bus Toga, ut Græcis pallium.

Prætextata, quæ omnium nobilissima, diceba- tur à prætextâ fasciis distinctâ purpureis, qua indu- bantur Actores, Magistratus scilicet, & Senatores, qui in eâ inducebantur, non tamen Reges, aut di- tionem aliquam Provinciarum, Urbiumque domi- natus hæbentes: hi enim ad Tragœdiam pertinent.

Trabeata prædictæ affinis erat, sic dicta à tra- beâ, qua utebantur personæ Comœdiæ, quæque Consulum in paœ vestis fuit, in victoriâ Ducis, Equitum in pompâ funebri.

Tunicata, seu Tabernaria, quæ homines hu- miles tunicis indutes, ac tabernas colentes conti- nebat.

Arcellana ab Atellâ, Oscorum oppido, nomen accepit, unde Romam jocis referta Comœdia translata est.

Instructio II.

Comœdia Artificium.

9. **D**ICO : Comœdia Artificium sit per partes duplicitis generis : alias enim habet partes quantitatis, alias qualitatis : illæ sunt, quibus extenditur : hæ quibus talis, vel talis fit : de quibus brevissimè, more nostro.

Partes Quantitatis.

10. **D**ICO : Quinque sunt partes quantitatis, quibus Comœdia dilatatur, Prologus nimirum, Protasis, Epitasis, Catastasis, & Catastrophae.

11. Alii præponunt duas alias partes, Titulum scilicet, & Argumentum. Sed hæ propriè Comœdiæ partes non sunt, quamvis à Veteribus legi ante Fabulam solitz fuerint. De utraqùè tamen aliquid dicendum.

Titulus.

12. **D**ICO. 1. Titulus est nominis tām Auctoris, quām ipsius Comœdiæ, prima quædam inscriptio, quæ in fronte legitur : hanc aliqui Fabulæ partem quantitatis appellant, saltem quæ Comœdiæ integrum reddit & perficit, & omnes in fronte Operis præscribendam præcipiunt. In Titulo Veterum mos erat, si Græca Fabula Latinè reddita-

repræsentanda esset, Traductoris nomen ipsius Fabulæ nomini postponere. Qui quidem Titulus olim in ipsâ Scenâ recitabatur.

13. DICO 2. Fabulæ nomen est, quod tori Comædiæ imponitur; quod quidem è multiplici fonte, seu capite erui potest; scilicet vel à loco, vel à personæ primarum partium Nominе, Officio, Patriâ, cæterisquè adjunctis; vel à re, atquè argumento ipso, casu nimirum, eventu, fato, & fortunâ, conditione, & similibus. Undecunque tamen desumatur, talia sint hujusmodi capita, ut circâ illa, veluti cardines, tota Fabulæ summa versetur.

Ut ex his capitibus inditorum Comædiis nominum Exempla afferamus;

14. DICO 3. Andria Terentii à loco, id est Andro Insulâ, nomen traxit, ex qua veniens Crito nodum Fabulæ soluit. Sic etiam à loco nomen accepit Brundusia &c.

15. Aliquæ sortitæ sunt nomen à personis præcipuis totius Fabulæ. Sic Adelphi dicta est, quia personæ præcipue in eâ sunt duo fratres; Græcè enim ἀδελφοι fratres sonantur. Ejusdem Terentii Eunuchus appellata est illa, cui argumentum suppeditat Dorus Eunuchus: Hecyra. In qua pleraque per saceros, socrusquè aguntur; Græcè enim σκύρος sacer, σκύρος socrus dicitur. Phormio dicta est ista, in qua una ex præcipuis personis est Phormio paralitus. Miles glriosus dicta est, in qua hujusmodi miles omnia perficit, clauditque.

16. Planti Amphitruo dicta est ab Amphitruo, ut præcipua ejusdem personâ, quæ Fabulam claudit:

dit: Asinaria ab Asinorum numerato pretio, quod in eâ est: Aulularia ab Ollâ perditâ, & inventâ. Sic Stephonius à Crispo primas agente partes Crispum inscripsit celeberrimam Comœdiām tanto cùm plausu Romæ toties actam, spectatamque.

17. Terentii Heautontimorumenos nomen hausit à rebus ipsis, atquè argumento, quia in hac Comœdiâ Menedemus inducitur se ipsum excrucians, quòd propriâ duritie filium domo expulerit; Græcè enim οὐτε τυφούμενος est se ipsum excrucians.

18. DICO 4. Hinc patet, idem dicendum de Tragœdiis, & quocunquè Dramatis genere.

19. Advertite Scaligerum velle, ut ab eo facta, aut ab eâ personâ, quæ est celeberrima dignitate, aut infelicitate, aut quæ plurimùm versatur in toto argumento, Tragœdiæ nomen fiat: unde idem Senecam damnat, quod Troädem inscriperit, in qua nihil de Troiâ: sed immetit; nam sumptum nomen à Patriâ, seu loco.

20. DICO 5. Quia aliquando Titulo unicâ voce assurgente confunderentur Fabulae, & Dramata, si forte plura eodem nomine inseribi contingeret; ideo nonnunquam conjungi solent res, & personæ, seu locus, & sunt Inscriptiones quædam mixtæ ad differentiam clare significandam. Hinc, quia Seneca duas de Hercule conscripsit Tragœdias, uni Herculi furenti, alteri Herculi Oethæo nomen indidit. Sophocles unam Oedipum Tyrannum, alteram Oedipum Coloneum appellavit. Euripides unam inscripsit Iphigeniam in Aulide, aliam Iphigeniam in

Tauris : sic ejusdem prima Tragædia inscribitur. Ajax Flagellifer, ad differentiam alterius, quam Dicæarchus Mamertinus civis vester celeberrimus Peripateticus traditur inscriptissæ. Sic etiam vestris P. Stephani Tuccii drama sæpius spectatum, & semper cum admiratione, nomen habet Christus Judex ; quod scilicet nimis universale esset nomen Christus, nec drama illud ab aliis similibus sejungeret, quæ de Christo nascente, patiente, redivivo &c. circumferuntur.

21. DICO 6. Ubi unicum nomen nullam pareret confusione, quod nec Auctor plura dramata de eadem personâ fecerit, nec alia ab aliis de eadem personâ exarata sint ; vel, si extant, idem omnino sine ullo discrimine prosequantur, non opus est nominis discriminem addere, nec Tituli voices multiplicare : itaque peccant Recentiores, qui absque ullâ prorsus necessitate sic inscribunt : Joseph cognitus, Saulus conversus, Absalon tumens &c.

Argumentum.

22. DICO : Argumentum, Græcè Periocha, Summam, & Complexionem significat, qua res omnes, quæ in Fabulâ geruntur, breviter continentur. Hujus partis, quæ non est admodum necessaria, illud erat artificium Antiquis, ut primis Versuum Literis Fabulæ nomen exprimeretur per Carmen acrostichon. V. G.

TRINUMMUS.

T hesaurum abstrusum abiens peregrè Charmides,
 R enquè omnem amico Callioli mandat suo:
 I stoc absente mālē rem perdit filius.
 N am & ædes vendit, has mercatur Callicles,
 V irgo indotata sotor istius poscitur.
 M inus quo cùm invidiā ei det dorem Callicles,
 M andat qui dicat aurum ferre sese à patre.
 V it venit ad ædes, hunc deludit Charmides
 S enex ut rediit, cujus nubunt liberi.

Prologus.

23. D ICO 1. Prologus est prænarratio quædam Comœdiz, in qua Poëta sub alienâ, vel ipsiusmet personâ, rem agendam exponit. Hæc pars dicitur à multis Latinarum duntaxat Comœdiarum præcipua pars: Græci enim illam à rotius Comœdiz corpore minimè distinguebant; quæ quidem pars monoprosopos dici solebat, quod scilicet ab unâ tantum personâ ageretur, excepto Plauti Trinummo, in quo Luxus, & Inopia simul Prologum conflant.

24. D ICO 2. Sive una, sive plures sint Prologi personæ, certum est ad Fabulam non pertinere, nec unquam debere cùm cæteris iterum sedire in proscenium. Sed hinc etiam Plautum excipe, qui in Amphitruone Mercurio præcipuæ ejus Fabulæ personæ Prologi etiam partes dedit. In Tragœdiis tamen non raro Prologum agit persona primarum partium.

25. D ICO 3. Multiplex est Prologus,

Pri-

Primus Hypotheticus, qui scilicet Fabulæ argumentum merè significat, nec distinguitur à Periodachâ; hujusmodi est in Aululariâ,

Secundus est Commendatitius, seu Systaticus, qui scilicet commendat præterea Poëtæ consilium in Fabulâ efformandâ; hujusmodi est in Adelphis, & Hecyra.

Tertius est Confutatorius, aut Relativus ad alios; seu Anaphoricus, qui vel refellit Adversariorum calumnias, ut in Andriâ; vel in eos retorquet objecta crimina, ut in Eanucho.

Quartus est Mixtus, qui scilicet varia Prologorum genera miscet; hujusmodi est in Asinariâ Plauti.

Quintus est Moralis, seu Ethicus, qui scilicet ad mores pertinet; hujusmodi est Luxus, & Inopia in Trinummo, Arcturus in Rudente, & Lar familiaris in Aululariâ.

Protasis.

26. DICO 1. Protasis est illa pars, in qua Summa rei exponitur, exitus tamen occultus remanet: immò plura ita obscurè, & mūtilitatè declarantur, ut Auditoris expectationem excitent, non expleant. Ad id juvabit nonnunquam Aposiopesis. Sic Fabula crescit jucundius, & Auditorum animus dulcè suspensus hæret amabili quadam impatientiâ.

27. DICO 2. Protasis totum Actum primum comprehendere solet, & in eo absolvī, quamvis nonnunquam ad secundum etiam possit extendi.

Epitasis.

28. DICO: Epitasis est protasis incrementum, in qua scilicet Summa rei, quæ in protasi fuit jām pro-

Catastasis.

39. DICO 1. *Catastasis* est illa pars Fabulæ, in qua, implexo jam totius negotii nodo, major cernitur perturbatio, quam in Epitasi: ubi curandum, ut nodi involutio clare quidem appareat, nullum prorsus solutionis lumen effulgeat; sed ad finem usquè Auditorum expectatio eventus avida deducatur.

40. DICO 2. *Catastasis* cum Epitasi secundum ferè, & tertium Actum comprehendunt, nonnunquam quartum, raro quintum.

Catastrophe.

41. DICO 1. *Catastrophe* est nodi totius perfecta solutio, in qua exagitata rei fit conversio in finem minimè quidem expectatum. Hæc comprehendit partem Actus quarti, quandoquè totum Actum quartum, & semper integrum quintum.

42. DICO 2. Hic tandem addi posset EPILOGUS: quemadmodum enim Prologus nihil agit in Fabulâ, sed tantum captat benevolentiam, poscitque attentionem, ita ultima aliqua persona vel sola, & ab aliis totius Fabulæ diversa, vel aliqua ex ultimâ Scenâ, aliis etiam astantibus, Comœdiæ finem imponit; Actorum nomine veniam deprecatur, dimittit humaniter Spectatores plausum efflagitans, & ita Epilogum agit.

In-

Instructio III.

Partes Qualitatis.

33. **P**ARTES Qualitatis sunt sex; Fabula nimirum; Mores; Sententia; Dictio; Appatatus; & Melopœia.

Fabula.

34. **D**ICO 1. Fabula est res cogitata, & inventa; ingenio sequè disposita.

35. DICO 2. Fabula duplex est, Simplex una, Implexa altera seu Composita. Simplex est, quæ nihil novi, aut inopinati habet; nec Agnitionem, aut Peripetiam continet.

36. Porro Agnitio est, cum ex ignorantia aliquius tei; vel personæ in ejusdem cognitionem venimus, unde affectus excitantur: ut si quis agnoscat Patriam, filium, civem, amicum, fratrem, regnum, innocentem, hostem &c. quiem talem esse sciebat: hujusmodi est Asinaria Plauti.

Peripetia est fortunæ mutatio: V. G. Pauperis in divitem &c.

37. Implexa seu Composita Fabula est; quæ vel Agnitionem, vel Peripetiam, vel utramque complectitur. Primi generis est Hecyra Terentii: secundi generis Miles gloriosus Plauti: tertii generis, quæ omnibus præstat; est Andria Terentij.

Mores.

38. **D**ICO 1. Mores sunt, qui Comœdiæ Actoribus effinguntur: circà quos servandum primo, ut si personæ notæ inducantur, tales illis-

Cc

fin-

finiamus mores, quales verè habuerint, vel ha-
buisse fama sit.

Secundò, ut si personæ sint factæ, mores illis
verisimiles effingamus prò ætate, sexu, conditio-
ne &c.

Tertiò, ut constanter, & æquabiliter hi mores
serventur, nec qui E. G. semel ridiculus, avarus,
timidus prodiit, in eadem Comœdiâ gravis, libera-
nis, animosus apparet.

39. DICO 2. Juvabit hoc loco legere, quæ de
Moribus personarum diximus in Arte Rhetoricâ.

Sententia, & Dictio.

40. DICO 1. Sententiis quoquè inspergenda
Comœdia est, non quidem heroicis, &
grandioribus, aut tragicis, sed vulgaribus, & in
sermone familiariter usitatis; hujusmodi sunt Prover-
bia, Adagia &c.

41. DICO 2. Dictio facilis sit, aperta, pura,
elegans, mediocriter polita, quæ scopulos declinet
dups, tragicam scilicet sublimitatem, & mimicam
humilitatem. At ubi opus fuerit, inquit Horatius:

& vocem Comœdia tollit,
Iratusquè Chremes tumido delitigat ora.

Apparatus.

42. DICO 1. Apparatus Scenam, Actorumque
habitus complectitur. Jam tria fuerunt
Scenarum genera.

Primum Tragicum, secundum Comicum, ter-
tium Satyricum.

43. Tragica Scena assurgebat columnis, fasti-
giis.

giis , palatiis , turribus , regnisque signis ornabatur :

44. Comica primum è ramis , ac frondibus structa , deinde privatis ædificiis formabatur :

45. Satyrica nemoribus , montibus , ac speluncis .

46. DICO 2. Personarum vestes illatum conditioni de more aptas Comœdia exoptat , quæ tales sint , ut illarum mores quandoquè effingant . Sic apud Veteres Conicos Senibus vestitus erat Candidus , Junioribus Flammeus , Sacerdotibus vestis talaris Alba , Divitibus Purpurea , Pauperibus Punicea ; Milites Chlamyde aut Sago cum machæstrâ instruti prodibant , Nuntii Penulati , Matronæ cum Synthesi , aut Melinis ; Servis erat vestis Angusta , Parasitis fuscum Pallium &c.

47. DICO 3. Solebant etiam Veteres aptam Histrionibus personam fingere : ut Parasitis colorē atrum , juvenisque ætatem potius , quam senis , corpus nitidum , obesum , abdomen præpingue , nasum aduncum , corvinum tamē , non aquilinum , aures pendulas , & produetas , intenta supercilia &c.

Melopœia , ubi de Intermediis.

48. DICO 1. Melopœia est , quæ Chorum complectitur , saltationem , concentum , machinas , embolia , lusus : quæ omnia post Actum solent à Recentioribus introduci , veteri , mendaciè Choro sublatò , ut suprà diximus . Hanc partem Veteres Mimon , Exodion , hoc est digressiæ seu diverticulum , Recentiores Intermedium .

appellant, quod in eâ salibus, jocis, urbanitate Spectatorum animi, veluti è longâ, perpetuâquæ viâ Fabulæ, aliquantisper devii, relaxentur.

49. DICO 2. Hæc Intermedia debent representari à personis, quæ in Comœdiâ locum non habent, & res continere à Comœdiâ sejunctas. Poterunt quandoquæ fieri, Veterum more, per Mimmos, hoc est per Histriones, solitariâ gesticulatione mirum in modum exprimere solitos quidquid referre vellent sine verbis, ac voce.

50. DICO 3. Horum Intermediorum argumenta ridicula peri commodè poterunt è medio foro, è tabernis, angiportis, popinis &c. adeoque Actores habebunt Caupones, Coquos, Fartotes, Perductores, Bajulos, Ebrios, Stolidos, Insanos, Surdos, Cæcos, Circulatores, Impostores, Sycophantas, Parasitos, & quidem labeones, frontones, capitones, sismos, nasutos, cervicosos, milites præterea gloriosos, & similes, qui solo aspectu risum extorquent.

51. DICO 4. Si velimus in hujuscemodi Intermediis imitari Veteres, poterimus quandoquæ per improvisum exitum rem omnem abruimpere, ita, ut uno decadente, cæteri quoque descendant, etiam re imperfectâ. Verum.

52. Objicies: hæc Episodia, seu Intermedia, damnantur ab Aristotele: Ergo illis uti neutiquam licet?

53. Respondeo: Aristoteles absolutè non damnat Episodia, sed ea dumtaxat, quæ Fabulani præter modum prolixam reddebant: quæquæ ab Actoribus,

ribus, & Histrionibus non tam appositè, sed temere, subitoquè excogitabantur, si forte videbant, nondum impletum clepsydræ tempus præscriptum.

Instructio IV.

De Actibus.

14. DICO 1. Prædictæ partes Comœdiæ per Actus & Scenas distribuuntur. Jam Actus, ab actione dictus, est actionis, seu paractæ Fabulæ pars. Undè colliges, non licere pro arbitratu Actum determininare, nisi ubi aliqua pars totius Fabulæ sejungi ab aliis commodè potest per Chorum, vel tibiçines &c.

15. DICO 2. Actus secernitur vel omnibus recedentibus, interjecto Choro, ut in Tragœdiâ; vel intervantu novæ personæ, vel argumento ipso, & materiâ.

16. DICO 3. Actus in Comœdiis quinquè (quod etiam de Tragœdiis intelligendum) nec plures, nequè pauciores, præscribit Horatius in Arte Poëticâ:

*Nevè minor, quinto neu sit productior Actus
Fabula, qua posci vult, & spectata reponi.*

17. Objicies cùm Jacobo Mansonio in Apologiâ Dantis Aligherii: Ex Cicerone colligi videtur tribus etiam Actibus integram Comœdiam confici posse: Tullius enim, scribens ad Quintum fratrem, hæc habet (Sic tu in extremâ parte, & conclusione muneris, ac negotii tui diligentissimus sis, ut hic tertius annus, tanquam tertius Actus, perfectissimus, atquè ornatissimus fuisse videatur)

Et Veteres, præsertim Græci, Fabulam quandoquè in plures, quandoquè in pauciores ingressus Chori, adeoque Actus, distribuerant.

58. Respondent aliqui, tunc Drama comicum appellandum, non rigorosè Comœdiam.

59. Respondent alii, id perperam factum ab Antiquis, deinde castigatum à Recentioribus, ut plura Veterum vitiæ. Evidem, ut respondeam.

60. DICO. 4. Si quis plures, vel pauciores quandoquè Actus in Fabulâ institueret, & illam velit Comœdiā vel Tragediā dicere, se Antiquorum auctoritate defendens, damnare non ausim. Ceterū ego Horatii præceptum sequerer, si rigorosam Comœdiā, vel Tragediā velim contexere.

Instructio V.

De Scenis.

61. **D**ICO 1. Actus distribuitur in Scenas. Jam Scena est pars Actus, in qua una, duæ, tres, quatuor, pluresve personæ loquantur. Verum unica persona perraro, præsertim in Comœdiis, admittatur, & breviter loquitur, ne fastidium pariat.

62. Objicies: Horatius damnat in Scenâ plusquam tres personas, ubi ait:

... ne quarta loqui persona laboret.
ergo male à nobis admittuntur in Scenâ plures personæ quam tres?

63. Respondeo: Diomedes admittit etiam quatuor, quem numerum Plautus explet in Mercatore, Aristophanes excedit in Ranis, & alibi: Horatius vero

verò solūm præcipit, ut, si quandoquè q̄trāta, vel aliaz suprà tres addantur personæ, h̄e non multum loqui laborent, ne fiat confusio.

64. DICO 2. Quoties persona aliqua discedit, vel accedit aliqua, vel omnes mutantur, tunc nova dicitur Scena. Volunt aliqui nullam absolvī debere Scenam (nisi extrema illa sit) per omnium interlocutorum discessum. Sed hoc non video religiosè observatum à Plauto, aliisquè: undè advertendum censeo, ut, vel non omnes discedant; vel, si omnes sint discessuri, priusquam illi omnino intrō abeant, Actores Scenæ sequentis appareant, ne Scena prorsus vacua relinquatur.

65. DICO 3. Scenæ in quocunquè Actu possunt esse multæ, & quandoquè decem, modo absit prolixitas. Nonnemo ultrà septimam Scenam Actum minimè producendum præcipit.

Instructio VI.

Comædia Stylus, Virtutes, & Vitia.

66. DICO 1. Comædiæ stylus familiaris sit, ut suprà diximus: ille quandoquè solutâ etiam Oratione contentus (sed tunc rigorosa Comædia non est) passim tamen jambico gaudet Carmine, coquè ferè semper impuro.

67. DICO 2. Totius Fabulæ actio una fit oportet, non plures; & talis, ut unius diei spatio, vel paulò majore confici posset (idem dicendum de Tragœdiâ) cuius unitas, ob hanc rationem, magis rigorosa est quam Epicæ: Epica enim Poësis multorum etiam annorum spatia potest complecti.

406 Exercitatio Octava de Comœdiâ.

68. DICO 2. Comœdia facetiis, locis, rebus
pidiculis, non sine sale, est condienda.

69. DICO 4. Quæ visu fœda, vel atrocia sunt,
panquam intus perfecta narrentur, aut voce ex intè-
riore Scenâ emissa prodantur, si commode potest.
Verum hæc quoquæ Receniores non huncquam re-
præsentant in Scenâ affectus vehementius commo-
vendos, quod minimè reprehenderim, nisi turpia
& obscena illa sint.

70. DICO 5. Cavendum, ne aliena à Fabulâ,
& superflua misceantur. Ideoquæ nil contineat tota
Comœdia præter rei expositionem, nudi connexio-
nem, ejusdem solutionem.

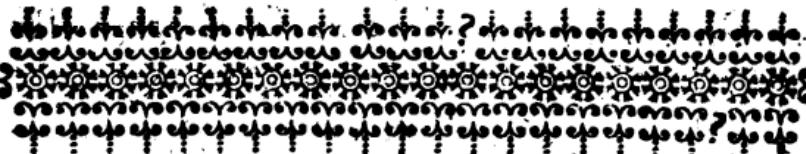
71. DICO 6. Aliqui cavendum censem, nè se-
pius quam quinques, eadé persona veniat in prosce-
nium: ed hanc Legem negligit Davus Andriæ per-
sona. Huic Regulæ alii ad summum in Tragœdiis
locum concedunt.

72. DICO 7. Interlocutores plusquam qua-
tuordecim omnes ferè Scriptores è Comœdiâ remo-
vent.

73. DICO 8. Curañdum alii censem, ut Fa-
bulæ personæ vel nihil, vel ferè nihil loquantur
cum populo & Spectatoribus, nisi fortè ultimæ Sce-
næ Actores Fabulam clauderent, Spectato-
res dimitterent, & plausum
exposcerent.

EXER.

EXERCITATIO NONA.

DE TRAGOEDIA.

Lura diximus in Comœdiâ
ipſi cùm Tragœdiâ communia. Pa-
ca nunc, quæ Tragœdiz propria-
sunt, aperiemus.

Inſtructio. I.

Tragœdia Nomen, Definitio, Divisio.

1. **D**ICO i. Tragœdiam alii primò appellatam
voluptε τραγωδίας, vel τραγωδία,
quod scilicet vindemiæ tempore in Atticâ ab
Histrionibus fæcibus, nè agnoscerentur, perunctis
tām Comœdiâ, quām Tragœdiâ agebatur.

2. Secundò dicitur, juxta alios, & quidem
probabilius, ἀπε τραγου, vel quia hircus Tra-
gædorum præmium erat, vel quia hircus, vineas la-
dens, hostia cremabatur, dum agricolæ sacra Bac-
cho faciebant, cuius solas laudes Veterum Tragœ-
dia per dithyrampos primūm continuit.

3. Tertiò alii Tragœdiam dici malunt, quaſi
τραχεῖας φόνος, asperum scilicet cantum, quia re-
ſilebiles continent.

4. DICO 2. Tragœdia est Poësis virorum illius
strium per agentes personas exprimens calamitates,
ut misericordiâ & terrore animos ab illis perturba-
tionibus liberet, à quibus hujusmodi facinora tragœ-
ca proficiuntur.

5. DICO 3. Tragœdia Fabula vel est Simplex,
vel Complexa, vel Pathetica. Simplex unam
actionem complectitur sine agnitione, aut peripe-
tiâ: Complexa vel agnitionem, vel peripetiam, vel
utramque habet: Pathetica est, quam comitatur
pathos, id est, quæ habet affectum per cædes, vul-
nera, supplicia, tristesque exitus excitatum.

Instructio II.

Tragœdia Artificium.

6. DICO 1. Ut diximus in Comœdiâ, Tragœ-
dia artificium fit etiam per easdem ferè
partes, mutatâ materiâ, & personis, ut patet ex De-
finitione. Illud tamen advero, Protagm Prologi
vicem gerere, in qua unus, aut duo colloquentes
Fabulam inchoent, magnamque argumenti partem,
non tamen totum, exponant; ita tamen, ut nequè
á primis, nequè ab ultimis incipiant.

7. DICO 2. In Epitasi rerum perturbationes,
pericula, iræ, minæ, metusque continentur, &
crescent.

Catastasis est status Fabulæ, nodique involutio.

8. DICO 3. Catastrophe est argumenti exitus,
& mutatio fortunæ; quæ tamen pars, ne quodam-
modo frigescat, ut in Senecæ Medeâ videtur contin-
gere, solet plerunque à Recentioribus atrox epita-
sis

sis præparatio crudeli facinore , vel in Scenâ coram Spectatoribus peracto , terminari .

9. DICO 4. Præcipua in Tragœdiâ personæ sunt Reges , Principes , Vates , Sacerdotes &c. Recipit alias etiam humiles cùm illis connexas , ubi sic postulet ordo rerum ; hujusmodi sunt Servi , Nun-tii , Pastores , Nutrices , Satellites &c.

10. DICO 5. Tragœdiæ Actores passim cothurnati prodibant : undè rem cothurno dignam dicimus rem illustrem : sic quia socco Comici pedes in-duebantur , rem Socco dignam dicimus humilem quid , ac ridiculum .

Instructio III.

De Choro.

11. DICO 1. Quolibet Actu terminato , illicet subeant in orchestram , & thymelem personæ choricae , cùm quibus nonnunquam remanere poterit personarum Scenicarum aliqua , locuturam , non cantatura , nisi forte aliqua præfica sit , quæ circa feretrum unâ cùm Choro lugeat .

12. DICO 2. Repudiato Veterum Choro , de quo diximus in Comœdiâ , Recentium Chorus est sive virorum , sive mulierum , sive puerorum , sive nobilium , sive rusticorum , ut Fabula exiget .

13. DICO 3. Chori officium est bonis favere , amicis consulere , iras cohibere , Deum laudare , pro miseris preces effundere , diras imprecari superbis ; vel , si calamitas solatum omnino respuit , cùm lugentibus fluctu , ac lamentationes emittere ; quod qui-

quidem vel canendo , vel loquendo , vel colloquendo , vel unâ omnium voce confusâ fieri potest.

Instructio IV.

Tragœdia Stylus , Virtutes , & Vitia .

14. DICO 1. Tragœdia jambico gaudet Carmine , & quidem senario , Veterum octonario repudiato. Chorus tamen varias Carminum , etiam Lyricorum , species admittit.

15. Si solutâ Oratione fiat , propriè Poësis non est , adeoquè nec Tragœdia , nec Comœdia rigorosè , sed harum imitatio , & similitudo.

16. DICO 2. Interserunt aliquando Tragici Versum hexamètrum , præsertim ubi vel loquuntur Oracula , vel nobile aliquod , aut singulare , Græcos imitati , qui elegiacos etiam Versus nonnunquam interponebant.

17. DICO 3. Tragœdia stylo gaudet sublimi , & gravi , quamvis quandoquè ex industriâ se demittat , ut si loquatur puer , fœmina , humilisve persona : undè Horatius :

Et tragicus plerunque dolet sermone pedestri.
Elocutionem amat perspicuam , non humiliem , non abjectam , sed propriam , verba illustria , lecta , sonantia. Si moderatè translata contineat , iis adorabitur , ut flousculis prata , Sideribus cælum : voces obsoletas , humiles , triviales omnino respuit.

18. DICO 4. Sententias contineat , quæ , quid sit sequendum , quid fugiendum , in vitâ pronuncient : ab omnibus tamen facile admissæ illæ sint , ingeniosæ , concisæ , nec nimium densæ , non in-

eptæ ,

ceptæ, non palam falsæ; perplexæ; obscuræ: an-
gomaticæ pertatò admittantur.

19. DICO 5. Si nodus aliquis in Tragœdiâ o-
ccurrat adèù implexus, ut ab homine explicari ne-
queat; vel cùm narranda sunt futura, vel p̄t̄teri-
ta, & jam omnium oblivione prorsus deleta, vel si-
milia; tunc & Cælites induci poterunt ex aliquâ
machinâ: undè ortum Proverbiūm, Deus ex ma-
chinâ. Poterunt p̄t̄terea Inferi evocari ex hian-
te, ac deducto tabulato, perinde ac si ex terra vi-
sceribus in scenam profiliant. Talibus personis
Prologi loco Recentiores s̄p̄ius uti consuevēt.

Instructio V.

*An licet in Tragœdiâ Scenæ versatiles
instituere.*

20. DICO 1. Aliqui, ex Tract. qui Tom. 2. Tra-
gœdiatum R. Hortensii Scammaca, Au-
tore P. Josepho Spucces, præmittitur, vitium esse
arbitrantur, si Scenæ versatiles sint, quæ scilicet,
dato signo, iectu oculi machinis quibusdam inver-
tantur: ajunt enim inverisimile esse, ut sinè divinâ
ope, aut p̄stigio, ab Urbe in Campum, ab Aulâ
in Hortum momento transferantur.

21. DICO tamen 2. hæc inhiui, ut aliorum
opiniones sciretis: cæterum meum Auditorem ad
alios reprehendendos minimè proclivem desidero,
cùm præsertim accedat.

22. Primò Recentiorum ferè omnium auctori-
tas, apud quos hæ Scenarum mutationes maximo
sunt in usu, & plausum obtinent incredibilem:

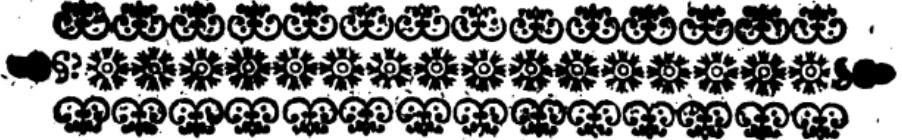
23. See-

23. Secundè ratio, cur enim non poterit in uno Actu ostendi E. G. Aula Principis imperantis aliquod fieri in campo, aut in horto; & deinde in alio Actu, ubi repræsentandi sunt, qui Principis iussa exequantur, campus, vel horti amoenitas demonstrari? Quin immò id magis verisimile videtur: res enim illas, ut flores colligere, venari &c. inverisimile est fieri in aulâ regiâ. Cùm igitur in eadē domo variæ sint habitationes & sedes, cur non poterit modò una pars domûs, ut aula, modò altera, ut viridarium, lacūs, porticus &c. repræsentari, ubi id actionis varietas exigit?

24. Atquè hæc de Tragœdiâ. Quod si præterea ejus Inventorem scire desideratis; Aristoteles inventam à Doriensibus in Peloponneso fuisse ait. Alii Claucum nescio quem, vel Epigenem Sicyonium, vel Thespin Athenensem Tragœdiæ auctorem prædicant. Tragœdiam deinde Phrynicus, Æschylus (qui mulieres in Scenam introduxit) Euripides, Sophocles mirum in modum expoliverunt.

Cætera, quæ de Tragœdiâ desiderari possent, satis diximus in
Comœdiâ.

EXERCITATIO
DECIMA,
DÉ TRAGICOMOÉDIA.

Instructio Unica.

Quid, sit, & quale ejus Artificium.

1. DICO 1. Hoc genus Poëseos mixtum Tragœdiâ & Comœdiâ est: undè & illustriores & humiles personas admittit, resquæ lœtas pariter & tristes; Exutum tamen plerunque amat omnino hilarem, etiam si antecedentes mœrores horridum finem minitati fuerint.

2. DICO 2. Si exitus mœrore carere omnino non possit, quod V. G. mortem vel martyrium continet, sequantur inexpectatae lœtitiae, ut Angelus, qui beatitudinem nuntiet jam possessam, Superum plausus &c.

3. DICO 3. Stylus mediis suprà Comœdiam, infra Tragœdiam fit. Tandem Legibus iisdem componatur, quibus Tragœdia, & Coœdia.

* * * * *

EX-

EXERCITATIO UNDECIMA.

1.

DE SILVA.

Oemata quædam, ut Scaliger ex Quintiliano, subito calore excussa, Silvas dicimus. Silvarum varia sunt genera, de quibus breviter.

Instructio I.

DE CARMINE NUPTIALI.

Quid sit, & quatuorplex.

2. **D**ICO: Carmen Nuptiale, quod Veteres à ficto nuptiarum Deo, Hymenæum etiam appellarunt, Carmen est in nuptiali pompa cani solitum: & quidem

Quadruplex: Primum canebatur in ipso nuptiarum convivio, Scholion dictum; ut notavimus in Lyricâ:

Secundum, remotâ jam hilaritate Convivii, propè thalamum, id est nuptiale cubiculum, & hoc propriè Epithalamium dicitur:

Tertium, quo res ipsa, id est Historia, describitur.

Quartum mixtum ex narratione, & Cantu.

Ar.

Artificium.

DICO 1. Nuptialis Carminis Artificiam est, exordiri vel primò ex abrupto, aliquo nimirūm affectu vehementi, ut admiratione ob civium congadentium plausus &c. vel secundo ab ornarii thalami, sponsa ornamentis, ac vestibus &c. vel tertio per apostrophem ad personas praesentes: vel quartò ab Invocatione Numinis, Cælitū &c.

4. DICO 2. Deinde Carmen hoc nuptiale Sponsi Sponsaque desideria, honestosquè amores contineat, mutuamque benevolentiam: invitet præterea Hymenæum, & Charites ad nuptiarum celebritatem & ludos, pompaque strepitum graphicè describat.

5. DICO 3. Præcipua hujusce Carminis pars ad Sponsi Sponsaque laudes celebrandas insumenta. Jam laudari poterunt à Patriâ, à Genere, à Consanguineis, à rebus gestis, à Bonis Animi, Corporis, Fortunæ. Tandem inter eorum latitiae causas varias spem futuræ prolis adjungat, nec imparis, nec degeneris.

Stylus, Virtutes, & Vices.

DICO 1. Stylum amat festivum ac lepidum, qui tamen suaviter incitatus subitum Poëtici furoris æstum præferat, non multum elaboratus: talis enim apparere debet, ut silva videatur, Carmen videlicet ferè extemporaneum, penè rude, ac deinde diligentiore limâ perpoliendum.

7. DICO 2. Decorem nuptiali Carmini conciliabimus, si rem omnem, & laudes aliquo Poëticō

Dd

figmen-

figmento adornemus. Itaque fingere poterimus res illas ære insculptas, Tabulis expressas, vestibus Phrygio opere depictas, auro argento vè cælatas &c.

8. DICO 3. Cavendum, ne quid contineat Carmen, quod Conjuges aut Consanguineos, vel modestiam & verecundiam lœdat.

Legite, si placet, Museum, Catullum, Ovidium, Claudianum, Statium &c.

Instructio II.

Carmen Natalitium, seu Genethliacon.

9. DICO 1. Carmen Natalitium, Genethliacum, seu Geniale est, quod in die Natali alicujus canitur.

10. DICO 2. Duplex est, primum quod canitur eo ipso die, quo puer nascitur: secundum, quod singulis Annis ad ipsius Natalis memoriam renovandam instituitur.

Artificium.

11. DICO 1. Poterimus quandoquæ exordiri, profitendo nos magnum quid decantaturos. Tum Infantis spem, futuræ nimirum felicitatis, sapientiæ, virtutis vaticinia ducta, vel à Parentum somniis, ostensis, prodigiis, vel ab anni tempestate, mense, die fausto & solempni, vel à Signis cælestibus, & rebus similibus, subjiciemus: ipsius pulchritudinem admirabimur, & Cærites, ut sicut orru, ita & vitæ faveant, invocabimus.

12. DICO 2. Descendendum præterea ad Majorum ac Parentum laudes. Deinde illius conditionis

tionis homines, ut Milites, Sapientes &c. cuius est, vel futurus puer creditur, ad lætitiam gratulationem nostrâ excitandi.

13. DICO 3. Puerum ipsum blandè alloquenter, ut munera accipiat, quæ ipsius infantiae offerantur.

14. DICO 4. Si verò Càmen quotannis fiat, quoties Natális recutrit dies, tunc festivitatis ponte, liberalitas, divitiae, optima pueri educatio; si grandior fit, illustria facinora, magistratus, ingenium, inorū suavitas, bonaquæ omnia commendanda.

Stylus, Virtutes, & Vicia.

15. DICO 1. Circà stylum nil præcipuum occurrat. Stylus silvæ sit, quem diximus in Epithalamio, & quidem hilaritate plenus atque lætissimus.

16. DICO 2. Exornari poterit aliquod Poëticò figmento, singendo in Orbè, Cælo, Silvis, Parnasso plausus, ac lætitias insolitas, vel Figuras adhibendo, ut Apostrophem, admirationem &c.

17. DICO 3. Cavendum, ne, tot inter plausus, pueri conditionem obliviiscamur: alia enim exigit lætitiae signa Pastoris filius, alia Mjlitis, alia Principis, Regis, Imperatoris &c. Si Pastor oritur, greges, armenta, silvæ ad plausus invitanda; si Dux, milites; si Princeps, Rex &c. Subditæ, Regna, Provinciæ; & sic de ceteris, pro uniuscujusque conditione.

Instructio III.

*CARMEN EVCHARISTICON.**Quid sit, & quale ejus Artificium.*

18. DICO 1. Carmen Evcharisticum Latinè fōnat, Gratiarum Actio; est enim, quo ob acceptum beneficium gratias agimus.

19. DICO 2. Ejus artificium est,
Primò, si nos impares dicamus ad reddendas
prò merito gratias:

Secundò, si beneficium amplificemus ab adjun-
ctis, præsertim loci, temporis &c.

Tertiò, si tandem ad gratias agendas redeamus,
invitandi etiam ad id alios viros illustriores, Mu-
tasquè digniores:

Quartò, si largitori optemus à Deo quām plu-
rima munera.

Instructio IV.

*SOTERIA.**Quid sint, & quale eorum Artificium.*

20. DICO 1. Soteria dicebantur munera, seu Carmina missa ob receptam amici salu-
tem, præsertim ob reducem, & servatum civem,
exercitum, ducem &c.

21. DICO 2. Hujus Carminis artificium est,
Primò ostendere, Numen precibus jàm indul-
sisse, impendentia mala avertisse:

Secundò, invitare amitos, cives, urbem, ad
lætitias, tristitiâ doloreque fugatis:

Ter-

Tertiò, amici laudes, res gestas, tūm in illâ, tūm in aliâ occasione, communem ergâ ipsum amorem aperire; indè colligendo, quantum eo perduto jacturæ fecisset Respublica, quantum lucri eo superstite:

22. DICO 3. Conferet ad hujus Carminis ornamentum, si delapsum è cælo auxilium in recuperatâ corporis valetudine, reportatâ victoriâ &c. Poëticè singamus.

Instructio V.

Epibaterion.

23. DICO 1. Prædicto Carinini affine Epibaterium est, quod etiam Carmen reversonis dicitur, quod scilicet cani solitum, cùm amicus, aut vir illustris è longâ peregrinatione redux Patriam appelleret.

24. DICO 2. Si canendum ab aliis, idem ferè artificium est, ac præcedentis. Clauditur tamen hortatione ad Amicum, ne se unquam è Patriæ sinu diyelli patiatur.

25. DICO 3. Si tamen Epibaterion ab ipsâ personâ reduce canendum sit; tunc

Primi Cælo gratias agat:

Secundi cives ob lætitiam, qnām in reditu ostendunt, gratiis cumuleret:

Tertiò Urbes ac Regiones, quas peragravit, describere poterit:

Quartò dicat, se de urbe, atquè amicis sæpè, ac sæpius non sínè affectu, ac lacrymis cogitasse.

Quintò tandem, vel se, suaquè civibus offerens,

Dd 3

vel

vel iterum Numini agens gratias, vel amorem erga Patriam ostendens, vel alio a pro fine Carmen absolvat.

Instru^ctio VI.

CARMEN VOTIVUM.

Quid, & quotupliciter fit, & quale ejus Artificium.

26. DICO 1. Carmen Votivum est, quo Deo, vel homini, ad aliquid impetrandum, preces fundimus.

27. DICO 2. Duplex est: primum, quo precamur, ut malum aliquod avertatur: secundum, quod precamus, ut bonum aliquod impetremus.

28. DICO 3. Ejus artificium erit,

Primo dicere, ut, quoniam nulla nobis est alia persona, in qua speremus, ipse benignè annuat precibus nostris, & nobis, licet immoritis, opem ferat:

Secundo precari, ut mala avertat, ne nobiscum, qui peiora quidem mereremur, tot viri innocentes, pueri, fœminaèque patiantur.

Tertio aliquando ejus clementiam, misericordiam, benignitatem, per apostrophem, figuramque aliam magis idoneam, invocabimus.

Instru^ctio VII.

PROPECTICON.

Quid sit, & quale ejus Artificium.

29. DICO 1. Propenticon, quod etiam dimissuum Carmen, seu dimissio à nonnullis appellatur, est, quod amici discessum comitamus, quæ prosperum iter auguramus.

30. DI-

30. DICO 2. Ejus artificium hæc omnia contine-re solet, quamvis non necessariò eodem ordine, quo à nobis subjiciuntur.

Primò, significabimus amicorum sensum ob ta-lēm diſcessum, periculorum metus, maturiqùe re-ditūs desideria, ac spes.

Secundò, Deum, Cælites, terræ marisquè præ-sides, ut itineri faveant, invocabimus; ad quorum aras nos voti reos promitemus, si in columem ami-cum servaverint, citoquè nobis reducem restitu-erint.

Tertiò, poterimus opportunè digredi, invehi-què contrà primos navigationum, itinerumquè In-ventores, celebrando aurea Secula, quando quis-què in Patriæ felicitatis sītu beatus consenescebat.

31. DICO 3. Licebit quandoquè res illas sub-nectere, quas in optato loco amicum felici exitu perfecturam ominabimur.

Et in fine illum vehementer hortabimur, omni-um nomine, ut citò redeat.

Instructio VIII.

EPICEDIUM.

Quid, & quotplex sit, & quale ejus Ar-tificium.

32. DICO 1. Epicedium est Carmen continens defuncti laudem cùm quâdam misera-
tione.

33. DICO 2. Duplex est, primum, quod re-citatatur corpore nondum terræ mandato, vel pro-
xè rogum; & hæc propriè Nænia dicebatur.

422. *Exercitatio Undecima,*

Secundum, quod quotannis ad extincti tumulum canebatur. Nunc, quodcunq; Carmen funeris lacrymas continens, Epicedium dicimus; quamvis rigorosè, ut notat P. Pontanus, Epicedium dici etiam possit soluta Oratio in alicujus funere.

34. DICO 3. Illud hujusce Carminis artificium:

Primo, nostrum aliorumq; dolorem expemus.

Secundo, in mortem invchentes, ejus causas detestabimur.

Terziò, vel res ipsas inanimes ad luctum invitabimus.

Quartò, defuncti laudes subnectemus, alios ad ejus imitationem hortando, nè talium virorum propago in Republicâ omnino perdatur.

Quintò, propinquorum dolorem mitigare conabimur, illum in beatitatis sinu vitam jàm incipisse immortalem, æternumq; etiam in hac vita virtutibus nomen sibi comparasse significantes.

Instructio IX.

CARMEN PARÆNETICUM.

Quid sit, & quale ejus Artificium.

35. DICO 1. Paræneticum, seu Prosepticum. Carmen, est, quo aliquem ad virtutem, vel illustre aliquod facinus excitamus.

36. DICO 2. Ejus Artificium est afferre motiva, quibus animus ad virtutis, vel facinoris illius amore impellatur; utquè facile nostris moveatur

Car-

Carminibus, nostrum ergâ personam, quam hor tamur, amorem significabimus, cuius benevolentia solitis viis captanda est.

Instructio X.

D I R Æ.

Quid sînt, & quale earum Artificium.

37. **D**ICO 1. Diras dicere consuevimus, Erinyas Antiqui dixerunt (quo nomine Deas ultrices intelligebant) Carmen, quo Numinis in hostium perniciem invocatur.

38. DICO 2. In primis Carmen hoc sit imprecationibus plenum contrâ personam, cuius sacrilegium, impiumque caput Furiis, Deoquè Ultori devovimus.

Secundò, ejus scelera exponemus, cui tanta malitia imprecamur.

Tertiò, fingere poterimus hominem illum è matris utero furiarum exceptum manibus, anguibus, pto fasciis, adstrictum, ferarum veneno lactis loco enutritum &c.

Instructio XI.

P A N E G Y R I C U S.

Nomen, Definitio, Divisio.

39. **D**ICO 1. Panegyris Græcè significat Concionem, seu populi frequentiam, in qua ab Oratore, vel Poëtâ aliquid recitabatur. Nunc autem Panegyrim dicimus etiam Carmen exornativi generis, quo aliqua persona laudatur. De Oratione suo loco: hic de Panegyrico Carmine.

Dd 5

40. DI-

40. DICO 2. Duplicis generis est Panegyricum Carmen: primum nihil figmenti continet:

Secundum aliquam fictionem habet more Poëtarum.

41. DICO 3. Contexi poterit hoc Carmen vel personam laudando, etiam absquè ullâ novâ occasione, vel ex occasione aliquâ, ut, si Victoriam reportârit, Magistratum iniérat, vel illustré aliquod facinus domi, bellivè perpetrârit.

Artificium.

42. DICO 1. Rem illam amplificabimus, si aliqua nobis dicendi occasionem præbuerit, victoriam E. G. triumphum, illustrē facinus, initi Magistratū lātitiam, Urbisquè plausus.

Secundò grati animi significatio, ac meritorum ergà nos multitudo subsequetur.

Tertiò deducendæ laudes vel à loco, ubi natus, vel ubi res gestæ, vel à tempore &c.

Quartò laudandus Heros à Genere, Majoribus, Patriâ, Educacione, Indole, & reliquis animi corporisquè dotibus. Præcipuum laudis argumentum sit, quid ille sapienter, quid liberaliter, quid fortiter, aut fecerit, aut perpessus sit.

43. DICO 2. Ornari solet Panegyricum Carmen invitando Urbes, Regna, Montes, Flumina ad Herois laudes, illaque effingendo ejus meritum loquentia, atque admirantia.

Recolite, quæ in Militis Rhetorici Subsidariis Copijs de Oratione in particulari tradidimus.

EXER-

EXERCITATIO DUODECIMA.

DE ANAGRAMMATE.

I.

Nter alios Poëtarum lusus non ultimum locum sibi vendicat. Anagramma, cuius originem ad Græcos, aliasquè nationes, ab Hebræis transfusam volunt nonnulli: Hebræos enim nomen literarumquæ observationi nimium dedito- fuisse satis constat.

Instructio. I.

Anagrammatis Nomen, Divisio, Definitio.

DICO 1. Anagramma sudoris fortunæque potius, quam ingenii partus, quodquæ ob improbum laborem P. Lebrun Ingenii Tormentum, Hieronymus Genuinus Nominis Metaphosim appellat, dicitur à verbo Græco ἀναγράφειν, quod Latine sonat Transcribere, ac Transformare.

DICO 3. Duplex est Anagramma, Literale, scilicet, & Numerale seu Arithmeticum: primum circa literas, secundum circa numeros versatur. Hic de Literali, quod absolutè venit Anagrammatis nomine, deinde de Numerali.

4. DL

4. DICO 3. Anagramma sic definiri potest: Clausula, quæ ex alicuius vocis literarum omnium transpositione consurgit.

5. Dixi, Transpositione; nisi enim Literæ transponantur; sed nihil, vel ferè nihil variata, solum resolvantur, Anagramma non est: ut, si quis dicat, prò Dominus, Do-minus; vel prò, Erasmus, Eraf-mus; vel prò, Tertullianus, Ter-Tullianus; vel prò, Messana, Me-sanas.

6. Dixi præterea, Literarum omnium: Autores enim magis severi omnes prorsus Literas invertendas præscribunt in Anagrammate. Evidem tamen, illustrum Anagrammatistarum exemplo, si aliqua Syllaba immutata relinquatur, dannare Anagramma non ausim.

7. Ubi notandum, quod si talis sit transpositio, & inversio, ut Literæ omnes inverso seu retrogra do scribantur ordine, maximè laudandum erit Anagramma, ut tritum illud: Roma, Amor.

Instructio II.

Anagrammatis Literalis Artificium.

8. DICO 1. Anagrammatis radix esse solet Nomen, vel Cognomen, vel utrumque. Additur quandoquè Patria, dignitas, officium, vel insignis aliqua personæ prærogativa, ut: Dux, Prin ceps, Rex &c. Sed quò minus additur, eò melius est Anagramma: alia enim, præter nomen & cognomen, sœpè videntur esse quædam fulcimenta, undè nonnulli Anagrammata nullius pretii erunt: ità enim

enim quandoquè accidit, ut personæ nomen vix ullam in eo efformando partem habeat.

9. DICO 2. Anagramma Carmine solutum exponi potest; potest etiam Versibus alligari, præser-tim cùm non est ita clarum, & expressivum; & tunc Anagrammatis voces majusculo charactere, vel ab aliis diverso, efformentur, ut ab aliis facilè secerni possint. Jàm hujusmodi Epigrammata satis suam habent clausulam, si vim Anagrammatis lepldè vnuistequè explicit; si tamen præterea alia addatur argutia, Epigramma fieri venuistissimum.

10. DICO 3. Aliqui in Anagrammate compendiarias notas admittunt, alii cùm Hieronymo Genuino severè prohibent: ipsosquè numeros per singulas Literas inscribendos præcipiunt: ut, Decimus, non, X &c.

11. DICO 4. Evidem, more nostro, medium viam ineo, compendiarias notas non omnes approbo, sed nec omnino omnes recuso; si enim illæ sint nimis usitatax, & apud omnes, etiam rudes, sati-s nota, cur poterunt radix esse Anagrammatis, ut D, prò Don; S, prò Sanctus; & similes?

12. DICO 5. Aspiratio, quam, H, dicimus, cùm propriè Litera non sit, potest in Anagrammate addi vel tolli, si in radice desideretur, vel sus-pensit.

13. Potest etiam absquè ullo vitio Diphthon-gus, Æ, vel OE, omnino auferri, & in simplicem Literam, E, inverti; vel in duas Literas, scilicet A, & E, transformari, vel vice versa. Sic etiam Græ-corum Y, in I, vel contrà.

14. Null.

14. Nullius insuper momenti illa mutatio **ex-**
istimatur, quæ vocis sonum non alterat.

Instructio III.

Stylus, Virtutes, & Vicia.

15. DICO 1. Virtus Anagrammatis est Integritas, Brevitas, Claritas, Aptitudo: si nimirum integrum Anagramma integræ radici respondeat, ita ut nequè redundans, nec mancum sit: si è paucioribus verbis dēducatur: si non obscurum, & penè ænigmaticum: & si rei laudandæ vel vituperandæ aptam laudem vel vituperationem contineat.

16. DICO 2. Lepidè & venustè explicatur quandoquè Anagramma Carmine acrosticho, vel telosticho, ita, ut primæ, vel postremæ, vel utræq; Versuum Literæ Anagrammatis voces efforment; vel primæ Anagrammatis radicem, postremæ ipsum Anagramma contineant.

17. DICO 3. Vitium Anagrammatis est, si plures Literæ addantur, desint, vel mutantur: si tamen unica Litera mutetur in aliam, vel una ex voce, undè illud dēducitur, supersit, vel una desit; tunc impurum quidem Anagramma dicetur, at non idem absolute malum & reprehendendum; cùm hujusmodi impuris Anagrammatis utantur etiā Auctores non contemnendi; Adeoquè non est, cur nobis hæc eadem licentia denegetur.

18. DICO 4. Cùm Anagramma aliquod impurum fit, in quo nimirum aliqua Litera mutantur, licentia ipsa in maximum ornamentum converti potest.

poterit, si argutia fiat, vel jocus aliquis circa ipsam Literæ mutationem. Sic lusit ille in laudem Clementis IX. Pontificis Maximi :

Rospilosus,

Anagramma.

Sidus Oloris.

Mutato P, in D.

DA, Petre, Clementi Claves : Clementias regnat.

ROSPILIOSUS enim **SIDUS OLORIS** erit.

Nomen id omen habet: nam P, cum vertitur in D,

Pondera vult populi Demere, non Premere.

Instructio IV.

De Anagrammate Numerali.

19. **D**ICO 1. Hoc Anagrammatis genus minoris existimatur; cum omne Anagramma Literale Numerale etiam sit, non tamen vice versa, omne Numerale sit Literale, diversæ enim literæ numerum eundem possunt confidere.

20. DICO 2. Hoc tamen Anagramma apud Veterum superstitionem vim magnam, & quasi quoddam cabalisticum fatum obtinuit: adeò, ut ipsi, duos homines inter se comparando, illum majoris roboris ac virtutis existimarint, cuius nomen majorem numerum absolvisset; & ob hanc nominis fatalitatem, Patrolum cessisse Hectori, Hectorem vero Achilli.

21. DI-

Anagramma purum.

Pingere Cruentus Arista.

Quid petit hic vultus siccâ redivivus Aristâ?
Quid frons, quid facis ora locuta notis?
Nominis augurio PINGERE CRUENTUS
ARISTA,

Garniete: agnosco vultum, opus, artificem.
Spica tabella: Deus pictor Acolor unda cruoris:
Spica crucem, vultum dat Deus, astra cruo-

Catharina Virgo.

Anagramma impurum.

In hac Rotâ vigor.

ADde manus in vincla meas, violente Sarelles;
Fatalesquè rotas in mea damna para.
Non ego tergemina caput objectare chimæra,
Nec me quo flamas, trinacris Ætna, tuas.
Mascula me virtus munit, roburquè virile.
Et procul à nostro pectore terror abeit.
Quod si quem genuit tellus, genitrice vigorem
Presa hauit, mihi IN HAC visquè, VIGOR-
què ROTA est.

Anagrammatis Literalis Exempla
nonnulla sine Epigrammate.

Celebre est Anagramma Græcum in laudem
Ptolemai Regis, suæquè uxoris, quorum
unus dicendi suavitate, altera oris venustate fuit
illustris.

πτολεμαῖος. *Anagramma. από μέλιτος.*
quod dulcis ut mel dicebatur.

αράνη. Anagr. ipsas ier.
quod Græcè Veris florem pulcherrimum, Junonis
nimirūm Violam, sonat.

ALIUD.

Cum Gustavus Sveciæ Rex ad Cæsaris imperi-
um anhelaret, sic illi quidam blanditus est, sed Poë-
tico, non Prophetico, omine:

GUSTAVUS. Anagr. AUGUSTUS.

ALIUD.

Pater Æternus, Verbum, & Spiritus Sanctus.
Semper Beatus, ac ut Unus, pariter est Trinus.

ALIUD.

Sacra Eucharistia.

Cara JESU Charitas.

ALIUD.

Eucharistia.

Vis theriaca.

ALIUD.

S. Sacramentum Eucharistie.

Sacra Ceres in JESUM mutata.

ALIUD.

MARIA Virgo.

Mira Virago.

ALIUD.

Conceptio Sanctissima MARIE.

Mira satis, ac sine omni peccato.

ALIUD.

Omnis in Adam peccaverunt.

Peccamus, ipsa DEI Mater Non.

E e a

ALIUD.

ALIUD.

Divus Angelus noster Custos.
Tu ducis nos gnarus, & solerter.

ALIUD.

Simon Petrus.
En stō primus.

ALIUD.

S. Ignatius de Loyola.

O Ignis à DEO illatus!

ALIUD.

Divus Marcus Evangelista.

Sum ad curas Venetas vigil.

ALIUD.

Sancta Lucia Virgo.

Unica oculis grata.

ALIUD.

Divus Alexius.

Exul diu à suis.

ALIUD.

Sanctus Dominicus.

Canis Mundi Custos.

ALIUD.

MARIA Magdalena.

Grandia mala mea.

ALIUD.

Stefano Protomartire.

Santo morto fr̄a pietre.

ALIUD.

Anagramma P. Eusebii Nierembergii Soc. JESU
ad Alexandrum VII. P. M. & satis mysticum, Literis
constans prò numero Discipulorum Christi, & Col-
legii.

legii Cardinalitii conspiraturi prò exaltatione Dei-
paræ , in obsequium Sanctissimi Domini Alexandri
Septimi , qui fuit Quartus Papa Senensis , post Ale-
xandrum Tertium , juxta Spondanum ad annum
1159. Item ad annum 1458. atque ad annum 1503.

**Sanctissimus Pater , & Dominus Alexander Papa
Septimus , qui erat ante à Fabius Chisius.**

A N A G R A M M A.

**Quartus è Senis Papa , Dei Matri Charissimus ,
Ipsi labem.**

Adæ non fuisse statuet. Tunc pax.

A L I U D.

**DONNA , Latinè Mulier. DANNO , Latinè Damnū.
unde cecinit ille :**

DANNO , dire volea , chi disse DONNA.

**Quidam ingeniosus Scholasticus è nostrâ Socie-
tate jàm jàm Theologicum revocandus ad examen ,
ità suum timorem expressit :**

Examen. ANAGR. Nex mea.

A L I U D.

**Sancta Catharina de Senis Virgo . -
Christo jugata , ac sanè inardens .**

A L I U D.

Laudator .

Adularor .

A L I U D.

In Sepulchro Caroli Quinti prò Epitaphio.

Carlo Austria Imperador Quinto.

Quà posa'l raro vincitor di Marte.

Instructio VI.

*Anagrammatis Numeralis, seu Arithmetici
Exempla.*

Solis numeris Romanis.

26. *IesVs. 6. VIa. 6. VerItas. 6. VIta. 6.*
ALIUD.

Roma in quodam Sacello ita legitur:

Mors aD CæLos Iter..

*ubi Annus M. DC. LI. exprimitur, quo opus,
illud extructum..*

Omnibus literis numeratis.

JESUS 394. DEUS es. 394.

27. Quidam olim sequenti Anagrammate fœminæ illustri blanditus est, quæ vocabatur, Maria Amodea, in cuius nomine ille cognomen invenit, aptumquè Anagramma efformavit sic:

Maria 121. Amo Deam 121.

Aliud impurum.

Illud, quod de Deiparâ circumfertur, optimum esset, nisi in Puritatis Reginam unius numeri vitio impurum esset:

MARIA 121. DEI Regia 120.

■ MARIA enim numerum explet 121. DEI Regia 120. Posset aliquo modo accommodari, si dicatur:

A DEI Regia 121.

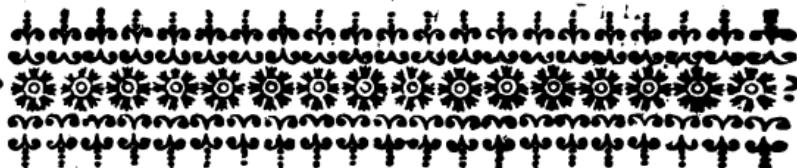
Sed mihi suprà modum illud arridet, quo quis-
lusit in pueram nomine MARIAM, quæ ipso nu-
ptiali die Mas inventa est:

MARIA 121. Mas 121.

Optimum etiam est illud, quo Martinum Lute-
rum Apocalypses Bestiam fuisse passim ostendunt,
in cujus nomine numerum sexcentesimum sexage-
simum sextam inveniendum Divus Iohannes pra-
dixerat:

Martin Lauter. 666.

EXERCITATIO

DECIMA TERTIA.

DE ECHO NE.

Echo etiam , è Parnassi collibus nata , Vatum cantibus gratiā , leporēmquè conciliat . Vacuis auribus ejus tractationem accipere .

Instructio I.

Quid sit Echo , & quale ejus Artificium .

DICO 1. Echo est , cùm in fine , vel medio Carminis répétitur vel extrema pars , (quod quidem melius est) vel tota vox præcedens , ut , vel res , quæ priùs dicta fuerat , confirmetur , vel ei contradicatur , vel aliud indè deducatur , vel futura prænuncientur : Syllabam enim absque ullâ significatione repetere ineptum esset .

DICO 2. In omni ferè Carminum genere Echo locum habere potest , cujuscunque materiæ atquè argumenti illud sit : & ponitur in fine , vel in aliâ Carminis parte : ubi tamen in fine ponitur , poterit quandoquè itâ adhiberi , ut ad Carminis integratatem non spectet , sed omnino redundet .

4. DICO 3. Poterit nonnunquam Echo una alteri respondere; quod quidem lepidum erit, & verisimile: in multis enim locis accidit, ut etiam septenæ vocis imagines respondeant: sic fiet V. G. Implorare, plorare, orare, are, re &c. Instauro, tauro, auro, uro &c.

5. DICO 4. Dupliciter exponi potest Echo: primò per Narrationem, ità nimirùm, ut Poëta sua idenditem verba interponat, & narret Echonem alicui respondisse: Secundò ità, ut Echo respondens inducatur, nec Poëta sua verba interserat. Utroquè genitivū utuntur probati Scriptores, sed secundum melius existimatur.

Instructio II.

Virtutes ac Vitiae.

6. DICO 1. Non debet post quamlibet vocem Echo efformari collocariquè, sed cùm aliquid significat opportunum, & ubi sensus absolutitur. Elegantior putatur, quæ sínè longiore dilatione crebriùs adhibetur, & non multùm interrupta, quæquè non vocem integrām repetit, sed ejus partem. Minoris pretii est, vocem repeterē simplicem, solâ Propositione relictâ, undē componebantur: V. G. Peramo, amo; Perlego, lego &c.

7. DICO 2. Placet Echo in vocibus polysyllabis, & magis quidem in dissyllabis, quàm trisyllabis. In monosyllabis verò, vel nunquam, vel raro adhibenda.

8. DICO 3. Mutationes illæ, quæ vocis sonum non alterant (ut diximus etiam in Anagrammate)

Echonis elegantia nor. officiunt: ut Y in , I ; AE, OE in , E &c. vel contrà. Aspiratio potest relinquī, vel addi: & quantitas Syllabæ immutari V.G. pyra , ira ; limen , hymen ; habcas , abeas ; Ptolæmea , mea ; à rabie ; Arabiæ &c.

9. DICO 4. Contendit nonnemo nullam rationem Consonantium habendam esse in Echone: undè, ait, dummodò perseverent eadē Vocales, si Echo Consonantes immutet, minimè vitio vertendum. V. G. jacet , tacet ; Patronum , bonum ; Ullus , nullus &c.

10. DICO 9. More nostro, h̄ic etiam ~~mediam~~ inire viam placet, permitterem igitur Consonantem mutare, quæ postremas Echonis Syllabas omnino immutatas antecedit; eo prorsū modo, quò in Italicō, Siculoquè Carmine unius Versū finis alteri respondet: ut lympha, Nympha ; tacet, jacet ; patropum, bonum ; crudelis , chelys ; ullus , nullus &c. Gaterūm mutare etiam medias Consonantes in postremis Syllabis videtur ab Echonis naturâ omnino abhorrens :

11. Quamvis ætate adhuc rudi, Veteribus in usu fuerit, etiam in Hetrusci, Siculique Carminis delictitia, quam, Rima, dicimus, Consonantes variare, V. G. mani , chiamari.

Instructio III.

EXEMPLA.

Pastoris Bethlemitæ, ex Toscano.

12. **H**Æc Bethlemitæ *Pastoris* verba referre. Audita est Echo, quæ juga mons habet
Quis

Quis natus? dixit, Natus. Patrisne Judæi?
 Illa, Dei. Verusne est homo? dixit, Homo.
 Atq; hic Idem; nonne Deus remanet? Manet. Est ne?
 Ut Pater, Omnipotens? retulit illa, Potens.
 Hunc quid de cælis duxit? Lis duxit. At istam,
 Dic utrum vincet? Vincet, & ipsa refert.
 Litis erat radix longæva? Eva. An Mala? Mala.
 Anne gula hoc potuit? illa refert, Potuit.
 An puer hic fiet magnus? quæ reddidit, Agnus.
 Ipse ait hoc? Ait hoc. Cur ita clamat? Amat.
 Is majus nostro numquid dare possit amori?
 Reddidit illa nihil, quæn' gemebunda, Mori.
 Hoc faciet? Faciet. Moriens? Oriens. DEUS ille?
 Hæc, Ille. Est forsitan causa tua? Ausa tua.
 Diligere hunc ergo par est super omnia Christum.
 Iustum. Nonne DEUM? dixit, Eum: & tacuit.

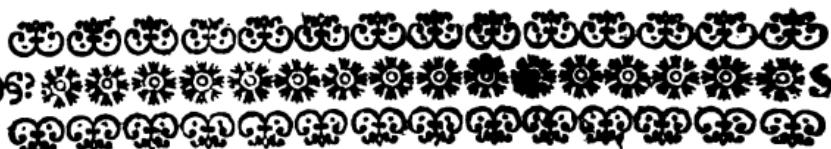
Aliud de Pace, & P. Pant.

Dic mihi, quæ densis habitas in vallibus Echo,
 Cur populus pacem sic modo clamat? Amat.
 Ad divam pacem precibus concurritur, Itur.
 Ut damnum fugiat triste colonus? Onus.
 Rusticus ergo iterum campos reparabit? Arabit,
 Et tutò curret remige navita? Ita.
 Omniaque evenient in Mundo prospera? Spera.
 Longaque nec rerum copia deērit? Erit.

ALIUD.*Signa veri Amici.*

Echone Veri amici habemus indicem:
 Amore, more, ore, & re Amicus noscitur.
 Überem Ehonis farraginem habetis in fine Parnassi
 Poëtici.

EXER-

EXERCITATIO DECIMA QUARTA.

DE EPITAPHIO.

Instructio. I.

Quid sit Epitaphium, & quotplex.

I.

DICO 1. Epitaphium, ut h̄ic accipitur, sic dictum à verbo Græco ἕπιτάφιον, quod sonat, Ad, vel Super tumulum, est Inscriptio metra, sive solutâ Oratione composita, quæ inscribi possit defunctorum sepulchro, sive tumulo. In illo nomen plerunque ætas, merita, status, dignitas, animi corporisquæ laudes, mortis genus, & similia, sèpè cùm commiseratione, ingentique animi dolore, breviter indicantur.

2. DICO 2. Dividi potest Epitaphium in Simplex & Figuratum, seu Compositum.

3. Simplex est, quod jejundè rem exponit sine acumine, & figurâ :

4. Compositum, seu Figuratum, quod argumentas, & Figuras admittit. De hoc secundo agemus. Interim sint.

Sim-

Simplicis Epitaphii.

EXEMPLA.

Refert de Alexandro Plutarchus, in ejus sepulchro depictas fuisse Africam, & Europam, cum aliis Mundi partibus, quas subjugarat, hoc brevi, sed laudis pleno, Epitaphio:

Alexandri Victoria.

Rex Cypri monumento insculpi jussérat hæc verba:

Hic jacet Persarum debellator.

Themistoclis Epitaphium fuit pictura gestorum cum hac Epigraphe:

Memoranda facta Themistoclis.

Ab Hebreis sepulchro Josuæ inscriptum:

Sol contrà Gabaon ne moveare.

In Virgili Tumulo.

MAntua me genuit, Siculi rapuere: tenet nunc Parthenope. Cecini pascua, rura, duces.

Aliud.

Qui Silvas, &c agros, qui prælia Versibus ornat,
Mole sub hac situs est ecce Poëta Maro.

DICO 3. Dividi etiam potest Epitaphium in Serium, & Ridiculum. Serium vel est Historicum, vel Commendatitium, vel Satyricum. Historicum impliciter enarrat, Commendatitium laudat; Satyricum carpit; Ridiculum verò, & Jocosum delecti personam irridens jocatur.

In-

Instructio II.

Historici, & Commendatitii Epitaphii Artificium.

6. DICO 1. Epitaphii artificium erit, si ea, quæ in Definitione diximus, complectatur. Leges præterea, quas de formando Epicedio tradidimus, facile huc revocari poterunt.

7. DICO 2. Si Epitaphium solutâ Oratione fiat, Inscriptionis, Elogiique est species, ejusdemque sortitur leges: si metro adstringatur, Epigrammatis Regulis subjacet, ejusdemque admittit Figuras, stylum, atque ornamenta. Aliquid nihilominus Epitaphii proprium hoc loco tradendum est.

8. DICO 3. Addi quandoque solet in Epitaphii fine annus, mensis, dies, ætas, qua quis ad plures excesserit.

Sed nonnihil accipite de Epitaphio magis distinctè.

*Epitaphium Christi, atque Hominum
Sanctimonia illustrium.*

9. DICO 4. Laude, & plausibus potius, quam fletibus, & suspiriis perstrepat: omneque stili ornamentum, atque argutiam habeat: solum dolere poterit ob terrarum Orbem tanto dolore viviatum.

Regum, & Principum.

10. DICO 5. Regum, Principum &c. Epitaphia gravitatem, majestatemque acimini mistam redoleant. Procul nimia tenerudo, & com-

commiseratio. Laudum segetem præbeat fortuna in regendo, felicitas in bellando, clementia in condonando, pietas in orthodoxâ Religione dilatanda, similesquè Virtutes heroicæ.

Literatorum.

DI CO 6. Laus, cuiquè propria, ascribenda hominibus Literatis, prò Scientiarum varietate, quibus quisquè fuerit conspicuus. Poterunt nonnunquam Philosophia V. G. Mathematica, Rhetorica, Musæ &c. ad personæ emortuæ tumulum loquentes induci, vel ad lacrymas invitari.

Propinquorum,

DI CO 7. Confanguineorum, affiniumquè Epitaphia, præsertim verò parentum, & liberorum, lacrymis potius, quam ingenii venâ redundant.

13. Porrò Pater, & Mater laudari poterunt ab optimâ filiorum educatione, domûs gubernatione, & custodiâ.

14. Liberi, præcipue pueri, florum more intempestivè recisi, deflendi ab irritâ parentum, atquè Republicæ spe, à vitæ brevitate, à mortis inclemenciâ, si præsertim fuerit repentina, aut violenter illata. Poterimus Viatorem ad puerorum sepulchrum floribus conspergendum hortari &c.

Amicorum.

DI CO 8. Epitaphium; Amicorum tumulo inscriptum, amorem, ac benevolentiam exprimat singularem, vehementiorem affectum, que-

446 Exercitatio Decima Quarta,
querelas in mortem, nostræquæ vitæ jàm dimidiata
fastidium.

Rerum Inanimatarum, vel Mentes
expertium.

16. DICO 9. His rebus conficitur quandoquæ
Epitaphium, quo nostrum erga illos
amorem, earumquæ dotes amore dignas amanti
quodam dolore exprimamus.

Instructio III.

EXEMPLA.

17. Tria in primis addam exempla: primum
stylo gravi, absquæ ullâ commiseratione; alterum laude; tertium amore, ac dolore plenum.

Epitaphium Caroli Quinti, ex
Capilapo.

Europæ domuit tollentes cornua Reges,
Carolus; atquæ Asiz terror & horror erat.
Et pedibus Libyam calcavit vicit, & illi
Innumeræ vicitus præbuit Indus opes.
Deinde sibi frænum injecit: fratriquæ regendum.
Imperium, & grato cætera regna dedit.
Atquæ ait: è nobis & honores temnere, & unum hoc
Discite mortales: pulvis, & umbra sumus.

Epitaphium Guidi Rheni Pictoris insignis.
ex P. Barg.

Deffluite in lacrymas, & in umbras ite, colores:
Ex tabulæ, & telæ jàm sua fata gemant.

Scili-

Scilicet occubuit , qui vos animare valebat ,
 Et veros muto fingere in ore sonos .
 Artem pingendi posthac ne quære , Viator ;
 Cùm Guido hîc Rheno nam tumulata jacet .

Epitaphium Crispi Amici.

A Blatus mihi Crispus est , Viator ;
 Pro quo , si pretium dari liceret ,
 Nostros dividérem libenter annos .
 Nunq[ue] pars optima mea reliquit ,
 Crispus , præsidium meum , voluptas ,
 Pectus , deliciæ . Nihil sinè illo
 Lætum mens mea jàm putavit esse .
 Consumptus malè , debilisque vivam :
 Plusquam dimidium mei recessit .

*Alia Exempla.**Tabellarii Epitaphium.*

Sempre correi con istancabil corso ,
 Ma nel più bel del correr ecco , ahi lasso !
 Ch'vrando à precipizio in questo sasso ,
 In un punto finii corso , e discorso .

Pictoris Epitaphium.

IO fui Pittor , che , per destin severo ,
 Mentre al vivo pingei pallida Morte ;
 Diventarono a me le guance smorte ,
 E colorendo il finto , urtai nel vero .

Canis Epitaphium.

IO giacciò qui rinchiuso in picciol sasso
 Veltro veloce più di Tigre , ò vento :

Il tempo caminando a passo a passo,
Benche' vecchio, mi colse, e restai spento.

*Strenui Militis Epitaphium
Paronomasiâ ferè perpetuâ contextum.*

Aiace qui giace ristretto,
Astretto dal Fato.

Cadde inerme in un fatto d'arme
Fù invitto, e bravo,
Di vita breve.

L'invito d'una Tromba l'invitò
alla Tomba.

O tu, che passi per questa fratta,
Affretta i passi,
Perche'

Trà le dimore si muore.

Instructio IV.

Epitaphii Satyrici, & Ridiculi Artificium.

18. DICO 1. Satyrico Epitaphio invehi poterimus in famosos, scelestos, proditores, hæreticos, & similes. Jàm illud scommatis, aculeis, jocisvè pungentibus, acribusquè refertum sit.

19. DICO 2. Ridiculum Epitaphium jocatur in homines maximè agrestes, nullius ingenii, parvi vel pravi corporis, in avaros, scurras, latrones, ebrios, & similes: adeoquè facetiis, æquivocis, salibus, omniquè jocorum genere scatcat.

EX.

EXEMPLA.

Uxori non grata Maritus ponit Epitaphium.

Hic uxor jacet. O factum bene! Uterq; quiescit:
Illa quiescir humi, dum requiesco domi.
Uxor io jacet h̄c : utriusque est meta laborum :
Illi non major , quām mihi parta quiescet.

Tritum Epitaphium in Mordacem.

Qui giace l' Aretin poeta tosco ,
Che d'ogn'un disse mal , fuor che di Dio ,
Scusandosi con dir , non lo conosco.

In Judam Proditorem.

Judas Iscariotes ,
Apostatarum Antistes ,
Idolatra Auri ,
Christum sequutus spe rapaci ,
Miraculis ejus abusurus ad questum ,
Gratia beneficium vendidit ,
Parvo pretio , ingenti flagitio .
Mox pertusus , facti nec paenitens ,
Pietate impius
Scelus addit in Scelus :
Reste suspensus
Ulciscitur , facitquē nefas :
Crumenæ pondere
Disruptus , abreptusquē ad tartara .
Dolet , & angitur hoc busto ;
Quod cælum , animorumquē Magistrum ,
Parricida sordidus vili vendiderit .
Anno salutis humanæ XXXIII.

*Epitaphium cuiusdam nucis truncō occisi
brumali tempore.*

Quem nive nocte pēto, nūc is me scipite cædit:
Sic mihi nix, nox, nux fuit antē diem..

Epitaphium militis non impigri.

Qui giace Frosino soldato, huomo da bene,
Che con la spada sua non fe mai sangue..

Epitaphium vetustissimi cuiusdam Nasonis.

Conditur hoc tumulo Nasōnū maximus. Orbem
Flere deret; nil non, hoc pereunte, perit..
Hic poterat vel more tubæ fera bella ciere,
Scindere vel Patriam vomeris instar humum..

Non aliū fornax optasset lemnia follem..

Nec magis incudi malleus aptus etit..

Arcuit hic Solis radios, & præbuit umbram..

Hoc Dominus pluvio tutus ab imbre fuit..

Victa mero quoties tradebat lumina somno,

Huic pulvinari colla ferenda dedit..

Celtiber hæc poterat coluisse cuniculus antra:

Hic poterat cæcos figere talpa lareſ.

Nil naso, nil par Nasoni, protulit Orbis:

Omnia nasus erat, Naso sed ipse nihil..

*Epitaphium Ridiculum.
in tumulo cuiusdam Pituita occisi.*

Per Catarro già morto, e auvolto in straccio
Io stò sputando ancor dentro d'un sasso:
Parti di quà, Lettor, e affretta il passo,
Se noa vuoi, ch'io ti sputi nel mostaccio.

Capri Epitaphium.

Fui Capro, che morii seguendo il gregge:
Al Pastore lasciai la pelle, e l'ossa:
Le Corna se le prenda quel, che legge.

Sed illud, ut omnium brévissimum, ità & lepidissimum, quod quidam incidi jussit in Nothi cuiusdam funere:

Tu-Mulus.

*Instructio V.**Compendiarie Epitaphiorum Notæ.*

20. **P**lacet nonnullas ex Compendiariis notis subnectere, quibus Veteres, vel Ethnici, vel Catholici, nec non Recentiores in Epitaphiorum lapidibus uti soliti.

Ethnici.

I. O. M.	Jovi Optimo Maximo.
O. M. T.	Optimo Maximo Tonanti.
D. M. S.	Diis Manibus Sacrum.
DIV. M.	Divæ Memoriae.

Christiani.

D. O. M.	Deo Optimo Maximo.
D. O. Æ.	Deo Optimo Æterno.
P. M. S.	Piis Manibus Sacrum.
B. M.	Beatae Memoriae.
IMMOR.	Immortalitati.

In fine.

D. D. D.	Dat. Dicat. Dedicat.
P.	Posuit.
P. P.	Posuerunt.
D. P.	Donum Posuit.
D. S. P.	De Suo Posuit, vel De Suâ Pe- cuniâ.
D.S.B.M.	De Se Benè Merito.
B.M.F.C.	Benè Morienti Faciendum. Curavit.
D. D. C.	Dat Dicat Consecrat.
D.D.S.Q.	Dat Dicat Sacratquè
S.V.T.L.	Sit vobis Terra Levis.
VIX.A.D. M. Q. D. Q.	Vixit Annos Decem, Menses Quinque, Dies Quinque.
Ob. Pr. Kal. &c.	Obiit Pridie Kalendas &c.
A. M.	Anno Mundi.
A. V. C.	Ab Urbe Condita.
A. P. V.	A Partu, vel Puerperio Virginis.
A. O. R.	Ab Orbe Reparato.
AN. S. Anno Salutis. A. D. Anno Domini.	

EXER-

Digitized by Google

EXERCITATIO DECIMA QUINTA.

DE EMBLEMATE.

Instructio I.

Emblematis Nomen, Definitio, Divisio.

I.

DICO 1. Emblema (à verbo

 Græco ἐμβλῆμα, quod sonat immitio, injicio, insero, aut intetpono) dicuntur lapilli colorati, & minutim sci, gemmæ, claviculi, & similia opera vermiculata, tessellata, segmentata, quæ parietibus, pavimentis, signis, clypeis, vasibus, vestibus, ornamenti ergo inferuntur.

2. DICO 2. Emblema, ut h̄c sumitur, cuius originem ab Ægyptiis dimanasse tradit P. Donatus, est suavis expositio rei veræ, vel fictæ, constans picturâ, & inscriptione, vim habens admonendi.

3. DICO. 3. Aliqui dividunt Emblema in Physicum, Historicum, seu Mythologicum, & Morale.

Physicum dicunt, quod rerum naturas, & causas aperit:

Historicum, seu Mythologicum, quod rem veram, vel fictam exponit:

Morale, seu Ethicum, quod ad mores pertinet.

Alii dividunt per tria dicendi genera, quæ alibi explicuimus, in Judiciale, Deliberativum, Demonstrativum.

Instructio II.

*Emblematis Artificium, Virtutes,
& Vitia.*

4. **D**ICO 1. Tres partes habet Emblema, Thema, Picturam, Inscriptionem.

5. DICO 2. Thēma dicitur id, quod exprime-re in animo est. Hæc pars semper inscripta menti, quæquæ in Libris Tituli loco Emblemati superaddi-tur, V. G. In Avarum, Gratiam referendam, Con-cordia insuperabilis &c. in tabulis, & lapidibus præ-termittitur.

6. DICO 3. Pictura, quæ est veluti muta quæ-dam Inscriptio, seu id, quod ad mentis nostræ con-ceptum manifestandum depingimus, peti poterit à naturâ, ab arte, ab Historiis, à fabulis, à rebus omnino chimæricis, etiam non verisimilibus, dum-modò quid jucundum, argutum, subtile sit, men-temque aptè exprimat; præterea ab Veterum Symbo-lis, Hieroglyphicis, Apophægmatiſ &c. nisi tanen-turpiâ sint, vel insulta, aut ad rem nostram expli-candam inepta.

7. DICO 4. Inscriptio est quædam pictura lo-quens, quæ figuram declarat, indequæ apertè, vel tacitè documentum eruit ad mores hominum infor-man-

mandos. Hæc, quo brevior, eò melior existimat: itaque si disticho, vel monosticho fiat, mirum in modum placebit, ubi commodè poterit. Dixi, ubi commodè poterit; cavendum enim, ne cùm brevitate subrepat obscuritas.

8. DICO 5. Ut venusta Inscriptio sit, contineat nonnunquam Dialogum ipsius figuræ cùm Lectore: fingat Poëtam cùm Viatore loquentem, vel aliâ similitudinâ Figurâ.

EXEMPLUM,

ex Alciato,

9. Qui suis Emblematis, ingenio quidem, ac eruditione singulari, sibi omnium plausus promeruit. Sed utinam Carmina essent magis perpolita, & concinna!

*Princeps subditorum incolumitatem
precurans.*

10. **D**Epungitur Delphin, Piscis hominum amator, qui, tempestate sæviente, anchoram in imo fundo amplectitur, ut fortior, firmiorque illa subsistat, coquè tutius navigantes conserventur.

Inscriptio, seu Epigramma.

Titani quoties conturbant æquora fratres,

Tunc miseris nautas anchora jacta juvat.

Hanc pisces erga homines Delphin cōpletitur, imis

Tutius ut possit figier illa vadis.

Quām decet hæc memores gestare insignia Reges,

Anchora quod nautis, se populo esse suo!

Ff,

In-

Instructio III.

De Emblemate Mixto.

I¹. **D**ICO : Fit quandoquè quid mixtum ex Emblemate Populati (de quo hactenus locuti Sumus) & de Arguto , de quo infrà ; cùm nimis ùm Emblematis popularis picturæ non metrum , sed paucis verbis adjungitur brevis Epigraphe .

EXEMPLA.

I². **D**epingi poterit V. G. Aristippus aureis compedibus strictus cùm lemmate :
Ditior, sed Impeditior.

quod eruitur ex Diogenis Apophthegmate contrà eundem Aristippum , qui , ut splenditè viveret in Dionysii aulâ , Philosophicam libertatem amisi .

ALIUD.

Quidam olim depinxit Adamum , cui Eva fatale pomum manducandum præbebat , cùm lemmate :

Malus Mala Malum.

vel primò , ut aliqui volunt , quia Adam Malus , id est improbus , suâ Malâ , id est mandibulâ , Malum , id est pomum gustavit . Vel secundò , ut alii , quia Malus Adamus , Mala Eva , Malum dupliciter Pomum : vel tertio , ut alii explicant , quia Malus , id est arbor , Malum , id est pomum , & fœmina Mala , malum nobis peperere Malum .

ALIUD.

ALIUD.

13. **Q**uidam pinxit duos Senes amentes, cum lem-
mate:

Noi siam tre.

Id est nos Duo, & tu, qui aspicis, Tertius es amens.

ALIUD.

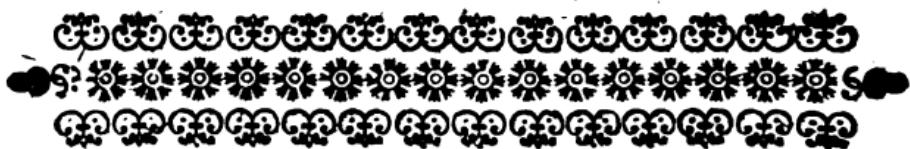
14. **A**lius pinxit duos Doctores, unum Medi-
cum, alterum Jurisperitum: suprà caput
primi inscripsit:

Non occides:

suprà caput secundi:

Non Furtum facies.

EXERCITATIO

DECIMA SEXTA.

*DE PHRENO SCHEMATE,
VULGO IMPRESA.*

I.

MAGNI ingenii, animique
viris vehementer placere solet hoc
opus, ut potè Heroicum, magnique
ingenii partus: ideo ejus Tractatio-
nem vobis, quos summo ingenio præditos vel agno-
sco, vel velim, æstivis hisce caloribus valde gratam,
atque opportunam arbitror.

2. Sciendum tamen, in primis circa Phreno-
schemata quot capitum, totidem studiorum, atque
opinionum millia. Evidem illa feligam, quæ ma-
gis consona rationi censuerim, quæque apud magni
nominis Recentiores invenerim.

Instructio. I.

Nomen, Divisio, Definitio.

3. **D**ICO i. Symbolum quoddam Heroicum,
cujus finis est, cum delectatione docere,
quod Græco nomine Latini Phrenoschema dicunt;
Recent-

centiores Itali Impresam appellant, à verbo, Im-
p̄endere, quod cā Lingua sonat, honeste aliquid
gredi, vel moliri. Ejus proprius locus est Scu-
m, Galea, Lorica, Vexillum, Trophæa, & si-
ilia.

4. DICO 2. Impresa, vel Impresia, ut alii lo-
uuntur, dividi potest in Veterem, & Novam;
et us erat imperfecta, rudis, & impolita, qua Vete-
res utebantur, nullâ ferè Regulatum severitate obli-
ati. Hujusmodi fuit in Scuto Capanei, Vir tædam
anu gerens expressus, cūm lemmate:

*Et in Scuto Eteoclis Vir cūm scalâ, & epigraphe:
Nec Mars ipse repellat.*

5. Nova Impresia est magis elaborata, & con-
tinua, severioribus, maximè Italorum, legibus
perpolita. De hac impræsentiarum est præcipuus
sermo.

6. DICO 3. Recentiorum Impresia dividi ite-
rūm potest in Simplicem, Perfectam, Perfectissi-
mam.

7. Simplex definitur Argutia conceptum heroi-
cum per Symbolicam Figuram exprimens. Hæc est
simplex Phrenoschématis natura, seu, ut Philoso-
phicè loquar, essentia: itaque gentilitia stemmata,
trophæa, hieroglyphica omnia, & similia signa, quæ
heroicum quid innuunt, quamvis sine ullâ inscri-
ptione, absolute appellari possunt Impresæ, seu
Phrenoschemata.

8. DICO 4. Si perfectæ Impresæ Definitionem
velis, dic: Et præclarum aliquod, ac Singulare con-
filiū apta, similiq̄e figurâ naturali, vel artefacta,
& pro-

460 *Exercitatio Decima Quinta,*
& proprietate peregrina quidem, sed apparente,
ingeniosè expressum, brevi, argutâquè additâ sen-
tentiâ.

9. DICO 5. Perfectissimæ Impresæ idea, &
Definitio sic efformari posset ex Emman. Thesaur.
Est argutia in Metaphorâ proportionis fundata, in-
modum argumenti Poëtici à simili, quæ unicum,
atquè heroicum mentis consilium exprimat, per
Figuram veram, nobilem, unicam, non fœdam, nec
horridam, naturalem quidem, at aliquâ admiratio-
ne dignam; novam, at cognoscibilem; aptam, ut
facile, in scutis præsertim, repræsentetur: propri-
tate singulari, & in actu; additâ brevi, argutâquè
Epigraphe ex Auctore classico, Linguâ magis uni-
versali hominibus literatis; quæ contrapositum, &
æquivocum habeat: undè ingeniosum, & propri-
um rebus, atquè personis opus assurgat.

10. DICO 6. Quod autem hæc omnia ad optimam, & perfectissimam Impresiam efformandam, conspirent, probatur ex Definitione simplicis Impresiæ: nam Impresia est, Metaphora per Figuram, quid heroicum exprimens: sed hæc omnia ad perfectissimam Metaphoram, heroicique consilii symbolicam expressionem faciunt, ut colligitur ex doctrinâ Aristotelicâ: igitur hæc omnia ad perfectissimam Impresiam requiruntur.

Instructio II.

Impresæ Artificium.

11. DICO 1. Impresia fiat veluti quoddam con-
flatum ex animâ, & corpore: jam corpus
est

est figura, anima similitudo figuræ cùm re, quam explicare contendimus. Sententiola est merus index, qui animæ corporisquæ concordiam denotat, ut index in horologio.

12. DICO 2. Perfectissimæ Impresiæ virtutes explicandæ, ut facilè dignoscatis, quænam sit perfectior, si cùm alterâ comparetur; & quomodo quævis, etiam ex illis, quæ communiter non sive planu, laudequæ excipiuntur, magis perfecta esse possit: ea enim rerum humanarum conditio est, ut nulla sit perfectissima. Igitur sit.

Instructio III.

DE FIGURA.

Illius Virtutes, & Vitia.

13. DICO 1. Virtus Impresiæ est, si sit Metaphora proportionis fundata in argumen-
to Poëtico, à simili, quæquæ possit per quatuor ter-
minos quadrari, & resolvi. Metaphora propor-
tionis erit, si comparatio fiat actionum ex genere
ad genus diversum; quæ est Metaphora omnium
perfectissima, & maximè ingeniosa, ut potè inter-
terminos magis remotos. V. G. Depingatur *Hystrix*
cùm lemmate:

Cominus, & Eminus.

quæ sic resolvi potest: ut *Hystrix cominus, eminus*
quæ pungit, ità optimus princeps cominus, & emi-
nus armis, confilioquæ triumphabit.

14. DICO 2. Quia infirma Protasis male ro-
bustam parit Apodus; rejiciuntur ex Impresiæ per-

462 *Exercitatio Decima Quinta,*
perfectissimæ Figurâ omnia, quæ argumentationem
infirmam, languidamquè progenerant: cuiusmodi
sunt, ex communi Sententiâ, monstra, imagines
fabulosæ, & quidquid ex Apologorum fodinis erui-
tur; Parabolæ Hieroglyphica, & similia, quæ ex
mero hominum commento, non ex naturâ, vim
habent: quamvis his etiam utantur nonnulli, nec
sine plausu.

15. DICO 3. Respuit etiam Impresia Perfe-
ctissima hominis Figuram: vel quià, ut alii volunt,
eius factum ratum, liberum, & contingens, ideo-
què minùs efficax ad persuadendum: vel quià, ut
aliis placet, non est novum, ac mirabile: vel quià,
ut nonnulli autumant, inter hominem, & homi-
nem non intercedit Metaphòra, sed identitas natu-
ræ, ut Philosophi inquiunt.

16. DICO 4. Aliquam humani corporis par-
tem ex illis, quæ solæ spectari sîne horrore possunt,
ornamenti ergò facile admittunt nonnulli, ut ma-
num tenentem flores, vel gladium; sicut etiam ho-
minis Figuram in speculo, vel pictam in tabellâ, vel
eius umbram ad Solis radios &c.

17. DICO 5. Naturæ opera, ut potè perfectio-
ra, magis firmâ, & constantia præferri solent ope-
ribus artefactis; quamvis hæc etiam à bonis Aucto-
ribus admittantur.

18. DICO 6. Quæ finguntur, non sint plura,
nisi fortasse unum quid faciant, unique Sententiaz
omnino serviant, ut Stellæ, Luna &c. quæ noctur-
num cælum exornent. Et hæc placent præsertim
in Academiarum, & Sodalitorum Impresiis. Tria
non-

monnemo approbat in Figurâ: eidem duo aptiora, videntur, quâm unum: inibi, si unum duntaxat, exprimatur, vehementer placet.

19. DICO 7. Melior existimatur Figura, quæ facile repræsentari possit, vel picturâ, vel sculpturâ: undè corpota illa, quæ, ut exprimantur, coloribus indigent, sunt minus laude digna, quâm, quæ etiam sive coloribus insculpta, incisaqûe Impresia serviunt.

20. DICO 8. Si Figura ad gentilitium stemma, vel nomen, vel singulare facinus alludat, vel ad Herois horoscopum, vel ad aliam antecedentem Impresiam sibi, vel æmulis erectam, maximè commendabitur.

21. DICO 9. Mentis consilium, quod per talē Figuram significatur, unum & singulare sit, atquè Heroicum, quodquæ alteri facilè applicari non patiatur.

22. DICO 10. Figura sit nobilis, & pulchra; non autem humilis, turpis, aut fœda; naturalis, sed admirabilis; nova, sed cognoscibilis; proprietate quidem apparente, individua, ac singulari, & quæ non in potentia, ut ajunt, sed jàm in actum exiens ostendatur.

23. DICO 11. In omnibus servandum semper rei, personæquæ decorum: undè si ad heroicarum imitationem fiant Impresia ridiculae, & facetae (ut solet in Bacchanalibus) poterunt res ridiculae, & viles, verbaquæ jocularia male formata, & faceta inscribi. Verùm hosce in ludos plurimo sale, modestiâquæ opus est.

Instructio IV.

DE LEMMATE.

Itius Virtutes, & Vitiae.

24. DICO 1. Impresia Scientia, quæ Lemma, Epigraphæ, Inscriptio, ac Symboli index dicitur, & quasi ejusdem Interpretatio, non nominat ea, quæ expressa videntur in Figurâ.

25. DICO 2. Si Inscriptio sive Figurâ aliquâ certè significet, superflua erit Figura: sicut si Figura sive Inscriptio sensum habeat integrum, & absolum, redundabit Inscriptio.

26. DICO 3. Non sit ad eod obscura, ut sit enigma, hominibus etiam literatis: nec ita clara, ut etiam plebi facili negotio importescat; neque Proverbium.

27. DICO 4. Si neque Interrogationem, neque Epiphonema continet, erit perfectior.

28. DICO 5. Prima, tertiaque persona plurimè usurpanda, nisi fortasse ipsa Figura cum aliquo secundâ personâ loquens exprimatur; tempora verò, & modi fere omnes.

29. DICO 6. Mirum in modum Epigraphen exornabit æquivocum, Antithesis, traductio, anæminatio, isocolon, similiter desinens, reticentia &c.

30. DICO 7. Si ad Auctoris nomen, cognomen, gentilitium stemma, res gestas, dignitatem, vel aliud singulare alludat, jucundissima erit Epigraphæ.

31. DICO 8. Si ejus verba ab Auctore classico de-

desumatur, majorem ingenii, modestiamque laudem merebitur Impresia Auctor.

32. DICO 9. Non nemo Latinam omnium perfectissimam putat, ut poterit nobilis, argutam, concisam, peregrinam, Virisque literatis magis communem.

33. DICO 10. Unde cinquè desumatur, vel eriam si sit propria, simplicem prosam, vel rectam. Carminis partem amplectitur.

34. DICO 11. Acuta, ingeniosa, brevis sit oportet. Aliqui hemistichio, aut simili illam quantitate definiti, nec hexas cum hendecasyllabum excedendum prescribunt. Aliqui eam laudant suprà cæteras, quæ unico verbo; alii, quæ tribus verbis perficitur, quam magis perfectam, magisque harmonicam esse arbitrantur.

35. DICO 12. Demonstrandi, inferendi, comparandi que voces à perfectissimâ Impresiâ passim rejiciuntur.

Instructio V.

*Quid intersit inter Impresiam,
& Emblemam.*

36. DICO: Differentiunt primò, quia Emblemata est populare, & ad mores hominum spectat in univertum: Impresa est dumtaxat heroica.

37. Secundò, quia Emblematis proprius locus sunt telæ, tabulæ, parietes, arcus, operaque Phrygio opere, parioque marmore elaborata: Impresæ vero proprius locus est scutum, galeæ, lorica, vexillum, & similia.

38. Tertiò, quia Emblema magis clare, & distinctè picturam explicat: Impresia vero brevè, acutumquè præfert Lemma.

39. Quartò, quia Emblemaris explicatio, si nostra sit, melior reputatur: Impresia vero, si alie-na sit, magis laudari solet.

40. Quintò, quia Emblema pluralitatem, & quamlibet Figuram liberè admittit: Impresia vero eo perfectior erit, quo Figura magis vera, naturalis, & unica.

Instructio VI.

EXEMPLA.

41. **E**xempla afferam nonnulla, non quod illa sint perfectissima, sed quod ferè ab omnibus plausum obtinuerint; quamvis ex illis aliquæ, non ob meritum, sed ob Heroem, quem adumbrant, laudem sint adeptæ.

Papa N. Impresia fuit Globus crystallinus, per quem transentes Solares radii omnia comburunt, præter candidum colorem; cum lemmate:

Candor illæsus.

Sic suam innocentiam fore semper illæsam expressit.

Carolus Quintus, ut exprimeret, se, duabus celeberrimis Africae arcibus expugnatis, ultrà processurum, Hercules depinxit Columnas, cum Epigraphe:

Plus Ultra.

Henricus Secundus, ut hanc Caroli Quinti Impre-

presam superare videretur , depinxit Lunam cre-
scentem , cùm lemmate :

Donec totum impletat Orbem.

Idem , mortuo ejus patre , mutavit Impresiam ;
Lunamquè jam plenam depinxit , cùm lemmate :

Cùm plena est , fit emula Solis.

Philippus Secundus Solis Quadrigam ex Ori-
ente micantem depinxit , ut suum animum pacifico
imperio omnia Serenare gestientem exprimeret ,
post Patris bella cùm Francisco Gallorum Rege ,
cùm Epigraphe :

Jam illustrabit omnia.

Cardinalis Franciscus Gonzaga Aquilam (gen-
tilium insigne) depingens cùm olivæ ramo , addi-
dit Epigraphem :

Bella gerant alii.

ut significaret , alios suæ familiæ Heroes armis , sese
pacis arte conspicuum .

NN. Dux Carolo Quinto serviens , ut suaviter
quereretur , quòd alii Duces ejus labores in Medio-
lano recuperando sibi arrogassent , expressit Ape-
circùm alvearia , cùm lemmate Virgiliano :

Sic vos non vobis.

Subintelligens , Mellificaris apes .

Emmanuelis Philiberti Impresia præferebat
Elephantem cùm lemmate :

Infestus infestis.

ut denotaret Heroem hunc nemini , nisi offensori
infensum , infestumquè .

NN. ut Julio Secundo Pontifici Maximo blan-

directur, Quercum depinxit, patrum ejusdem Pontificis stemma, cum Epigraphe ad aurei Saculi Quercum alludente:

Umbram, atque Salutem.

sed fuit plurium scommate laceratus, ut potè Sus glandium helio.

Eques quidam Senensis cognomento, Fermade, ut amorem erga Luchettam, nescio quam, ostenderet, Pessulum depinxit (italicè kichetto) cum Literis ejusdem Luchetta numen exprimentibus, & lemmate:

Unus patet.

Superiorem imitatus quidam Recentior, ad exprimendam Deiparæ integratem, cuius illibatus venter soli Verbo paruit, depinxit eandem Seculam innexam orbibus volubilibus, ac literatis cum lemmate:

Unus patet Verbo.

Senenses Academicí, vulgo Intronati, voluerunt pro Impresia Cucurbitam, qua rustici salem condunt, cum Epigraphe:

Meliora latent.

ut significarent, se sub rudi Philosophico cortice Sapientię salem abscondere.

Quidam, ut Gelardæ nescio cui blandiretur, depinxit Ætnam, cum lemmate ad ipsius Gelardæ nomen alludente:

Gelat, & Ardet.

comes N. cuius stemma Aquila, cum sece Dux N. filie matrimonio junxisset, cuius insigne

gen-

gentilium Quercus, Aquilam expressit quiescentem in Quercu, cum Epigraphe:

Requies certissima.

Contraria fortunâ non opprimi personas illustres denotat Phoenix, cum Inscriptione:

Petit, ut Vivat.

Idem indicat Pilæ lusotiz globus, cum Sententiola:

Percussus elevor.

Idem Palma ponderibus inclinata, cum Epigraphe:

Inclinata refango.

Divis Petrus è mari undis ad Apostolatum vocatus, & tandem fortissimus Christi Martyr, significatur à quodam per Corallii ramum, qui extrâ aquas purpurâ induit, sitque petra durissima, cum Lemma:

Indurabitur.

Olim Columnenses Marinos Juncos erexere, cum Sententiola:

Flectimur, non Frangimur.

Contra predictos NN. Columnam fixere cum Sententiâ:

Frangimur, non Flectimur.

Dux N. in bello contrâ Ducem Nodosum Baculum prò Impresiâ habuit, additis verbis è ludo desumpeis:

Io l'invito.

Predicto Phrenoschemati ille alio respondit,

470 *Exercitatio Decima Sexta,*
erigens Clayam (hujus Figura in Alearum Indo de-
picta cernitur) cùm illis verbis :

Io lo tengo.

Quidam , ut Nazareum Campi Florem indica-
ret , qui natus est in ruinam , & in resurrectio-
nem multorum in Israël , Rosam depinxit , undē
mel Apes colligerent ; propè Scarabæum ejus fra-
grantiâ exanimatum , cùm Inscriptione :

Uxi Salus , alteri Pernicies.

Quidam in Cardinalis Veralli laudem , ad ejus
nomen , ac gentilitium stemma alludens , Rosam
expressit in pratulo jugi rivulo irrigatam , cùm
Sententiâ :

Ver-Alo.

Quidam Princeps , ut ostenderet , se subditos
suos præmio , suppliciove afficere posse , Bomby-
cem , id est sericum Vermiculam , è folliculo emer-
gentem , depinxit , cùm lemmate :

Feci , & Fregi.

Ad exprimendum , Jejunia spiritum implere
divino numine , quidam posuit Organum musicum ,
additâ Sententiolâ :

Per inania Spiritus.

Ad significandum , Diuum Ignatium Loyolam
Petri Fabri socii ope Orthodoxæ Fidei spiritum Orbi
incusisse , quidam depinxit Vitrea vascula , cùm
lemmate :

Non sine Fabri Spiritu.

Ad

Ad denotandum, bonum Principem, etiam inexoratum, beneficia impertire, Solem Orientem definieavit nonnemo, cum illis verbis:

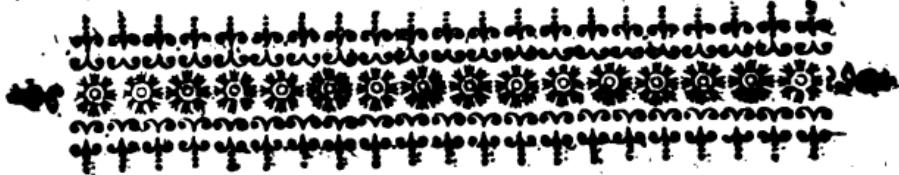
Non exoratus exorior.

Quidam ut ostenderet, Virginem Verbum concepisse quia Deus respexit humilitatem Ancilla suae (ut habetur in ejus Cantico) pinxit Solem, dum in nube suam imaginem exprimit, cum Sententiâ:

Quia respexit.

NN. Cosmæ Medicei æmulus Bombardam depinxit, quæ Pilam exploderet; sine ullâ Inscriptio- ne, ut significaret, Medicam Familiam, cujus stemma sunt Pilæ, ferro, & igne extrudendam, sed fuit in omni pondus nul- lum.

EXERCITATIO DECIMA SEPTIMA,

DE ANIGMATE.

I.

Ucundissimus erat Ænigma tisus apud Veteres: hoc etenim in convivijs utebantur, non sine illius præmio, qui Ænigma solvisset: ubi, qui oblatum non dissolveret, haurire salsuginis poculum cogebatur, & unico haustu potum sorbere, si credimus Athenzo. Ænigmatis Tractationem vobis in hoc nostrorum laborum Fine, plusquam in epulis jucundam fore confido.

Instructio I.

Nomen, Definitio, Divisio.

2. **D**ICO 1. Ænigma, quod alii Allegoriam obscuram dicunt, scitur à verbo Greco αἰνίγματι, id est obscurè loquor, vel latenter inuo: & definitur: Est oratio obscura, regens rem notam, quam ambagibus significat.

3. DICO 2. Dividunt aliqui Ænigma ab Griffo: Ænigma enim dicunt esse ridiculum, & jocorum: Grifum vero, qui gravem eruditionem con-

continet. Verum Athenaeus Grifnum quoque jocosum agnoscit. Jam Grifus dicebatur à piscatorum labyrinthis; rete enim, vel sagena Grifus appellatur.

4. DICO 3. Dividitur præterea Ænigma, primum in illud, quod ludit circà rem: secundò in illud, quod jocatur circà nomen, vel literas: tertio in illud, quod continet notas quasdam, vel Figuras clandestinas: quartò in mistum, quod scilicet ex multis conflatur.

Instructio II.

Ænigmatis Artificium.

5. DICO 1. Ænigma fieri potest, primò circà rem, vel scilicet per Similitudines, & Allegorias, id est continuatas Metaphoras, rei originem, naturam, proprietates, effecta involvendo:

Vel rei ipsius Figuram, & corpus describendo:

Vel plura secum opposita, &c. quæ videntur omnino impossibilia, coäservando:

Vel ad abstrusas Fabulas, atque Historias, Geographiam, Proverbia, & similia alludendo.

6. DICO 2. Fieri potest secundò Ænigma, & circà rei nomen, & literas ludamus: si nimirum nominis literas metaphorice vocemus, ut si I, dicamus columnam, S, serpentem, C, falcem &c.

Vel si E. G. Siciliam, appellemus Delta, quod nimirum suâ Figurâ Græcorum Δ imitetur. Sic etiam si Bovis Corium pro Hispania, Quernam frondem pro Italiâ, Leonem pro Belgio nominemus ob eandem causam:

Vel,

Vel, cùm pro re ipsâ, primum ipsius nominis vocem ponimus, ut, I, pro Juppiter; P, pro Palas &c.

Vel, cùm nomen parum immutamus, Literas, transportando, interpolando, addendo, detrahen- do &c.

Vel, cùm verba æquivoca ponimus, illaque non juxta vulgatum sensum usurpamus: vel cùm eâdem voce æquivoca plures utimur, sed in diversa Significatione:

Vel cùm Carminum primæ, ultimævè Literæ, vel utræque Ænigmatis explicationem proponunt:

Vel, si primam alicujus vocis literam dicamus caput, frontem, cornua, anteriora, proram &c. Medias ventrem, interiora, naviſ arborem &c. Ultimas, caudam, pedes, puppim appellemus: quas quidem literas innuere poterimus in Ænigmate, commutandas, transferendas, auferendas, addendas, multiplicandas, retrolegendas &c.

7. DICO 3. Huc revocantur clandestinæ, ac singulares quædam scribendi larebræ, & compendiariæ notæ, yel Figuræ, quibus aliqui mentis consilium explanare solent.

8. DICO 4. Mistum Ænigma jocatur tûm circa rei nomen, tûm circa ipsius causas, naturam, proprietates, effecta, & unam Ænigmatis speciem cùm aliâ immiscet.

Hæc omnia exemplis constabunt melius.

Instructio III.*Stylus, Virtutes, & Vices.*

DI CO 1. *Enigma*, quamvis propriè opus, figmentumq; poëticum sit, potest nihilo minus quandoquè solutâ Oratione proferri.

10. DICO 2. Adornari potest *Enigma*, ut Epigramma, variis Figuris, dubitatione præsertim, seu percontatione ethopæcia, admiratione &c.

11. DICO 3. Ingeniosum erit, si tale sit, ut in eo veluti quoddam labyrintho, videat quandoquè exitum Lector, sed deinde sese magis implicatum sentiat; quod licet unum videatur exprimi, quid tamen longè diversum significetur.

12. DICO 4. Cavendum, hè ita construatur *Enigma*, ut ejus explicatio pluribus rebus possit esse communis; ideoquè hæc, saltē circumstan- tiarum ratione, esse debebit unius rei propria,

Instructio IV.*Exempla.*

13. **E**xemplorum fascem subiecto, promiscue tamen, & sine ordine, ut gratiora ad aures vestras perveniant, & varietate magis delectent. En primum Exemplum omnibus gratum, atque optatissimum.

Aurum.

Cornigerâ taurum mitto tibi fronte carentem,

Quale solet munus mittere dives Arabs.

Si dematur frons, id est, t, ab hac voce, Taurum, Auram significat, quo abundat Arabia.

Cas.

Capo.

Venales propone cibos : si littera desit,
 Venalis fiet venditor ipse cibus.
 Capo, si tollas, u, evadit Capo.

Murmur.

Res eadem cum ventre caput (mirabile visu)

Cum pede res eadem sunt & utroque manus.

In hac voce, Murmur, M, M, exprimit caput,
 & ventrem Syllaba, Ur, & in medio, & ja fine
 sunt manus, & pedes.

Virus.

Sustuleris si tñ nostro de nomine, rerum

Optima quæ fueram, rerum tibi pessima dicar.

Nam Virtus, quæ optima est, si ipsi dematur, T,
 evadit, Virus, quod pessimum.

Adamas.

Mevis nulla dñmat, non nudus membra Pyra-
 canon,

Ignca nec etudens Malciber Arma Jovi.

Res tamen imbellis, pedibusque fugacibus essem;

Si sine principio, si sine fine forem.

Est Adamas, cui si demas primam, & ultimam
 literam, evadet, Dama, animal timidum, & fugaz.

Paries.

Quis me infelicem penitus neget esse? relecta
 Cernicen pario funeris ausa mei.

Paries, de capro, P, fit Aries bellicum instrumen-
tum ad muros concutendos.

Horologium.

Non moverit, & semper currit; Astrologiam
non disicit, & semper metitur; mentitur, & non
loquitur.

Speculum.

Sò una mia cosa, la qual non è viva,
E par, che viva, se le vai dinanti.
E se tu scrivi, pagherà, che scriverà;
E se tu canti, paretà, che canti.
E se t'affacci seco in prospettiva,
Ti dirà i tuoi difetti tutti quanti.
E se sdegno so gli omeri le volti,
Sparisce anche ella, e torna, se ti volti.

Talaris Ludus.

Vidi carnem humanam, id est manum, ossibus,
id est talis, hidentem in campo ligneo, id est in
stabula tesoria.

Homo.

Est animal primūm quadtupes: dein bipes, tan-
dem tripes: & quandoquè iterūm quadrupes.

Nam pueri ambulant manibus, pedibusquè,
quadrupedum ritu: deinde firmâ aetate duobus am-
bulant pedibus: denūm senes, aut debiles baculum
adhibent, ideoquè tribus uti videntur pedibus, &
quandoquā duplice baculo suffulti, quatuor viden-
tut pedibus incedere.

An-

Annus.

Est unus genitor , cujus sunt pignora bis sex :
 His quoquè triginta natæ sub dispars formâ :
 Aspectu hinc nîveæ : nigræ sunt vultibus illinc :
 Sunt immortales omnes , morianrur & omnes .

Pater est Annus ; duodecim filii , menses ; trigin-
 ta natæ , dies mensium ; albæ , horæ dici ; nigræ ,
 horæ noctis .

Idem Annus.

Padre son jo di dodici figlivoli ,
 I quali ad un ad un vado uccidendo ,
 Mentre l'un dopo l'altro và nascendo .
 Il Ciel vuol poi , che l'ultimo m'involi :
 Ma non si tosto son di vita privo ,
 Che son rinato , e nova vita i vivo .

Laterna.

Est ardens Amazon , ferreâ galeâ , osseo pecto-
 re , nigra foris , intus clara : tenebras in vultu gerit ,
 in sinu flamas : vagatur noctu , diu quiescit .

Mendicus.

Sum ego unâ literâ plus quam Medicus .

Ensis.

Quo mihi vincendos toties mihi scripseris hostes ,
 Unum mitto tibi , refeces modo millia , mensem .
 Nam , Mensis , si tollatur M , quod est Mille Roma-
 norum , evadit Ensis .

Echo.

Echo.

Virgo modesta nimis , legem bene servo pudoris:
 Ore procax non sum , nec sum temeraria lingue:
 Ultro nolo loqui , sed do responsa petenti :

Farina.

Inter saxa fui , quæ me contrita premebant ,
 Vix tamen effugi , totis collisa medullis :
 Et nunc forma mihi minor est , sed copia major .

Famus.

Sunt mihi sunt lacrymæ , sed non est causa doloris :
 Est iter ad cælum , sed me gravis impedit aët ...
 Et qui me genuit , sine me non nascitur ipse .

J E S U S.

Dicito , quale putas nomen , quod recta columnæ
 Inchoat , inde tridens fuscina necit idem ;
 Flexus utrinquè uncus secat , hinc bivii nota
 claudit ,

Inde uncus , medio qui stetit ante loco ?

In Veteram nomine Sagam.

Mensa tibi nulla est , sine caudâ tu quoquè sagax ,
 Atquè ferax , paritor , sed sine fronte manus .
 Id est : Mens tibi nulla est , saga , fera , Anus .

Amo te.

Musa tibi proram , Mars puppim , Troja carinam .
 Donat terra caput , dat tibi & exta leo .

*Ænigmata per Figuras Allusivas,
& Clandestinas.*

14. **E**T quoniam Ænigmatis vim habere diximus quasdam compendiarias notas, vel Figuras Allusivas, & Clandestinas, horum exempla nonnulla immiscere abs re non erit.

EXEMPLA.

Quidam, ut exprimeret actum esse de construendo Rege Romanorum, depinxit primò Musicas illas notas, FA, RE; deinde subiunxit illas, FA, MI, RE, & tandem illas addidit, MI, SOL, RE.

Nempe primus dicebat, Fac Regem: secundus petebat, ut ipse fieret Rex: tandem respondebat Cæsar, Ego solus Rex,

Sic aliis Phœnicis Naturam expressit, additis Phœnici pgo Lemmate Musicis notis:

SOL, MI, RE, FA.

id est, Sol me fecit.

Alius, ut desiderium suum patefaceret ducendæ in Uxorem Puellæ cognomento, CAPRA, Capellam depinxit clitellatam, plutes Claves ore gerentem (Clitellæ Italicæ Basta dicuntur) cum Epigraefe:

Una Ch'aprami basta.

quid Latinè sonare videbatur, quid longe aliud. Sed non abs re, felicit, Una Clavis tuis aperiat, mihi sat est.

Idem detegere voluit quidam erga aliam, cui

BO-

nomen, *Victoria Battaglia*, quod cognomen Italicè Prælum, Certamen est, sese in ludo equestri ferro totum obarmans, cùm lemmate in Clypeo:

Se aurò Battaglia, aurò Vittoria.

Quidam, ut Barbaram nescio quam significaret, depinxit Barbam in galeâ, barbæquè rara dimidium: sic Barba & Ra, quod est dimidium hujus vocis, Rara, hoc nomen, Barbara, componebat.

Vir quidam illustris, cùm præclaram fœminam uxorem vellet nomine Annam, quam tamen nobilis parens alteri Principi promiserat; depinxit in galero, Avem, quam Hispani vocant, Anadino; & significare voluit, Anna, dì no.

Quidam, ut significaret se fuisse semper fidelem, instar domestici Canis, ergà Reginam suam Blancaim, depinxit in Flabello Cereum album (nos Italicè dicimus, Candela bianca) quo denotaret,

Can-de la Bianca.

Quidam, ut sese excusaret, quod à suo Princepe defecisset, qui illum perfidum expertus esset, nempe,

Per la fede rotta;

Unionem depinxit (Italicè Perla) & Annulum pronubum (Italicè Fede) fractum, sic exprimere volens, *Per la fede rotta.*

Superiorem imitatus alter Recentior animi dolorem ob discessum nescio cuius indicavit Bacca partita, Mauroquè insculpto cùm lemmate:

Per la partita more.

Id est, *Ob discessum morior.* Bacca Hetruscis;

Exercitatio Decima Septima,
 PERLA, quod divisum PER LA Præpositionem, &
 articulum fœminini generis sonat: Discessus, PAR-
 TITA seu PARTENZA, Maurus MORO reddi-
 tur.

In cuiusdam Principis Curiâ omnia Aulicæ mu-
 lieris patrocinio obtineri mos erat. Id quidam ex-
 pertus, indè Mulieris illius Imaginem erexit ad
 cuius pedes semet è Pileo ingentem aureorum vim
 profundenter addidit: & propè votivam tabellam,
 ut solet, cùm Inscriptione:

V. F. E. G. A.

Votum fecit, & gratiam accepit.

id est, Pileum vacuum (Italicè VOTO) fecit, & ita
 quod erat in votis, à Principe impetravit.

NN. denotavit negotium sibi male successisse,
 depingens Malvam herbam; sic dicere volens,
 Mal vā.

Sabini contrà Romanos vexillo has Literas in-
 scripsere: S. P. Q. R. id est: Sabino Populo Quis
 Resistet?

Sabinis Romani iisdem proorsus Literis respon-
 derunt S. P. Q. R. id est Senatus, Populusqne Ro-
 manus.

NN. significavit, omnia facienda cùm tempo-
 re, pingens Falconem, & illam sonantis Horologii
 partem, quam Itali appellant, Tempo; id est, Fal-
 con tempo.

NN. quidam rustico nobilitatem affectanti, &
 gentilium stemma ab eo poscenti, hoc dedit: Pin-
 ge,

ge , ait , frumenti grana cùm Vite : tūm adde Pyrum : quod Italicè ferè sonat ,

Gran vitu-pero.

Nobilis eques , cùm uxorem peteret honestam quandam matronam , eui nomen Margarita , insculptam in galero baccam gemmam habuit , post gemmam literam , T , deinde Soleam ex Corio : sic Italicè significans : Margarita , Te sola di cor amo .

N. Pingens in Impresiâ numeros Viginti septem Romanos , expressit suos hostes jam victos : XXVII . quod ferè sonat : Vintifete , id est , Victi estis .

Nobilis Italus , qui vano , insanoquè amore , puellam magno impendio deperierat , tandem scintillâ cælestis flammæ in pectus delapsâ , illicò mutatus in virum alterum , pro gentilitiâ tesserâ sibi depingi curavit PENTECOSTES Mysterium , ubi cætus Apostolorum , linguis igneis super singulorum vertices scintillantibus , expressus ernebatur , hoc Hispano lemmate subiecto :

Del amore mio Pento , y Costa .

Alius tres quartas Alphabeti Literas Orbi uno exitium peperisse ajebat ,

D. D. D.

id est , Dæmonem , Denarium , Dominiam .

Æ Nigmatis vim habent voces quædam , quæ legi minimè possit , nisi illarum aliqua , instar Clavis , opportunè adhibita sensum aperiat , ut :

484 *Exercitatio Décima Septima,*
 Super

O cur tua te
be bis? bia abit.
quod ita legendum: O suberbe, cur superbis? Tu
Suberia te Superabit.

Sub

limis latus es; ito jicier:
o qui nulli mors te.
quod ita legendum: O sublimis, qui sublatus, nulli
ubes; mors subito te subjicet.

Austriacus Imperator olim quinque Vocales
scripsit pro Phrenoschemate ænigmatico, A E I O U.
cujus rei varias Explicationes accepimus.

Primò, Austria Extenditur In Orbem Universam.
Secundò, Aquila Electa Justè Omnia Vincit.
Tertiò, Aquilæ Est Imperium Orbis Universi.
Quartò, Aquila Excellit Inter Omnes Volucres.
Ferdinandus Primus octonas has literas exposuit:

A. I. P. Q. N. S. I. A.

hoc est:

Accidit In Puncto, Quod Non Speratur In Anno

ATQUE hæc ad Annuam Militis Rhetorici, &
Poëtici institutionem dictasse sit satis, A. M.
D. G. Utinam & ad vestram utilitatem!

PRopriis ab exemplis passim abstinui: & quod
aliena, in quibus variis Styli diversitatem
gustaretis, longè profectò majoris auctoritatis ex-
istiuarim: quodquæ mens sit, è nostris, quæ quo-
tidie

vidie exceperitis, compactam, coordinatamquæ Militis Rhetorici, & Poëtici Praxim typis committere, si vires suppetent, niquè me, studiaquæ mea Obedientiæ nutus aliò revocari.

LAUS DEO;
EJUS MATRI INTEGERRIMA,
AC DIVÆ AGNETIV.M.
NOSTRI GYMNASII
PATRONÆ.

INDEX.

PROGYNASMATA,

Fabula Progymnasma Primum.

	Uid sit Fabula, quoque ejus nomina	pag. 2. & 3.
	Quotuplex sit Fabula	pag. 4.
Exempla		ibid.
Fabulæ Artificium, & Stylus		pag. 5.
Fabulæ Virtutes, & Vitia		pag. 6.
An usus Fabulæ deceat Oratorem?		pag. 7.
An Fabula, & Parabola idem sint?		pag. 8.
Exemplum Parabolæ signitorum fuso minime corollatae		pag. 8.
Parabolæ Fabulæ intermixta		pag. 9.

Narratio Progymnasma Secundum.

Quid sit Narratio, & quotuplex.	pag. 9.
An Narratio Poëtica, & Fabula idem sint? Ubi contra P. Pon.	
Exemplum	pag. 10. ibid.
Narrationis Artificium	pag. 11.
Narrationis Stylus	pag. 11.
Narrationis Virtutes, & Vitia	pag. 13.
Narrationem exempla ex P. Fam. Strada in Prolog.	
Cypriæ Puellæ facinus memorandum	p. 15. Idem

I N D E X.

Mem. Oratoriè ex eodem,	pag. 16.
Idem Poëticè ex eodem.	pag. 17.
<i>Chria Progymnasma.</i>	
Tertium.	
Quid, & quotuplex sit Chria?	pag. 18.
Chriæ Artificium.	pag. 19.
Modus amplificanda Paraphrasis.	pag. 20.
Chriæ Stylus, Virtutes, & Vitia.	pag. 21.
Chriæ verbalis exemplum ex Aphthonio,	pag. 22.
<i>Progymnasma Quartum.</i>	
Sententia.	
Quid, & quotuplex sit Sententia?	pag. 24.
Quotuplex sit Sententia, & quale ejus Artificium.	pag. 25.
<i>Confutatio Progymnasma.</i>	
Quintum.	
Quid sit Confutatio?	pag. 27.
Confutationis Artificium.	ibid.
Confutationis Stylus, Virtutes & Vitia.	pag. 29.
<i>Confirmatio Progymnasma.</i>	
Sextum.	
Quid sit Confirmatio, & quale ejus Artificium,	
Stylus, Virtutes, & Vitia.	pag. 30.
<i>Locus Communis Progymnasma.</i>	
Septimum.	
Quid rei, & quid nominis?	pag. 31.
Loci Communis Artificium.	pag. 32.
H h s	Loci

I N D E X.

Loci Communis Srylus , Virtutes , & Vitia	p. 33.
Laus , seu Encomium Progymnasma Octavum.	
Quid sit Laus , seu Encomium .	pag. 34.
Laudis seu Encomii Artificium .	pag. 35.
Encomii Stylus , Virtutes , & Vitia .	pag. 40.
Vituperatio Progymnasma Nonum.	
Quid sit , & quale ejus Artificium ?	pag. 41.
Comparatio Progymnasma Decimum.	
Quid sit , & quotplex ?	ibid.
Artificium .	pag. 42.
Comparationis Stylus , Virtutes , & Vitia .	p. 43.
Ethopæia Progymnasma Undecimum.	
Quid sit , & quotplex ?	pag. 44.
Artificium , Stylus , Virtutes , & Vitia .	p. 45.
Descriptio Progymnasma Duodecimum.	
Quid sit Descriptio , & quotplex ?	p. 46
Descriptionis Artificium	p. 48
Descriptionis Stylus , Virtutes & Vitia .	p. 50
Descriptionum Exempla .	p. 52
Thesis Progymnasma Decimum tertium.	
Quid sit , & quotplex .	pag. 55.
Thesis Artificium , Stylus , Virtutes , & Vitia .	pag. 56.

Le-

I N D E X.

Legislatio Progymnasma Decimumquar- tum & ultimum.

Quid sit, & quotuplex.	pag. 57.
Artificium, Stylus, Virtutes, & Vitia	pag. 58.
<i>Rhetorica.</i>	
Quid sit Rhetorica, & quotuplex?	pag. 59.
Solvuntur difficultates nonnullæ contrâ prædicta.	
	pag. 61.
Rheticæ Manus, & Finis	pag. 66.
An Vir malus possit esse bonus Orator?	pag. 67.
An Rhetor, Orator, Declamator idem sint?	
	pag. 69.
Rheticæ Materia, seu objectum	pag. 69.
Quot, & quænam sint Rheticæ partes?	pag. 71.
Et Quibus rebus Eloquentia acquiratur	ibid.
Natura	ibid.
Ars	pag. 72.
Imitatio, ubi nonnihil in Sciolos aliorum Censores	pag. 73.
Exercitatio.	pag. 76.
Celebres Oratores, & Rethores	ibid.
<i>De Inventione primâ Rheticæ parte.</i>	
Quid sit Inventio; Argumentum, Argumentatio.	
	pag. 79.
Loci undè deponantur argumenta	pag. 80.
De Locis intrinsecis	pag. 81.
De Definitione primo Topicorum	ibid.
De Notatione secundo Topic.	pag. 82.
De Partium Enumeratione tertio Topic.	p. 84.
De Conjugatis quarto Topicorum	pag. 85.
De Genere quinto Topicorum	ibid.
De Specie, seu Formâ sexto Topic.	pag. 86.

I N D E X.

De Similitudine septimo Topicorum,	p. 87.
De Dissimilitudine octavo Topic,	pag. 88.
De Contrariis nono Topicorum,	ibid.
De Repugnantibus decimo Topicorum	p. 90.
De Adjunctis undecimo Topicorum,	p. 91.
De Antecedentibus, & Consequentibus duodeci- mo, & decimo tertio Topicorum,	p. 92.
De Causis decimo quarto Topic,	pag. 93.
De Effectis decimoquinto Topicorum	p. 94.
De Comparatione decimo sexto Topic.	p. 95.
De Locis extrinsecis	ibid.
De Praejudiciis	pag. 96.
De Famâ	ibid.
De Tormentiis	ibid.
De Tabulis	ibid.
De Jurejurando,	pag. 97.
De Testibus	pag. 98.
De Inventione in ordine ad affectus movendos,	pag. 99.
Observationes ex parte Oratoris in ordine ad af- fectus movendos	ibid.
Observationes ex parte Auditorum in ordine ad af- fectus excitandos	pag. 100.
Primo Educatio,	ibid.
Secundo Aetas	pag. 101.
Tertio Sexus	ibid.
Quarto Indoles	p. 102.
Quinto Corporis Constitutio, & Habitudo,	ibid.
Sexto Tempus	ibid.
Septimo Personarum conditio,	ibid.
Observationes circa affectuum ipsorum naturam,	
pag. 104.	Quid,

I N D E X.

Quid , & quotuplex sit Affectus	ibid.
De singulis affectibus in particulari.	p. 105
De Amore	ibid.
De Odio.	p. 106
De Desiderio.	ibid.
De Fugâ	pag. 107
De Gaudio.	ibid.
De Tristitiâ	ibid.
De Irâ	p. 108
De Lenitare	pag. 109
De Audaciâ.	pag. 110
De Timore	ibid.
De Spe , & Desperatione.	pag. 111

De Dispositione secundâ Rhetorica parte.

Quid sit Dispositio?	pag. 113. 114
Quid sit Exordium, & quando cōponendum.	p. 115
Unde deduci possit Exordium	pag. 116
Exordii Virtutes	pag. 120
Exordii Vitia	pag. 121
De Propositione, ubi quomodo Propositio alioqui Trita possit novitatem induere	pag. 123
De Narratione	pag. 127
De Confirmatione, & Confutatione	ibid.
De Peroratione	pag. 129
De Argumentatione	pag. 130
Quid , & quotuplex sit Argumentatio?	ibid.
De Syllogismo.	pag. 131
De Enthymemate, & Sorite	p. 133
De Dilemmate, & Inductione	134
De Captiosis, & Fallacibus Argumentationibus.	Do
	pag. 136.

INDEX.

<u>De Amplificatione</u>	pag. 138
<u>Quid sit Amplificatio, quinam ejus finis, locus, materia</u>	pag. 139
<u>Quotuplex sit Amplificatio.</u>	p. 140. seqq.
<u>De aliis amplificandi modis</u>	p. 150
<u>Quid de duobus amplificandi modis à P. Pomcy relatius</u>	pag. 151
<i>De Elocutione tertia Rhetorice parte.</i>	
<u>De Elocutione</u>	pag. 154
<u>Quid sit Elocutio, & de Elegantiâ primâ ejus virtute: ubi de usu, & innovatione vocum Latinarum, ex P. Edmundo Campiano.</u>	pag. 155. seqq.
<u>Auctores Linguæ Latinæ classici.</u>	p. 161
<u>Quid in nominibus servandum elegantiæ causâ</u>	pag. 162
<u>Notantur aliqua circâ verbum, ut elegantior evadat Oratio:</u>	p. 167.
<u>De Compositione secundâ Elocutionis virtute,</u>	pag. 169
<u>De Ordine</u>	pag. 169
<u>De Juncturâ</u>	pag. 170
<u>De Periodo. Quid sit, & quænam ejus partes.</u>	p. 172
<u>Quotuplex sit Periodus</u>	ibid.
<u>De Periodi usu.</u>	pag. 175
<u>Nonnihil de Periodi Interpunctione</u>	p. 176
<u>De numero Periodico.</u>	pag. 178
<u>De Dilatatione Periodicâ.</u>	pag. 179
<u>De Dignitate, seu Ornato tertia Elocutionis virtute</u>	pag. 180
<u>Quid</u>	

I N D E X.

Quid sit Tropus , & quotuplex.	ibid.
De Tropis Verbotum.	pag. 181
Metaphora quid sit , & quotuplex.	pag. 181
Metaphoræ Virtutes	pag. 182
Metaphoræ Vitia	pag. 183
Synedoche	pag. 185
Metonymia	pag. 187
Antonomasia	pag. 188
Onomatopœia	pag. 189
Catachresis	ibid.
Metalepsis	pag. 190
De Tropis Sententiarum.	pag. ibid.
Allegoria , ejusquè Species	ibid.
Periphrasis	pag. 192
Hyperbaton	pag. 193
Hyperbole	ibid.
De Figuris	pag. 194
Quid sit Figura , & quotuplex?	ibid.
De Figuris Verborum , & primò de illis , quæ fiunt per Adjectionem.	ibid.
Repetitio.	pag. 195
Conversio.	ibid.
Complexio.	ibid.
Conduplicatio.	pag. 196
Anadiplosis	ibid.
Epanalepsis	ibid.
Traductio.	pag. 197
Regressio.	ibid.
Synonymia	ibid.
Poly syntheton	ibid.
Gradatio.	pag. 198

Dij.

I N D E X.

Disiunctio.	ibid.
De Figuris Verborum, quæ sunt per detrac-	
nem.	pag. 199
Adjunctio.	ibid.
Synecdoche.	ibid.
Asynthon.	pag. 200.
De Figuris Verborum, quæ sunt per similitudi-	
nem.	ibid.
Isocolon.	ibid.
Similiter cadens.	ibid.
Similiter desinens.	ibid.
Paronomasia.	pag. 201
Dubitatio.	ibid.
Correctio.	ibid.
De Figuris Verborum, quæ sunt per dissimilitu-	
dinem.	pag. 202
Contrapositum.	ibid.
Cohabitatio.	ibid.
Anaclasis.	ibid.
Acyrologia.	pag. 203
Antiphrasis.	ibid.
Commutatio.	ibid.
Discriminatio.	ibid.
Relatio.	ibid.
De Figuris Sententiarum.	p. 204
Apostrophe.	ibid.
Interrogatio.	pag. 205
Responsio.	pag. 206
Subjectio.	pag. 207
Anteoccupatio.	ibid.
Correctio.	p. 208
	D.

I N D E X.

Dubitatio.	ibid.
Communicatio.	pag. 209
Hypotyposis.	ibid.
Ethopœia, Idolopœia, Prosopopœia.	ibid.
Enphasis.	pag. 210
Aposiopesis.	pag. 211
Præteritio.	ibid.
Sustentatio.	ibid.
Licentia.	pag. 212
Concessio.	ibid.
Promissio.	ibid.
Distributio.	ibid.
Parénthesis.	pag. 213
Deprecatio.	ibid.
Exæcratio.	ibid.
Tereftatio.	ibid.
Optatio.	ibid.
Epiphonema.	pag. 214
Exclamatio.	ibid.
ermisso.	ibid.
Consentio.	pag. 215
leonasimus.	ibid.
piploce.	ibid.
ysterologia.	pag. 216
nathroismus.	ibid.
hiasmus.	ibid.
dhortatio.	pag. 217
Severatio.	ibid.
ninatio.	ibid.
e usu Figurarum.	ibid.

I N D E X.

De Memoriâ Quartâ Rhetorice Parte.

- Quid sit Memoria , & quotplex. pag. 219.
Quemodo Memoria naturalis adjuvari possit. p. 220.
De Pronunciatione Quintâ Rhetorica Parte. 222.
De Voce pag. 223.
De Gestu. pag. 225.
De Elogio , & ex occasione aliquid de Inscriptio-
ne pag. 227.
Quid , & quatuorplex sit Elogium p. 228.
Elogij Stylis , atque Artificiis ibid.
De Inscriptione aliquid notatur. pag. 230.
Elogiorum exempla nonnulla ibid.
Oratorij Elogij fragmentum ex Cicero pag. 231.
Historici Elogij fragmentum ex Tacito in Gal-
bam ibid.
Lapidarij Elogij Paradigma ex P. Aloysio Jugla-
res pag. 232.
Historici Elogij exemplum ex P. Franciso Car-
rera pag. 233.
Inscriptiones Ludicrae pag. 235.
Inscriptio Mordax pag. 236.
De Oratione in particulari p. 236.
De Panegyrico ibid.
De Oratione Genethliacâ , seu Natalitiâ . p. 240.
De Oratione Nuptiali pag. 241.
De Epithalamio pag. 242.
De Eucharistico , seu Gratiarum Actione . 243.
De alio Eucharistico , seu Gratulariorâ Oratio-
ne pag. 244.

I N D E X.

De Oratione Funebri.	ibid.
De Salutatione Principum.	pag. 245
De Paronymphæis, seu Dædicationibus librorum ac Thesum.	ibid.
Alia Paronymphæa.	pag. 248.
De Oratione Studiorum.	ibid.
De Historiâ.	pag. 250.
Nomen, Divisio, Definitio.	ibid.
Historiæ Artificium.	pag. 252.
Stylus Virtutes, & Vitia.	p. 253.
<i>De Praefatione.</i>	p. 255.
Uid, & quotuplex sit, & quæ ejus partes.	ibid.
Artificium.	pag. 254.
Praefatio primi generis.	ibid.
Praefatio secundi generis.	ibid.
Praefatio tertij generis.	pag. 259.
Praefationis Stylus, Virtutes, & Vitia.	pag. ibid.
<i>Epis̄tolis.</i>	p. 261.
Nomen, Definitio, Divisio.	p. ibid.
Epistolæ Artificium.	pag. 262.
Stylus, Virtutes, & Vitia.	pag. 269.
Epistolis in particulari.	pag. 270.
Epistolæ primi generis, nempe Deliberativi.	p. 270.
Epistolâ Suasoriâ.	ibid.
Epistolæ Dissuasoriâ.	p. 271.
Epistolâ Exhortatoriâ, & Ehortatoriâ.	p. 272.
Epistolâ Consolatoriâ.	ibid.
Responsione ad Consolationem.	pag. 273.
Epistolâ Petioriâ.	274.

I N D E X.

De Epistolâ Commendatoriâ.	ibid.
De Epistolâ Monitoriâ.	pag. 275.
De Epistolâ Conciliatoriâ.	pag. 276.
De Epistolâ Mandatoriâ.	p. 277.
Epistolæ secundi generis, nempe Judicialis.	ibid.
De Accusatoriâ, seu Criminatoriâ.	ibid.
De Epistolâ Expostulatoriâ.	ibid.
De Epistolâ Defensoriâ, & Excusatoriâ.	pag. 278.
De Epistolâ Deprecatoriâ.	ibid.
Epistolæ tertij generis, nempe Demonstrativi.	p. 279.
De Nunciatoriâ, seu Narratoriâ.	ibid.
De Epistolâ Lamentatoriâ.	280.
Gratiarum Actio.	ibid.
Epistola Gratulatoria.	p. 281.
Epistola Officiosa.	ibid.
Epistola Collaudatoria.	282.
Epistola Disputatoria.	ibid.
Epistola Jocosa.	ibid.
Epistola Mixta.	ibid.
Varia Epistolarum Genera, & Nomina ex Jon- stono.	pag. 283.

Poëtica.

De Poësi in genere.	pag. 285.
Quid sit Poësis, quænam ejus materia, & finis.	ibid.
Quæ juvent venam Poëticam.	p. 286.
De Poëtarum Erratis.	p. 288.
Scriptores de re Poëticâ benemeriti ē nostrâ Socie- tate.	pag. 289.
Iocosos Ornamenta, & Figuræ. in æreis.	p. 293. ibid.

Diæ-

I N D E X.

<i>Diæresis</i>	ibid.
<i>Echlipsis</i>	ibid.
<i>Synalæphe</i>	pag. 395.
<i>Dialæphe</i>	pag. 296.
<i>Ectasis, & Systole.</i>	ibid.
<i>Cæsura</i>	pag. 298.
<i>Aliæ Poëtarum Figuræ.</i>	p. 299.
<i>Prothesis</i>	ibid.
<i>Aphæresis</i>	ibid.
<i>Syncope</i>	ibid.
<i>Epenthesis</i>	ibid.
<i>Apocope</i>	p. 300.
<i>Paragoge</i>	ibid.
<i>Tmesis</i>	ibid.
<i>Metathesis.</i>	ibid.
<i>Antithesis.</i>	pag. 301.
<i>Hellenismus.</i>	ibid.
<i>Archaismus.</i>	p. 302.
<i>De Elegiacâ Poësi.</i>	pag. 303.
<i>Elegiæ Nomen, Auctor, & Definitio.</i>	ibid.
<i>Elegiæ Artificium.</i>	p. 304.
<i>Propositio.</i>	305.
<i>Amplificatio.</i>	pag. 307.
<i>Digressio.</i>	ibid.
<i>Elegiæ Stylus</i>	pag. 308.
<i>Elegiæ Virtutes, & Vitia.</i>	310.
<i>De Poësi Bucollicâ, seu Eclogâ; ubi incidenter de Dialogis Pastoralibus Italorum.</i>	pag. 313.
<i>Eclogæ Definitio, nomen, Divisio.</i>	ibid.

I N E X.

Eclogæ Artificium.	pag. 315.
Exordium.	pag. 316.
Narratio.	317.
Clausula.	ibid.
Stylus, Virtutes, & Vitia.	p. 319.
De Satyricâ Poësi.	pag. 222.
Satyræ Definitio, Materia, Munus.	ibid.
Satyræ Nomen, & Divisio.	323.
Satyræ Artificium.	324.
Satyræ Stylus, Virtutes, & Vitia.	p. 326.
De Lyrica Poësi.	p. 326.
Quid sit Poësis Lyrica, & quæ ojus Materia.	ibid.
Quale ejus Nomen.	pag. 330.
Lyrici Carminis Artificium.	ibid.
Propositio.	ibid.
Amplificatio.	pag. 331.
Digressio.	ibid.
Lyrici Carminis Stylus, Virtutes, & Vitia.	ibid.
Variæ Lyrici carminis Species.	p. 332.
Scholion.	333.
Epinicium.	ibid.
Epipompenticum.	ibid.
Hymnus.	pag. 334.
Pœan.	ibid.
Dethyrambus.	ibid.
Hyporchema.	ibid.
Carmen Sæculare.	pag. 335.
Quid sit Epodos.	ibid.
Aliqua notantur de Odarum metro.	pag. 337.

I N D E X.

De Epigrammate	pag. 339.
Epigrammatis Nomen, ac Definitio.	ibid.
Epigrammatis Divisio.	pag. 340.
Epigrammatis Artificium.	pag. 343.
Epigrammatis Stylus, Metrum, Virtutes, ac Vi-	
tia.	p. 346.
Demodo proponendi argutiam.	pag. 348.
De inveniendis argutiss ex locis Rhet.	pag. 351.
Definitio.	352.
Exempla.	ibid.
Notatio, & Conjugata.	pag. 354.
Exempla.	ibid.
Partium Enumeratio.	pag. 358.
Exempla.	ibid.
Genus, & Species.	ibid.
Exempla.	pag. 359.
Similitudo.	pag. 360.
Exempla.	ibid.
Dissimilia, Opposita, Repugnantia.	pag. 363.
Exempla.	ibid.
Adjuncta.	pag. 365.
Exempla.	ibid.
Causz, & Antecedentia.	pag. 366.
Exempla.	367.
Effetus, & Consequentia.	pag. 369.
Exempla.	ibid.
Loci Extrinseci, seu Remoti.	pag. 371.
Exempla.	ibid.
De Varijs in Epigrammate lusibus.	pag. 374.
Carmen Bilingue, & Exempl.	ibid.
Carmen Retrogradum, & Exempl.	pag. 375.

I N D E X.

Carmen Leoninum, & Exempl.	pag.	376.
Carinen Serpentinum, & Exempl.	ibid.	
Versus Relativi, & Exempl.	pag.	377.
Voces nil significantes, & Exempl.	pag.	378.
Versus Concordantes, & exempl.	ibid.	
Carmen decussatum, & Exempl.	pag.	379.
Carmen Acrostichon, & Telostichon, & Exem- pla	pag.	380.
<i>De Epicâ Poësi, seu Poëmate.</i>	pag.	394.
Epicæ Poëseos Nomen, ac Natura	ibid.	
Epici Carminis Artificium	385.	
Propositio,	ibid.	
Invocatio,	pag.	384.
Narratio,	pag.	385.
Epici Carminis Stylus, Virtutes, ac Vitia. p. 386.		
<i>De Comœdia,</i>	Pag.	389.
De Comœdia	p.	389.
Comœdiæ Nomen, Definitio, Divisio	ibid.	
Comœdiæ Artificium	p.	392.
Partes Quantitatis.	ibid.	
Titulus,	ibid.	
Argumentum	p. 393.	
Prologus.	pag.	396.
Protasis.	pag.	397.
Epitalis.	ibid.	
Catastasis.	pag.	398.
Catastrophe.	ibid.	
Partes qualitatis.	p.	399.
Fabula.	ibid.	

I N D E X.

Mores.	ibid.
Sententia, & dictio.	pag. 400.
Apparatus.	ibid.
Melopœia ubi de Intermediis,	p. 401.
De Actibus.	pag. 403.
De Scenis.	pag. 404.
Comœdiæ Stylus, Virtutes, & Vitia.	405.
<i>De Tragœdiâ.</i>	pag. 407.
Tragœdiæ nomen, Definitio, Divisio.	ibid.
Tragœdiæ Artificium.	pag. 408.
De Choro.	409.
Tragœdiæ Stylus, Virtutes, & Vitia.	pag. 410.
An liceat in Tragœdiâ scenas versatiles institueri.	411.
<i>De Tragicomœdia.</i>	Pag. 431.
Quid sit & quale ejus Artificium.	ib.
<i>De Silva.</i>	414.
De Carmine Nuptiali.	ibid.
Quid sit, & quocplex.	ibid.
Artificium.	415.
Stylus, Virtutes, & Vitia.	ibid.
Carmen Natalitium, seu Genethliacon.	416.
Artificium.	ibid.
Stylus, Virtutes, & Vitia.	417.
Carmen Bucharisticon.	418.
Quid sit, & quale ejus Artificium.	ibid.
Soteria.	ibid.
	Quid

I N D E X.

<u>Quid</u> sint, & quale eorum Artificium.	ibid.
<u>Epibaterion.</u>	419.
<u>Carmen Votivum.</u>	pag. 420.
<u>Quid</u> , & quotuplex, & quale ejus Artificium.	ib.
<u>Propenticon.</u>	ibid.
<u>Quid</u> sit, & quale ejus Artificium.	ibid.
<u>Episedium.</u>	pag. 421.
<u>Quid</u> & quotuplex sit, & quale ejus artificium.	ib.
<u>Carmen Paræneticum.</u>	p. 422.
<u>Quid</u> sit, & quale ejus Artificium.	ibid.
<u>Diræ.</u>	p. 423.
<u>Quid</u> sint & quale earum Artificium	ibid.
<u>Panegyricus</u>	ibid.
<u>Nomen</u> ; <u>Definitio</u> , <u>Divisio</u> .	ibid.
<u>Artificium.</u>	pag. 424.
<u>De Anagrammate</u>	pag. 425.
<u>Anagrammatis Nomen</u> , <u>Definitio</u> , <u>Divisio</u> ,	ibid.
<u>Anagrammatis Literalis Artificium</u> ,	pag. 426.
<u>Stylus virtutes & vitia</u> .	pag. 428.
<u>De Anagrammate Numerali.</u>	p. 429.
<u>Artificium</u> .	pag. 430.
<u>Anagrammatis Literalis exempla</u> cùm <u>Epigrammate</u>	ibid.
<u>Anagrammatis Literalis exempla nonnulla</u> sine epigrammate	p. 431.
<u>Anagrammatis Numeralis</u> , seu <u>Arithmetici exempla</u> cùm solis numeris Romanis, cùm omnibus literis computatis.	pag. 436.
<u>De Echone.</u>	pag. 438.
<u>Quid Echo</u> , & quale ejus Artificium.	ibid.

I N D E X.

Virtutes, & Vitia.	439,
Exempla.	pag. 440.
De Epitaphio.	pag. 442.
Quid sit Epitaphium, & quotplex.	ibid.
Simplicis Epitaphij exempla.	443.
Historici, & Commendatitij Epitaphij Artificium.	pag. 444.
Regum, & Principum.	ibid.
Literatorum.	pag. 445.
Propinquorum.	ibid.
Amicorum.	ibid.
Rerum inanimatarum vel mentis expertium.	p 446.
Exempla.	ibid.
Epitaphij Satyrici, & Ridiculi Artificium.	p 448.
Exempla.	449.
Compendiariz Epitaphiorum notæ.	pag. 451.
De Emblemate.	pag. 453.
De Emblemate.	pag. 453.
Emblematis Nomen, Definitio, Divisio.	ibid.
Emblemaris Artificium, Virtutes, & Vitia.	p. 454.
Exemplum.	455.
De Emblemate Misto.	pag. 456.
Exempl.	ibid.
De Phrenoschemate, vulga Impresa.	pag. 456.
Nomen, Definitio, Divisio.	ibid.
Impresæ Artificium.	p. 460.
De Figurâ.	p. 461.
Illijs Virtutes, & Vitia.	ibid.
De Lemmate.	pag. 464.
	Illijs

N D E X.

Illiæs Virtutes, & Vitia.

ibid

Quid intersit inter Impresiam, & Emblema.

46.

De Ænigmate

p. 472

Nomen, Definitio, Divisio.

ibid

Ænigmatis Artificium.

pag. 473

Stylus, Virtutes, & Vitia.

pag. 474

Ænigmatis Exempla.

ibid

Ænigmata per Figuras allusivas, & clandestinas.

p. 480

Notarum clandestinarum exempla.

ibid.

F I N I S.

MILITIS RHETORICI, ET POETICI
R. P. ANTONII FORTI SOCIETATIS JESU;

Bayerische
Staatsbibliothek
München

XX

III 94

